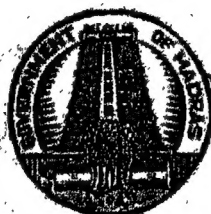

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS

Series No. 65

واقعات اظفر

مرزا علی
ک

FARI

L.T.
Library, Madras.

BRARY
of Madras.)

954.022.

A3F/cha

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 66232

CALL No. 954.0237 | A38 | cha

D.G.A. 79

Historical Events of
Later Moghuls.

MADRAS GOVERNMENT ORIENTAL MANUSCRIPTS

Series No. 65

واقعات اظفاری

مصنف

مرزا علی بخت بهادر محمد ظہیر الدین اظفاری
گورگانی مرحوم شاہزادہ دہلی

WĀQI'ĀT-E-AZFARI (in Persian)

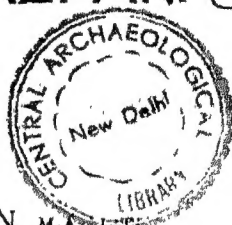
by

66232

Mohd. Zahiruddin

Ali Bakht Azfari

Edited By

T. CHANDRASEKHARAN, M.A. ~~Librarian~~
Curator Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

AND

THE STAFF OF THE LIBRARY

(Under the Orders of the Government of Madras.)

954.0237

Azf/Cha

Price Rs. 10/-

66232

अवधि संख्या दिनांक 11.8.80
निर्देश संख्या 954.0237/Azf/Cha
०२ दिल्ली

कांग्रेस पुरातन पुस्तकालय

Printed at
THE NURI PRESS LTD.
54, Main Road, Royapuram,
Madras-13.

PREFACE

The Waqi'āt-e-Azfari, now before the reader, is an off-shoot of the literary genius of Muhammad Zahiruddin Ali Bakht Azfari Gurgani. The author happens to be a great grand-son of Nawab Iffat Āra Begum, grand-daughter of the Emperor Aurangzeb. His lineage is traced to the Emperor through six descendants. His father's name was Sultan Muhammad Wali alias Manjhale Sahib, and the grand-father's name was Sultan Muhammed Husain.

The parentage of Azfari's mother is traced back to the descendants of Hazrat Abul 'ula Khaja Muhammad Naqshbandi. Azfari was born in the fort of Delhi in 1173 A. H. He was brought up and educated there. In the same surroundings he was married and became the father of many children. Nearly a third part of his life, that is, thirty years, was passed in the royal prison. He occupies a very high rank as a man of letters. He was proficient in Arabic, Persian and Turkish and has left several works in those languages. His acquaintance with Urdu requires no mention because it was current in the household. He was a good author, poet and writer in Persian, Turkish and Urdu and had the distinction of being a Sahib-e-Diwan in those languages. Besides, he possessed a great knowledge of many arts and sciences, such as medicine, astrology, rhetoric and prosody. There is no trace of his Persian and Turkish diwans. There is a reference to two Diwans in Urdu. The oldest Diwan is not traceable. A selection from the

other Diwan has been appended at the end of this work by the author himself. It has not been printed yet.

Besides writing poetry Azfari has produced many other literary works. At the end of this work he has referred to thirteen books amongst which some are his own works and the rest are translations. The Emperor Baber had composed a treatise on Rhetoric and Prosody in the Turkish language. This was versified in Persian by Azfari and named as Aroodh-e-zadah. A copy of this work is available in the Government Oriental Manuscripts library, Madras.

Apart from being a great scholar, Azfari was a skilled archer. He was well-nurtured in the art of music. He was a valiant fighter. In the war against Gulam Qadir Rohila in 1201 A. H. he fought with great skill and bravery. As a reward of these exploits he desired to secure his release and form a bulwark in the defence of the realm. But the fear that after securing his liberty he might rise in arms against the government itself prevented his release. The Emperor Shah Alam had made him great promise of recompense for his extra-ordinary bravery and self-sacrificing zeal in the war against Gulam Quadir. But once the conflagration was over all promises were broken and disowned. The unjust behaviour of the king caused no little bitterness in the heart of Azfari. He resolved to obtain his release from the royal prison by some means or other. To this end he conspired with the officials of the fort and carried on secret negotiations with certain leading Nawabs, Jagirdars and Rajas of India and succeeded in obtaining their support.

One night getting on opportunity, he escaped from the prison attended by some companions and devoted followers, and traversing Jaipur, Jodhpur, Rampur and Bans Bareille arrived in Lucknow. Here he stayed, for seven years. He enjoyed the hospitality of Nawab Asif-al-Dawlah and received many favours. The fondness for the Deccan still swayed his heart and he entertained a great desire to meet Nawab Asif Jah of Hyderabad and Nawab Walajah I of Madras. He expected many things from them. At last he bade farewell to Lucknow and arrived in Madras in 1212 A. H., nine years after his flight from the Fort of Delhi. He was warmly welcomed beyond expectations and settled down there. He died in 1234 A.H.

In this book Azfari has given a detailed account of his travels, and thrown light on the internal conditions in the Fort of Delhi. He named the book *Waqi'at-e-Azfari*. The events briefly described here are extracted from the same book. The composition began after 1211 A. H. and ended with the events of 1221 A.H. Initially the author wished to deal at length with the remaining events if he had time and peace of mind, but he was denied such opportunity.

This book constitutes a very important study in history and geography. It brings to light certain momentous event of the reign of Emperor Shah Alam, which are not found in other historical works. A peep into his volume gives insight into the extent of demoralisation of the Moghul Empire at that time. The administration was completely disorganised; lawlessness

prevailed everywhere. The destruction caused by Gulam Qadir Rohila, the arrangements for the accommodation of the princes in the fort and the nature of offices, the significance of "royal prison" and so on and so forth are described in the book.

This was the period when the Moghul Emperor was only a nominal sovereign; he was divested of all powers; the boundaries of the vast empire were reduced to a small domain; most of the provinces had become independent and autonomous; a few provinces lying close to the capital were nominally loyal to the central government but even these were not amenable to control. The royal treasury was empty. Mental and intellectual deterioration had become general. The unsophisticated princes had fallen into the depths of superstition and squandered their wealth on magic and witch-craft. The sovereign was incompetent and lacked foresight; he was then prisoner by the rebels and blinded; he depended on the income from the provinces; the court nobles gave him useful advice, but he was indifferent and acted contrary to their wise counsel. These facts form a pathetic and instructive theme of this book from the beginning to the end.

The author has also described the strange things he had seen and the manners and customs and beliefs of the people he came across in the course of his travels after the flight from Delhi. The difficulties experienced in the course of his travels have been fully narrated. References are made to his meeting with notable persons. Lastly the letters written to him by eminent nobles, Nawabs and Rajas have been repro-

duced; these documents give a correct idea of the form and style of literary composition and letter-writing prevalent at the time. References have been made to the Rajas, who, out of affection and fidelity, had his portraits taken and gave him valuable presents. Next follows a review of the inhabitants of Madras, their habits and manners and the climate. The encomiums paid to the Nawab Walajah II are beyond comparison. The first meeting with the Nawab is described in the following words.

"I saw a respectable man of good looks and royal department. Since I had not seen such a person for a long time, I was captivated by his charming personality. Hearing his sweet dialogue, the gloom and dejection which possessed my heart vanished. In the course of nine years after leaving the Fort, I met many a noble and minister, but I found none of them so nicely formed in the mould of the Prophet Muhammad's character."

Thereafter the exchanges with the physicians met in the course of travels are narrated and the quackery practised by them is severely criticised.

There are two manuscripts of this work in the Oriental Manuscripts library, Madras. The first copy is now before the reader in print. This appears to be the oldest manuscript. It has 440 pages and they are worm-eaten. The new Urdu Diwan of the author has been reproduced in the end. The special feature of this copy is that it is most likely a copy belonging to the author's library. The first page begins with the title of the work and the name of the

author. The sentences in the end of the narrative reveal a difference of version regarding the date. Another feature of the manuscript is that meanings of Persian and Arabic words are given in between the lines. It is not possible to state definitely whether they were written by the author himself. The manuscript is full of mistakes of spelling, and transcription is not uniform throughout. The second manuscript also is worm-eaten. The writing is, however, quite clear and beautiful. There is not any notable difference of version in these two copies, except for a few additions here and there in the contents of the second copy. This fact, where-ever it occurs, has been noticed in the margins of the printed work. The second copy does not contain any sentence or date in the front page. In the end, however, there are a few lines giving the genealogy of the author. These lines have been written in a different hand and show that they were probably added later on.

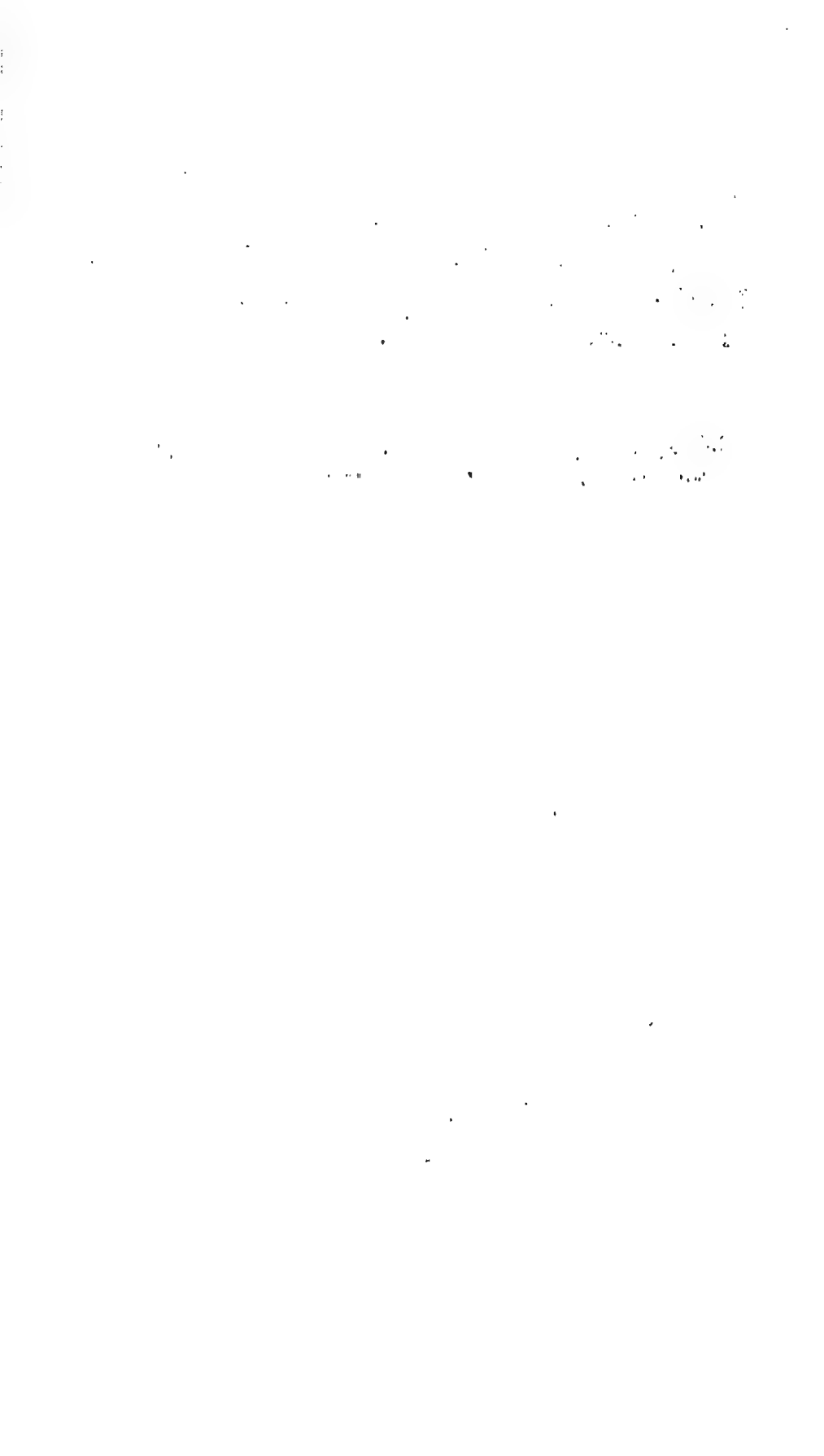
The book has been translated into Urdu. It should, however, be remarked that a translation, whatever its merit, cannot re-produce the beauty underlying the original work. It is, therefore, appropriate to publish the original work and introduce the reader to the beauties of style and composition of the author and enable him to form their true estimate.

In the end some additional facts have been stated about the author and some of his relations; they have been collected from a manuscript.

The preparation of the press copy of the manuscript, editing, proof correction, and introduction were entirely in the hands of Sri Syed Hamza Hussain Omari, Munshi-e-Fazil. My thanks are due to him and to the Nuri Press for having this book printed in a very short time.

7th May 1957 }
 Madras. }

T. CHANDRASEKHARAN.

فهرست مضامین

واقعات اظفری

مضمون

صفحه

۱ — عهد و دعوت .

۲ — ذکر تپاهی سلطنت شاه عالم پادشاه .

≈ دسب نامه شاه عالم پادشاه تا حضرت اورنگ زیب عالمگیر
پادشاه غازی .

۳ — دسب نامه راقم تا حضرت اورنگ زیب عالمگیر پادشاه غازی .

≈ ذکر شمه از عنایات پادشاه جرجاه دربارۀ غلام قادر نیک حرام
روسپاه که قبل ازین مسئول کرامت مشمول شده بود و باعث
انتقام کشی این و خیم العاقبت دور از عاقبت .

۸ — ذکر سیرت و صورت آن نیک حرام بد فرجام .

۹ — ذکر پس آوردن غلام قادر مسطور محمد پیدار بخت این
احمد شاه پادشاه ولد محمد شاه فردوس آرامگاه ولد جهان شاه
ابن بهادر شاه پادشاه ولد حضرت عالمگیر اولی را و شهادت
پس تخت سلطنت .

≈ ذکر شمه از شداید هولناک آن هنگامه .

۱۲ — ذکر اسیر شدن غلام قادر افغان و کشته گردیدن آن به
عقوبات پایان .

۱۴ — ذکر تشریف آوردن ولیعهد بهادر مرزا اکبر شاه معصوم دیگر
برادران و بنی اعمار خویش در خانه راقم .

۱۶ — ذکر تشریف آوردن حضرت قدر قدرت مع تاج سلطنت
بر دیوڑهی راقم .

- ۱۷ — ذکر عہد حضرت قدر قدرت ۔
- ۱۹ — ذکر چند اشخاص صاحب کمال و کرامات و استدراج کہ در قلعہ مبارک دہدر ۔
- ۳۹ — ذکر ہر آمدن راقم بطریق اخلا از قلعہ مبارک و قہر سلاطینی طرف جیپور وجودہپور و ہرغم از سر گذشت نمود ۔
- ۴۵ — ذکر تاریخ و روز انڈرار راقم با تبدیل ہیئت و تخصیص صورت ۔
- ۵۰ — ذکر رسیدن در قلعہ آدھیر و ہوں روز اخبار دہلی رسیدن براجہ جیپور در مادہ گریختن من و متنہبہ شدش از آمدن من ۔
- ۵۱ — ذکر ملازمت راجہ جیپور با راقم و حقیقت و ہرغم از صفت آن بلدہ بہترین بلاد ہندوستان ۔
- ۵۴ — ذکر ثقت سلطنت تیار کردہ فرستادن راجہ و آن را بصورت تالکی گردانیدن راقم ۔
- ۵۷ — صفت و سیر ساہنہر ۔
- ۵۸ — صفت اجہیر ۔
- ۶۰ — ذکر رسیدن جودہپور و سیر و صفت آن دیار و صفت دثار و مہمنت شعار ۔
- ۶۱ — ذکر ملازمت مہاراجہ جودہپور و حقایق آن ۔
- ۶۲ — ذکر دانہ حسد کہ اسمعیل بیگ احتشام الدولہ برادر زادہ محمد بیگ ہمدانی افتخار الدولہ در کشت و کارما کاشتہ و تہنہ دلی مارا در دل داشتہ ۔
- ۶۳ — نقل عرضی احتشام الدولہ اسمعیل بیگ خان بہادر فیروز جنگ برادرزادہ محمد بیگ ہمدانی مخاطب بہ افتخار الدولہ کہ در بلدہ جودہپور ماہ رجب سنہ الیہ بہار رسیدہ اس است ۔
- ۶۴ — نقل عرضی راجہ راجندر سری مہاراجہ دہراج سواتی پرتاب سنگہ بہادر والی جیپور ۔

- ۶۵ — ذکر عرضی میٹھالال مذکور بخشی والی جیپور ۔
- ۶۶ — ذکر اغوائے نامدار خان افغان و منشی امروت شیطان و بر خواستن من از ان مکان ۔
- ۶۷ — نقل عرضی کہ شیخ رحمت اللہ نامی خان سامان محمد عارف خان عباسی شاہ دواز خان والی شدہ کہ در جود ہپور نژد مہاراجہ می بود در علم و شعور و حید العصر بود و از قصائد محاصر خویش گوے سبقت ربدودہ بود در تصایح راقم نوشتہ ۔
- ۷۲ — نقل عرضی و اشعار وزیر المہالک آصف جاہ نظام الملک بہادر سپہ سالار یعنی عہاد الملک غازالدین خان التخلص بہ نظام در ماہ رجب سنہ ۱۲۰۳ در جودہپور مح مہر و دستخط خاص وزیر موصوف ۔
- ۷۴ — چند اشعار طبع زاد مشار الیہ در دعاگوئیہ راقم کہ ملفوف عراض رسید ۔
- ۷۶ — غزل دیگر از تصنیفات مشار الیہ در تہمین در مصرم از شعر طبع زاد راقم ۔
- ۷۷ — دیگر غزل فارسی از کلمات مومی الیہ ۔
- ۷۹ — ذکر کوچ بطرف اودیپور و حقیقت عجیب و غریب گھاٹ کہ دران راہ پیش آمدہ ۔
- ۸۲ — ذکر دخول اودیپور و سلوک والی آن و کنور ظالم سنگھ پسر گلان راج راجیشر مذکور و رسیدن خیر شکست پائن و ذکر میرزا حسن بخت بہادر ۔
- ۸۳ — ذکر عرضی کنور ظالم سنگھ مسطور در ماہ شوال سنہ ۱۲۰۳ ہجری رسید ۔
- ۸۴ — ہر در ماہ شوال سنہ الیہ عرضی منشی چمن لعل مذکور بحضور رسید نقلش اینست ۔

- = ذکر شصت و پنجم و شصت و شصت از احوال پادشاهزاده میرزا احسن بخت بهادر -
- ۸۵ — ذکر دزدی در سرکار راقم در بهیلاواژه که دار الضرب والی اودیپور است و رسیدن به شاه پور و سلوک راجه اش -
- ۸۶ — ذکر کشتن گداه و سلوک راجه اش و تصویر من کشانیدن آن راجه -
- ۸۷ — ذکر رسیدن در دروازه اجمیر و بودن پادشاهزاده میرزا احسن بخت بهادر مسطور در قلعه اش و برخیز از کیفیت آن و آمدن من در جیپور بار دوم و سلوک والی اش نسبت بها -
- ۸۸ — ذکر شصت و شصت شدن محمد بیدار بخت یعنی میرزا بیدار شاه و میرزا هنیکا برادرش -
- ۸۹ — ذکر آمدن پادشاهزاده میرزا احسن بخت بهادر در جیپور و سلوک راجه با و شای و شصت از جواب و سوال و ارتباط و اذفصال ما با و شای -
- ۹۱ — ذکر ملاقات شاه ضیاءالدین مرید مولوی فخرالدین مرحوم -
- ۹۲ — ذکر برخاستن از جیپور و تصویر راقم کشانیدن راجه مسطور بطریق یادگار از روم اشتیاق بسیار و سلوک رخصتانه نمودن -
- = ذکر رفتن پادشاهزاده میرزا احسن بخت بهادر مسطور بطرف کابل -
- ۹۳ — ذکر بلده کرولی و دیپه مرثولوی و دیپه سروشه که نزدیک هندون و بیاض است و آدجا در محاصره مرهه گرفتار شدن و باز رهاقی یافتن راقم و ذکر بهرت پور عمل راجه رنجیت سنگه جاٹ و ذکر رام پور و بانس بریلی -
- ۹۴ — عرضی مهاراجه ادوب گر همت بهادر در نواح کرولی سنه ۱۰۲۲ هجری -

- ۹۵ — ذکر رسیدن در لکهنو و چند کلمه از آن داستان کلان .
- ۹۷ — ذکر سفارش بنی اعمار خود که با نواب وزیر نمودم .
- ۹۸ — ذکر ملاقات نواب مدار الدوله بهادر با راقم .
- ۱۰۰ — چند الفاظ در گفتار حریفانه و ظریفانه نواب وزیر .
- ۱۰۱ — من کلمات میرزا بها نادر المخلص بها نادر این شاه عالم پادشاه سلطنت .
- ۱۰۵ — در اخلاق آداب نواب وزیر نسبت با ما .
- ۱۰۷ — مجله ذکر شادی که خدائی وزیر علی خان بها نادر پسر متبلی نواب وزیر با دختر شرف علی خان پسر خاله زاد نایب وزیر نظیر این در آداب نواب وزیر موصوف .
- ۱۰۸ — ذکر رفتن سرفراز الدوله در کلکته و رسم شادی مکتب پسران دختر کلان راقم .
- ۱۰۹ — نقل عرضی سرفراز الدوله میرزا حسن رضا خان بها نادر ظفر جنگ نایب نواب وزیر الممالک که در تهنیت رسم شادی مکتب نورچشمی مذکور آمده .
- ۱۱۰ — نقل عرضی اعظم الامرا دسر الدوله ناظم الممالک مهین پور چیس خلیج خان بها نادر ظفر جنگ پسر نواب وزیر الممالک غازالدین خان بها نادر مسطور بتاریخ بیستم دجده سنه ۱۲۰۷ هجری در لکهنو نزد ما رسید .
- ۱۱۱ — نقل عرضی راجه ادوب گر گساکین همت بها نادر مسطور نیز نواح کالی در لکهنو بتاریخ بیستم دجده سنه الیه معرفت راه شیکار بها نادر بخشی ما رسید .
- ۱۱۲ — نقل عرضی راقم .
- ۱۱۳ — نقل دستخط پادشاهزاده مذکور معه مهر کوچک دستی .
- ۱۱۷ — ذکر مخلص برادران راقم از قلعه مبارک شاه جهان آباد .

۱۱۹۔۔ ذکر کوچ راقم از لکھنؤ بہ ارادہ سپر مہالک دکن و رسیدن در بنارس -

۱۲۰۔۔ ذکر بلدہ سرادو

== ذکر رسیدن عظیم آباد -

۱۲۲۔۔ ذکر ضیافت کریم قلی خان البھاطب بہ ضیاع الدولہ فرزند خان بہادر تھورجنگ این نواب مشیر الدولہ مرحوم و تہاشام خرچ پوجائے ہنود و در کشتی سوار شدن از پس بلدہ -

۱۲۳۔۔ ذکر جر آمدن بہ مرشد آباد -

== ذکر کاتب مجهول النسبہ کہ خود را بہار شاہزادہ قرار دادہ در عظیم آباد مشہر ساختہ و جا رسائے اینجا برد دغا باختہ

۱۲۴۔۔ ذکر جنگالہ و شطرنج صفت شہر ورو سام آن بلدہ -

۱۲۶۔۔ ذکر کوچ کردن از مرشد آباد طرف پردوان و صفت آن بلدہ

۱۲۷۔۔ ذکر پنڈوا نام قصبہ و بندر موگلی و ذکر اخلاق حاجی مدسن سلمہ اللہ تعالیٰ -

۱۳۰ ذکر چیڑا و خبر فوت آصف الدولہ بہادر -

== ذکر بلدہ کلکتہ و حقیقت آن -

۱۴۱۔۔ ذکر طرق و قصبہ میدنی پور و دخول بلدہ کشی -

۱۴۲۔۔ ذکر بلدہ کشی -

۱۴۳۔۔ ذکر پوری جگنا تہہ -

۱۴۷۔۔ ذکر بلدہ گنجام -

۱۴۱۔۔ ذکر ایجاڈگر -

۱۴۲۔۔ ذکر پدا پور -

۱۴۳۔۔ ذکر کہن پنڈلی جہیہارم -

= ذکر دخول بندر مچھلی پٹن -

۱۲۵ — ذکر کوچ از بندر مسطور بصوب چیمنا پٹن مندراج -

۱۲۹ — ذکر دخول چیمنا پٹن و ملاقات ذواب والاجا امیرالهند ثانی
اعنی خالف الصدق اکبر و ارشد ذواب محمد علی خان والاجا مرحوم

۱۵۶ — مکتوبہ در تهنیت تولد میرزا والا بخت المعروف بہ میرزا
جانی مسطور از جانب ذواب موصوف -

۱۵۸ — نقل عرضی مبارک الدولہ قطب الملک حسن علی خان بہادر میارک
جنگ کہ در رسیدن قبایل ما از لکھنو و بہ مچھلی بندر بہا آمدہ -
ذکر رسیدن قبایل در چیمنا پٹن مندراس -

۱۶۰ — نقل شقہ اول کہ پادشاہزادہ سلیمان شکوہ بہادر بنام راقم
ہمراہ محتہدہ رام بھگوان داس دیوان مسطور آمدہ بود -

ذقل عرضی کہ از ذواب اشرف خان ذبیرہ ذواب خاندوران خان
مرحوم از بلدہ پسر دوان ہمراہ قبایل رسید -

۱۶۱ — عرضی خواجہ محمد حسین خان بہادر پسر ذواب اشرف خان مذکور
کہ بہ بردوان در مقبرہ خواجہ انور شہید برادر ذواب
خاندوران خان مرحوم می باشند نیز ہمراہ قبایل رسید -

۱۶۲ — نقل شقہ پادشاہزادہ مسطور از خط منشی محہ مہر خاص
خود کہ سجع آن اینست -

۱۶۳ — نقل سقہ کہ بنام ذواب عہدہ الامرا بہادر از لکھنو آمدہ جنود
طرف پادشاہزادہ موصوف و ذواب مسطور کشادہ و خواندہ برام
ملاحظہ فرستادند و من نقاشی گرفتہ داشتہ بست و نہر
جمادی الثانی سنہ ۱۲۱۶ ہجری -

۱۶۵ — دیگر نقل شقہ پادشاہزادہ موصوف درماہ و سال صدر مع
مہر کوچک دستی کہ بنام من رسید -

۱۶۶ — نقل شقہ کہ از دستخط خاص میرزا سکندر شکوہ عرف
میرزا چھنکا ابن شاہ عالم پادشاہ برادر عینی میرزا سلیمان
شکوہ موصوف کہ بنام راقم درماہ و سال صدر رسید -

۱۶۷ — نقل شقه شاهزاده میرزا سکندر شکوه موصوف که از لکهنو معرفت من بنام نواب مسطور بتاريخ شانزدهم شعبان سنه الهیة آمده -

۱۶۸ — نقل مکتوب هودت اسلوب نواب مسطور که در جواب رسید و شقه هر دو پادشاهزاده هام موصوف بخبره رمضان سنه الهیة جن آمده -

ورود دیگر شقه جات مسطورات هر دو پادشاهزاده هام موصوف که نواب محزالیه در سنه صدر بمن نوشتند و هم دران من قومه و عده طلبیدن محمد تقی میر دهلوی نمودند که اوستاد راقم و شاعر به نظیر ادب سلیم الله تعالی -
دیگر نقل رقعه نواب موصوف در جواب رقعه راقم و شقه جات پادشاهزاده هام موصوفین در سنه الهیة بقلم سر مد فرنگی بخط خاض خود نوشته بودند -

۱۶۹ — ذکر آمدن میرزا تاج الدین ابن عمر عاصی -

۱۷۰ — غیر رسیدن وفات عماد الملک وزیر معزول المتخلص به نظار مذکور مغفور -

نقل شقه که بنام من محضه شقه نامی نواب سلطان النساء بیگم دختر گلان نواب محمد علیخان والا جاه مغفور که هم معرفت من از قبیل پادشاهزاده میرزا سلیمان شکوه موصوف بعد وفات نواب معرفت مآب از لکهنو رسیده مدرسه بیست و نهم ماه صفر سنه ۱۲۱۶ هجری -

۱۷۱ — نقل شقه که بنام نواب سلطان النساء بیگم موصوفه آمده -

۱۷۲ — عرضی میرجهاد علی خان خالویه مرشد زاده محزالیه بنام راقم مدرسه تاریخ و سنه الهیة -

۱۷۳ — ذکر و عده نمودن نواب به از سال سوغات و تحفه جات و نذورات بخدمت پادشاهزاده هام موصوف در ماه ذیحجه سنه ۱۲۱۹ هجری و برخه مجله کیفیت وفات نواب مذکور -

۱۷۶ — ذکر توابی عظیم الدوله بهادر امیرالهند والایه سلطه ابن
دواب امیرالا مرا ولد اوسط دواب محمد علی خان بهادر
امیرالهند والایه غفرالله لها و آنچه درین سال و درضمن
آذنت تحریر یافت -

۱۷۸ — ذکر تولد دختر راقم -

۱۷۹ — ذکر وفات سرفراز الدوله شاهر الهک میرزا حسن رضا خان
بهادر ظفر جنگ -

چند گفتار از اخلاق سرفراز الدوله مرحوم موصوف -

۱۸۳ — در تاریخ وفاتش از گفتار ملا محمد ولایت زا استاد دواب
آصف الدوله مرحوم -

۱۸۴ — ذکر وفات والدته ماجده راقم -

۱۸۵ — ذکر وفات علی حسین البخاطب به تاج الامرا ولد دواب
عبداله امرای مرحوم -

ذقل عرایض که به حضرت پادشاه ولی عهد بهادر و رقبه
به میرزا مغل و طغل در تاریخ ماه رمضان سنه الهیه
فرستاده بودم و ذقل عرضی حضرت قدر قدرت -

۱۸۶ — ذقل عرضی ولی عهد بهادر -

۱۸۷ — ذقل رقبه میرزا مغل و میرزا طغل صاحب موصوف -

۱۸۹ — ذقل رقبه ترکی که به میرزا مغل صاحب نوشته بودم -

۱۹۰ — ذقل شقه و لیعهد بهادر که از دهلی بنام راقم رسید -

۱۹۱ — ذقل شقه دویم که از طرف و لیعهد بهادر که بنام راقم
شرف اصدار یافت -

۱۹۲ — ذقل رقبه مرزا مغل و طغل صاحب که ملخوف شقه
ولیهعهد بهادر بنام راقم رسید محرره تاویدخ و سنه صدر -

۱۹۳ — نقل رقبه ترکی که میرزا مغل صاحب از خط خاص خودش
براقم نوشته است -

ترجمه ترکی -

دقل رقبه فقیره بیگم صاحبه خواهر کلان حقیقی مرزا
مغل و مرزا طغل صاحب از خط خاص اوشان در زبان
اردو که بنام رسید -

۱۹۸ — ذکر وفات حکیم امجد الله خان دهلوی -

۲۰۴ — ذکر تولد نور چشم غورد راقم میرزا علی بخت المصروف
به جانی میرزا -

ذکر یک خدائی دختر کلان راقم الهیاته به سعیده النساء بیگم
مذکوره -

۲۰۵ — ذکر تولد فرزند سعادت مند نورچشمی مسطور سلیمان الله تعالی -

۲۱۰ — چند فقرات و صفات صاحبان عالی شان انگریز بهادر -

۲۱۴ — ذکر رجال و ذنوان و آب و هوا و رودیه و موسم این دیار
و آنچه مناسب در ضمن آن بر دیگر فواید است نوشته شد -

۲۲۵ — مرزا فرخنده بخت جهان شاه المتخلص به قهر مرحوم -

۲۲۶ — فصل در خاتمه کتاب -

۲۲۷ — رام نیکارام کشمیری المتخلص به ظفر -

66222

مقدمہ

واقعات اظفیری جو اس وقت قارئین کے پیش نظر ہے، مرزا محمد ظہیر الدین علی بہت اظفیری گورگانی کی تصنیف ہے۔ یہ حضرت اورنگ زیب عالمگیر خلد مکان کی پوتی شوہر عفت آرا بیگم کے پرند واسع ہوتے ہیں۔ ان کا سلسلہ نسب چھ واسطوں سے حضرت خلد مکان تک جا ملتا ہے۔ والد کا نام سلطان محمد ولی عرف مشہلہ صاحب تھا اور دادا کا سلطان محمد حسین۔

اظفیری کی والدہ کا سلسلہ نسب حضرت ابوالحلام خواجہ محمد نقشبندی کی اولاد تک پہنچتا ہے۔ اظفیری کی پیدائش سنہ ۱۱۷۳ ہجری میں دہلی کے قلعہ میں ہوئی۔ وہیں ہوش سنبھالا اور تعلیم و تربیت پائی۔ وہیں شادی بیاہ ہوا اور صاحب اولاد ہوا۔ بعد کا تقریباً ایک تہائی حصہ یعنی تیس سال کی زندگی قید سلطینی ہی میں گزاری۔ علم و فضل کے اعتبار سے وہ بہت ممتاز مانے جاتے ہیں۔ عربی، فارسی، ترکی زبانوں میں کامل مہارت تھی۔ اور ان زبانوں میں ان کی متعدد تالیفات تھیں۔ اردو کا تو کہنا ہی کیا گھر کی زبان تھی۔ فارسی، ترکی، اردو زبان کے اچھے ادیب، شاعر، اشعار پرداز اور ان تینوں زبانوں میں صاحب دیوان تھے۔ اس کے علاوہ کئی علوم و فنون میں مہارت تامہ حاصل تھی۔ مثلاً علم طب، رمل، عروض، قافیہ وغیرہ۔ اظفیری کے فارسی اور ترکی دیوان کا آج کہیں پتہ نہیں۔ اردو کے بھی دو دیوان تھے لیکن قدیم نایاب ہے۔ جدید دیوان کا انتخاب خود مصنف نے اصل کتاب کے آخر میں شامل کیا تھا جو اب تک غیر مطبوعہ ہے۔

خط و کتابت کی، پہنچانک کہ ان کو اپنی مہم پر آمادہ کر لیا۔ اور ایک رات موقع پا کر اپنے چند رفقاء اور جان نثاروں کے ساتھ قلعے سے بھاگ نکلا۔ جیپور، جودھپور، رامپور، اور دانس بریلی ہو گئے۔ لکھنؤ پہنچے۔ سات سال وہاں قیام کیا۔ نواب آصف الدولہ بھادر نے بڑی آوجھگٹ کی اور بیحد عنایتیں فرمادیں۔ مگر دکن کی دھن لگی ہوئی تھی۔ حیدرآباد کے نواب آصفجہ اور مدراس کے نواب امیرالہند والاجہ اول سے ملنے کا شوق دامگیر تھا۔ اور ہر دووں سے بہت کچھ امیدیں وابستہ تھیں۔ آخر لکھنؤ کو غیر آباد کر کے قلعے سے نکلتے کہ دو سال بعد سنہ ۱۲۱۲ ہجری میں مدراس پہنچے۔ یہاں توقع سے زیادہ آوجھگٹ ہوئی اور یہیں قیام پختہ ہو گئے۔ سنہ ۱۲۲۴ ہجری میں انتقال فرمایا۔

اس کتاب میں اظہری نے اپنی سیر و سیاحت کا تفصیلی ذکر کیا ہے۔ نیز قلعہ مبارک کے اندرونی حالات پر بھی روشنی ڈالی ہے۔ اسی مناسبت سے انہوں نے کتاب کا نام ”واقعات اظہری“ رکھا ہے۔ یہاں مجملہ جن واقعات کا ہم ذکر کر رہے ہیں اسی کتاب سے ماخوذ ہیں۔ اس کتاب کی تالیف کا آغاز سنہ ۱۲۱۱ ہجری کے بعد سے شروع ہو کر سنہ ۱۲۱۱ ہجری کے واقعات پر ختم ہوتا ہے۔ ابتدا میں مصنف کا ارادہ تھا کہ اسکو فرصت ملے اور چین و سکون نصیب ہو تو بقیہ واقعات کو اور پھیلا کر لکھیں۔ مگر زمانہ کے رد و بدل اور اپنی پریشانیوں کی وجہ سے موقع نہیں ملا۔

یہ کتاب تاریخی اور جغرافیائی حیثیت سے بڑی اہمیت رکھتی ہے۔ اس میں شاہ عالم بادشاہ کے دور حکومت کے بعض ایسے اہم

(ب)

فن شعر و شاعری کے علاوہ اظہری کئی اور کتابوں کے مصنف ہیں۔ کتاب کے آخر میں انہوں نے تیسرے کتابوں کا ذکر کیا ہے جس میں سے بعض ان کی اپنی تصنیفات ہیں اور بعض تراجم ہیں۔ شہنشاہ بابر نے فن عروض پر ایک رسالہ لکھا تھا جو ترکی زبان میں تھا۔ اظہری نے اسکو فارسی میں نظم کر کے اس کا نام ”عروض زادہ“ رکھا ہے۔ یہ رسالہ مدراس کے سرکاری کتب خانہ میں موجود ہے۔

مذکورہ بالا عالم و فنون کے علاوہ اظہری فن تیسرے اندازی کے اچھے ماہر تھے۔ فن موسیقی میں بھی دسترس حاصل تھی۔ شجاعت اور بہادری کے مرد میدان تھے۔ سنہ ۱۲۰۰ میں غلام قادر رھیلے کے ساتھ جو محرم کے آرائی ہوئی اس میں اپنی شجاعت اور بہادری کے اعلیٰ جوہر دکھائے۔ اور یہ چاہتے تھے کہ اس کے صلبہ میں قید سے رہا کر دئے جائیں اور حکومت کیلئے مہدو معاون بنیں۔ لیکن اس خیال سے کہ کہیں آزاد ہو کر حکومت کے مقابلے میں برسر پیکار نہ ہو جائیں قید سے رہائی نہیں ملی۔ غلام قادر کے ہنگامے میں ان کی غیر معمولی بہادری اور جان نثاری خدمات کے صلبہ میں شاہ عالم بادشاہ نے ان سے بہت کچھ وعدہ کئے تھے۔ مگر ہنگامہ رفع ہونے کے بعد وعدہ خلافت کی اور صاف انکار کر دیا۔ بادشاہ وقت کی اس بیجا حرکت سے اظہری بے حد رنجیدہ خاطر ہوئے۔ انہوں نے یہ عزم مصمم کر لیا کہ کسی نہ کسی طرح اس قید سلاطینی سے آزاد ہو کر رہیں گے۔ چنانچہ قلعے کے ملازمین سے ساز باز کی اور ہندوستان کے بعض سر پر آوردہ نوابوں، رئیسوں اور راجاؤں سے خشک طور پر

کا بھی ذکر کیا ہے۔ سفر کی حالت میں راستوں میں جو صعوبتیں اور دشواریاں پیش آئیں ان کو بھی من و عن بیان کیا ہے۔ نیز جس قابل قدر ہستیوں سے ملاقاتیں ہوئیں ان کا بھی ذکر ہے۔ آخر میں وہ عرضیاں اور نوشتہ جات بھی نقل کئے ہیں جو بڑے بڑے امیروں، نوابوں، راجاؤں نے انہیں لکھے تھے۔ جن سے اس زمانہ کے ادب و اشعار اور طرز خط و کتابت کا صحیح اندازہ ہوتا ہے۔ نیز ان راجاؤں کا بھی ذکر ہے جنہوں نے اپنی کمال عقیدت، تہنیدی اور والہانہ محبت کی بنا پر بطور یادگار ان کی تصویریں کھینچواگئیں اور پیش بہا تحفہ پیش کئے۔ پھر مدراس کے لوگوں کے اخلاق و عادات طور و طریق آب و ہوا پر تبصرہ کیا ہے۔ خصوصاً مدراس کے نواب امیرالہند والاجہ ثانی کی جس انداز میں تعریف کی ہے کسی اور امیر یا نواب کی نہیں کی ہے۔ چنانچہ نواب صاحب سے جو پہلی ملاقات ہوئی تھی اس کا ذکر ہی الفاظ میں کیا ہے۔

”بزرگ دیدم نیکو صورت ملک سیرت۔ چوں
از چہدم گرسندہ چمنیں صور بودیم۔ بنقد
صورت ایشان اسیر گردیدیم“ و چوں گوش
بکلمات شیرین شان میل نمود، زنگ مکروہات
و غمور سفر از دل ممزوں بزدود۔ حق آذنت
کہ دریں ذہ سال از جر آمدن قلعدہ مبارک ہما امیر
وزیر را مشاہدہ نمودیم بریں اخلاق مہمدی
احدہ را موصوف دیدیم کہ گوش سامع
بنقد کلامش خرم گل شربت بہرہ میدارد و
دل انبار انبار نقدینہ استمالہ کرد می آرد۔“
”اللہم زد ولا تنقص“

واقعات کا ذکر ہے جو دوسری تاریخی کتابوں میں نہیں ملتے۔ اس کتاب کے مطالعہ سے یہ بھی پتہ چلتا ہے کہ اس وقت سلطنت مغلیہ کس قدر زبون حالت میں تھی۔ سلطنت کا سارا نظام درہم و درہم ہو چکا تھا۔ ہر طرف بد امنی پھیلی ہوئی تھی۔ غلام قادر رھیلہ کے ہاتھوں کیا کیا تباہ کاریاں عمل میں آئیں۔ قلعہ کے اندر شہزادوں کی رہائش کا کیا انتظام تھا۔ اور وہاں کے عہدوں کی نوعیت کیا تھی۔ قید سلاطینی کس بلا کا نام تھا۔ وغیرہ۔

یہ وہ زمانہ تھا جبکہ پادشاہ براہ نام پادشاہ تھا۔ اسکے سارے اختیارات سلب کر لئے گئے تھے۔ سلطنت مغلیہ کا وسیع رقبہ گھٹتے گھٹتے بالکل مددود اور مختصر ہو چکا تھا۔ اکثر صوبہ آزاد و خود مختار ہو چکے تھے۔ مرکز سے قریب کے چند صوبہ براہ نام باقی رہ گئے تھے۔ مگر ان پر بھی پادشاہ کو دسترس حاصل نہیں تھی۔ شاہی خزانہ خالی ہو چکا تھا۔ دماغی اور ذہنی پستی عام تھی۔ سپہ سالاروں اور بھولے بھالے شاہزادوں کو ہم پرستی میں مبتلا ہو کر جادو منتر اور عملیات میں اپنی ساری دولت برباد کر رہے تھے، پادشاہ کی نا اہلی اور ناواقفیت۔ اندیشی، پھر باغیوں کے ہاتھوں اسیر ہونا، اندھا دنگے جانا، صوبہ داروں کی مرسلہ آمدنی پر گڈارا، امراء دربار کے مفید مشورہ، نیک صلاحیتیں اور ان سے انحراف و بد پرواہی، غرض شروع سے لیکر آخر تک ایک درد انگیز اور عبرتناک داستان ہے جس میں صاحب عقل کیلئے سبق آموز ہے۔

دلی سے فرار ہونے کے بعد افطوری ذمہ جس جس مقامات کی سپہر و سیاحت کی، وہاں کی عجیب و غریب چھڑوں، رسوم و رواج اور عقائد

(ز)

اس عبارت کو قلم زد کر کے ایک سطر میں ڈیل کی عبارت لکھی ہے۔

”بتاریخ نور دہم شہر شعبان در سنہ ۱۲۳۳

ہجری در بندر میلانپور تھریس یافت“

دوسری خصوصیت یہ ہے کہ تقریباً نصف کتاب تک بعض

فارسی اور عربی الفاظ کے معانی بین السطور میں لکھے ہیں۔ یہ

نہیں کہا جاسکتا کہ آیا یہ بین السطور خود مصنف کے لکھے ہوئے

ہیں یا کسی اور کے۔ اس نسخہ میں املا اور کتابت کی جابجا غلطیاں

نظر آتی ہیں۔ اس کے خط کا بھی ایک نہج نہیں۔ کہیں شکستہ تو

کھیں سادہ کھیں جلی قلم تو کھیں بالکل باریک ہے۔

(۲) دوسرا نسخہ بھی اسی کتاب خانہ میں موجود ہے۔ یہ بھی

پہلے نسخہ کی طرح بکرم خوردہ ہے۔ لیکن کتابت کے لحاظ سے

بالکل صاف ہے۔ اس کا خط خوشنما ہے۔ میں نے ان دونوں نسخوں

کا لفظ بلفظ مقابلہ کیا۔ لیکن ان میں کوئی نمایاں فرق معلوم

نہیں ہوتا۔ البتہ پہلے نسخہ کی یہ نسبت اس دوسرے نسخہ کی

اصل عبارت میں کھیں کھیں اضافہ نظر آتا ہے۔ میں نے اختلاف

نسخہ کو واضح کر کے ہرے حسب ضرورت حواشی دے دیے ہیں۔

اس نسخہ کے سر ورق پر کوئی تاریخ یا عبارت درج نہیں۔ البتہ

کتاب کے آخر میں ایک مختصر شجرہ چار سطروں میں لکھا ہوا ہے

جو درج ذیل ہے۔

(۱) ظفر الدین عرف مرزا بلند بخت ولد سلطان محمد

یعقوب ولد سلطان محمد زکریا ولد سلطان

سید محمد موسی شوہر عفت آرا بیگم بخت

محمد الدین بادشاہ ابن جہادر شاہ

ابن اورنگ زیب عالمگیر۔

(و)

اسکے بعد ان حکیموں اور طبیبوں کا ذکر ہے جن سے مصنف کو تبادلۂ خیالات اور استفادہ کا موقع ملا۔ نیز ان اطباء پر سخت تنقید بھی کی ہے جو طبی اصول اور یودانی طریقہ علاج سے بالکل ناواقف تھے اور کسی قانون کی پابندی کئے بغیر علاج کیا کرتے تھے۔

اس کتاب کے دو قلمی نسخہ مدراس کے سرکاری کتب خانہ میں موجود ہیں۔ (۱) پہلا نسخہ وہی ہے جو مطبوعہ شکل میں آپ کے پیش نظر ہے۔ یہ نسخہ قدیم معلوم ہوتا ہے۔ اس کے اوراق کمر خوردہ ہیں اور کل صفحات ۴۴۰ ہیں۔ کتاب کے آخر میں مصنف کا جدید اردو دیوان بھی شامل ہے۔ اس کی سب سے بڑی خصوصیت یہ ہے کہ غالباً مصنف کے کتب خانہ کا نسخہ ہے۔ اس کے سر ورق پر یہ عبارت لکھی ہوئی ہے۔

”نامہ ایس کتاب واقعات اظفری المتخلص

باظفری، المعروف بہ میرزا گلان۔

المخاطب بہ میرزا علی بخت بہادر

سلمۃ اللہ تعالیٰ - تصنیف حضور سلمۃ اللہ

تعالیٰ“۔

کتاب کے آخر میں جو عبارت لکھی ہوئی ہے اس سے تاریخ کا اختلاف ظاہر ہوتا ہے۔ چہلی عبارت اس طرح ہے۔

”کاتب الحروف سید محمد ولد سید شہر۔

ساکن بلوچہ شہر دگر عرف تہ چٹاپلی بتاریخ

ہفت ہ۔ م۔ شہر ربیع الاول سنہ ۱۲۲۷ ہجری یک

ہزار و دو صد و بیست و ہفتم ہجری نبوی

در ہند در محل کھپڑی تدویر یافت“

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

واقعات اظفری

بعد حمد حضرت پروردگار و نسبت و درود رسول مختار و
(۱) صلوة و سلام بر آل اطہار و اصحاب کبار و مدح دعایہ بر شہار
پادشاہ جہانہ حضرت شاہ عالم پادشاہ خلد اللہ ملک و سلطنت و
افاض علی السالکین برہ و احسانہ - چہ پیش گوید سرگشتہ تیر
تہیرہ محمد ظہیر الدین مرزا علی بخت المعروف بہ پیرزادہ کلان
الہتملص باظفری گورگانی بواسطہ زادہ حضرت محمد معزالدین
پادشاہ ولد بہادر شاہ ابن حضرت اورنگ زیب عالمگیر پادشاہ غازی
کہ بعد نہ سال از جر آمدن خود از قلعہ مبارک شاہجہاں آباد
چون وارد سواد مرشد آباد یحیی مقصود آباد ہنگالہ گشتہ درمات
ئی حبسہ سنہ ۱۲۱۱ یک ہزار و دو صد و یازدہ ہجری در خاطر
فاطمہ چنان خطور کرد کہ شہک از احوال تہاہی سلطنت خاندان
گور گانیہ کہ از دست غلام قادر افغان ولد ضابطہ خان ابن
نجیب خان بخشی یوسف زئی بچہل آمد و برخہ حقیقت بر
آمدن خود از قید سلطینی و بندہ از تفرج و سپر چند دیار
و امصار کہ چہ نرم بظہور رسیدہ و ذقول چند عرایض و غیرہ
بر دگار - اما غرض ازین ذقول و عرایض اینکہ طور و رویہ
عبارت مثنی ہرجائی معلوم باشد و اگر اطفال خواہند جائے
ادشا دارد و اگر اہیادا کہ از اولاد و احفاد عاصی در بلاد مذکورہ
برسد این عرایض آشنائی و آداب و خدمت گذاری قدیم را
بیاد دہد ، و این کلمات را بہ واقعات اظفری مسمی نمودہ

(۳)

(۲) مرزا علی بخت ولد سلطان محمد ولی ابن

سلطان محمد عیسی ولد سلطان سید محمد موسی -

(۳) مرزا ہادیون بخت ولد سلطان محمد

ابراہیم ولد سلطان محمد سید موسی -

(۴) مرزا تاج الدین ولد سلطان محمد یوسف

ابن سلطان محمد عیسی ولد سلطان محمد

سید موسی -

مذکورہ بالا شجرہ کا خط اصل کتاب کے خط سے بالکل مختلف

ہے ممکن ہے یہ کسی دوسرے کا لکھا ہو -

اس کتاب کا اردو ترجمہ ہو چکا ہے - قاضی ترجمہ خواہ کتنا ہی

عمدہ اور بہتر کیوں نہ ہو اس میں وہ خوبی اور لطافت باقی

نہیں رہتی جو اصل کتاب کی عبارت میں پائی جاتی ہے - اس لئے

مناسب یہی معلوم ہوا کہ اصل کتاب طبع کر کے منظر عام پر

لائی جائے تاکہ قارئین کو مصنف کے محاسن کلام ، فصاحت و بلاغت

اور طرز انشا کا صحیح اندازہ ہو سکے

آخر میں مصنف اور ان کے بعض اعزہ کے متعلق چند مزید

حالات درج ہیں ، جو ایک قلبی نسخہ سے لئے گئے ہیں -

۱۹۰۷ء م { سید حمزہ حسین عہری
مدرس

المشتهر به حضرت عرش منزل این محمد معزالدین جهاندار شاه
پادشاه الهفاب به حضرت عرش آرام گاه ولد محمد معظم
جهادر شاه الهفاب به شاه عالم پادشاه اولی این حضرت اورنگ زیب
عالمگیر پادشاه غازی

نسب نامه راقم تا حضرت اورنگ زیب

عالم گیر پادشاه غازی

محمد ظهیرالدین میرزا علی بخت الهجروف به میرزاه
کلان این محمدولی عرف منجهای صاحب ولد سلطان محمد عیسی
پسر کلان ذواب عفت آراء بیگم دختر کلان محمد معزالدین
پادشاه مذکور ولد جهادر شاه پادشاه این اورنگ زیب عالم گیر
پادشاه غازی بعد از او که شاه عالم پادشاه حال پسر زاده محمد
معزالدین پادشاه مذکور هستند وجد حقیقی مایعنی سلطان
محمد عیسی مسطور دختر زاده همون پادشاه موصوف اشد - تنبیه -

ذکر شده از عنایات پادشاه جم جاده دربار و غلام

قادر نمک حرام روسیاه که قبل ازین مبدول

کرامت مشهور شده بود و باعث انتقام کشی این

و خیم الحاقبت دوراز عافیت

تفصیل این اجمال آذکده چون شاه عالم پادشا در سنه دوازدهم
از جلوس مبارک از اله آباد بجانب دارالخلافه شاه جهان آباد
عزم مراجعت فرمودند - هم در راه بودند که نجیب خان
بخشی که صوبه دهلی بدو مفوض و دوازده سال دیه بتأ بر آن

ذکر تباهی سلطنت شاه عالم پادشاه

فاعتبروا یا اولی الا بصر ، و الحق هم چنین است آنچه ناگفتنی و نا دوشتمنی بریس خاندان عالی شان وارد گردید . چشمان دهلی دید آنچه دید بلاقه بود ، اهل عبرت را متنبیه شدنی و آفته گذشت صاحب بصیرت را متزجر گشتنی که غلام قادر یوسف زئی افغان لوائه طغیان و خود رائی برافراشته و حقوق این خاندان سهواً الهکان را نسیماً منسیا انگاشته بجای نادیدهائی و به حیاتی افکنده و بشیاد مستقل قدیم ساخته را دو ویران ساخته و در مقام به ادبی و به پرواهی چر آمده در ایذه آن پادشاه ذی عز و جاه اعنی شاه عالم پادشاه ولد حضرت عالم گیر ثانی پادشاه الهلقب بد حضرت عرش منزل ابن حضرت جهاندار شاه عرش آرامگاه محمد معزالدین پادشاه ابن حضرت بهادر شاه یعنی شاه عالم اولی ولد حضرت اورنگ زیب پادشاه عالم گیر اولی که جد امجد این بنده درگاه اند و اضرار منسوبان و متوسلان این دود ما فیض بنیان در آمده دست کوته خود را بکردار و افعال ناهنجار به مال و حال صغار و کبار دراز کرده حتی که چشمان آن بادشاه را از چشم خاندان بر کند و از تخت سلطنتش بیفکند - تنبیه - در هم جدی شاه عالم بادشاه با راقم

نسب نامه شاه عالم بادشاه تا حضرت

اورنگ زیب عالم گیر بادشاه غازی

مرزا عیدالله علی گوهر الهقارب شاه عالم ثانی پادشاه نام طفولیت آنجناب را لال میان و میرزا بلدقی هم می گفتند ، ولد حضرت محمد عزیزالدین الهجروف به عالم گیر ثانی پادشاه

مقهور مذکور باز تهمردی ورزید ، و حضرت قدر قدرت باز به تنبیه و تادیب
و در غوث گنجه برسرش رسیدند و رهیلها هم و خیمه الحاقیت
باز هنر یهت دیدند و فراری گردیدند ، و عیال و اطفال آن متهمرد
بدست اولیای دولت قاهره اسیر و دستگیر گردیده و خان و
مان شان بهتارت رسیدند - دران هنگامه غلام قادر نهک حرام
هشت یاده ساله باشد بنابر مصلحت این نهک حرام را همراه
رکاب اقدس برداشته آوردند و دیگر عیال و اطفالش را با حرمت
تهام از قلعه غوث گنجه پیروں کرده سردادند که هر جا که
خواهند بروند - حضرت چون این نهک حرام را به چشم
مبارک خویش ملاحظه نمودند نهایت شفقت فرمودند و به
آرام و عاطفت تهام در شاه جهان آباد آورده در قدسیه باغ گذاشتند
و چوکی و پیره گذاشتند و سه وقت خوراهام اطعمه اشواع
می فرستادند ، اکثر حضور طلب فرموده ترحم و عنایت بهال
و مبدول می داشتند و بر پشتش دست مبارک به شفقت می
سودند و در تربیت دوش و خواندنش تاکید باینکه می نمودند
حتی که فرزندان خواندند - و به روشن الدوله مخاطب ساختند
و وقتیکه در یاد والدین خویش کریستم وعده خلاصیش می فرمودند
چون بنابر مصالح وقت بعض از امرای محلی خواستند که خلاص
شود و دزد پدر خود رسد ، حضرت قدر قدرت را از رهاقی
این نهک حرام مانع می آمدند ، و علاوه آن چون پدر این
نهک حرام آمده فوج بر امیرنگر و دیهات دیگر کشید و آن
دواح را تاخت و تاراج گردانید ، برای اشد فاع آن افغان ابوالقاسم
خان بهادر مجدد الدوله عبدالعزیز خان بهادر مذکور با فوج روان

مهالک قابض و متصرف بود در غوث گکده وطن خودیش بهرگ
 طبیعی پدرو جهان فانی دهد ، حضرت قدر قدرت پسرش ضابطه
 خان را بجای پدرش بخدمت بخشیدگی سرفراز فرمودند و از طرف
 نامبرده شیخ قاسم نامی جایک هزار سوار و پیاده و قلعه دار قلعه
 مبارک بود که نظم و نسق آنجا می دهد ، لیکن چون بندگان اشرف
 اقدس اعلی اراده تهردی خان مذکور استماع نمودند از مالدو جیو
 پشیل سیندهیه رهت سازش دهده معرفت افواجش پیش از دخول خود
 قلعه دار مسطور را بعد جنگ توپ و تفنگ از قلعه مبارک اخراج
 فرمودند ، چنانچه دران هنگامه به اسد برج نامی که محل خاص
 پادشاهی هوندجا است شکسته رسیده بود که حضرت بعد تشریف
 فرمائی مرمتش فرمودند ، و در چند سال بعد صرف مبلغ کثیر
 استادان چایک دست ریخت و شکست و را درست نمودند ، اما
 چون حضرت قدر قدرت مح الخیریت در قلعه مبارک تشریف فرما
 گردیدند - اراده تهردی و عصیان ضابطه خان مذکور زبانی منهایان
 و اخبار نویسان بوجوه شتی شنیدند ، لهذا برای گوشهانش بطرف
 سکر تال که در دواح غوث گکده و پتر گکده است بر سر کردگی
 میرزا نجف خان ذوالفقار الدوله بهادر و عبدالعزیز خان مجدد الدوله
 بهادر مح افواج جنوبی نهضت فرمودند و در اندک فرصت ضابطه خان
 شکست یافته و تهاه شده فرار گردید و همه اموال و اسباب او
 چیزه در تهاه و غارت سپاه جوار و برخی در سرکار دولت مدار
 والد رسیده بعد بواسطت و سفارش تکنوجی هولکر جنوبی و غیره از
 سرگند و در گذشتند - و باز بخدمت موروثی و مهالک مملوای او سرفراز
 فرمودند - پادشاه دارا سپاه باز بقلعه مبارک مراجعت نمودند بعد چند

خان مقتول فرزندانش را بکشد - حضوت امتناع فرمودند و ارشاد نمودند که اگر پدر او چنین ها کرد ایس طفل بیگناه را چگونگی به کشتن دهم ، اگر انتقام منظور است به ضابطه خان بیا و بیزید و اورا بکشید - لهذا چون مرحمت و شفقت در ذات اشرف اقدس اعلیٰ بدرجه اقصیٰ است معصیت راز داران حضور طفل مذکور را مح اخراج و اسباب شایسته در وقت شب بسوی پدرش رها فرموده به والدینش رسانیدند ، و بعد چندی بطوری که بار دیگر عضو تقصیراتش گردید و به مرتبه بخشیدگی و به ملک موروثی خود رسید ذکر آن مناسب ایس محل ندیدم اختصار پسندیدم - و چون پدرش به اجل طبیعی در گذشت و ایس نمک حرام به مقام پدر به نشت شروعون نهاد گردیده کلاه بر سر کج نهاد و بسفاهت و شرارت زبان کشاد و به آواز بلند می گفت که عنقریب در شاهجهان آباد می رسم و انتقام خود را میکشم و نوعی که باشد درد دغا می بازم و قلعه مبارک را در آب جهنم غرق می سازم ، و ایس اخبار علی التواتر می رسید و زبان زد عام و خاص گردید که عنقریب غلام قادر می رسد و تبه و بالا می کند ، و آخر الامر در عرصه چند ماه آن نمک حرام با افواج خود بر دهلی لشکر کشید و تا شاه دره و اند هیاولی بر رسید و شاه دره نام مقامی از قلعه مبارک مشرق رویه و اند هیاولی دیهی شمال رویه ، هر دو موضع آن سوی دریای جهنم واقع است و در قلعه مبارک گوله ها بارید ، باره دران ایام دار و مدار شده جنگ موقوف و عازم وطن خویش گردید و درین وقت راقم نیز در ماحه اراده فساد ایس نمک حرام عرضی

گردید ، و بعد محاربات بسیار خان مسطور از دست افغان شکست
 (۱)
 یافتند در پناه گدازه امیرزگر خزید و چند هفته بعد سبب
 فقدان علوفه و نان سپاهیان و مرکوبان نیم جان شده مع خان
 شجاعت نشان بیرون گدازه برآمده با افغانان جنگ پیوستند
 باوجود قنات سپاه داد مردانگی دادند و بساکی مقتول و مجروح
 گشتند آخر الامر افغانان به خاک در قالب لشکر درآمده
 سر بهادر مذکور را بریده همراه خود برداشتند و لا شده اش را همان جا در
 پالکی و گداشتند ، چون این خبر به دهلی رسید مجد الدوله
 عبدالحمد خان بهادر مذکور که وزیر دوم حضور پرنور
 بود بسیار خشمگین و مضطرب گردید و در آن زمان حضرت
 قدر قدرت معروض و را بسیار به اجابت مقرون می
 فرمودند - زیرا که خطایش فرزند خاص فرموده بودند ،
 چنانچه چند اجابت ریخته زبان در مهبانی و نذرانه باغی
 از تصنیفات حضور پرنور در نوازش دولت مسطور راقم
 را یاد بودند ترقیم نمود - (ریخته) -

فرزند خاص هه یه اور هیس غلام ساره
 آباد رکهیو یارب فدوی کا گهر هماره
 پپولا رھے همیشه باغ مراد اس کا
 هرگز خزان نه پھشکه اس باغ که کناره
 سایه میس پرورش هو ظل الهه که یه
 همه آفتاب جب تک اشور فلک که تاره

فی الفور بحضور التماس نمود که این پسر مقید ضابطه
 های قاتل برادر غلام به غلام عنایت شود که عوض احوال قاسم

فتنه عظمی حادث شود که یادگار عالمیان باشد و هم چنین واقعه گذشت که برزجان او گذشت، رجعتنا الی اله مقصود -

ذکر برآوردن غلام قادر مسطور محمد بیدار
بخت ابن احمد شاه پادشاه ولد محمد شاه
فردوس آرام گاه ولد جهان شاه ابن بهادر
شاه پادشاه ولد حضرت عالمگیر اولی را و
نشاندهش بر تخت سلطنت

بتاریخ بیست و نهم قیامده سنه ۱۲۰۱ یک هزار و دو صد
و یک هجری محمد بیدار بخت عرف مرزا کوچک ابن احمد شاه
پادشاه فردوس آرامگاه را از قید سلاطینی بر آورده بر تخت
سلطنت اداخته و ملقب به جهاندار شاه ثانی ساخته ضرب سکه
اش ایس بود :- بیست :-

به زر سکه زد وارث تاج و تخت
محمد جهان شاه بیدار بخت

البحر ایس سلطنت چو تهاشا و بازیچه طفلان نهود که
در دو روز پیروز نبود -

ذکر شهید از شداید هولناک آن هنگامه

از آفات و بلیات هنگامه مسطوره اگر شطرنج بیان کرده شود
گوش شنونده کر گردد، و اگر قوت سامحه یاری دهد و سامع از
اهل درد باشد زهره اش جتر قد، اما بالکل تجاهل از آن آئین
بغردی دور است و اغماض از و فور قصور مطابق، "الحاقل
تکفیه الاشارة" چند مهالک را مجهلا می نویسم که دال باشد

دو شش خفیه بدست عهد صاحب خود بحضورت قدر قدرت فرستاد و بعد ملاحظه چنین ارشاد شد که نهی داشم که بدین یتیم یعنی غلام قادر باعث عداوت خاص و عام از بهر چیست و به عهد صاحب فرمودند که به بچه بچگان من خواهید گفت که شما هنوز بچگانید این امور را چه دانید و این غلام قادر طفلی خاندان زاده که پرورده حضور است چه مقدور دارد که قدم گستاخانه پیش گذارد، این همه اقتضای خلق الله است که می بایست آن فرزندان خواطر خود را جمع دارند سبحان الله سالکان حقیقت آگاه راست گفته اند - بیست

چون قضا آید طبیب اجله شود
وای دوا در راه خود گهره شود

چار دیگر چون بعد یک سال رسید ششپندی که از دست او
چه انقباض به گردید

ذکر سیاحت و صورت آن نهک حرام بدفرجام

شب و روز به مسکرات انواع خصوصاً به بتک و دوزه و گانچه زیاده می پرداخت و گویند که ضمیمه آن علت اجنبه نیز داشت، درین هنگام عرش به بیست سال رسیده و سبزه خط دودمیده چنانچه بود دوخیز، خوش رو و بدخو ستیژه جو مایل به پست قدی و اوسط در فرجهی ولا غری، فراخ چشم بلند بینی، اماذوک بینی اش یاریک اند که زاید فروسو مایل بود که از روی علم قیافه چنینی کس مشتق می باشد و در حالت طفولیت مجدالدوله مذکور که امیر بود از اقسام علوم معهود پدر این را ازین حال خبر داده بود که از دست اینی پسر شما در حالت جوانی

خوردند خورد شده از گرد آنکس بر آمده دور افتاد ، تا چهار گهزی هوا تاریک بود و گوله ها و سنگ و خشت و گچ از هوا می بارید و آواز آه و فریاد اهل آن بفلک می رسید و جز صوت شناسی صورت یکدیگر را نهی دیدیم و از اصوات هم مستمال می گردیدم و سپس آواز هولناک تا بهادر گدگد که درازده گروهی از دهلی دور است رسیدند بود که هر یک بر خود می لرزید و می گفتند که آیا این آسمان کجا بر زمین افتاد و نهیب و غارت گران بوقت چه حواسی و گریختن شان از آیه " و اذالبحار عطلت " مخبر بوده زیرا که از بسیار احوال و اثقال اموال ثقیل شده بودند و از دست غنیمت سخت چنگال جام جستن را می جستند و از باعث بر شال عبور دریا اشکال داشت ازای ستون و ملال بر حواس شان راه یافته بود ، و هر یک از احوال باقی زبان بعد از می کشاد و چیز را در دریا غرق کردند و چیز را که مستعد حرق بوده ماندند دواقم خاند و کیلی خاند و خیام و کتاب خاند و مثلها ای را بسوختند و چیز را که آذر اتوان شکست مثل چینی خاند و آئینه خاند و سنگ سهاق و یشب و مایما سبها را بشکستند و چیز را به سبب عجلت اذفرار دریدان قلعه چون محبوب کشت حرارت جاجا کاشتند و بگذاشتند و در صدد قتل ما همه سلاطین بودند که حافظ حقیقی از باعث پیرانیدن بام باروت خاند که درای آفت چند هزار رهیل سوخته و در بام ها هلاک گشته حواس اعدا باقی را مختل ساخته و در دل شان رعب سخت انداخت که بتاریخ دهم محرم الدرام سنه الیه روز پریه در بام باروت از راه نیلی چهرتری سلیم گدگد الهلقب به نور گدگد

بر جمیع احوال آن روزیکه پادشاه را در حالت دغامی گرفتند
از آیه کریمه "یوم یفر الهمام من الخیبة و صاحبته و بنیته"
خیر میداد و حال ما اهل قلعه به تشویش آید "یوم یكون الناس
کالفرش البیضوث" (۱) زبان می کشاد و پیریدن باروت و گولها
از آتش دود دل مضطربان که بتاریخ دهم محرم البدر
سنه ۱۲۰۲ یک هزار و دو صد و دو هجری هجریه محل راقم
(۲) دو گهزی روز چر آمده واقع شد صدای و از صور اسرافیل
و آیه "الارض ما الارضه" ذکره رانده و تاریک شدن آن روز
از پیریدن گول و باروت و در و دیوار آن بام که گرد و غبار او
هوای را گرفته بود معنی "الشمس کورت" خوانده و به تصادم
هوای آن پرش و لرزیدن زمینی و زمان آن مکان شرح
"اذا زلزلت الارض" پیدا و از افتادن کنگر های قلعه و ترقیدن
در و دیوار و افتادن بام های استوار و تراش تاویل "و تكون الجبال
کالبحر المنفوش" هو پیدا به سبب بسیار قریب آن بام سکته
محل ما چند جرادر و یک عده صاحبه مارا سلهم الله اند که
سروپا شکست و بجان سلامت ماندند و مختصر بیانش آنکه
هر خانه ای یعنی چهپیر که بود چند از چندش گسسته کاهش
مانند پنجه بر زده حداقل چهار طرف افتاد و هر تیغه گاه که
(۳)
بر اجناس خود از دو مانه کرده داشته بودیم به ترقید هر
در یک زنجیر در حلقه اش بود زنجیرش شکست و هر دروازه
که زنجیرش از حلقه پیرو بود و دو مصراعش بهر دو طرف

(۱) ن - بام سرب (۲) ن - از تقید پراکنده

(۳) ن - قفل

رسانیدند. و اموال غارتش چیزه بیه غنیمت افواج و جاقی در

سوار پشیل رفت حسب حالش بیت شاعر به بیاد گذشت. بیت

دیدم که چه کرد مردک خور

خورد مظلوم ببرد و دیگر ز

و آن ماهون از غیرت قهرمان حقیقی در بلند متبراجه

سزای کردار خود به اشوام عذاب و عقاب محسوب گشته مسافر

دار البوار و هالک بوادى دار شده چنانچه در درجه هر دو گوش

و در دیگر چشمانش کشیده و بینی محب لب زیرینش بریده

بطریقی ارمغان و تهنیت مرهبط مذکور بحضور آن پادشاه مجبور

فرستاده بود حکم حضرت قدر قدرت بنظر ماهبه سلاطین

گذشته چنانچه راقم نیز دیده و شکرانده حضرت احدیت دجا

آورده و حال آذک تا آذگاه این بنده درگاه هم محب همه برادران

در قید سلاطینی به هون قلعه شاهجهان آباد الهالقب به قلعه

مبارک محبوس بودیم و از جانها مایوس ایزد منان از آن آفت

اشغان دیوسان مارا بشوعه مدفوف داشت و به حصن حصین

حمایت خویش متحصن ساخت که از بیانش مردم نا واقف

مطابق انسان یقیس علی ذفسه حمل بر کذب و فضولی نهانند

(۱) و به سفریت زبان کشانند و بر حاضران قلعه دهلی نیکو معلوم است

و به روسای دور دست روزگار از پای مردی منجهان تیز

رفتار و وقایع دگران اخبار گذار کتمان آن محب مطابقی آن

سازنده به خاطر گذشت که درین مقام ضبط گشت.

اظفری همت مردان مدد الله است

بگریختند - بعد از پندارهای مرهش یعنی غارتگران آن قوم در قلعه در آمده بر مار ریختند - بقول چیزه که از دزدانند رمال برد باقی را آنها بردند و بفروشی خوردند - عجب تر آنکه ازین آفت نیز به محافظت و نصرت ناصر حقیقی مثل اول که ذکرش بعد ازین می آید بهزار جود کرد و جرات محل مامستون و مامون اندد الحمد لله علی ذالک

ذکر اسیر شدن غلام قادر افغان و کشته گردیدن

آن به عقوبات پایان

در عرصه شش ماه آن که فرصت غازی از نصرت رشته اعتقاد اجناد خویش به حماقت گسیخته و جهلیت خود از هم ریخته بر دست اذواج پیشیل سیند هیبه در پر گنه میراثیه اسیر پنجده تقدیر گردیده و محمد بیدار بخت مرحوم مذکور و برادرانش و مرزا اکبر شاه بهادر و چند اخوان شای مثل مرزا سلیمان شکوه و میرزا سکندر شکوه و میرزا احسن بخت و چند دیگر شهزادها ماندند میرزا علی اختر ولد طالح اختر ابن محمد بلند اختر برادر حقیقی حضرت فردوس آرامگاه محمد شاه بادشاه مرحوم و هواهزادگان پادشاه حال یعنی مرزا بهچو و مرزا مکو ولد محمد عزت انزا عرف مرزا مد و ابن هادیون بخت ابن محمد عظیم الشان ولد بهادر شاه پادشاه را که آن ملهون قید کرده در پرگنه مسطوریه کرده بود مرهش ها هم ایشان را باز در قلعه مبارک

بهر دو دست خود چیراً به سوی بالا برداشته بگاو خویشتن منضم
 نهودند. چنانچه رخسارهای من و آنجناب باهم به سرزدند - آنگاه در
 زبان فیض ترجیان فرمودند که خلاف معمول اراده این همه
 نکالافات امروز چه بود، عرض نمودم که حالا جناب حضرت پادشاه
 گشتند علایق رشته داری همه در کنار اکثرون ماهیه ها غلامان
 خانه زاد شدیم پسوازدند بیا بکشند اختیار بدست مختار، مارا چه
 بیارا که مثل ساجی در مساوات و همسری زنیم و به ادباری قدم
 نهیم - آنگاه تبسم نهوده ارشاد فرمودند که والله من شهارا حالا هم
 همون فرزندان جگر بند خود میدانم، و انشاءالله تعالی همیشه هم
 چنینی خواهم دانست، بعد آنجناب را در جنگله مکتب خانه خویشتن
 در مسند نشستگاه خود گهواره بود نشاندند، دست عاصی را کشیده
 امر باجلال فرمودند آداب دعا آورده بنشستم، بعد این عاصی
 در خاسته کاغذ بیعت مذکور ضرب سکه نامی آنجناب را ذکرانیدم
 (۱) این بیعت -

دزد بقصر من مهر ضرب سلطانی
 خدیو شاه جهادگیر اکبر ثانی

مطالعیه فرمودند بسیار مسرور گردیدند، باز آن کاغذ را
 واپس گرفتند فرمودند این چه معنی که داده را باز می شناسید
 عرض نمودم چه مجال اما بالفعل جام ادب است حق تعالی جناب
 شاه عالم را سلامت دارد و این بیعت ضرب سکه حضور دزد خود
 این خانه زاد امانت است، بروقت معهود آنرا چنان ارسال
 خواهد نمود، و حضرت نیز همین بیعت را ضرب سکه مبارک

و این سخن به اشتباه زیرا که مبحثی راقم است که این عاصیان در هنگام غلام قادر افغانی و برپادی خاندان گور گازیبه فقط از همت که علامت رحمت الهی بود از ذلت افا غنیه مصنون و مامون ماندیم اگر زیاده این مجمل را مفصل نویسم بیسم است که اینها روزگار علی طریق عاداتهم فصولی دارند و از افسانه خوانند.

اظفری چیست همت / مردان

مردد کردگار به همتا است

کوه کاه است و خار پیشش گل

در مصروفات حافظ جاها است

ذکر تشریف آوردن ولیعهد بهادر مرزا اکبر

شاه مسیح دیگر برادران و بنی

اعهام خویش در خانه راقم

باید دانست که چون نهک حرام مردود در مزاج خبطه داشت در چرگنه میرگه بیدار شاه مسطور را از تخت سلطنت محزل نهوده سیزده روز مرزا اکبر شاه ولیعهد بهادر را نصب گردانید - چون این خبر به دهای رسید موجب خوشنودی دوستداران ایشان گردید، راقم بیست ضربه سکه بنام نامی ایشان تالیف نهوده نزد خود داشته چون جماب ولیعهد بهادر مع الخیریت با پادشاه زاده سلطانین دیگر در قلعه مبارک تشریف آوردند بعد دو سه روز بعضی اخوان و جنی اعهام و اعهام خویش خانه راقم از قدوم میمنت لزوم خویش منور و معطر ساختند و از لطاف شاهانه برخوردار شدند و دست عاصی ذرا کشیده بطور سابق بگلو چسپانیدن خواستند خواستهم که سر فروت آورده بقدمپوسی پیر دازم ، فی الفور سر مرا

نقدیه گران مایه از مشیت مبارک خویش به نهایت تفضلات در مشیت من گذاشتند و از دست مبارک خویش مشیت مرادند فرموده از اخلاق شاهانه بسیار خوشنود ساختند ، و بعد از وقوع آن حادثه ایس بر آمدن حضرت از محل محلی اول بود که بر دیوژهی ما تشریف آوردند ، پس بنا بر عادت خویش که حضرت اقدس ارفع اعلی بر اشعار راقم راغب تر بودند اکثر اشعار ارشاد حضور را عنایت نموده فرمایش جوابش می فرمودند - راقم چند اشعار ترکی و فارسی و ریخته مع قطعه تاریخ مسطورۃ خود را از دست خویش بر دست اقدس گذرانیدم قطعه تاریخ آن حادثه اینست -

چون من ذهب گریخته کا مژده

اس سال هوا نصیب به شاه عالم

تا ذکر میس تاریخ کی بولا هاتف

ه افطری تاریخ به عالم کا غم

و ایس یک سال که درین تاریخ افزوده شد بنا بران که آن سال بالکل باختمار رسیده بود و بعد چند روز عام نو شروع گشته رجعتنا الی المقصد -

ذکر عهد حضور قدر قدرت

باراقم چون در عین شدت آفت افغانان ازین عاصی خدمت های شایسته بحضور پرنور بجهل آمده ، راقم محترفت ولیعهد بهادر و هر دو میرزایان مسطور عرضی در وعده حصول مطلب خود از حضور دستخط کناییده نزد خود داشته بودم درین ماده که اگر خدا فضل خویش عطا فرماید و باز امور سلطنت هم بر ذات اقدس رجوع نماید می باید که ایس فائده زاد را در صله این

خواهند فرمود ، ارشاد فرمودند که مسئول شما مقبول است چری
 شرط نیز میرزا مغل و میرزا طعل و غیره دیگر پادشاهزاده را
 گوانه گرفتیم و آداب جدا آوردم و سواره این دیگر اوقات بکرات
 و مرات ولی عهد بهادر مع برادران خود میرزا سلیمان شکوه و
 سکندر شکوه بهادر که حالا در لکنئو اقامت دارند در خانه عاصی
 تشریف شریف ارزانی فرموده اند و عنایات بیکران نهوده .

ذکر تشریف آوردن حضرت قدر قدرت مع تجهل سلطنت بر دیوژهی راقم

راقم مطابق آن حال تاریخی در وزن رباعی اخرب که بطور
 قطعه در زبان ریخته گفته بود و بعد کشته شدن غلام قادر
 ملهون و رفع آن هنگام چو باز تخت سلطنت بر شاه عالم
 قرار گرفت از شرط محبت و شرف نوازی و توجه خسرواذه
 که به راقم پیش از پیش داشتند با تجهل سلطنت مع تخت
 و چتر بر روز عید الفطر سنه الیبه از راه نوازش بر دیوژهی ما
 رونق افزا شدند و به دلاسا و دلبری بایفام عهد یکده دن عین
 شدت هنگامه حضرت قدر قدرت محرفت پادشاهزاده میرزا اکبر
 شاه ولیعهد بهادر بواسطت شاهزادگان میرزا مغل و میرزا طعل
 سلیمما الله ولد محمد علاءالدوله المعروف به میرزا بابا مرصوم
 بنی عمر حقیقی پادشاه درست کردند داشته بودند امیدوار فرمودند
 و آب عهد و پیمان بار دیگر مجدد و موثق و موهب شد و چپیزه

آورده ام ، مبادا که عقب من مرا بدغابازی منسوب نمایند و در حق من زبان ملامت کشایند ، احمد علی خان با راقم عرض نمود که گستاخی مخالف مگر جناب حضرت ازین تقییدگا؛ پیرواز خواهند فرمود ، در جواب گفتم و الله بقسمیکه خدا خواهد خواست ازین جا خواهم برخاست پس سامعان ایس کلمات مرا برسپیل خشم انداشتند از راه خپیر خواهی راقم بحضور والا عرض نداشتند آخرکار چون مرکوز دلی من بظهور پیوست آنچه بر زبان من گذشت بود پیشینانی آن بنام جردها لاحق گشت تشبیه -

ذکر چند اشخاص صاحب کمال و کرامات

و استدراج که در قلعه مبارک دیدم

اما باید دانست که چون از عهد جد امجد ما یعنی حضرت محمّدالدین پادشاه المصروف حضرت جهادشاه عرش آرامگاه مسطور که رسم تقیید ما همه شهزاده ها مجددا لاحق گشت از آذرمان تا حالت تحریر این نسخه که قریب یکصد سال است همی رسم جاری و بر دسل تیموریه طاریست اما ذات باری تعالی را گواه گرفته حقیقت می نویسم که والد ماجد و دو بزرگوار از اعیان ذوی الاحترام ما اکثر اوقات بل به کرات و مرات مرا می فرمودند که ما صدی سیزدهم را دخواهیم دید در همی صدی دوازدهم که هستیم ازین اندوا به زاویه فنا که زیر زمین است دخواهیم خرید و شما خواطر خود را جمع دارید که بعد انتقال ما ازین جهان به وفا هر آئینه ازین قیید خلاص می شوید و بکام دلی می رسید ، و ما چون و جهش می پرسیدیم که این صورت غیر ممکن چگونه و به چه تشریب وجود خواهد بست

خدمات از قید سلاطینی بر آورده در سالک امرا منخرط فرمایند ،
و راقم نیز در خدمات حضور سرگرم بوده بچشم شراکت در
سلطنت نبه بیند و دامن از حد ادب بسوی عصیان و طغیان
نبه چیند الحال آن عهد را اگر زیاده ازین بقیید قلم آرام حصولش
جز فصولی ندارم زیرا که

آن قدح بشکست و آن ساقی نهاد

تنبیه - بعد محفل گردیدن از بصارت ظاهری نیز جناب
حضرت قدر قدرت از اشارت دست مبارک خویش عرایض به
دستخط خاص مزین می فرمایند چنانچه چند عرایض راقم
نیز موجود دارد ، اما چون حضرت بر تخت سلطنت از سر و قرار
فرمودند و آن عهد را راقم و قاضی نمودند بلکه درین باب
اذکار صاف فرمودند ، قسم شرعی یاد نمودم که بدون ایفاء این
عهد درین قیید نخواهم بود ، از محل خود پیروں بر آمده در مسجد
یکه متصل دای دروازه قریب دو محله است که تا آن زمان حضرت
قدر قدرت نیز در هوی محل درمیان دیگر سلاطین که غلام قادر
ملعون داشته بود سکونت داشتند ، در محل خاص خویش که محل
پادشاهی باشد تشریف فرما نشده بودند ، شسته و خدا را گواہ
گرفته معرفت احدی عالی خای و کنور سکرانته پسر راجه رام ناتھ
بحضور پر نور پیغام نیاز ارتسام مبالغ داشتیم و درین امر بنام
برده ها تاکید نمودم که خبردار این پیغام را گوش گذار حضور
یابد ساخت والا روزه باشد که از من بدول و قوت الهی این جسارت
سوزند و از غبن این پیغام شها را ندامت رو دهد ، و گفتم
که من این وقت مرکوز دای خود بطور مردان صادق بر زبان

دایمها در ذکر حق مشغول بود
روز و شب وردش کلام الله شد

گر بخوانی جمله اش اسم شریف
با محمد آن ولی همراه شد

از جهان به وفا چون این بهر
روز آدینه محرم ماه شد

یک هزار و دو صد از هجرت گذشت
کان ولی را سوره جنت راه شد

جسم پاکش چون فرو رفته بغاک
خلایق را چون یوسف ادر چاه شد

روح پاکش عالم بالا گرفت
در سپهر هفتمین چون ماه شد

دوستان را از ذرات آن ولی
سوز دل اشک روان چرخ شد

گره های پیرسی مرازی پی واقعه
در دل من سبقت بحر جاذبه شد

لیک جز صبریم ندیدیم چاره
چونکه هر یک را گدازین راه شد

بهر تاریخ وفات آن ولی
بنده را سوره خدا دلخواه شد

گفت هاتف سال تاریخ وفات
داخل جنت ولی الله شد

وله

اه آذک تو بر جمال حق شیدا می
تاریخ وصال از رخت پیدا شد

می فرمودند علم این جزویات بر ذات عالم "السر و الخفیات" منحصر است و حقا که مطابق فرموده آن بزرگان مشاهده نمودیم که در صدی سیزدهم چون دو سه سال باقی مانده اعمار عاصی بجوار رحمت ایزدی در پیوستند و چون سنه ۱۲۰۰ یک هزار و دو صد هجری شروع شد بتاریخ بیست و هشتم محرم الحرام سنه ۱۲۰۰ در شب آدینه سه پاس از شب گذشته در هون اذواء قید سلاطینی شاهجهان آباد والد بزرگوار راقم نیز ازین دار فانی بروستخیم جاودانی انتقال فرمودند، نام نامی و اسم سامی آنجناب سلطان محمد ولی المعروف به مجله صاحب بوده غفرالله له ولوالدیه ابیات تاریخ وفات آنجناب از راقم کتاب - ابیات -

گر تو تاریخ وفات آن ولی را طالبی
چرکن از تاریخ هر دو حرف علت اظفری

در محرم هم شب آدینه دنیا را گذاشت
روز جمعه شد بخواب اذور مزار اذوری

نیز محمد پناه نام بزرگه درین واقعه چند ابیات گفته - هوقوله

آن ولی حق زحق آگاه شد
پیش حق با عزت و با جاه شد

جسمه کامل بود در تقوی و دین
با خدا و مصطفی آگاه شد

در شریعت در طریقت مستقیم
در حقیقت عارف جائه شد

در عبادت در ریاضت به نظیر
در سخاوت فی سبیل الله شد

همه می تواند شد ، گفتار الحمد لله این نعمت غیر متعقب ، عنایت
 باید فرمود ، گفتند صله این بها چه خواهید داد - گفتار بفرومائید بسم
 نهوده گفتند ما تا آنزمان نمی مانیم دانستیم که شاید مدتی دراز باید
 گفتار پس در مقصد عاصی تحویقه می نهاید ، گفتند نه بلکه شهازود
 بر می آئید ، گفتار شما ازین هم پیشتر کوچ می فرومائید فرمودند
 بله - گفتار اگر چنین واقع است بعد کامیابی خود بکدام طور
 بجواب ایشان سلوک نهوده آید - گفتند اینک دختر فقیر و منصف
 عالی خاں نامی شوهرش موجود اند عوض ما بر ایشان متوجه خواهند
 داد آنچه توفیق باشد خواهند رسانید شنودم و قبول نهودم ، پس اوشان
 عمل اسم را که بر او راقم منظور داشتند آموختند و فرمودند بطریقه
 نزاکت این عمل گفتار اگر بجهل می آید بطلب می رسید والا فلا اما این
 اسم جهانی است نه جلای عالی ای حال بشما ضرر نخواهد رسید ، بعد
 آموختن آن گفتار که این عمل را بهین همه فرمودید - گفتند بشما رخصت
 داده ام سه بار التماس همه نهودم هر سه مرتبه لفظ رخصت بر زبان
 راندد چون خاموش ماندم - گفتند که اجازت نیست رخصت است آیا
 فهمیدید که در رخصت و اجازت چه قدر فرق است گفتار نه گفتند
 فقط بذات شما رخصت است بدیگران نخواهند فهمانید اگر اجازت
 می دادم شما مختار می شدید پس راقم این کلمات را مدهول بر فضولی
 پنداشتم چنانکه عادت گدایان عامی و فقرا قشری است - اما بعد
 دو ماه اوشان فوت فرمودند هوشیار شدم در دل پنداشتم که تحقیق
 شخص موصوف ولی کابل بود که پیش از د و ماه بهرگ خویش مرا

و بعد سه سال و دو ماه بطوریکه بر آمدیم مشروحا درین
 موجب ضبط گردید - نظیر این ، قبل از هفت سال از بر آمدن
 خود ما چند برادران نوجوان محترفت حکیم عنایت الله خان بهمان
 غلام چشتی که درویش بود با کمال در تهنه خلاصی خود عرض
 نمودیم که آیا در زندگی ما ازین قبیله سلاطینی خلاصی خواهد شد
 او شان محترفت حکیم مسطور جواب فرستادند که چنان معلوم
 می شود که بعد هفت سال بر دهلی و پادشاه این ملک آفته
 عظیم و بلاهت جسیم واقع گردد که از بد و این سلطنت مثل آن آفت
 کسی ندیده باشد و در آن حادثه بر که و مه زلزله ها افتد بلاهت
 شرافات و جدر قلعه بلرزد و شاید که ساقط شود ، و نظم و
 نسق این سلطنت تخریب و تبدیل پذیرد و نه و بالا گیرد ، بعد
 چین ها خلاصی یا بیه و به مراد خود بر سید ، راقم تاریخ مؤد
 مسطور بر پشت کتابچه نوشته داشتم و چون بعد آفت این افغان
 رهاگی ما بتقریب گریختن این هیج مدان روم نمود ، مطابق تاریخ
 و حالات فرموده درویش موصوف بود ، اما قبل از و رود این
 حادثه ایام نامعلوم درویش مسطور پدرود جهان فانی نمود رحمه الله
 علیه - نظیر این ، یا دارم که بعد رحلت والد ماجد شاه عظیم درویش
 من تاض حقیر الجثه به تقریب بر دیوڑی ما رسیدند و بسیار بر
 عاصی ملتفت گردیدند در ایام ماه صیام روزه چون مرا تنها یافتند
 فرمودند که چه میزنم تحفه برای شما آورده ام گفته آنچه باشد و
 در آنچه خواهید فرمودند هر چه خواهید از و بگیرید - گفتم اهر مهمات
 عاصی از قبیله سلاطینی بر آمدن و بکار دلی رسیدن است ، گفتند این

کهل بوده ، جناب آن بزرگوار بسیار صفات حمیده و اخلاق پسندیده ،
 چنانکه در کتب آثار از اولیای سلف نوشته دیده ام داشت لیکن
 زبان خود را در حفظ مکملت ادنی و اعلی از احیا و موتی چنان
 مداورت داده بودند که در مدت ملاقات هر چند ملاحظه نمودم
 هرگز در مکملت و غیبت احدی زبان را نپا لودند و چون در
 مکالمات و تذکات عمر و زید ذکر عیب و قبحش پیش زبان آمده
 فی الحال سکوت ورزیده می فرمودند که فلان چه خوب شخص
 بوده یا چه خوب آدمی است و دیگر اوصاف داشتند که بسبب
 اطناپ نه نوشته ، بعد چندی صاحب کماله بعد از بر آمدن
 خود الی یومنا خدا در جای ندیدم و اگر احیاناً شنیدم بذوق
 ماسبق بملاقاتش دویدم جز بوسه ریا و طلب دنیا نیافتم ، از حرکت
 لغو خود نادم گردیدم رحمه الله علیه - نظیراین ، و قتی که در خط
 و کتابت و توحید عهد برجسته جیپور در خدمت برای فرار خود
 مشغول بودم همچنین نجومی کامل را دیدم که در احشام سرکار
 والا نوکر بود مهتاب راه نام داشت به تقریب بر دیوژی ما
 رسید سراسری پرسیدم که شنیده ام که شما نجوم را نیکو میدانید
 باره بگوئید که درین ایام اختران طالع ما بر چه نهج اند او
 ارتقام طلوع آفتاب را از حسنه پیبوده بر پارچه کاغذ از اسم
 و سوال من زانچه طالع مرا نوشته درای بدید و بخندید و متامل
 گردید ، چون پرسیدم که چه دریا فتنید ، در جواب توقف و زید
 زن بردم که شاید سستی طالع مرا ملاحظه نمود که زبان بجواب
 نکشود ، گفتم ترا قسم دهرم خود است هر چه از روع نجوم
 معلوم تو گردیده باشد به کم و کاست بر زبان آری گفت چه

آگاه نهید شاید اثر آن اسم اعظم نیز واقع باشد لیکن چون عمل مذکور به آوردن عمل بسیار آسان است اما در تعیین اوقات تنگی و اشکال دارد - لهذا موقوف بود - چون هنگامی رهپایه برسر رسید و خبر منتشر گردید که شاهزاده‌ها به متحول و کشیر العزت را غلام قادر خان مذکور همراه پسران شاه عالم پادشاه همراه برد، محمد اکرام الدین عرف میبزا مغل و محمد عبداله قندر عرف میبزا طغل مسطورین که درین امر چندین عاصی اعتقاد موفور داشتند چون خلیفه درشتند که از یار غمگسار عملی که دارید درین وقت مصیبت برای ما بکار برید که رهپایه مارا همراه دیگران بیرون قلعه نبرد، پس راقم همون اسم اعظم را که اثرش دیدن و به امتحان رسیدن نیز منظور داشت شروع نمودم و بفضل الهی موثر افتاده که رهپایه دیگر شاهزادگان را برد و ایشان را حرکت نداد و حال آنکه این هر دو صاحبان در کشیر العزتی معروف بودند چون چنین دیدم برای امضاء مقصد خریدش سرگرم گردیدم پس از آن چون رهپایه مذکور غارت کردن سلاطین و محل پادشاهی و دیگر ساکنین قلعه را شروع فرمود راقم برای مصئون و مامون ماندن حرمت عیال و جان اطفال و اسباب و مال خریدش مرة آخری شروع نمودم، از فضل ایزد متعال هم در آن آفت از حرمت و جان عیال و اطفال محصه مال و منال سلامت ماندیم و تفصیل این مجمل باعث اظناب این موجز باشد. غرض چون مکرر اثر این عمل را در یافتم بعد رفع این هنگامه چون برای بر آمدن خود شروع نمودم درمیان دو سه چاه ببرکت وسیله ناخن اثر آن عمل این عقده مشکل را نیز کشودم و به تحقیق دانستم که آی جزرگوار اشسان صورت ملک سیرت از اولپایه

درمیان زن و مرد نقص کل افتاده شب و روز مجادله روع می داد. لهذا مادر و خاله زن نیز بهمایت دختر خویش در خاستند و بعد چند ماه داماد خود را خفیه زهر داده در یک شب دفع ساختند و عجب تر آنکه نهی داشییم که در ههون شب از کدام سحر یا فریب یا زور عام نکسیس والدین و برادر و اعمام متوفی را مسخر و رام کرده تا مدفون شدن و کک هگی عرصه نیم روز گذشته باشد مطیع دختر خویش نبودند که طمپحت همه کس در استر ضاع عروس بوده و همه در خوشی و می ساختند و بالکل به غم متوفی که پرداختند - چون چند هفته چنپس ها دیدم تشجبا از والدی متوفی مرحوم پرسیدم که چگونگی شما دفعتا غم پسر خود را فراموش نبودند و با عروسه که شب و روز در مجادله و مفاصحه بودید چهچرد فوت پسر جوان خود مطیع و گردیدید و بخوشنودی میگذرانید و از ذکر پسر حرفه نمی رانید جواب داد قربانت شوم کسیکه پسرش مرده باشد بگریه یا غم کند مرا بیپروردگار خود سوگند که پسر من هر شب با تهل تها در خانه خود می آید و در چهپسر کهک مرصع یا عروس می خوابد و اطعمه اقسام و میوجات انواع مهیا می شود ما می خوریم و خوش می باشییم، غرض راقم بچشم خود دید که سحر و تسخیر و بدرجی رسید که ذواب انجب انسام بیگم عرف پتلی بیگم صاحبه پادشاه زاده رفیع الشان پسر خود بهادر شاه پادشاه به تعظیم و به بر خاسته با ادب سلام کردند حتی که خوش خوش ایس منقولات سحر آیات بسج حضرت قدر قدرت نیز رسید و جناب پادشاه متاثر گردید مطابق التماس آی و را از

گویم. اگر سه ستاره در طالع کس در شرف باشد پادشاه می شود پس درین ایام دو نیم ستاره طالع جناب ایشان در شرف است از درجه وزارت ترقی نهوده اند اگر درین عرصه اراده سلطنت هم میدارند بهم می رسد زیاده ازین چه گویم - ندانم که درین قید این صورت چگونه صورت بند وجود گیرد چون حرف سلطنت دران تقیدگاه بسیار مقدمه خطیر است و خوبه و پیاده های پادشاهی که بر ما مکل بودند نیز حاضر و در چشم ما ناظر ، در خود به ترسیدم و سخن بر گردانیدم و گفتم از ما چه مزاح می کنی چرا قیدیان طبیعت از قید این امور چه ضرور مگر دیوانه شده که چنین مزخرفات میگوئی حق تعالی شاه عالم پادشاه را بر سرما سلامت دارد که این سلطنت نیز از آن ما باشد پس بیژن چنان داده زود تر او را رخصت نمودم و متبر صد افعال نیک بودم آخر الامر همچنان واقع گردید که در عرصه دو ماه در آمدن راقم بوجود رسید و راجه های جیپور و جو دهپور تخت و چتر برای من بساختند و بخدست های شایسته پسر داخته - ذخیر این ، در زمانیکه والد ماجد و اعمام ذوی الاحترام مذکور این گم نام در قید حیات مستعمر مقید بودند زنه را دیدم علامه روزگار که از علوم فارسی و قدری عربی بهره رجو اما در علم تکسیر به ذخیر بوده خط شکسته خوب نگاشته خود را از سادات ادگاشته اتفاقاً از تنویر دلاله ها ذکاح دخترش بایک از بنی اعمام ما اتفاق افتاده چون بوجود شته خصوصاً از سوء مزاج والد نام که خوشدامن عروس باشد و این عادت نسوان اکثر خطا نمی کنند که زن پسر خود همیشه در مخاصمت معاندت و عداوت میباشند

معتقد گردیدند شب دیگر صورت متوفی باز در خواب در آمده و شهشیر و دیگر اسلحه گران قیمتی خود را از پسران خود بطلبید و گفت هر چه معرفت شاه یقین شما بنام من میدهند همین لحظه بمن رسیده دانید صبح آن مطابق رویا همه اسلحه مذکور نیز بدان مزور رسانیدند القصه چه هر زور و فریب که دانست همه اسباب متوفی را از نقد و نسیم از وارثان متوفی بر گرفتند بعد از مرزا طغل هر چه داشتند در فریب این مزور در باختند و خود را از دست او فقیر ساختند و او علی الدوام در هجر تمام مشایخ دهلی می بود بلکه نسبت بجانب مرتضوی علیه السلام کمال سفاکت و حقارت می نمود و در عقیده و ارادت خویش می افزود حتی که طبعیت میرزا مغل و طغل و فقیر بیگم و جیبونا بیگم یعنی پسران و دختران متوفی را از اعتقاد بزرگواران دیگر که عبارت از خواجه میر درد و مولوی فخرالدین و غیرها باشد چنان خالی نمود که گوئی رتبه هیچ کس در خاطر شان نبود علی هذا لقیاس هر دو میرزایان مسطور که با راقم نسبت عهویت دارند همیشه در اسرار و امور دازک و اصلاح اشعار طبع زاد خویش و فهم علم ترکی و غیره رجوع به اصرامی می نمودند در آن ایام ناظر جام این سلوک نیز نامرعی گشته چون در پس امر چه هر دو صاحبان به پند و نصایح پرداختند و هوشیار و متنبه ساختند خواستار بآن مردود نمیشد رسید دشمن جانی من گشت و از ملاقات عاصمی متوقف گردید و هر دو میرزایان متواتر

قلعه مبارک بیرون گذاشتند و بهرادش رسانیدند. و این افساده طوالتی دارد که این موجز گنجایش آن ندارد. ذخیر این، بعد فوت شاهزاده میرزا بابا علاءالدوله والد ماجد میرزا مهمل و طفیل صاحب مسطور در عرصه یک هفته کم و زیاده شاه یقین دائمی شخص غریب الوطن عزیمت خراسان سمرقان که به سن کهرلت رسیده بود به تقریبات در قلعه مبارک داخل گردید و بهر و فریب و حیله و شعبده های چند بر دیوژهی راقم و هر دو میرزا بیان صدر برسید و کرامات خود که فی الحقیقت استدراج بود نمودن آغاز نمود از آن جمله شحیده و کیده از اکباد او که پیاد آمد می شود که شب هر دو میرزایان مذکور پدر مرحوم خود را در خواب در همة دیدند ازین مزور مذکور تعبیر آل رویا در خواستند گفت بزرگوار را چیزی از لباس متوفی بدهند ایشان قبول آوردند. باز در شب پدر خود را همچنان عریان دیدند صبح از آن مزور تعبیرش پرسیدند جواب داد بکسی که لباس متوفی دادید مستحق آن نبوده باشد اگر بدیگری که از و بزرگتر و متورم باشد بدهند البته پدر خود را امشب در رویا ملبس یابند میرزایان محزالیهما چرخ از لباس فاخره متوفی پیش همون مشعیده مزور مسطور گذاشتند و گفتند که در نظر ما از صاحب بهتر بزرگوار به نظر نمی آید این را قبول فرمایید بعد از آن بسیار بر داشت و بخانه خویش گذاشت میرزایان مذکور همون شب متوفی را به همون لباس ملبس دیدند صبح از شنیدن چغیسی همه وارثان مرحوم خوشنود بدیدی مزور بسیار

ازین شهر دفع سازید - و اگر ایس راز در ملا می افتد بجان ما
آفت می رسد -

فایده ، باید دانست که درای ایام میسرزا جوان بخت ولیعهد
بهادر که شوهر جیوذا بیگم مسطوره بودند از قلعه مبارک
به استرخاص پادشاه گریخته در لکنو تشریف آورده و عیال و
اطفال شان هم در قلعه مبارک نزد پادشاه محبوس بودند و جیوذا بیگم
برای ملاقات شوهر خود بپقرار بلاکه دیوانه وار بودند و می
خواستند که بهر طور مبلغ خطیر هم اگر خرج شود صرف
نموده شوهر خود بر سند لهذا مطابق مذهب زنان اکثر در
طلب تحویط و طومار به پیرزاده متوجه می ماند پس ایس
مزور حقیقت را دریافت و با بیگم مسطوره بجواب سوال و
اقرار نموده که شما را در لکنو رسانیدن بوقت شب از دست
موکلان غیبی ندمه من است بدین بهانه قریب یک سال شصت‌ها
ادوام به ایشان دیو نمود و برای رسانیدن در بلده مذکور
به لیت و لعل بود بدین تقریب مبلغ کشیر از سرکار بیگم
بر کشید و متحول گردید - آخرین استدراج و آذیت که روزه
ایشان را تحویط داد و گفت که بعد عمل چنین و چنان وقت
نیم شب شما بالا پشت بام پانگ خوابیدن خود محض زیور
مرصع و اسباب ضروری گران بها که برای بگنجت بنشینید و اصلا
نه تر سید و تماشای قدرت الی که موکلان غیبی می آیند و محض
پانگ شما را به منزل مقصود می ربایند - چون شب گردید بیگم
مذکور بهوجب فرموده مزور آماده گردید که پانگ ذاکه از زمین
مقدار یک ذره بالارفت و باز محض گشت و در زمین رسد بعد

مکتوبات دراز نوشتند و مرا بکرامات و عجزدار میگرداند که امروز چنین کرامت و امشب چنان معجزه به مشاهده گذشت ما چگونه محقق جناب شاه صاحب نشویم چنانچه روزه میرزا مغل از استدراج و دهن نوشتند که ام یار ما از کرامات شاه صاحب بیکه دانست که هر تماشای که می خواهم که به بهیمن شاه صاحب تعبویتم نوشته می دهند و ما به موجب فهمایند در شب بدبختی خلوت نشسته بجهل می آریم صدها مردم بزرگ سفید و سیاه اما پست قد بنظر می آیند و تماشا می نمایند همچنین شب که می خواهیم مطابق آن بعمل می آریم استغفر الله منها - پس آن اعتقاد بدرجه رسید که چون استدراج از آن خبیث بکرات و مرات دیدند به اختیار میرزا مغل مرید آن مرتد گردیدند - برین ساله نگذشته بود که آن ارادت و عقیدت فجأة بجانب ذفاق پیوست و این دوستی بختاً منجر به دشمنی گشت و ناگاه مکتوبه دراز در زبان ترکی خطیه در کمال احتیاط بدست ناظر عنایت رسول خان مسطور بحاصی رسید که دران جهان جهان کله و عالم عالم شکایت و دعا و شحیده بازی آن مشحود به ایمان بوده و نوشته بودند که ای یار غمگسار اکنون اثر و سحر آن مزور از ما زایل شد و معلوم نمودیم که آن مردود مال ما بشاق تلف نمود حالا اراده جان نیز دارد - و الحال خواهر کلان ما را که نواب قتل سلطان بیگم عرف جیونا بیگم محل خاص مرزا جوان بدخت ولیعهد بهادر اند صاحب دولت دیده فریفته هر روز مال از شان را بخارت می برد می باید که بطوریکه توانید این مردی را

دگرچه راضی عجیب و غریب منقولات است - از آن جمله ایس است
 که از طعمه جناب والدہ صاحبہ شنیدم کہ خواہر زادہ حقیقی
 نواب تاج محل مذکورہ بودند چون می گفتند کہ نواب تاج محل
 مرحومہ خالہ ما گاہے تا طفل شیر خوارہ پسران و خواہران یا برادران
 در آغوش خود نکشیدہ اند می فرمودند کہ مرا از ذات ذکور
 شرم می آید ہر چند صغیر باشد و گاہے از جد و بلاغت تا
 حین وفات ذہن و قارورۃ خود بہ طیبہ نہ نہردند ، چون
 مرض الموت طاری شد عہد احمد شاہ بادشاہ مذکور بودہ بحضور
 جناب عالیہ عرض نمودند کہ دریں وقت بہ اطباء بعض
 نمودن ضروری می نہاید کہ علاج واقعی کردہ آید ؛ فرمودند کہ
 اہ نور چشم من تہام عمر چنیس گردیدہ کہ سوائہ پدرت
 یعنی فردوس آرامگاہ دست احدہ از ذکور بر دست من رسیدہ
 حالانکہ وقت واپسیس است خدا نکند کہ چنیس شود ہمیں
 قدر فرمودند و جان بہ خازدان بہشت سپرد نمودند - ہم چنیس
 عصمت و عفت جناب والدہ صاحبہ خود را چشم خود ملاحظہ
 نمودم کہ یا دندارم کہ پسران برادران حقیقی خود را گاہے
 از محبت در کنار خود کشیدہ باشند و چون زیادہ از چہار سالہ
 شدند از آن اطفال صورت خود را نیز پوشیدند و باز بالمشافہہ
 ندیدند - اما ہر چند در اصل و نسل عاصی آباً و آماً قصورہ
 واقع شدہ لیکن در تقوی و طہارت فتورہ عظیم رفتہ مطابق
 نص کلام مجید ” اقرہکم اتقاکم “ از فقدان آن اوقات از
 طرق کرامات و خرق عادات دور افتادیم و در ضلالت جروی
 خویش کشادیم لکن اکنون ہم گاہے ایس حالات روہ می دہد .

دیری دریں امید انتظاری کشید هیچ ندیدید - علی الصباح این ماجرا
 نوشته بهزور فرستادند که از شما بطوریکه فهمانیده بودم در آن
 قصور رفتنه گفت چه مضایقه حالا بار دیگر بر خود محنت یک
 چاه گرفته شما را به منزل موعود می رسانم - بعد از رخصت سفرده
 روز گرفته به سمت غایب گردیدید هر چند بیگمردمان را در
 تلاش و دوانید غایب و خاس بر گردیدند و از و اثر ندیدند
 اما اهل تکس میگویند که چون این موزور بدولت رسید در سر
 این علم که در کتب این فن تری حیوانات و غیره نوشته اند
 قاصر گردید - چون دید که دیگر از من هیچ نمی آید و پرده از
 روم کار می کشاید بگریخت و بگوشه محول عافیت خزید - اگر
 حقیقت این موزور را جتنامی نوشته برای خود کتابه علامه مرتب
 گردید و بطول انجامیده - غرض ازین منقولات آنست که بعد از
 بر آمدن خود از قلعه مبارک هیچ که را بدین کمالات چه در علم
 علوی و چه در سفلی بچشم خود باز ندیدم مگر بطریق افسانه ها
 بسیار شنیدم - نظیر این اگرچه جناب حضرت والده ماجده این
 عاصی دیز از اولاد و احفاد و حضرت خواجه ابوالعلا و خواجه محمد
 ماء و خواجه نورالدین نقشبندی اکبر آبادی رحمه الله علیه که از
 اولیای کمال بوده اند هستند و ذکر خرق عادت این حضرت در
 کتب متأخرین از مشهورات است درین موجب احتیاج ایراد آن
 نیست - و هم چنین اکثر اوقات کلمات کرامات از آن حضرت و از
 دیگر مستورات عصمت قباب خصوصا از ذواب تاج محل صاحبیه
 محل عالییه محمد شاه فردوس آرامگاه که جد مادری والده راقم
 بوده اند علی التواتر سرزده و اگر از چاپ عصمت آن حضرت

تختها را بهمن دید و گفت من نزدیکی شما آمده ام حالا بیایم
 گفتیم بیا اگر بیایم بهمن چه سلوک خواهند کرد گفتیم هر
 قدر که مقدور خواهند شد - گفت بسیار خوب می آیدم درین
 گفتگو چشم من باز شد و دیدم چند مائه پیروان بر آمدند و
 راجه ها مرا به سلطنت دعوت کردند و باز آن امر مبهم و
 مهمل ماندند ندانستم که چه شد و از من چه بد سلوکی بکار
 رفت که زودتر حال چنان منقلب شد -

نظیر ایس، بتاریخ نهم شب دهم محرم الحرام که صبح
 آن باروت خانه قلعه مبارک سوخته گشت و ذکر آن بالا گذشت
 چون آن شب از آفات و انواع بلایات آن هنگامه بیدار
 بودیم و کبر بسته جبراست ناموس خبردار زیرا
 که آن شب غلام قادر محله فوج در تهیه گریختن
 بسر برده و بعد نیم شب از اندرون دروازه ها قلعه مبارک
 از میخ ها آهنی بند نهاده از راه نیلی چهرتری محله فوج و اسباب
 خود پیروان جهست و قلعه از غنیمت خالی گشت ، باز می بینم که
 بعد چهار گهڑی راه و مبدل گردید و برای قتل ماهمه سلاطین
 محله فوج با رزوه قلعه مبارک عود نمود و از راه هوه افغانان
 دیوسان قلعه می لرزید و هر یک از محبوسان بر جان و حرمت
 خود می ترسید ، راقم را در آن حالت یاس هجر سپاه نوحاس که
 مقدم دوم باشد بر سر می تازد ، و حواس ظاهری را در می باز
 و معطل می سازد ، هر چنان کبر بسته بر دستر خواب می افتد
 و همین که غافل می شود می بینم که کسی به چستی تبار گویند
 شمشیرم یا چاکم بر پشت من محکم زده و مرا اله محسوس گردیده ،

چنانچه اگر چند نفر از شاه عالم پادشاه و دیگر بزرگان و حالات خویش که حمل بر کرامات دارد دریں جاذوپیسم موجب طوالت گردد - لهذا چند روایه خود دریں موجب ثبت افتاد و الله الهادی الی سبیل الرشاد -

روایه راقم، اندرون قلعه مبارک بودم که قبل از بر آمدن خود پنج شش سال شبی در واقعه دیدم که گویا از طرف مغرب دیوار قلعه شق شد و من بر آمدم و جانب جنوب راهی شدم و بوقت شام بجای رسیدم که در آنجا درگاه بزرگ و آن امکنه بسیار عالی شان و با تجمال کارخانه جات و گرد آن مرقد گنبرها که دقیره است بلند بطرزیکه من برای گل گذاشتن بر آن مرقد که می خواهم دست من نمی رسد چاره به هزار حیل آن را به اقدام رسانیدم - و چون از قلعه مبارک بر آمدم و به درگاه حضرت خواجه محیی الدین چشتی قدس الله سره در اجپیر رسیدم مطابق روایه مسطوریه به کمر و زیاده حالات مذکوره را به چشم سر خود باالشافیه دیدم

نظیر این - قبل از سه چهار ماه از بر آمدن خود شبی در رویا دیدم که گویا وقت قریب شام است و دروازه ما موافق معمول چند شده و زده مرا بنام من می خوانند که شما را لچهی که در هندی نام دولت است بر دروازه ایستاده می طلبد کسی دیگر گفت که آیا فقط میرزاه کلان را لچهی می خوانند یا دیگران را نیز شنیدم که لچهی خود آواز داد که نزد میرزاه کلان آمده ام و پس آنگاه من از خانه خود بر آمده نزد لچهی رسیدم و از بردن دروازه از راه شکاف

تشریف آوردند ، آن لوح را از نظر ایشان گذرانیدم لهذا در عین شدت
هنگامه آن بیک حرام که افغان مخدور چند سلاطین عظام را بعد
هتک حرمت مال و اسباب خادۀ ایشان را تمام غارت نموده همه
برادران به راقم مصر شدند که باره قرعه رمل باید زد که آخر الامر
بر ما چه واقعه شدنی است بعد اذکار من از آن کار که عالم الغیب
و الاسرار ذات پروردگار است چون اصرار آنها بکار رفت و تکرار
از حد گذشت ناچار بخضوم و خشوع بسیار به جناب حضرت آفریدگار
مسکات حالت خود نموده قرعه رمل را زدم دیدم که همه اشکال
رمل از خیریت و سلامت حال خیر می دهد در حیرت افتادم و متامل
شدم و خواستم که حال ظاهری را اقبام و پیروی نموده موافق
رنگ زمانه زبان کشادیم و برسر خلاف آیم ، بینند گان متامل و
سکوت مرا جاذب بدفالی حمل بردند و بسوگند متعاطفه ایی امانت را بمن
سپردند موافق صور اشکال حال ما را بیان نمایند ، فی الحال متنبه شدم و بدل
گفتم آنچه از غیب می فرمایند که بگو سواہ آن گفتن را
تجلیات سپردن است ، به بشاشت تمام جادگ زدم که مؤذۀ باد
مزمزمه شمارا که عاصی را از غیب چنین نمودند که اثر ضرر
هیچ دوم اصلاً بها نه خواهد رسید و هر که در پناه ما خواهد
خزید نیز خیریت خود خواهد دید و مطابق آن دیدیم
و بشکرانہ منعم حقیقی شاکر گردیدم ، و ایس حالات را در
دهلی عام و خاص می دانند و در محل جرأت به طریق
ضرب البهل ایس منقولات را می خوانند .

فی الحال از خواب برخاستم و نشستم و دوازدهم که تحقیق دهم
 بر من حربه انداخت و مرا مجروح ساخت ، زود بر پشت خود
 دست مالیدم هیچ اثری از جراحت ندیدم ، گفتم لاجول و لا قوة الا بالله ،
 و باز بر پهلو دیگر تکیه زدم همین که غافل گردیدم آواز شنیدم
 هولناک و می بینم که هوا تاریک گردید و سنگ و خشت از هوای
 بارید و آواز آه و وایلام یکدیگر سوا دیدن صورت بگوش هم
 می رسد ، باز دیگر مودش گردیده بیدار گشتم و باز بخواب رفتم ،
 دیدم که وقت نماز چاهداد است بهر کیف دو رکعت فرض گذارده
 زود تر برای حراست در دیوژهی رفتم و منتظر لطیفه غیبی بودم
 که هجده هون آواز هولناک و تاریکی هوا و باریدن سنگ و گوله و
 وایلام ما مردم بطور مذکور بظهور پیوست و اکثر چنین رویام
 صادق در قلعه مبارک عاصی را رو می داد و حال مدت است که چنین ها
 اتفاق می افتاد .

ظفر آبی ، چون این عاصی از عالم رمل هم بهره داشت و
 اکثر از احکام عاصی مطابق افتاده که از آن حیرت دست داده ، چنانچه
 نام ماه دفع شدن شاه یقین مذکور قبل از چهار ماه نوشته
 بهر زبان مسطور فرستاده بودم و قبل از دو ماه گرفتاری غلام قادر
 ملحون نیز بر دست ما دهوی پتیل سمنده همه مرشد و باز
 نمود سلطنت بر شاه عالم پادشاه محب قید ماه و تاریخ از قرعه رمل
 بر آورده بر لوحه پشت بجهت برادران خود نموده بخانده خود
 گذاشته بودم ، و این مؤده در خفیه نوشته بشاه عالم پادشاه مرسل
 داشته مطابق آن بعمل آمده ، و چون اکبر شاه ولیعهد بهادر محب
 برادران و مرزا متعل و مرزا طغل و بعض از اعمام خویش در خانه راقم

نقد و جنس در حمایت ما امانت گذاشتند عرض هر محل و خانه
 اجده و اعلی که در جوار و حضور دیوژی ما پرده از افصال حضرت
 به همال از باعث جرأت این عاصیان محفوظ و مامون مانده
 خصوصا محل میرزا علی اختر ولد طالع اختر این محمّد بلند
 اختر صرف اچھے میان برادر حقیقی حضرت محمّد شاه فردوس
 آرامگاه مذکور که دیوار بدیوار مکان این گنہگار بود به هزار
 جد و کد جرأت و همت از غارت رھیلہ مضمون داشتیم و ہم
 چشیم خانه عنایت رسول خاں ناظر مذکور را نیز نگذاشتیم که
 بغارت رود و بر باد گردد بعد هنگامه مسطورہ ہمہ نقد و جنس
 از نقیر و خطمیر بهالکان آنها رسانیدم و از امانت سبکدوش
 گردیدم چنانچه بریں ماجرا حضرت قدر قدرت بسیار تا سب
 خوردند و حسرت و ندامت بردند کہ چرا چیزہ از نقد و جواهر
 گرانمایہ سرکار والا نزد ایشان امانت نگذاشتیم کہ امروز بکار
 آمد و صرف حوایج شدہ - رجعنا الی المقصد -

ذکر بر آمدن راقم بطریق اخفا از قلعه مبارک

و قید سلاطینی طرف جیپور و جودھپور

و برخه از سر گذشت خود

لیکن بعد از مشاہدہ این حال چنان غیرت و ملال از آن
 حبس دامنگیر گردید کہ جیب اصطبار تا دامن اضطراب بدرید
 بہر طور کہ توانستم بعد انقضای یک سال و دو ماہ از آن واقعه
 جاذبہ با رفقاہ جانیاز سازش نمودم کہ بالفعل نام آنها خوشتر
 صلاح وقت نیست ، زیرا کہ در دہلی املاک و رویت دارند مبادا

تظیر این، قبل از دو سال ازین حال غلام محمد خواجہ
 سرآمد دیوڑھی ما کہ شخص متقی و فقیہ دوست بوده، روزہ
 بوقت صبح آمدہ پیش من عرض نمود کہ امشب واقعہ
 عجیب و غریب بہ نظر آمدہ گفتہ خیر یاد گفت در واقعہ
 دیدم کہ ہنگامہ و فتور و شور دشور در دہای ہر پا و سلطنت
 برپا ہر یک بہال خود گرفتار و درین حالت می بینم کہ دو
 علم بر پا شدہ است و مژادی ندا می کند کہ علم اولین ازان
 میرزا عالی بخت میرزائی کلان است و دویہی بنام میرزا جان
 کہ یکہ از برادران علای میرزا ہمایون بخت باشد و گویا
 ندا می دهند و خلائی را خبردار می کنند کہ ہر کسہ بزیر این
 دو عالم خواہد خرید آفتہ نخواہد دید، بہجرد این شنیدن
 ذویدم و نزدیک رسیدم دیدم کہ زیر لواء اولین جناب
 ایشان یعنی راقم محضہ حشم و خدمہ ایستادہ اند و خدمت ثانی
 مرزاخان مستور باتجمل پا فسرده و خلایق می رسند و درپناہ
 این ہر دو علم میفرزند و ازان آفات می دهند چون این واقعہ
 ازان خواجہ سرا کہ از ثقات بود شنیدم در حق خویشت بشارت
 در یافتہ منبسط گردیدم و تعجبیر آن خواب چنین گفتہ کہ
 اللہ تعالیٰ بر ہمہ چیز قادر است مطابق واقعہ شما فدویان
 ہمچنان خواہد نمود کہ دران خیریت ہمہ خلق اللہ خواہد بود
 پس ازان چون آن ہنگامہ قیامت نشان بر پا گردید این خواجہ
 سرا اسباب چند ہزار روپیہ خود محضہ زر نقد بر اعتماد واقعہ
 دیدہ خویشت دزد عاصی امانت گذاشتہ و خود را نیز در پناہ ما
 حاضر داشتہ و سواہ این اکثرہ از متہولان قلعہ مبارک اسباب

مطلع کرده برپس پلای آورده بودند که تا هشت پاس هر
 طور که توانند گریختن مرا پوشیده دارند تا از عمل
 اعدا پیرون بسته باشم باز بفضل الهی همه چیز می تواند
 شد و الحق که اگر چند برادر درانفرار من معاونت و راز داری
 نمی نمودند بسا مشکل بود که این شاهد مقصود چهره حصول می
 نمود - تنبیه حقیقت اتفاق همه برادران با عاصی وجوه شتی است
 که غایت الاقصی از اخلاق راقم راضی و مشکور می بودند و دوست
 و خواند همه برادران و اعمام در قبضه اختیار من بود و جواب
 و سوال ادب و اعلی آنچه از حضور والا صادر می شد تعلق بهمین
 داشت و میرزا همایون بخت و غیره را تعلیم عام هر همین
 عاصی می بود اگرچه از ولادت ذهن فایده نبود و علاوه آن چون
 عاصی و میرزا جلال الدین مرزا همایون بخت در یک روز بدضررت
 سید اسرار الله قادری ادام الله تعالی ذاته و افاضه علی السلامین
 برکات صفاته و اوقاته واعظ جامع مسجد دست پیچ شدیم جناب
 مرشدی راقم را بر مسند خلافت خود نشاندند بزبان فیض ترجمان
 خود عاصی را خلیفه خود خواندند و به برادران عاصی در تعظیم
 و توقیر راقم بیش از پیش سفارش فرمودند و ارشاد نمودند که
 این کس یحیی راقم را خلیفه من دانسته بجای من دیده خلاف این
 دوز زده باشند و همه ها انگشت قبول بردیده جان گذاشتند ، بعد
 در همون مجلس مهر و نسل نامه خود مختم سلسله پیروی و مریدی بهمین
 عنایت نموده اجازت مرید کردن ارشاد فرمودند ، اگرچه تا حال این
 عاصی بدین امر اقدام نکردم مطابق مصراع -

او غریبتن گم است کرا رهبری کند

که به مساعدان بر نام او شان اطلاع یا فتنه خاشاک آنها را غارت
 کنند ، زیرا که بر نام چند کس که به برده شد مثل میرزا
 فاضل بهیگ مرحوم خاندانان ما و حکیم عنایت الله خان و غیرهما
 خاشاک آنها را غارت کرده در قید و زندان انداخته بودند ،
 و چند حارسان دیوژی یعنی دربانان دروازه ما را بضرب دره
 کوته یعنی چابک مجروح ساخته اندشاء الله تعالی اگر طمانیت
 تمام دست می دهد کتابی مفصل در اسامی رفقا و حقیقت ماجرا
 بخوانم نوشت ، اما یک سقا سرکار و دو پسر میبرده چو بدان
 را که بر دیوژی ما قفل می زدند نیز رشوت داده بریں راز
 آگاه گردانیدم و پتجاه گوجر معتهد خفیه نوکر داشته بطریق
 ذاک چند نفر در مشکلی آن و چند اشخاص و دو میخانه و شا نزده
 کها راز و پیشتر و همیس قدر کهار و غیره در کئی هن سرو و
 چند اشخاص در پتودی و درازده برق انداز پوریبه و یک مادیان
 و چند راس اسب و یک بهنگی پوشاک و یراق خاص محبه چند
 خواص جان باز و غیره هم در دیوژی دشاده بودم ، و قبل
 ازین با راجه جیپور و جودهپور در خط و کتابت سازش واقعی
 حقیر داشته بودم زیرا که در طلب خود و اقدام خدمت
 کرده سرگرم تمام دریافت نمودم و بریں راز برادر خورد
 حقیقی خود را که میرزا محمد جلال الدین بهادر اند عرف
 میرزا خورد دارند محبه دو سه برادر دیگر از بنی اعمار
 مخصوصا میرزا ابوالقاسم همدیون بخت نیز چند سوگندهای مغلظه

تعیین نمودند و لقیش درجاری گردانیدند ، و صندوقهای را حکم دخول
محلات فرمودند و بخطاب محلی سرفراز نهاده بدرجه اعلی
رسانیدند ،

رجعنا الی المقصد .

و عجب تر آنکه با رسیدن زخم که از طرف مملدان بیگم
نیابتاً اندرون محلات سلاطین متعین است ، ما را در روز و
شب چهار بار در حالیکه می بودیم آمده چشم خود می دید و
خبر اندرونی محل ما از نیک و بد چند بار بدخسور و الا می
نوشت ویرا هم بیماری از چند هفته لاحق بود از درد کبر
برخاستن نمی توانست ، ده زن مسطور نیز چشمان خود را
نمودم چنین حالت دارم دو سه روز در حجره تاریک می نشینم
کنیو خود را منع نهائی که از بیرون حجره هم مرا آواز
دهد و معمول دیوژهی ما سلاطین آن که بوقت سه پاس
روز گذشته دروازه بند می گشت و سه قفل از بیرون و اندرون
بر دروازه می زدند و کلیدهایش نزد ناظر کل که منظور
علی خان نام داشت می رفت .

تنبیه ، یاد دارم که اول این راز را با حکیم عنایت الله
خان مذکور پیش نهادم و خواستم که این امر نازک محسرت
این حکیم سر انجام یابد که مرد دانا است چون چند ماه
مارا درلیت و لعل داشت از سیاق کلام و پنداشتم که این
حکیم است چنین کار خطرناک که بیم حرمت و هلاک دارد
ازین صورت انصرام ده پذیرد ، روزی سخت گرفته و
جبه شده پرسیدم چه شما سوگند نهی ما هست ، اگر می

رجعنا الی المقصد - و باید دانست که قبل ازین یکم اصلاح خط و موتراشی سر بحمل دنیا ورده بودم تا روز اذفرار بر تبدیل صورت و تغییر هئیت بکار آید پس چون این همه درستی بطور خفیه بهم رسید و روز وعده نزدیک کردید ، اتفاقیه چشمان مرا رم شدید لا حق شد مطابق ”اذا اراد الله شیاً فقی (اسپاده)“ بنائب ناظر دیوڑهی خود که عنایت رسول خان مذکور خواجه سرا یعنی خواجه بود هر روز نام برده برای مجرا و دیدن ما بر دروازه حاضر می شد ، چشمان خود را نهودم و بسیار بیقراری اظهار فرمودم و مضاعف خود را در تبارض انداختم و اظهار ساختم که شدت رمم بسیار است حالآتاب ضوم آفتاب ندارم دو سه روز در حجره تاریک خواهم نشست برای دیدن ما مکاف نخواهید شد -

فایده ، اگر چه قبل ازین در عهد همه سلاطین دهلی خوجه ها در محل خاص پادشاهی وغیره شب و روز از حکم حضور آمد و رفت داشتند لیکن چون کار قیامه ایشان بسیار بظهور رسید و زنها خواستند و خانه ها هم خود را به منکوحات آراستند در عهد همیس پادشاه جم جاه اعنی شاه عالم ثانی از دخول اندرون محلات ممنوع گردیدند اما در سلاطین دهلی آلان خدمت نظارت تعلیق بخواجه دارد و بس ، لیکن در خوجه ها نیز ثقات سلاطین دو قسم دریافته اند ، آن را که قدری آله رجولیت از بریدن باقی دیدند بادامی نامیدند - و کسی را که بالکل از پیخ صاف یافتند عرفش صندلی گذاشتند ، و بادامیان را بطریق دربان ها بر دروازه ها

ذکر تاریخ و روز انفرار راقم با تبدیل هیئت

و تخییر صورت

بتاریخ سیوم ربیع الاول سنه یک هزار و دو صد و سه هجری روز یکشنبه سه گهزی شب گذشته از راه بدر رو آب یعنی موری دروازه سقاه راز دار مسطور لشکی کهر خود را برای تبدیل لباس من خفیه بدست میزاه هادیون بخت عرف میرن صاحب بهن فرستاد که بسیار رازدار و یار شهسار و بنی عمر من اند که خواهر حقیقی من بایشان منسوب اند و خواهر ایشان که دختر عمر حقیقی ایشان باشد بهیروز محمد جلال الدین مذکور برادر حقیقی راقم سلی از دواج دارد و علاوه آن راقم ایشان را تعلیم علم نیز کرده و یاد دارم که در آن ایام سبق نسخه فواید الهبتدی که تالیف من است بایشان می دادم ، برادر مذکور خفیه آن لنگی را حواله من کرده و گریای شده دست من بسوی خویش کشیدند و گفتند که بغالگیر باید شد زیرا که ملاقات آخرین است ، من دست خود را باز کشیدم و گفتم از انکه تعالی عهد کرده ام که درین هجرت در محبت شما عزیزان اشک نریزم و بغالگیر نه شوم مانا که انشاء الله تعالی امید قوی است که با مراد ملاقات کنم و این وقت رفاقت است ضبط غم این مهجور پس ضرور تا راز داری از دست نرود و بر ملاقه افتد ، بعد خود را در حجره کشیدم و یک عرضی در محسرت انفرار خویش و سفارش به گناهی دیگر برادران نوشته و مهر خود ثبت نموده زیر تکیه خود گذاشتم ، و بعد برادران راز دار فهمانیدم که چون از گریختن من یک شبی روز بگذرد این عرضی

توانید این کار بعمل آرید والا در انتظار مدارید. حکیم زمانی
متامل شده گفت که اگر تقصیر معاف شود عرض واقعی
نمایم، گفتم بخدا معاف فرمودم خدمت شما این وقت همین
قدر بس است راه راستی را پیمائید و از طریقه گریزی بیرون
آئید، آنگاه حکیم مسطور آستاده و دست ادب بسته عرض کرد
که چنیس کارها از دست شما آید آنگاه دست خود را چپ و بر
مالیدم و گفتم "من توکل علی الله فهو حسبه" انشاء الله
تعالی این کار را هم از دست نادان خواهم گرفت و هم چنیس
واقع گردید، بر آنچه کمر همت بسته بودم بواسطت ساده
لوهان از قوت بطل رسید آرم گفته اند لادری

چه هر کار که همت بسته گردد

اگر خار بود گلدسته گردد

بشازم بر قدرت حکیم که از چنیس گریزی ما فی الضمیرش
از زبان وه بیرون اندازد و از تردد ناتجربه کاران باشد کار
عظمی را همی سازد، و مطابق این سائنس خاطره گذشت که درین
محل مرقوم گشت اظفری کارفرما اگر آدمی باشد از دست دواب
کار خود را بهر اد خویشت می گیرد که هرگز نقصانده نه پذیرد
و اگر عکس آن واقع است همگی کارهای آماده و ضایع قطع

اظفری هست کارفرما گر

آدمی کارش از دواب شود

در بحس است و او بر حالش

هر چه فرمایدش دواب شود

اگر کسی بشناسد نیز رشوت در تیرکشی کمر موجود باشد شاید بدین صریحه دشمن را کشیم و بدین لقمه چرب و گنده سنگ عریض کننده را گلو فشرده باشیم، بدین هیئت بر دیوار محل خود از علاقه بام که بطرف برج شتر گلو است جانب چسب و در آنجا منبج نهی و درگاه شجره منعی به حاجی الحرمین مشهور است شکستگی هم آن دیوار پنج شش فرام طول داشته باشد بر آمدن و آن روز پورچیه هام چرکی آن طرف در بلوه تنخواه خود بزیر چهره که حضور والا رفته بودند، و چرکی خانه برج شتر گلو آن روز از چوکی داران خالی مانده رفیقان جانباز که بر وعده گاه در کمین بودند زیر دیوار چسبیدند از آنجا خانه زاده جانباز محادی پاه من سر پشت خود را فرش کرد، عرض نمود که نصیب دشمنان چنان نشود که در فرود آمدن بر سرت ضربه رسد برین غلام خود را باید انداخت، گفتم من جسیم و تولا غر همی که خود را بر تو اداختم قالب ترا از جان تهی ساختم، پس امشب که شب شگون نیک است میباید که اول دشمن را بکشم نه که در قدم نخستین چون تو رفیقه را خانه زاد مذکور چون درین امر مبالغه کرد، خود را از جالام دیوار بزیر افگندم بطوریکه چیت از بار من پشتش و باقی بر زمین آمد چند کس سقا و غیره نزدیک تیشخانه صفدر جنگ زیر درخت اجابین در چار دیواری ویزان در کمین حاضر بودند، چون آنجا رسیدم سقا که مذکور یک مشک خالی بر دوش من افگند و یک برشاده خردیش گرفت، ر عرض نمود که صاحب عالم حالا وقت جرات است قدم به جاکانه هم پاه غلامان باید برداشت

را بحضور والا خواهند فرستاد که از زیر بالین فلانی نوشته یافته‌ام و مضمون عرضی مذکور آن بوده که "چون این عاصی در هنگامه غلام قادر نمک حرار خدمتگاری هام شایسته که لایق فرزندان سعادتند باشد بحضور پر نور بجا آورده و معرفت میرزا مغل و طغل عرضی مطلب خود بطریق اقرار نامه از حضور دستخط کفایت داشته‌ام، چون حق تعالی باز نام سلطنت بر ذات اقدس قائم کنانید در ایفای آن عهد مکث تمام روم نبود لهذا دل عاصی شکسته و دامن عزم سفر بر کمر همت بسته اگر بمنزل مقصود میرسد عاصی را قسم خالق اکبر است که چشم شرکت در امور سلطنت نخواهد دید، اکنون صلاه آن همی قدر می‌خواهم که ما بقی برادران عاصی را نخواهند رنجانید، و این‌ها را به تقصیر پنداشته جاگیر و در ماهی که جاریست مسدود نخواهند کنانید، بعد نوشتن چنینی‌ها بر تمام روم خود ایوان مالیدم تا سپاه پیش سپیدی روم مرا ببیند، موسم سرما شدت بود که گزند ماه ذی اشجار را خشک کرده و آبهارا یخ بسته و پوشاک که در برداشتم فرو کشیدم، دستارهای مانند بودند با زاری که پیچ هایش بر طرف که بر رو پریشان باشد بر سر بسته و تن پوش و قیام دوتهی در بر پوشیدم و رضائی پشت ماهی زرد رنگ بر سر افکندم و رنگی بطور سقایان بر کمر زدم و پاپوش سخت و درشت سقا که شاید گاهه چشم هم دیده بودم بهانه خود کشیدم و در میان خود همیان زر و در یک گوشه دستار چند اشرفی و در گوشه دیگر چند روپیّه و در کمر رفقانیز اشرفی و روپیّه‌ها آماده داشته‌ام بخلاف آنکه نصیب اعدا مرا

که حالا گوجران ڈاک و میانه ها همی جا حاضر می شدند و دیگر تهاکه ها درین عرصه که غلطی شدن مردمان ڈاک و نیافتن آنها و در حالت یاس باز متردد شدن و باز یافتن که واقعه شد، این قصه طوایف دارد الخروض در جستجوی مردم ڈاک و بهم رسیدن اسباب از جا به جا موعود یک پاس شب گذشت، بحمد اسم الله گفته در میانه ها نشستیم چون اند که دلجخی شد و حواس درست گردید از شدت سرما به طاقت شدیم، قیام که در پنج دار که همراه بود خواستیم که پیوشم یک آستین بر دست چپ کشیدم آستین دومی که نزدی کرد آن را گرفته از بالای دوش آورده در بند گریبان سر آن را گره زدم، فرصت پوشیدن آستین دومی و کشادن تا قلعه آنپیر میسر نشده، بحمد با گوجران چالاک از راه کپوف و جبال و جرو ویرانه ها دران شب تاریک مسلح و مکمل با بنادق توره سپر بجلادت تمام راه ریواری پیش گرفتیم هم در سواری میانه روان با اشارات دواز عشا گذاردم و وظیفه ادا نمودم، آنچه دران شب از باد صحرا درین شدت سرما مصیبت دیدیم شاید در طبقه زمپیر هم چنین باشد، بهر حال دواز صبح بر در کدھی هر سر و ظهر در تپودی و عصر قضا و مغرب و عشا در ریواری ادا نمودیم و از عمل مرهشه ها مامون و مصئون بر آمده در عمل راجه سرام پرتاپ سنگه راحت فرمودیم و شکرانده حضرت احدیت بجا آوردیم چنانچه از دهلی تا پراگنده ریواری که مسافت سی و پنج کروه پخته است اول شام غریبی

دران موضع دیدیم -

بعده پیش و پس همراه رفقا به مذکور روانه شدیم تهر پر تاهمه
 رفته باشیم که بسبب خرامش عجلت پوری میردهه دیوژهی ما زانا
 به یکه از رفقا پرسید که ایس ها کیستند که بچنپس سرعت
 می روند رفیق مذکور چالاکي نبود و دستش گرفته بسره
 خود کشید و گفت که سقایای عیش محل در محلات آب پر کرده
 به خانه هاه خود میروند که گرسنه اند ، ایس سخن گفته
 چوبدار زاده مذکور را در حالت ملاعبت کشای کشان بر راه کوچه
 دیگر انداخت و از ما دور تر ساخت اتفاقا دران روز چول یعنی
 گرداشک لاهوری دروازه که شکست یافته بود درست می شد
 گذاره هیچ کس ازان در نبود دما بریس ناچار راه دلی دروازه
 پیش گرفتیم و به گزده از قلعه مبارک بیرون شدیم ، چون
 زیر جامع مسجد رسیدیم برام تلاش مردمان گاک نیم ساعت
 بلکه کم بر زینه پائینه اش نشستیم ، تبرکاً اند که خاک
 پای آن جاه را بر داشته زیب جبهه خود ساختیم و بدعا
 رسیدن منزل مقصود بدرگاه قاضی الحاجات دست افراتیم ،
 بعده دوا دو کرده از غرضه اجمیری دروازه هم خود را بیرون
 افگندیم تا منگی آهن چند تیرپر تاب ازان هم پیشتر پیاده
 رفتیم که تخمینا از قلعه مبارک تا آنجا یک و نیم کوه باشد ،
 چون در آنجا خبر پای خود گرفتیم هر دو پادوش از خون پشت
 و عقب پای من پر بود ، و پوست پای از کرختگی پادوش غیر
 مانوس برکنده یافتیم ، پادوس ها را از پا دور انداختم و گفتم
 حالا پای رفتنم نهاند ، مرا بردوش برند ، خانه زاد مسطور دستار
 خود را پاره پاره کرده در هر دو پای من پیچید و عرض کرد

می شود و تا دو پاس شب در دربار می ماند، بعد از درخواب
 هوا محل رفته در رقص و سرود و عیش و طرب مشغول می باشد
 و نزدیک صبح خواب می کند و هوا محل نام محل است که
 خاصی برای خلوت و رقص و طرب و لهو و لعب آراسته، الغرض
 بخشی مسطور بآئین شایسته بطور خاندان ما آداب مجرا بجا آورده
 و از طرف راجه نیز آداب به تقدیم رسانیده نذر و مهمانی
 بایسته پیشکش نموده بعد از زبان من ماجرای بر آمدن محله
 حسب و نسب استفسار کرده حقیقت را بچشمه محله قیید تاریخ و
 روز و ساعت اظهار کردم و مطابق نوشته اخبار دهلی شنید
 وقت رخصتش محله برادرش دوشاله مرحمت فرمود رفتن به چهار راجه
 دهراج سوار بر تاپ سنگه که قوم کچهوات است ظاهر کرده راجه
 مسطور ما دهو بلباس نام محله را که نصف ساخته راجه ماهو
 سنگه پرورش و نیمه باقی آراسته آذیت برای من آرایش داده
 درانجا ورود آورد.

ذکر ملازمت راجه جیپور با راقم و حقیقت و برخی

از صفت آن بلده بهترین بلاد هندوستان

تاریخ سیزدهم شب چهاردهم ماه مسطور به وقت نصف
 شب به آئین مهین آمده ملازمت نمود بطور آداب خاندان ما بسلام
 گاه رفته مجرا کرد و نزدیک آمده یکصد و یک اشرفی نذر گذرانید،
 باز بآداب گاه رفته آداب بجا آورده به اشارت نزدیک طلبیدم،
 چون دیدم که دیر استاده مانده و قصه های دراز رانده، اشارت
 به دشتی نمودم که دشت دران امر مبالغه فرمودم به ش

ذکر رسیدن در قلعه آنبیر و ههوی روز اخبار دهلی

رسیدن بر راجه جیپپور در ماده گریختن

من و متنبه شدنش از آمدن من

از ریواڑی روانه شده بخاطر جهج بتاریخ شهر صدر سنه الیه
در قلعه آنبیر داخل گردیدیم ، عجب قلعه مستحکم بنظر آمده
که با قریب و جزایر و سرب و باروت و گوله به شمار همیشه
آماده جنگ است ، اتفاقاً روزی که در قلعه آنبیر داخل گردیدیم
ههوی روز خوشتر اخبار دهلی بر راجه جیپپور رسید که یک شهزاده
بنام و عرف فلان از اسباط حضرت عرش آرامگاه محمد معزالدین
پادشاه از قید سلاطین قلعه مبارک شاهجهان آباد بتاریخ و روز
فلان شهر صدر گریخته است این جا دروازه ها قلعه تمام دو کانه
شهر بسته شده و در شهر منادی و در محله ها جستجو است که از
هرجا بیابند بیارند ، اما تا حال تقرر نیافته که یکدم سبقت
رفته و شاه نظام الدین عرف شاه کوڑی ناظم دهلی خود سوار شده
برام تجسس شان هر چهار طرف تاخت کرد و تا کدی هر سرو دریده
و دیده باز گردیده و سراغ بدست درسیده ، پس دخول من
به آنبیر و وصول ایس خیر به راجه باهم اتفاق افتاد ، راجه
مستور از نام دشان و حسب و نسب من واقف گشته بوقت
دو پاس شب میظلال بخشی خویش را همه گنگا بشن برادرش
نزد من فرستاده و ایس بخشی خدمت منشی گری هم دارد و
(۱)
محمول راجه آنجا است که تمام روز می خوابد اخیر شب بیدار

آورده چند اشرفی ذکر نموده بعد از رخصت شده در محل خود رفت ، زین سپس به موجب التماس مهاراجه که بخشی میبشالال همراه بود سیر آن محل نمود ، عجب تیار و نوکار و عالم عالم تصاویر و نقاشی و آئینه بندی در آن مرکوز و منقش و فرش زمین بطور چو پر از سنگ سماق و مرمر و یشب و عقیق افکنده بودند ، و حوضه دیدم در وسط آن به تیزی تمام که در آن شب مأتاب از حیاض جنت خبر میداد ، شهره دیدم مصفا که در عین بارش هر گل ولای را در آن جا مدخل نیست ، و بازار چوپراز پرکار پیبده ، و عمارات عالیشان گچ کاری و سنگین جالی دار مساوی السور و متحد الحدود روح افزا مقطع تیار از هر چهار طرف آراسته از تماشائی کوته و روچیه اش و روح را راحت بهر رسید ، باز چنان شهره مقطع و مصفا به نظر نیامده - تنبیه از اصفهائی که به پور را دیده بود در سواد لکنو پرسیدم که آیا در ترکیب عمارات و صفائی اندازات شهر شما بهتر است یا به پور ، گفت و الله بهر اتب به پور از اصفهان ما بهتر است و مصفا تر ، رجعتنا الی المقصد

بعده علی الصباح دو رأس اسب و یک زنجیر فیل و چهار شتر و رتبه و خیمه و اسلحه و چند هزار روچیه نقد همه تیار کوچ جوده پور سر انجام نموده به حضور فرستاد ، و خریدیه که در آن خطه به والی جوده پور که قوم را ظهور است در ماده اعلام خدمت گذاری و رسوخ ارادت خود بست ، بها از دستخط خویش در خط هندی نوشته بود نیز نزد من فرستاد که این

نشینی که من دیشته بودم هم بطریق استادگان آداب بجا آورده یک کفل خرد را بر ریشه آن^(۱) شیه نشیج جا داده و عرض کرد که مطابق "الهامور معذور" این قدر هم چه ادبی کردم و بسیار سباحت و ادکاسر بجا آورده راجه دیدم بهر دست و پنج سال خوشتر و خوشتر و ملبتس بلباس میرزایا نه و در تکلم بکلام خوش مقال بود که رنگ غم از دل سامح می زدود تا یک پاس کامل خلوت شده کلمات راز داری مانده ، دران خلوت شش کس از امرا و غیره همراه مهاراج آمده بودند که آن همه ها دران وقت عهده هام مهاراج در دست داشتند تفصیل این آذک در دست کنور بهیزو سنگه و کنور گیان جی مل مامو زادهام مهاراج اگال دان و دست بچچه پوشاک و بر دست کروژجی خواص شمع دان مرصع و در دست حکیم شوتیسر که خردگی بود سپر و شیشیر مهاراج بود ، و بخشی مشیخال و برادرش گنگایشن بطور چوبداران مجرهم مهاراجه به آواز محبولی خاندان ما بجهل آوردن و مهاراجه مرا بر رفتن جودهپور نزد مهاراجه راج راجیشری پیچی سنگه بهادر صلاح داده و عرض کرد که مهاراجه مسطور بزرگ این غلام است و درین خدمت بسیار سرگرم اند ما هر دو راجه که غلام حضور شده ایم متفق گشته بار اعظم خدمات حضور را پردوش هام رسوخ ارادت خود بر میذاریم قبول نهودم ، پس چنه کشتی پوشاک و اسلحه بهحضور گذاشت ، ما طره دستار خرویش از سر و دوشاله از بر فرود آورده به راجه عنایت نمودم باز آداب بجا

(۱) ن - زینته

(۲) بی - شوچین

با جلاس او نهمدم بخشی عرض کرد که غلام را ذقلم بپااد رسیده
اگر حکم شود عرضی کنم گفتم بسیار خوب گفت -

ذقلم ، آورده اند که وقتی پادشاه را در حالت اضطرار جمیع
امرا انبساط و نشاط پیدا کردند آمد به وزیر گفت باره دیگر که حق
تعالی در تو چه صفت دیده که امر وزارت تفویض نمود - وزیر
گفت عالم پناه حق تعالی حوصله هریک را در علم قدیم خود
دانسته موافق آن کارش می فرماید - چون در غلام لیاقت نازک
ذکری و دقت رسی مهالک دید بدرجه وزارت رسانید - فرمود
نیکو گفتمی بعهده از بخشی استفسار کرد و عرض نمود که چون
کارکنان عالم علوی در ذفس غلام علامت ظهور و شجاعت را بغایت
الاقصه دیدند بدین کار پسندیدند - پس با کورتوال مخاطب گردید
او محروض حضور گردانید که چون بنده را در ورزش یقظا و بیداری
و پاسداری و هوشیاری دریافته بدین خدمت مامور ساختند ، علی
هذاقیاس از جمیع امرا احوال آنها پرسید و از هریک پاسخ معقول
شنید ، چون وزیر پادشاه را درای وقت با خود ها سرخوش دید باهم
مشورت نموده بحررض رسانید که اگر جای بخشی شود و تقصیر محاف
گردد ما غلامان نیز مرکب گستاخی میشویم - پادشاه قسم یاد فرموده
گفت محاف کردم هر چه در دل دارید بر زبان آرید ، وزیر
گفت قربانت شوم عرض همه بندگان اینست که پادشاه ازل
و سلطان لم یزل در ذات حضرت کدام خصالت سزاوار این امر
خطیردید که مالک تخت سلطنت گردانید ، پادشاه را این سوال
به اختیار متهم گردانید جواب داد که چو مالک حقیقی

خريطة هم در ركاب همراه باشد ، و قتيكه مهاراجه راجيشر بهادر
سعادت ملازمت حاصل خواهند نمود خريطة اين غلام با و شان
مرحمت خواهند فرمود و در خطوط خانگی هم عليحده اطلاع
می دويسم ،

ذكر تخت سلطنت تيار كرده فرستادن راجه و آن را بصورت ذالكي گردانيدن راقم

بعد آن در دو هفته تخته يعني سريره تيار كرده همه
اقلام فردگی كه مخصوص بدان پادشاهان دستخط سرمه می فرمايند
نيز بهن گذرانيد ، چون صورت تخت ديدم فهميدم كه كه حقيقه
اين راجه لياقت اقبال اين بار عظيم دارد اقبال اين معنی
نتيجه خبر خفت و ثمره بخير از ددامت نخواهد بخشيد ، مصرام
چرا كارم كند عاقل كه باز آرد پشيمانی

همان وقت اذكار كردم و گفتم نصيب اعدا شها مرا بيدار شاه و خود
را غلام قادر افغان سازند ، باوجود محاصره افواج مرهشه هاه اين سعادت
بازی هائيد ندارد ، اول بحول و قوت الهی انفصال جنوبيان می كنم
بعده هرچه صلاح وقت و اوله در حق ما و شها خواهد بود
مشورت كرده بعمل می آريم ، پس در همان تخت دنگه سيومي
ضمر كذا نيدده بصورت ذالكي گردانيدم و خبر خيريست و رسيدن
خود در جيبپور مع ميلام مدد خرج هفتوی كرده مصدوب هركاره
سرکار طرف برادران خود در دهلی روانه فرمودم . تنبيه - بهجرد
خبر شنيدن ذالكي گردانيدن تخت مهاراجه بخشى مذكور را نزد
من فرستادند و خلوت خواستند ، چو خلوت فرمودم امر

قتل یا به به عزتی شهر بدر خواهند نمود و جاگیر و در ماه همه موقوف گردیده است - بهر دست استماع این خبر وحشت اثر مرا اضطرابی عظیم روی داد - و خوردن آب و طعام از یاد افتاده فی الحال دیگر مدد خرج هندوی نموده و خطوط دلاسا نوشته روانه نمودم - مهاراجه برای استماله ما بخشی خود را فرستاده و بخشی مذکور به تشفی خاطر من به تماشیل بسیار زبان کشاده عرض نمود که حضرت کار کالی پیش نهاد همت والا همت دارید و تلافی چنینی امورات بر وقت قاپو گذارند - بعد کلمات دلاسا و دلداری بخشی رفته و گنگاچشن برادرش آمده تمام شب به دلداری بسر برده و صبح بجهت رفع اندوه در رمنه مهاراج برده تماشاخانه آهوان ، مرا مشغول داشت و تا شام در خاطر داری من دقیقه فرو نگذاشت - هر دو نام برده قوم کا پتیه اند ، بغایت لطیفه گو و نهایت خوش تقریر بعده پیشتر روانه شدیم ، در هر منزل مهمانی و نذرانه بحضور می رسید - عامل ساپنهر طریقه مهمانی و نذرانه بطور شایسته بعمل آورده -

صفت و سیر ساپنهر

عجب رهنه دیدم که در آن موضع نمک فروخته نمی شود و اگر بقال یکدام نمک فروشد پنجاه روپیه جرمانه ها دهد - مگر موافق حاجت خود هر کس که خواهد از انبارها نمک که بیرون شهر مثال جبال و تلال افتاده است بر داشته ببرد - هیچ کس ماذم نیست ، و سیر دریاه ساپنهر که از آن نمک می غیزد نمودیم آبش شور و عجیب و غریب طپور خورد و کالی انبوه انبوه به

مرا هیچ کاره یافت بریس تخت اشداخت ، پس بخشی مذکور
 تا این جا سفین رسانیده بر خواست و دست بسته عرض
 نمود که تقصیر محالف هم چنینی ذات حضرت است که بجز
 تخت سلطنت چیز دیگر نمی زیبد ، مهاراجه عرض نمود مانند
 که اگر این کار را حضرت منظور ندارند دیگر پفرمایند که
 غلامان بکدام خدمت پیش آیند و بر چه امید جان و مال
 خود صرف نمایند ، گفتار گوارا ندارم که برام حظ نفس خورد
 ایستد برادران و عزیزان را صریحا در پنجه دشمنان بهمعرض
 تلف بگذارم ، مگر بعد انفصال جنودیان مقداریکه مصلحت
 باشد بجهل آورم بحدیته همیت مجموعی درست نموده و رفیقانم
 مذکور را بانعام نقد و خلام و رکوب خوش نموده بتاریخ
 بست و هشتم شهر صدر بطرف جودهپور روانه شدیم ، منزل
 اول در باغ لون کرن نامی که از جے پور بهضافات یک و نیم
 کروز دور باشد فرمودیم و به جهت تیاری بعضی ضروریات چند
 مقام درانجا نمودیم که دریس اثنا هر کاره ها گاک مهاراجه و
 هر کاره ها سرکار ما محبه خطوط رسید ، مبلغ هندی از دهلی
 رسیدند و خبر رسانیدند که بهجرد استماع انفرار حضور بعد
 جستجو و تفحص به شمار شاه کوژی ناظم دهلی بر دیوژی برادران
 حضرت آمده نهایت تشدد بجهل آورده و وعده ها شدید نموده
 و بر دروازه صاحب زاده ها قفل انداخته و آب دانه چند ساخته
 است ، خدا داند که تا حال در کدام بلا گرفتار شده باشند ،
 و چنین خبر است که چون حضرت در جے پور بر تخت سلطنت
 جالس خواهند فرمود . در قلعه مبارک همه برادران حضور

کسی عمل راجه نجی سنگه را از دزد و راه زن پاک دیدیم حتی
 که در صحرا مسافری و مترددین را در شب تاریک دیدیم
 که در سر راه خفته اند و بعضی ها مال خود را دور انداخته
 و در خواب غفلت رفته - و سالکان آجا همیشه در شب راه
 می روند و اکثر رواج سواری شتر و چکڑه یعنی عرابه است
 که شتر و چکڑه و غیره را بر لیکه یعنی شاه راه انداخته
 خفتای می روند، پس صاحب سواری را در رفتن شب جز
 ازین خطر نیست که شاید مسافر در راه خفته باشد
 و سروپا و زیر پا دواب و گردون عرابه نجسپیده
 و مالیده شود - سوار بعقاب راجه گرفتار آید درین اندیشه
 خواب و آرام بر سوار حرام، و خوابنده زمین بآرام تمام
 و اگر از رعیتش کسی سپهر را بکشد و جاسوسه بیند یازده روپیه
 جرمانه گیرد، مطلقا شکار و جانور کشی در عمل آن راجه ممنوع
 است و کسانیکه گوشت خوارند در خفیه رفع حاجت خود می
 نمایند زیرا که چند امراء خود بدین گناه سر دربار گشته و
 خود راجه از مدت بیست سال عمر و زیاده گوشت بر خود و
 تواضع خویش حرام گردانیده، در عبادت اصنام صبح و شام مشغول
 است، و از مدت سه سال بیرون قلعه در خیمه ها سکونت دارد،
 زیرا که فرزنده که زاده محشوقه اش بوده چون پدرود جهان فانی
 نمود مادرش بترک لباس راه بیابان گرفت، راجه اراده دهباش
 داشت، امرا بهداینده این حال غریق لجه تشویر شدند، هر چند
 خواستند که راجه را ازین حرکت باز دارند میسر نشد ناچار
 بگفت و گو و سخت و درشت زدن را برین شرط راضی کردند

الوان مختلفه چرلب آن شسته می مانند که در اختیار چشم از تماشای آن سیر دمی شد - باز چنیس طیور آبی هم بدنس خوبی دیدیم ، اما قد غن راجه ها است که هرگز کسی به شکار نه پردازد و در شهر بالتسویه محل راجه پرتاپ سنگه و راجه بجی سنگه واقع است خراجش را با یکدیگر برابر تقسیم کرده می گیرند -

صفت اجپور

چون به اجپور رسیدم محل مهاراجه بجی سنگه دیدم ، عاملش نیز مهمانی و پذیرایی گذرانیده - سه روز در آنجا مقام کردیم - زیارت مرقد منصور حضرت خواجه معین الدین چشتی قدس الله سره الحزیز بوجه احسن بجا آوردیم و نذر و نیاز در آن درگاه گذاشتیم - درگاه باعز و جاد مح کارخانجات انواع دیدم بسجده از راه پو کهس که تیر تیر نبود است در میرتبه رسیدیم عاملش نیز رسم مهمانی و پذیرایی بجا آورده

ذکر رسیدن جوده پور و سیر و صفت آن دیار

صفت دثار و میهنش دثار

هم چنیس منازل طه کرده بتاريخ سیزدهم ماه ربیع الثانی سنه الیه داخل جوده پور گردیدم ، شهر دیدم همه سنگ لاش بصاری لق و دق و ریگستان به پایا وحشت انگیز ملالت آمیز نه سایه شجره و نه نام شهر ، بجای آب همه سراب و بهمنزله دثار جهله قلاب ، بهکان بلبل و باغ بر اشجار مغیلا زغن وزاغ عجب تر آن که برین هجایا مدایدش غالب است ، زیرا

یک لغت کوهی را تراشیده عبارت بر آورده ، و درمیان آن
تصاویر را تراشیده ساخته - غرض صنعت عجیب و غریب بکار
برده اند گویا از نقش مانی و بهزاد خیمه می دهند و آن هم
معیند مهاراجه است ، و در آن جاغ یک درخت انبیه و کهرنی را
دیدیم بسیار کهنه سال و عظیم الجثه ، و گویند این هر دو
درختان را بازیگران در وقت تماشای شعبده بازی بطریق تماشا
و تفریح نشانده بودند تا حال باقی مانده و الله اعلم بالاصواب -

رجعنا الى المقصد - (قصه بر تالاب سکهاوت دایره دولت بر
پاشد ، از طرف راجه موصوف منشی چنپت راه بحضور رسیده
مهمانی پر تکلف و تحفه جات آذینار و دندانده نقد گذرانیده
سماجیت و ادکسار اظهار نموده ، و غیام کلان که لایق سرکار باشد
فرستاده بمنشی مسطور گوشواره دوشاله عنایت کردیم ، بعد چند
روز مهاراجه بخشی بهیم راج را محله خوب چند سنگی و لال جیو مهتبه
و منشی چنپت راه و بر که بهان وکیل راج راجندر سوامه پرتاپ سنگه
و حقدار خان وکیل ، اسمعیل بیگ همدانی را نزد ما فرستاده و
عرض کرده که دربار دری را که ناله تشریف فرما باید گردید ،
پس بهوجب عرض مهاراجه از بالای تالاب برخاسته در باره دری
مذکور مقابل مخایم مهاراجه فرود آمدیم و مقام نمودیم و سرداران
مسطور را لایق مرتبه هر یک خلعت مرحمت فرمودیم -

۱ ذکر ملازمت مهاراجه جودهپور و حقایق آن

بعد چند هفته بآقای شایسته بطور مهاراجه سوای پرتاپ سنگه
بهادر سعادت ملازمت حاصل نموده مثل گذرانیده مهاراجه جودهپور

که بیرون شهر در قیام راجه سکونت داشته باشد ، برپای عادت
 مهاراج بود و جاش خود را بخیمه قرار داده در شب و روز دو بار
 برای عبادت اصنام در محراب قلعه می رفت ، در عملش گرگه
 بزم یا طافه را نگرفته ، و کسیکه چیز خود را بجای فراموش کرده
 یا از کهرش افتاده هیچکس نه برداشته ، بعد روزها همی جا
 مال خود را افتاده یافته ، چنانکه بر مردم سرکار چنیس تجربه
 گذشت ، غرض جز عمل راجه بکر حاجیت چنیس دهرم راجه را
 کس نشنیده باشد . و بعد بجای سنگه نخواهد دید . در لکهنو
 بودیم که خبر فوتش شنودیم بسیار تاسف نمودیم ، الحال
 پنج شش سال است که دهرم و نیپیره اش مالک راج شده است
 و ذکور آن بلده را اکثر مانند دیو سیاه ، و اذات چوب حوران
 جنت حسین و جوان دیدیم مگر عجزه به نظر در سیده ، و در آن
 شهر در موسم تابستان و در شگال هم گرمی نمی شود . بوقت
 نیم روز اند که هوا گرم میگردد بعد یک دو ساعت باز هوا
 سردی میگراید چنانکه همیشه در گرما هم در آنجا سرما یک
 رضای می باشد و در آن بلده همگی یک باغ منگرو است ، ادارش
 بعینه در کلانی و مزه به انار ولایتی می ماند ، و بسیار ارزان
 و درخت انبه هم در آن باغ محدودی چند است و بس ، اما ثمر
 انبه و گل سرخ فروخته نمی شود . آنچه حاصل میگردد به
 ذر بت خاد می رود . و در آن باغ که سیب نمودیم تصاویر اسپ
 و سوارها و بهوانی وغیره ها دیدیم ، بقدر قامت و کلانی و نقش
 و نگار مانند اصل بلکه بهتر از فردوس و را گپین زنده که

امروز و فردا رسیدند که خبر آمدن من با و رسید ، اورا حسد درکار شد زیرا که روزه که داخل جیپور شده بودند افراج و سه که از سفاهتش بییدل بودند هر ماه جوق جوق رساله دار از آنجا بر خواسته نژد من می رسیدند ، و عرایض روستا که کلانش بلاداغ می آمد ، بهجرد استماع تهیه کوچ من از جودهپور طرف دو نسه بد هر دو راجه عرایض نوشت که اگر شاهزاده مذکور را خروج داده در دو نسه می فرستند من بر خاسته بطرف مادهورجی سپندهپه پیشل که پدر خوانده من است مباحث می شوم و با شما بجنگ می آویزم ، و اگر مرا برفاقت خود داشتن است چندی بداداری تمام شاهزاده مذکور را در جودهپور نگاهدارند و هم چنین یک عرضی به تعلق و حاجت بدن نوشت . -

نقل عرضی احتشام الدوله اسمعیل بیگ خان

بهادر فیروز جنگ برادرزاده محمد بیگ همدانی

المخاطب به افتخار الدوله که در بلاده جودهپور

ماه رجب سنه الیه بها رسید این است

بهوقف عرضی فیض ازدوزان ادجن مهرنشین حضرت پیر و مرشد دام اقباله و اجلاله سجدات عبودیت بجا آورده میسرساند ، تفضل نامه کرامت فرما مپیش به تفضلات فراوان ورود سرفرازیها فرمود و سر بلند دارین گردانید ، و بر ارشادات فیض سمات مشروحاً استفااضت آگهی یافت ، فدوی را به وفور عبودیت و ارادات اراده تقدیم خدمت و بندگیات جناب ذریعه سعادت متصور است ، و رودی مهبات حضور از جمله آرزو

خود هم گذرانده ، اما شتران و اسبان زیادتر از آن ارسال داشته ،
 بعد از کلمات رازداری درمیان آمده ، راجه دیدم بسیار عظیم الشان
 بهر شخصیت و دو ساله بلبلای رانهوراده بوده ، لیکن من زبان او شان
 و او شان گفتار مارا مطابق دبی ادگاشتنند ، درمیان ما منشی چمنیت
 راه ترجمان شد ، زیرا که راجه مسطور رانهور به خط بود هرگز بوی
 زبان دیگر ندهد شهیده ، پس اقرار شد که در همین ماه بیست هزار
 سوار و پسر بخشی غلام را همراه رکاب گرفته در دودسته که نام
 موضع است مقابل فوج مرهتبه داخل شوند و بیست هزار سوار
 هانجا که از آن راجه جیپور است نیز همراه رکاب حاضر باشند ،
 بالفعل بدین چهل هزار سوار رانهور و کجواهره مقابل مرهتبه فرمایند ،
 بعد فتح هرچه مرضی مبارک شود غلامان را قبول است .

ذکر دانه حسده که اسمعیل بیگ احتشام الدوله

برادر زاده محمد بیگ همدانی افتخار الدوله در

کشت و کار ما کاشته و تهنای دلی

مارا در دل داشته

پس حقداد خان مذکور وکیل اسمعیل بیگ مذکور از قبل موکل

(۱)

خود دزد مهاراجه می ماند به الحاح و سعادت تمام یک شقه دانی موکل
 خود از من حاصل کرد من خبر آمدن من طرف دو دسه باورسانید ، اسمعیل
 بیگ مسطور الخطاب به احتشام الدوله فیروز جنگ که حالا در اکبر آباد
 بقید مرهتبه گرفتار است ، در آن ایام در موضع پائین بهقالبه
 مرهتبه از طرف هر دو راجه ها افتاده بود و مقدمه جنگ بر

تدارک آن حواله به تقریر است ، چون تشبیهت امورات معظمه پیش نهاد
 همت والا نهیت است ، با مقتضای آن نظر بر این وجوہات نہ نہود توجه
 به تدبیر امور منظومہ میبذول فرمایند ، انشاء اللہ تعالیٰ آن ہم
 بروقت از قوت به فعل خواهد رسید ، امید کہ به مہمت و فرخندگی و
 ورود مقدم فیض توأم بوجودپور شدہ باشد اکنون آنچه نقشہ بنوجب غرض
 مہاراجہ بجی سنگھ منظور مزاج مبارک شود ، فدوی را بشرف
 اطلال آن محرز فرمایند کہ با مقتضای صداقت ارادت صولت و سطوت
 آنجناب منتہای آرزو است زیادہ حد ادب -

نقل عرضی میٹھالال مذکور بخشی والی جیپور

شعبہ خاص تفصیل اختصاص کہ باقتضای دوازش و دہندہ
 پروری به سرفرازی خاکسار مرحمت شدہ بشرف ورود کرامت
 آمدن آن سعادت دوجہانی حاصل نہود و جبہ نیاز بسجادات شکر
 و سپاس تفضلات بہ قیاس نور آگین ساخت ، آنچه از واردات
 دارالخلافہ و تشویش مزاج مقدس ازین وجوہات کہ ارشاد فیض
 بنیاد صادر شدہ بود - از آنجا کہ ذات مقدس مورد انوار الہی
 است چون بالفعل تدارک این مکروہات بوجہ متصور نیست
 ناچار کار از دست رفتہ را بہقدرات گذاشتن صلاح دولت ،
 انشاء اللہ تعالیٰ بہمان من اقبال والا بروقت تلافی این تشویشات
 خاطر خواہ از قوت به فعل خواهد آمد ، امید کہ بہقتضای
 حوصلہ مہالک آرام غبار ملال این وجوہات از لوحہ ضمیر جہاں
 تاب رفع فرمودہ بذل توجهات ہمیشہ امورات معظم کہ پیش
 ہمت والا است فرمایند ، یقینکہ بہ مہمت و فرخندگی سادت
 جودہپور ورود مقدم فیض توأم اقدس نور آگین کردہ

برتر ، انشاء الله تعالی بر وقف تهنای دولت خواهان و مرضیات حضور جاوید به ظهور خواهد گرفت . تا درستی دقش مدعا بنابر خبرگیری اخبارات سرکار و اسباب لازمه به خدمت مهاراجه صاحب راج راجپش مهاراجه دهر راج مهاراجه بجی سنگه جی قلبی نهوده ، اوشان نوعی در بجا آوری خدمات حضور قصور نخواهند فرمود ، بوجود مزاج مبارک چندگان دولت قرین جبهیت باشد و به هیچ گونه تردد بهزاج راه نداده ، همو نجا سایه هما پاییه مستظل دارند و فدوی را خاکپای به ریا تصور فرمایند ، زیاده حد ادب ، نیر عظمت و اقبال ساطع و لامع باد ، درین اثنا مجدداً هرکار ها محسوس خطو خاندگی رسیدند خصوصاً خط میرزا محمد جلال الدین و میرزا همایون بخت که حالا در مندرج اند رسید ، درین ماده که شاه عالم بادشاه و اهکاران ایجا از باعث انفرار آن برادر جان مصلحت خویش دران دیدند که مارا از قلعه مبارک مح قبایل بیرون کرده حویلی اسبخیل خان فرود آورده اند - باید دید پیشتر چه می شد پس از خواندن این خطوط البضع مضطر شدم و مدد بفرج دیگر به برادران روانه نمودم و ذکر این تباهی به مهاراجه جیپور نیز دوشتم - بعد چند روز عرضی مهاراجه راج راجندر و بخشی میثها لال نیز در اطلاع این تباهی و استماله من مجدداً رسید .

نقل عرضی راج راجندر سری مهاراجه دهر راج

سوی پرتاپ سنگه بهادر والی جیپور

شقه خاص شرف صدوریافت ، پاییه اعزاز امتیاز بنده بلا اشتباه جرافراخت ، آنچه تشویش مزاج و هاج از واردات دارالخلافه که ارشاد شده بود شرف آگهی نمود ، امریکه علاج آبی از تردد بشری در گذرد

قطعه :- اظفری غیر انبیا و ملک

نبود جز بکسب اخذ امور

زانچه نادانی خود تو معذوری

ور دنیا موذیت ز دانش دور

باوجود اذکار رفقا و دیگر ازیں کار مرا برین آوردند که ما
قوم چیته را که اصل قوم افغان است قریب سی هزار در
نواح اجهیر می باشند و مال راجه ها زده در کھوف آن مساکن
دارند می برند و هیچ کس بر آنها تسلط نمی یابد، بر کار
حضور متفق کرده ایم، بهجود رسیدن تا اجهیر آن افراج در رکاب
حاضر می شوند و خود با ستعانت آنها فلک گیری می کنیم،
حاجت بر راجه ها نیست، هر چند مهاراج افراج سرکار بوجه احسن
می رسانیدند و وعده های کلان با قسام مغلظه و دلداری و نصایح
معرفت امور خود از حد زیاده می نمودند، چون تقدیر چنین
رفتند بود چند احوال سوده شده نبود.

(۱)

چون قضا آید حکیم ابله شود

ذقل عرضی که شیخ رحمت الله نامی خان سامان

محمد عارف خان عباسی پسر شاه نواز خان والی

سمنده که در جوده پور نزد مهاراجه می بود در

علم و شعور و حیدر الحصر بود - و از فصاحت

محاصر خویش گوی سبقت ربوده بود در

نصایح راقم نوشته

باشند، اکنون آنچه دقت به بررسی مہاراجہ راج راجیشہ مقدس
 شدہ باشد خاکسار را بشرف اعلام آن سرفراز فرمایند۔ شکہ
 خاص کہ بہ سرفرازی مہاراجہ راج راجندر کہ عنایت شدہ بود
 عرضی آن اہلایم یافتہ بہ نظر انوار خواہد گذشت^(۱)، مہاراجہ
 راج راجندر با اقتضای رسوخ ارادت سطوت آذیناب کہ انتظام
 خلافت است ہمہ وجوہ آرزو دارد، قسمی کہ از مہاراجہ راجیشہ
 شکل تنظیم امورات مقرر فرمودہ ارشاد فرمایند، بر طبق
 آن ازین طرف در تقدیم خدمات لوازم اجتہاد بظہور خواہد
 رسید۔ آفتاب دولت اقبال تابان و درخشان باد۔

ذکر اغواء نامدار خان افغان و منشی

امروت شیطان و برخواستن من از آن مکان

پس نامدار خان افغان و منشی امروت شیطانہ کہ باذی
 تباہی من شدہ آن ہردو دوستان نادان کہ بہتر از دشمنان بودند
 دران ایام نافرجام کہ در مشورت من سرگرم بودند و من
 تازہ از قید سلاطینی برآمده بیک و بدژمانہ نادیدہ و سرد
 و گرم جہاں ناچشیدہ بودم چنانچہ در رسالہ مسمی بسا ندات
 خود مطابق ایس آورده ام۔

سازدہ، ظہری سی سال از عہرت در قید سلاطینی گذشت،
 بسا امور است کہ ترا گوش زد ہمہ نگشت چہ جائہ دیدن و
 با متدان رسیدن از ملایک و انبیا نبودی کہ بخییر کسب امرخہ
 باشی، اگر ندانی معذور و اگر خیاموزی از دانش دور،

ذائق صداقت فدویت بر میان جای بسته حوصله ایس حقیق
هیچ مدان هم از اول بریں بوده است که قضیه زمین بر
سر زمین گفته اند بهر تدبیر ایس جارا نباید گذاشت و از
سر معامله اینجا نباید گذاشت ماند ، اوضاع اینجا که هر گاه
ازیں مکان همت و مراقت نباشد ضعیف اوقات نباید کرد لیکن
وقت همیں است که هرچه در خلوتکده بطور است چه
مخصوصه شهود خواهد رسید ، مدت ایام باخترار بر آمد کار اگر
صلاح اتمام دولت خدا داد باشد همیں جا باید گذرانید کامل
دور دست دهم -

بغود نهی رسد آن شوخ تا بهایه رسد

اوضاع روساگه دکن از حضرت ولی نعمت مخفی نیست
و تا هنگام دریں مقام مضرب خیام نصرت و اقبال است ، خرج
مقرر عهده سرکار گردوی وقار از متصدیان راج راجیش معرفت
خان موصوف خواهد رسید و بعد از تصفیه هر امر و اعتدال
هوا هر گاه که مرضی جناب والا به ادتقاضا ستم باشد هم
چیزه درفته است همیں عزیم و همیں زعم و همیں استعداد
که هست هست امری که در رونق فرمای ایس مرزپوم از قسم
دیگر برهم زن خیال مشیران حضور باشد اصلا نیست ، در
تقدص آن فدوی خوب رفته که غیر از انتظار چه باید کرد
و چه شاید هیچ نیست باقی " امر کم مطامع و عبادکم مطیع "
دیروز عرض عرضی اندکسار و نیاز انتظار حکیم حمایت الله خان
بوده که چون اوشان چس فرازی شقه خاص امتیاز داند - هم
معرفت اوشان به خاکپام اشرف رساند والا چه مجال که ایس همه

بمعروض اشرف هابیون تختیو گیتیان قبیله عالم و عالمیان
 مد الله ظلاله و خلد الله اقبالنه میبرسانند - شقه خاص الخاص
 بسر فرازی خاکسار به مقدار شرف و رود سعادت حاصل فرمود -
 فرق میاهات فدوی بلا اشتباه باوج سعادت بر افراخت - آداب^(۱)
 بنده نوازی و عجزه پروری به آئین فدویان صادق و غلامان راسخ
 بها آورده بدعای ارتقای مدارج سلطنت و ارتقای ضوابط خلافت
 که بعبود الله تعالی در اسرع الاوان بر طبق تمناها هوا خواهان
 دولت اجد مدت سریع الاجابت است مشغول امورات هرگونه
 ایجاز عواید عالی فهم حضور کرامت نشور محتجب نیست ،
 فدوی را چه یارا و کدام لیاقت که فوق احساس و ادراک آنها
 تواند محروص داشت - ظما بحکم " الامر فوق الادب " فدوی
 هم در سلب فدویان دیگر شرف انسلای یافته محروص می دارد
 که مرضی راج راجیشر مهارجه دهرج مصروف بر انقباد امر مطام
 و استرضای مرضیات والا است ' و لیکن به روکار وقت ملاحظه
 هر هوا و به انتظار تصفیه هر خیال متامل هر بهبود او^(۲)
 فی الواقع انتظام امور سلطنت و اعداد معاندین خلافت جز
 بتامل طولانی متعسر و اصلاح اطراف و جوانب غیر ایام متبادی
 متعسر و عهله سرکار از دیر و درنگ متصدیان مهارجه دهرج
 مجوز عجلت نهضت و ازین مقام دامن افشان و خان نی شان
 حقداد خای که بخلوص ارادت و وثوق فدویت متعبر و متلاشی
 صلاح اقامت اینجا شده که چند کاه هبیس جوده پور مهیم
 سر اوقات عروجه گردد - برآه بندگی و هوا خواهی رفته و

که مانند در جودهپور بهر صورت اولی است و بر خواستین ازینجا سخت بیجا و راه حضور بر خلاف این جمهور شاید عقل ماهیه مع راجه ها یک اکت سلب گشته او عکس این چه مجال که نطق بدان مقال نهاید و از سر ادب گذشته به پایه گستاخی آید - گفتیم این قدر به و قوف هستیم نیستیم که کنه این کلمات را در نیابیم و از دادانی بسور خلاف شتابیم اما شاید که کلام من از تقدیر باشد و تدابیر شما خلاف تقدیر و تدبیرم که خلاف تقدیر بود چگونه صورت پذیرد ، نهی دادم که در تقدیر من چه مکررهات است که بر خلاف مشورت شما فدویان راه من اقتضای کند ، و آنچه شما نهی خواهید طبع من می خواهد ، و پس از آن چون تباها شدم بدکیم مسطور گفتم که دید که راه من موافق تقدیر می شود و تدابیر شما مخالف آن بود

طائفه ، سند هیان خود را منسوب بحضرت عباس عمر رسالت پناه صلی الله علیه و علی آله می نهانید و آذهارا لثی دکر لار تشدید ثاء فوقانیه هندی ویا به معروف نیز گویند اکثر سپاه فام و قوی هیکل و زور آور باشند و مسلمان اند اما در مذهب خود بر ابدان خود استیلا راندن حرام می دانند حتی که موه لب و بغل و سر و غیره مطاق نگیرند و دارالسلطنت شاه نواز خان لثی عمر کوک نامی قلعه بود حالا از چندی در تصرف مهاراجه راجپشراست و او خود در ظل حمایت والی هرات اوقات خود را بسر می برد ، و پدرش محمد عارف خان عباسی در جودهپور نزد مهاراجه موصوف می باشد . بر اقام بسیار ارادت فدویت دارد اما بنا بر مصلحت بهلازمت نیامده .

ذیور و تساهل رود، ظل ظلیل اقبال عدو مال فرق پیرایه فدویان دور و نزدیک باد انتهای، عرضیه الغرض دران وقت مصلحت چنین افتاد که بطرف ولایت تیمور شاه ابن احمد شاه درانی کوچ کنیم که دران ضلعها به همه روسا و آن جواهرات و مکتوبات بخوبی شده بود مثل تیمور شاه والی هرات و شاه نواز خان عباسی والی سنده معرفت پسرش محمد عارف خان و بهاولخان ناظم بهاول پور و محمد حسین خان مالک بهشیر خصوصاً با هماد الهلک غزاله حسین خان وزیر محزون که در مهران خلافت متصل داود پوترها مقام دارد و نیز اسباب بر داشتن آب بر شترها مهاراجه راجیش همه تیار کرده فرستاده بودند که دران راه یکجا تاسی کرده و بعد چند منزل در جام تا بهست کرده آب مطلقاً نبود، چنانچه بدان صوب یک کوچ نمودیم بعده همی هر دو انسان صورت شیطان سیرت چنین مشورت دارند که کوچ طرف اجمیر اولی است. اگر چه از ور غلامیدن این هر دو نام برده مهاراجه ها مطلع شدند و خواستند که اینها را از سرکار ما برانند یا مهربوس سازند. اما چو متنبه شدیم به پیغام سخت و درشت اوشان را درین امر مبنوم داشتیم و نگذاشتیم که این اراده از قوت بفعل رسد و شر این هردو شیاطین از لشکرها منهدم گردد آری "اذا جاء القضاء اعمى البصر"

تنبيه، یاد دارم که درین حیض و بیض روزم حکیم حسین رضا خان در خلوت بمن عرض کردند که به ادبی معاف حضرت غور فرمایند که ما هم غلامان محبه دیگر عقلا که دولت خواست و فدویان سرکار اند متفق اللفظ بر همی مشورت اصرار دارند

لغات دل های دشمنان نژدند
 درسس زاوک و سنان یکی لغت
 سبز شد در دعا زبان نظام
 فیض بخشه چو میوه دار درخت

دشان واجب الامعان ورقم مبارک شیم بساعت مسعود عزورود
 فیض فرمود بر مدارج اعزاز و افتخار این ذره به مقدار افزود :- بیت
 بوسیدم و بر مردمک دیده نهادم
 پیچیدم و تحویک دل عبوده کردم

آن سرمایه سرفرازی را طره آسا زیبای فرق نیاز نهوده در
 موقف ادب ایستاده به تقدیم آداب تسلیهات پر داخت و اذائل
 رسوخ شوامل به نیل آن مشرف ساخته بزیارت خط طعنا نهط
 دیده اهجاز را منور و بهطالع عبارات متین و مضامین رنگین
 دل فدویت منزل را مسرور گردانید - چشم بد دور فی الحقیقت
 باین قابلیت احده از صاحبان قلعه مبارک مسرم تشده مضط
 استعداد جلالی است که به تعلیم و تعلم این هله شر سلین فصیح
 و فارسی درست از خامه بلاغت شمامه مترشم می گردد و اشعار
 آبدار به نظم می رسد و غیرت و عزم بهرتبه که به کفایت
 از آن تقیدگاه بیرون تشریف فرما شدند - مصرع

ایں کار از تو آید و مردان چنین کنند

او سبحانه تعالی شانه قادر است که در بدل این محنت راحت
 خاطر خواص کرامت فرما بدهد و کمال کرمه این کمترین بندگان
 الهی و الله شمر داند که بهحاشیه قابلیت و جرأت شیفته بندگی
 گردید ، لیکن افسوس که در ایام شباب و مقدور این ضعیف
 ایں دیر اعظم از افق عزو جلال طلوع نه فرمود - تا جا نشانی ها

القصه دریں اثنا عرایض سرداران مذکور سوائے والی هرات بهارسید لیکن بسبب آفت دزدی بساعرایض تلف شد مگر چند عرایض ذواب عبادا لہاک مسطور باقی مانده کہ از انہا آنچه مناسب ایس محل بود نقل آن بنمازش آمده -

نقل عرضی و اشعار وزیر الہمالک آصف جاہ
نظام الہاک بہادر سپہ سالار یعنی عبادا لہاک
غزالہ الدین خان الہتمخلص بہ نظام در ماہ رجب
سنہ ۱۲۰۳ در جودھپور محضر و دستخط

خاص وزیر موصوف

صاحب عالم و عالیشان مالک جہان و جہانیان طراز سریر
سلطانی رونق دیہیم خاقانی خسرو عالی تبار خدیو والا مقدر
اید الہ تعالیٰ بعد از تقدیم مراتب عبودیت و تہنیت مراسم
حقیقت بہ سنن ارادت مندان و اطوار مستہمداں دست ادب
بستہ و قامت بندگی خم ساختہ بشوہ عرض فیض محض
بار یافتگان پایہ سریر خلافت مسیر و مقربان بسا سلطنت
مناط اقدس اشرف ارفع می رسادت - انبیات

ام خداوند تاج و صاحب تخت
تو علی بخت و باد یار تو بخت

حضرت کردگار بی ہمتا
بر تو آسای کناد مشکل سخت

بتو تشریف شاهی ارزانی
در عدم جردہ دشمنان تو بخت

اے شاہ اجابت سے قرین میبری دعا ہو
 شامل ترے قادر زمان فضل خدا ہو
 جس طرح ہے غور شید شعاؤں سے جہانگیر
 لے شرق سے تا غرب ترا دست رسا ہو
 قوس قزح و مہر جہانتاب کے مانند
 عالم میں علانیہ ترا تیغ و لوا ہو
 چوں سرو سر افراختہ گاشن میں جہاں کے
 اے نخل ثمر پاش تجھے نشو و نما ہو
 ہر شاہ ظالم مرتبہ و ہر خسرو جبر قدر
 محتاج ترے درپہ سدا مثل گدا ہو
 احکام ترے ہو وہیں رسا نامہ و ماہی
 تابع ترے فرمان کے یہ ارض و سما ہو
 شربت سے ترے فیض کے سو کام ہو شیریں
 ہر بندہ محتاج کا تو کام روا ہو
 صیقل دہ دل سرمہ کش دیدہ عشرت
 اے رشک مہ و مہر ترا صیغ و مسا ہو
 تجھ کو ہو بقا تا جبہ ابد ملک جہاں میں
 اور تیرے جد اندیش کے قسمت میں فنا ہو
 ساغر ترے اقبال کالب ہور میں آوے
 وہ کام ہو دور ایسے کہ سب دور ترا ہو
 باہل بھی اگر باغ میں ہو تیری ثنا خوان
 تجھ سے زر گل پاکہ دو جا برگ و نوا ہو
 تجھ دن جو کوئی تخت پہ بیٹھے تو ہم بیجا
 تو ہمارے اس پہ تو یہ باب بجا ہو
 تیری تو جہالت میں سراسر ہم بھلائی
 تو خسرو عالم ہو تو عالم کا بھلا ہو

بظهور می رسانید - راجه ملهار راو و بالاجی راو و احمد خان و حافظ رحمت خان و راجه مادهو سنگه که جازو آن بنده بودند نهاندند ، و یکسر سرداران مرهغه که از آنها امید رفاقت بود ، المال خود مالک و احوال راجگان عالی شان ظاهر آچیه بخاطر هاتر می رسد از پارچه کاغذ علامده جالی برای جهان آرا میگردد - برای ترکی که حکم شده بود حالا ترکی تمام گشته به اتمام امر

جلیل القدر رباعی فی الیوم یوم معروض داشته - اچیات

(۱)
تندر سنے دنیا را سلطان قیاسون
جاء و عظمت میر سلیمان قیاسون
دولت بیروسون سکا و احسان قیاسون
عالم و اقو یاس کینه نایان قیاسون

تا اجد الابد نیر دولت و اقبال از مطامع عظمت و اجلان نادان و درفشان باد حرب العباد و چوں در اشعار راقم تخلص غم خور بود لهذا وزیر مسطور بر پارچه کاغذ علامده به تبدیل آن تخلص ایما نوشته - بدین الفاظ حضرت سلامت غم خوردن نصیب اعدا باد ، تخلصی که دلالت بر شان شهریار می کند برای جناب مبارک اولی و احسن است اختتامی کلامه - پس بموجب محروضا وزیر موصوف تخلص خود را به نظری مبدل کردم -

چند اشعار طبع زاد مشارالیه در دعاقیه راقم

که موصوف عرایض رسید

حضرت سلامت چوں زبان هندی پسند خاطر مبارک است در همیس زبان غزله دعاقیه و غزله در تظہین شعر طبع زاد آن سپهر بنیاد محروضا داشت :- غزل دعاقیه

طوفان اشک بهی کھپیں رکتا ہے دل کے بیچ
 ممکن نہیں کہ کوزے میں دریا سہاسے
 میرا ہی یہ تو ہے دل پر شور و رنہ یار
 کوچہ میں تیرے کون یہ دھومیں مچاسے
 خط سے تر ہوا ہے سپہ روز عاشقان
 تقدیر کے اکھمے کو کوئی کیا مٹاسے
 اس دھڑ میں بجز دل دیوانہ نحیف
 طاقت کسے جو بار محبت اٹھاسے
 عیار بھراس ہوا ہے وہ فتنہ گر
 کس کی مجال ہے کہ دل اس سے بچاسے
 سر چنگ آسماں سستی اس داغدار کو
 فرصت نہیں ہے اتنی کہ سر کو کھجاسے
 ہم مار زہردار تری زلف تابدار
 جو جان پر دہ کھیلے اسے کب کھلا سے
 چھپتی ہے شان شاہ علی دخت کب نظام
 گڈیوں میں کون مشک کے جو کو چھپاسے

انتهی کلامہ ایس مصرعہ آخرین غزل و مصرعہ طوفان
 اشک از تصنیفات راقم است -

دیگر غزل فارسی از کلمات موسی الہیہ

غزل فارسی نیز از مؤخرات خود بنظر اصلاح مرقوم قلم
 ہجو دیت شیم گردیدہ بمطالعہ خاص در آید -

غزل :-

چٹان کا ندر بہاراں می شود از گل چمن رنگیں
 شد از رنگینی آن دو گل من انجمن رنگیں

وہ دولت و اثر کے نہو اس سے زیادہ
 گنجینہ لاریب سے سو تھکوں عطا ہو
 ہو چتر ترے سر پہ کف لطف الہی
 سایہ ترے دامن کا ہے از ظل ہماہو
 ہو ایک نظر تیری کلید درجستہ
 در ناخن آہرو ہی ترا عقدہ کشا ہو
 محبوب ہو دشمن کا ترے کو کب ظالم
 اور نیر اقبال ترا جلوہ نما ہو
 قادر ہم سبھی چیز پہ خلاق در عالم
 گر عرض نظام اتنی وہ سن لیوم تو کیا ہو

غزل دیگر از تصنیفات ہشارالہیہ در تضحیم دو مصرع از شعر طبع زاد راقم

بہت :- کب آفتاب تیرے تجمل کو پاسکہ
 پہ رو اسے کہاں کہ تیری آہ آسکہ
 اس کو تو میں نے رشتہ جاں سے کیا ہم چند
 کیونکر ترا خیال مرے جی سے جاسکہ
 تیری گہرہ چپیں ہی کی ہم اسکو مہربان
 قاصد مرا پیار تجھ سے کب سناسکہ
 سینہ سے دل گیا ہے نکال اس پری کہ ساتھ
 لا ام صبا خیر تو شک اس کہ جو لاسکہ
 مت توڑ میرے دل کی کہ آہ اگر خلیل
 آسان نہیں کہ پھیر پہ کعبہ بناسکہ
 گویم ودا ہوا ہم دلا وہ ودا سرشت
 تو اپنے ہم نہا ہیو جبب اک نہا سکے
 تم تو عبت ہو درپہ تدبیر دوستان
 دل لگ گیا تو کون اسے پھر چھڑا سکے

شد از رنگینى رنگینى کلامش طبع من رنگین
 از آن سرمدى زندان افترى از من سخن رنگین
 شوم قردان رنگینى توام گله دار من
 که شد از زلف و رویت سنبیل و گل یاسمن رنگین
 نگارین دست و پایم چرخ قاتل که بزمه ردى
 دهان از پان خد از غازه به گاهوں پیرهن رنگین
 ایضا من قولی :- اذیات -

نباشد کشتگانست را زخون شان کفن رنگین
 مگر در حسرت لعل لبست ام گلبدن رنگین
 چو بار من دگر من سهی سرو بهار من
 زند چشک بصیرا می شود زاغ و زغن رنگین
 شود از کشته ها پشته ز پروانه بگرد شمع
 و از خون عاشق شمع او ساز لکن رنگین
 نسازید از مے و سرمه در جلا بهر قتل ما
 چه کم این درگس فتادست ام اهل فتن رنگین
 ز اشعار نظام ام افترى کن کسب رنگین
 چو آن جاذا به رنگین است من باید شدن رنگین
 رجعتنا الی البقصد -

ذکر کوچ بطرف اودیپور و حقیقت عجیب و غریب گهاڑه که در آن راه پیش آمده

آخر الامر بامید رفاقت قوم چیته که در راه اودیپور هم
 می افتد بخبره رمضان سنه الیه همان طرف کوچ نمودیم ، چون
 مهاراجه ها بریں راز مطلع شدند از طرف خود ها بدان قوم
 چیته وغیره نسبت به ما چنان اغوا کردند که هیچکس رفاقت
 ممانداد و یک فیل در آن کوچه ها از سبب گرما و سختی راه هلاک

که پنداری لباس خویش کرد آن گلبدن رنگین
 که از عکس زن اومی نهاید پیروهن رنگین
 شهید تیغ را گر جامه خون آلود می باشد
 شهید عشق را ز بید زخون دل کفن رنگین
 سوره لعل لبست ام مانه گر چشم سهیل افتد
 نه بیند چشم کس هرگز سهیل اندر بدن رنگین
 عجب رنگ نهایی کرده حسن و عشق در محفل
 دگار شوخ من رنگین و دل رنگین و من رنگین
 لب گردیده هر برگ شقایق فاش میگوید
 که باشد کوه تا مدحش ز خون کوهکن رنگین
 که از طراخی حسن تو ظالم جان برد عاشق
 که دلکش دلال آفت ادا نازک سخن رنگین
 کف پای نگارینش چه منت از حنا گیرد
 گل اشد مهر که دارد از فروغ حسن تن رنگین
 بجوش سینۀ خون دل ز چشم من فرو ریزد
 به آگینه که از مینا بر آید مه زدن رنگین
 نظاما در دو عالم نیست چیزی به ذبک رنگ
 چو آن جاداده رنگین است می باید شدن رنگین

(انتهی کلامه)

در جواب ای غزل مدح نظمین یک مصرع آخرین
 مشا ربیه دو غزل را قمر هذا قولی ابیات شد -

شد از یمن قدوم شو بهارم انجمن رنگین
 زمین رنگین زمین رنگین هوا رنگین چون رنگین
 عجب دارد دشت من لوحش انچه آمدن رنگین
 ابرم آفت ادا قاتل سخن جان ده هن رنگین

تهدیدیت تمام مسخر ساخته بود و بر دست خورش زخم تازه داشت دو صد کس را از آن قوم طلبداشته و رتبه و عرابه ها از هم پند پند کشاده بر سر آن قوم جار کشیده و همه خیام و اسباب سرکار نیز بر مفارق آنها گذاشته و جهله شتران جار بردار را نیز از بارخالی کرده و مردمان سرکار را بر پشت آنها جا به داده و باقی یک قریب چهل کس کم و زیاده از ضعف و عجزا و شیوخ که خانه زاد قدیمی سرکار بودند و در آن گهاغه شدید که بسبب سنگستان در هر قدم پستی و بلندی بخایت داشت ، طاقت پا به رفتن تاب جنبش شتر نمی داشتند ، آنها را نیز بر چارپای دشانده مانند دوش ها ساخته بر دوش همان قوم افکنده ، ذیل دویم که گذرانیده مهاراجه راجیش بود ناچار از بیم هلاکشی بحامل مسطور سپرد نهودیم که در سرکار مهاراجه برساند ، و یاد دارم که در آن روز من هم بر خالکی سوار بودم و چهاران سرکار را یارا نبود که در آن راه زیر خالکی قدمه مربوط گذارد ، همون قوم را زیر خالکی خود کشیدیم دیدم که عجب هموار قدم بودند و بسرعت راه می پیهمودند ، و عامل مسکور نیز تا عبور گهاغه همراه رکاب بود اما گهاغه بسیار خضرت آمیز و فرحت انگیز به نظر آمده که به هر طرف آنها آب زلال از جبال جاری بود ، لیکن هیاکل بهیلها را چه بیان توان نمود که هر یک زیاده از صخره جنه می نمود ، و بدین صورت به اشکال تمام از آن کتل که تا پنج فرسخ بود عبور کردیم ، پس قوم مسطور که جهنمات شتران جار بردار و مرکبان را هوار و چهاران خوش رفتار بودند بحفاظت تمام بلا خیانت همه اسباب و مردمان سرکار را در سرکار رسانیدند ، عامل مسطور را که خدمت

شده آذگاه معلوم نمودم که خاندان خان و امرت شیطان
مارا تپاه کردند، بدینجه این قطعه فارسی و مطلع ریخته بهسب
حال خورد گفتم، قطعه :-

اظفیری دوستان نا داشت
بتر از دشمنت زیان کردند

که ندانی ثداری ما فوات
ضرر ایدون نه دشمنان کردند

مطلع ریخته سراقه :-

عشق تقصیر نهین تیریه میس حاشا دیکها
هم نه گهر اپنا جلا آپ تهاشا دیکها

ناچار راه اودیپور پیش گرفتیم که از انجا در دهکهن دزد شراب
نظام الدوله آصف جاء بهادر ویا بخانه امیرالهند والاجاه محمد علی
خان بهادر باید رفت که آن هم از خانه خود است، بعد دو سه
کوچ در قصبه پالی که آباد ساخته مهاراجه راجیش است رسیدیم،
عجب محبوره کلان پر روشی بود، مخصوصاً بر جاولی
پن گهنگ غریب به نظر آمده که نظیرش باز ندیدیم، بعد
در چند کوچ اول کتله یعنی گهائی کوه سخت در راه افتاد شاید
سواط طرق کشمیر و نیپال مثال وی نه بینند، چنانچه گذاره
رقه و عراجیه و فیل اصلاً یافته نشد، پس عامل راج راجیش که
دران جا موجود بود و دران نزدیکی قوم پشه^(۱) راکه دران جبال
و کوه مسکن داشته و قوافل را میزدند و به شب گردو نوازش
دزدی میکردند بضرب تیغ بیدریغ قتل و قهح نموده باقی راجه

بر زبان عروس رفت ، از روع مذهب کل مواخذه نباید ، زیرا که در میواژ لفظ باپ جی عموماً بمعنی صاحب باشد چون برهمنان بپید خوان برین اصرار کردند راجه گفت اول خواجه سر ایان سرکار مارا چنده برای ترتیب نذرانی بر گمارند تا تربیت نمایند که من بعد چنین لفظ مکروه بر زبان درانند

نقطه - منشی چمن محل فرستاده مهاراج بهیم سنگه بهادر قوم هاگون که راجه چهترپتی آن جلده است بحضور آمده اظهار عذر کرده که مهاراجا بهادر بعد ادا آداب کور نشات و تسلیات عرض نموده اند که رسم از بزرگان این غلام نیست که بحضور آمده بار یاب مجرا شور ، علاوه آن درین ایام از بغاوت و عصیان سران سرکار خویش سخت محذور و چهار اسب با ساز نقره و چهار شتر و چند کشتی پوشاک و پنجاه اشرفی بطریق نذرانه فرستاده به منشی مذکور دوشالده مرحمت فرمودیم و کنور ظالم سنگه پسر کلان راج راجیش که هم در اودیپور بخدمت نا دایمی جد مادری خود می باشد ، چهارم حصه اش نذرانه مع عرضی مهره خود فرستاده .

نقل عرضی کنور ظالم سنگه مسطور که در ماه

شوال سنه ۱۲۰۳ هجری رسید .

نیر اقبال و خورشید شوکت و اجلال داگما فضل قادر خوالجلال تاجان و درخشان باد ، جوړود شقه موجب سرفرازیها گردید و بدویافت حقیقت از آن شرف آگهی بدصول انجامید ، باقی حقایق منشیان سرکار محلی اقتدار مفصل بعرض اشرف گزارش خواهند ساخت ، دولت و اقبال همواره روز افزون باد زیاده حدادب انشی ؛

شایسته بجا آورده بود در جلدوم آن خلعتهم فرا غرور احوالش مرحمت فرمودیم و رخصت نمودیم ، بعد چند منزل در خاتمه دواره که تپه تپه هنود است رسیدیم و هشت روز مقام گزیدیم .

ذکر دخول اودیپور و سلوک والی آن و کنور
ظالم سنگه پسر کلان راج راجیشور مذکور و
رسیدن خبر شکست پاشن و ذکر میرزا حسن
بخت بهادر

بعده از آنجا در دو کوچ بتاریخ بست و دویم ماه مسطور در گاه اودیپور رسیدیم که سه گروه پخته از آن ایس طرف است درین جا خیام برپاشد و فرود آمدیم ، تمامی شهر و دیهاتش از دست مرهشه ها خراب و امراء والی اش ازو بغی بودند و زنان اینجا شوهران خود را باپ جی میگویند .

تقل - گویند چون مهاراجه جم سنگه سوائی جد راج راجندر سرائی پرتاپ سنگه بهادر برآمده خدائی خود که با دختر را دام اودیپور تقرر یافته بود در اودیپور رفت و بطوریکه رسم هنود است عقد شان بوقوم پیوست و عروس را بخانه خود آورده ، چون شوهر پا بر پلنگ گذاشت عروس موافق رسم ملک خود بشوهر آواز داد که کهما باب جی یعنی بسم الله زیراکه کهما دران دیار بمعنی بسم الله است ، چون راجه سرام جم سنگه بسبب صحبت دربار پادشاهان دهلی میرزا راجه شده بود لادول گفته و بهم برآمده بیرون رفت و گفت که عروس را بخانه پدرش رسانند که چنین لفظ تا محقول بر زبان آورده حالا بکار من نمی آید چون در همان مهاراج را فهمانیدند که اکثر چنین لفظ غلط

گهام از آنجا برآمده در اجمیر رسیدند ، و من چون تحقیق نمودم از دست مرهغه پشیل گذاره ما از آن طرف تا حیدرآباد متعسر می نمود ، و ناکی خود را بطریق امانت در مکان جاولی کهاژه اودیپور نزد مهارانا بهادر والی آن بلده گذاشتیم ، و تجمل ظاهری دشان و بان وغیره را موقوف نموده و همین روز نامہ دار خان مذکور و امردت منشی شیطان مسطور را از سرکار خود بر طرف فرموده بتاریخ پست و دویم شوال سنه الیہ بطرف اجمیر باز کوچ کردیم و دو گروهی چطور گگم را بر بازو گذاشتیم ، بکمال استعمال سپر آن بلده را موقوف داشتیم .

ذکر دزدی در سرکار راقم در بهیلواڑہ کہ دار الضرب والی اودیپور است و رسیدن به شاه پنوہ و سلوک راجہ اش

چون در بهیلواڑہ رسیدیم در آن شب در حالت غفلت بهیل همه پوشاک وغیره و اسلحه و از دق و جنس و نسجه چنان بدزدی بردند کہ اصلا احدہ را خبرہ نشد ، چنانچہ یک شمشیر خاص ما با مبلغ یک لک روپیہ قیمت داشت نیز تقدیر اللہ بدست دزدان اداہت دزدان آنجا در کاریگری فن خود ہم ظہیر اند و رسم آنجا اینست کہ اگر برامہ محافظت اسباب چوکی و پھرہ ٹھاکر آنجا بیایند دزدی نمی شود و لا دزد بہر صورت کار خود را پیش می برد

تنبیہ - میٹھالال بخشی مهاراج راجندر روزہ سرگزشت خرد پیش مانقل نمود کہ چون از تقریب شادی از دواج لشکر مهاراج درسواد آن و رود نمود ، مهاراج در تہار لشکر خصوصا جمعا فظان حضور خود تاکہ بد بلیغ بکار برد کہ امشب بایقظور بیداری بسر برد ،

چون روزه سرسواری بامهاراندا ملاقات ایس نامدار خان افغان احمق
شده بود از راه حماقت در تحظیم مهارانامه مسطور افغان به شعور
قصور نهوده چون چنین استماع کردم - شقه در دلداری مهاراندا
چمنشی اوشان که چمن لعل نام دارد نوشتم ، منشی مسطور عرضی
بحضور مرسل داشته گذاش نیز نوشته شد -

هم درماه شوال سنه الیه عرضی منشی چمن لعل مذکور بحضور رسید نقلش اینست

بشرف صدور عز و رود شقه خاص الخاص فرق انگار جابج
افلاک رسید شکر و سپاس ایس عنایت عظمی و تفضلات کبری مقدور
ناطقه نه او تقدس و تعالی سایه هانایه بر مفارق جهانیاں مستظل
دارد ، درباب خان عالیشان نامدار خان حکم بیضاتوار شرف
نفاذ یافت ، بجناب خداوند دولت و ذعبت گذارش کرد در جواب
هرمودند که از عالم سپاه هیچ گرانی منظور نباشد ، ابتدا و انجام
همگی مراتب از بارگاه والا است واجب بود بحضرس رسانید ، عرضی
راه چمن لعل بنده سری مهاراندا انتهی عرضیه -

ذکر شکست پانن و شهادت از احوال پادشاه زاده

میرزا احسن بخت بهادر

القصة درین اثنا غیر شکست پانن بها رسید که اسمعیل بیگ
مسطور از دیبه پانن مقام گاه خود شکست یافته تپاه شد و فوج جنوب از
هر طرف زور آورد ، پادشاه زاده میرزا احسن بخت بهادر پسر حضرت
شاه عالم پادشاه سلطه الله که بعد از بر خواستن من از جوده پور
اوشان هم از قلعه مبارک گریخته نزد اسمعیل بیگ رسیده بودند
و بطور قید نظر بند می ماندند ، اوشان نیز تپاه شده به قصد دیبه

ذکر رسیدن بر دروازه اجپیر و بودن پادشاه
زاده میرزا احسن بخت بهادر مسطور در قلعه
اش و بر خه از کیفیت آن و آمدن من در
جیپور بار دویم و سلوک والی اش نسبت بها

چون بر دروازه اجپیر رسیدیم شنیدیم که میرزا احسن بخت
بهادر در قلعه اجپیر تشریف دارد ، خواستم که ملاقات کنم زیرا
که در رشته قرابت عمر من آمد و از وقت قلعه مبارک در میان ما
و شان ارتباط کمال بود ، در من بسیار تلافی می فرمودند ؛ درین
اثناء را تصور می کردم که عامل اجپیر بود عرضی اطلاع دوشسته بدست خایب
خود بحضور مافستاد که پادشاه زاده میرزا احسن بخت بهادر
بآن جناب کینه دارد ملاقات بایشان صلاح دولت نیست ، پس
من سه روز بر دروازه اجپیر مقام نموده دیگر احوال و احوال را
تخفیف داده خیام کلان را هم ایستاده گذاشته و دوراس اسپ
و دو قلاده شتر را از باعث زخمی شدن پشت هبونجا رها کرده
بطرف جیپور روانه شدیم ، در بر شغال تمام که عین ماه سادون
و بهادون بود علی التواتر در آن باران کوچ می نمودیم که بهادا
ایس راه نیز از هنگامه مرهغه مسدود نشود ، در آن دو همه شتران
بار بر داری پشت زخمی شدند و در هر منزله داروغه شترخانه
بمعرض می رسانید که یک دو شتر تصدق شد ، بار آن شتر را در
راه می افکنند تا رسیدن جیپور شش شتر کم و زیاده پشت زخمی
مانده بودند ، بدین حالت بتاریخ دویم ذیحجه سنه الیه در باغ
لون کرن ذاکر که دوکرو هم دور از جیپور است فرود آمدیم ،
اسمعیل بیگ مسطور و میرزا نجف علی پسر مهد بیگ مهدانی

باوجود این چون از دوپاس شب قدر در بیشتر رفعت بود که گفتم که
گاه مثل آن نشهیده بودیم به بیمنی هارما رسید هر چند خود را
هشیار داشتیم نتوانستیم ، حتی که اندک غافل شدیم و دزدان
در آمدند و مال نفیسه را بردند . رجعالی المقصد

عرض رضینا بالقضا گفتم پیشتر کوچ فرمودیم ، چون بشاپور
رسیدیم راجه آنجا بهیمر سنگه نام داشت قوده یعنی سبدهی راجه
چوپور است خرد حاضر شده خدمت شایسته از نقد و نسیه بجا آورد
حال آنکه همه ملکش را باسالیقه یک لک روپیه هر نهی رسد ، عرض
کرد که در غلام زیاده مقدور نیست در ماهه یک هزار روپیه در
باورچی خانه می رساند و دواب حضور همراه دواب غلام علف و
دانه می بخورده باشند ، چندم در غریب خانه تشریف فرما باشند
گفتم خدایت بخیر هاد ، حالا دزد شما راجه هاردهی باشم سه روز
در آن جا مقام داشتیم ، هر سه روز آن راجه بحضور حاضر شده
ساجت و الحاح می کرد ، وقت رغبتش یک کتار بهر خود که بسیار
تحفه بود مرحمت نمودیم و رغبت فرمودیم ،

گزر کشن گده و سلوک راجه اش و تصویر

من کشانیدن آن راجه

پس از آنجا کوچ کرده به کشن گده رسیدیم که اجمیر از آنجا
یک منزل است ، راجه آنجا جهاجی نام دارد دگر و مهمانی فرستاده
از بسکه از قید مهاراجه راجپش حضور ما خلاص شده همدان ایام
در شهر خرد رسیده بود ، بنا برین بحضور نیامده مصور خرد را
فرستاده تصویر ما را کشانیده خرد داشت ، یاد دارم که آن روز
در من پوشاک سفید بوده شنیده شد که این راجه بسیار میرزا منش
و صاحب اخلاق است ،

در مزه آمدن مشکل است ، حالا مارا نزد نواب نظام الملک آصف
جاء بهادر و یا بجانب نواب محمد علی خان بهادر و الاجا رفته است ،
از طرف شما قصورم نشده من راضی و خدام من راضی باد ،
پس من در صدد برخاستن بودم و راجه در امتناع آن الحاح میکرد

ذکر آمدن پادشاه زاده میروزا احسن بخت بهادر در

جے پور و سلوک راجه با و شان و شبهه از جواب

و سوال و ارتباط و انفصال ما با و شان

دریں اثنا آخر مدرم سنه ۱۲۰۴ یکهزار و دو صد و چهار هجری
در عالم تپاهی پادشاه زاده مسطور هم متعاقب من در جے پور
وسیدند و بیرون احاطه فرود گاه من در تالاب که در آن کشفها
بسیار و متصل گیوئی بت مذکور است فرود آمدند ، من براه
پرسیدن خبر خیبریت و رسانیدن چندی همون وقت منشی
خود شیخ مکهورا فرستادم ، چون منشی مرا دید به تپاک
خیبریت من استفسار کردند و دعا گفته فرستادم ، به راجه
خبر رسید ، رسم مهمانی بجا آورده اما خرچ نقد و خیمه
و غیره هیچ پیشکش نکرد بلکه زبانی بخشی خود عرض کرده
فرستاد که چار آذیناب از من بر دمی خیزد و حضرت شاه عالم
پادشاه بریں غلامان سخت ذا مهربان ادد ، از آذیناب طمانیت نداریم
بجای دیگر تشریف باید برد ، پادشاه زاده مذکور طعنه من
گفته فرستادند که میروزا علی بخت را که یکم از نواسه زادهام
بادشاه معزالحدین عرش آرامگاه ایس قدر عزیز داشتند و در
خانده خود نشاندند و من که پسر خود شاه عالم پادشاه که

مذکور نیز تیماهی خورده زیر دیوار باغ فرود گاه من افتاده بودند
چون عرایض و پیغام تملیقات من فرستادند هیچ بجواب نه
پرداختم دانستم که تیراز همان جهت باز آمدن مشکل است

ذکر گشته شدن محمد بیدار بخت یعنی میوزا

بیدار شاه و میوزا هنیکا برادرش

مهدران باغ از روم اخبار دهلی و خطوط خانگی معلوم شد
که مهدریس ماه سنه الیه محمد بیدار بخت مسطور و برادر ایشان
مهدود شاه عرف میوزا هنیکا ابن احمد شاه ولد حضرت محمد شاه
مدرس آرامگاه در قیود سلاطینی مقتول گشتند ، دیگر چند برادران
ایشان مهدران قلعه تاحال زنده اند ، پس چون راجه سوانی
پرتاپ سنگه را از آمدن من خبر شد رائه گنگا بشن برادر
بخشی میثهالال را نزد من فرستاده و رسم مهمانی و نذرانه بجا
آورده ، بعد چند هفته اندرون جم پور طلبیده غیام سرکار خود
راهر چنان ایستاده دران باغ گذاشتیم و هیچ نه برداشتیم ، پس ما را
در تپش خاذه رتن لال دیوان خود که متصل دیوڑنی گویند جی
نام بتم است گای و دیوار جدیوار محل مهاراجه است فرود آوردند و
دیگر غیام و فروش و پلنگ خاص و مهمانی و نقد مصدوب میثهالال
بخشی بدصور فرستاده ، بخشی از طرف مهاراج احوال دزدی و تباهی سفر
استفسار کرده و عرض نموده که مهاراجه التماس نموده اند که ایس
غلام و مهاراجه راجیشر بهادر در کدام خدمت قصور نموده بودند
که حضرت عجلت فرموده ایس قدر تصدیقه کشیدند ، حالا هم هرچه
مرضی مبارک باشد حاضریم ، در جواب گفتیم مقدر چنین بود ایس
کلمات را اعاده نموده مرا عجلت نمودند ، قلیه که از مزه رفت باز

حضرت شاه عالم پادشاه سلطه الله تعالی بر پالکی سوار شدند و جرماده ایس می بایست داد زیرا که مجال ما پسران پادشاه نیست که به بغیر عنایت و اجازت حضور بر پالکی سوار شویم ، برضای تبار جواب فرستادم که قبول دارم و قتی که ایشان پادشاه خواهند شد و من وزیر آنگاه جرماده ایس خواهم گزاشید ، پس چو ایس همه تصفیة معرفت تهکین علی خان مسطور شده بود ، می خواستم که نزد او شان رفته ملاقات کنم که ناگاه هر کاره من خبر رسانید که من از یک خواص او شان شنیدم که ره بگوش خود شنیده که پادشاه زاده بهادر در حالت خلوت باتهکین علی خان می فرمودند که در سر میرزا علی بخت دیکر سلطنت جا کرده است ، دو ششپس در یک غلاف نمی باشد از او شان اندیشد دارم ، پس قول حکما را کار بستم که گفته اند :- بیت

ازان کن تو تر سد چترس ام حکیم

با و شان ملاقات نکردم

ذکر ملاقات شاه ضیاء الدین مرید مولوی

فخرالدین مرحوم

درین معاودت دوبار ملاقات شاه ضیاء الدین مرید مولوی مکرر مرحوم قدس سره اتفاق افتاده ، برعاصی بسیار توجه فرمود و خلوت نمود ، تصایح سرمد منداغه بشارتاً فرمودند ، حق تعالی بقوت بفعل آرد ، در ویش دیدم مرتاض تبار شب بیدار میباشد ، مسجد عالیشان مقابل بت خانه گورده تعبیر داده اند ، همه اهل شهر در خدمت شان حاضر می شوند و اعتقاد بکمال دارند راجه هر چند به جاگیر وین گشته الحاح کرد قبول نه فرمودند

تا حال پدرم بر تخت سلطنت جا دارد و بهمن ایمن سلوک سست می کنید، در جواب او شان راجه گفته فرستاد که غلام همین قدر می دادند که آنجناب و میرزا علی بخت بهادر اولاد و احفاد همون پادشاه محزالدین اند، از یک اصل این فروم بر آمده است، اما جناب میرزا علی بخت بهادر اول در خانه ما تشریف آوردند اگر باشند بر سر ما و اگر نباشند مفتار، و لیکن از مامندن آنجناب غلامان را و ساوس بسیار است، پس چون این گفتگر بهمان آمد پادشاه زاده مذکور معرفت راجه سرا تهکین علی خان نائب ناظر و فضل علی خان خورده که تا حال این شخص در ولایت زمان شاه همراه او شان است بامن سازش و مرابطه پیدا کردند و پیغام فرستادند که می خواهم که ما و شما متفق شده در کار عهده مشورت کنیم و بر یک پلنگ بفشپیم و در یک رکابی طعام خوریم، و ایشان مانند نظم و نسق سرکار خود در سرکار من نیز مفتار باشند و در میان کلام انکه می گذاریم که با یکدیگر نرد دغا بجاییم، از ساده دلی قبول کردند باز پیغام فرستادند که شهاب تخت سلطنت نشسته ایست می ترسم که دماغ سلطنت بهم رسانیده باشید، گفتیم این بهتان ایت جلکه من آن تخت را بصورت نالکی گردانیده بران سوار شده ام، میر شرف الدین و میر حبیب الله دو خواص ایشان که دران ایام در سرکار من نوکر بودند و حالا نزد ایشان موجود، آنها را قسم داده این معنی تحقیق فرمایند آنگاه خبرش شده پیغام فرستادند که این هم ایشان زیادتی کردند که به حکم

بعد از سه روز از رخصت راقم مهاراجه چیزه راه خرچ داده پادشاه زاده مذکور را رخصت کرد و خود ملازمت حاصل نه نمود ، و درین امر حیله ها آورد ، ناچار اوشای راه کابل گرفتند و بهزار دشواری و به اسبابی که شرح آن نامناسب است نزد تیمور شاه این احمد شاه ابدالی والی کابل و هرات رسیدند ، و سلوک شایسته نهوده ، بعد و فادش تاحال نزد پسرش زمان شاه هستند و مع ذبح شاه اراده آمدن هند دارند ،

ذکر بلده کرولی و دیهه مرٹھولی و دیهه سروٹھه که نزدیک هندون و بیانده است ، و انجا در محاصره مرٹھه گرفتار شدن و باز رهائی یافتن راقم و ذکر بهرت پور محل راجه رنجیت سنگه و جاٹ و ذکر رام پور و بانس بریلی

مقتصر آنکه هشت روز در بلده کرولی مقام کردم ، راجه مانگ پال قوم جادوان والی آن بلده و کنور مونک پال پسرش که ^(۱) خس و خس پوره راج راجندر اند مهانی و ذکورات چا آوردند ، چیزه گرفتار و چیزه باز دانسته واپس کردم و کوچ نمودم ، گهاٹ کرولی نیز در صعوبات گذر گویا نصف گهاٹه مرصوفه دیدم در عبورش نیز سه سختی کشیدم ، بعد هشت روز بسبب پیورش دکنی مرٹھه در اٹھولی دیهه خورد مقام کردم ، هر هشت روز مالکش مهانی فرستاده در انجا عرضی کسانین هبت چهار

اوقات بر توکل می گذراشتند تصمیمات عالی دارند ، در شیرین
زبانی و انکسار گویش بجاغت رپوده اند

ذکر برخاستن از جیپور و تصویر راقم کشانیدن راجه مسطور بطریق یادگار از روه اشتیاق بسیار و سلوک رخصتانه نمودن

امادر بر خاستن خود من اصرار و استبداد بکار برده از راجه
رخصت خواستم که حالا اراده سیر دکن در سر دارم ، پس مهاراج
راجندر مصور خود را فرستاده از شرط اشتیاق برام یادگاری تصویر
من کشانیده نزد خود داشت ، یاد دارم که آن وقت قبا به بند
رومی کهقاب سرخ جالدار در برداشتم و فوطه بلبل چشم امهر در کمر
پس فردائیم آن چند هزار روپیچه نقد و دیگر خیمه و شتران و
چند راس اسب و چند کشتی پوشاک و اسلحه و جوئی مورچهل بطریق
رخصتانه چون فرستاد ، نقد و پوشاک و اسلحه و اسب و مورچهل
راگرفتم و باقی واپس کردم که دران ایام از هوا به ششمرکی
ستویه سخت بدلم راه یافته بود ، و بسبب اراده سفر بهجید تخفیف
اهمال و اثقال اوله می نمود ، آنچه دران فرودگاه از قسم خیار
و فروش و غیره موجود بود همدان جا فکندم و بتاریخ چهارم ربیع الاول
سنه ۱۲۰۴ یکهزار و دو صد و چهار هجری از جیپور به طور
خفیه کوچ کردم ، و تبدیل هتیت نموده نام خود میرزا عبد الله
گذاشتم و طرفه که امنیت دیدم بهمنون جانب خزیدم و درین
مراحل که واردات شد قصه اش بسیار دراز است ،

ذکر رفتن پادشاه زاده میرزا احسن بخت
بهادر مسطور بطرف کابل

فی الحال غیمه هام کلاں و فروش و اسباب ما یحتاج و ذخراعه
 اخراج نقد و مهمان فرستاده و هر هشت روز هر دو وقت محله
 حلف و دانه دواب و مهمانی پخته می رسانید ، روز نهم بوقت
 کوچ چند کشتی پوشاک و زر نقد دیگر فرستاده آنرا گرفتار و
 باقی همه اسباب و نذر کرده و را که فروش و نعیار پلنگ و غیره
 بود همه دجا گذاشته در جاذس بریای رسیدم ، میرزا مهدی علی
 خان عاملش با آتین شایسته همون وقت خود حاضر شده چند
 اشرفی نذر گذرانیده و در حویلی نوکا را با تیاری فرود آورده
 و مهمانی پر تکلف پخته بوقت شب فرستاد ، بعد از کوچ در
 عازم لکنو گردیدم ، همه شتران سرکار در عرصه شش ماه بپردد
 و چند شتر زنده بخشیدم و همه اسب ها را به رفاه خود عنایت
 نمودم و مریض فرمودم ، مگر چهار راس اسب خاصه و در نه
 همراه رکاب داشته بودم

ذکر رسیدن در لکنو و چند کلمه ازان داستان کلاں

چون دران هنگام همه طرق از آفت جنو بیان مسدود بود ،
 از راه پرر مسطور شقه جنواب وزیر و ناظمش و مهاراجه جهان لال فرستادم
 عرایض که در جواب آمده دران نهایت دلداری و مواعید خدمت
 گذاری بود ، اما در وقت تالیف این موجز برای نقل عرایض
 مسطوره هر چند زیاده جستم کم یا فتم ، لهذا به طمانیت تمام
 در دو ماه چهار روز کم در کمین ها شسته و قابو بسته بتاریخ بست
 و دهم سالخ ریج انشانی سبه الیه لاچار در لکنو خزیدم آنچه دیدم
 از نا تجربه کاری خود دیدم مطابق قول شاعر

انوپ گر در سازش نواب علی بهادر سرهشته مسلمان در جواب شقه
ما نظر گذاشته از باعث اندیشه سپندیه پیش رفتن نقاش اینست

نقل عرضی مهاراجه انوپ گر همدت بهادر در نواح

کرولی سنه ۱۰۲۲ هجری

صاحب عالم و عالمیان سلامت بموقوف عرضی بار یافتگان
حضور فیض گنجور ساطانی می رساند ' شقه خاص ورود مسعود
فرموده معزز ساخت ' مضامین فیض آگینش حرف بصرف نواب
علی بهادر بگوش دل اصفا ساخته در تقدیم خدمات بجان حاضر
است و بالفعل صلاح وقت چنان مقرر شد که متعاقب صوبه
دارهم شامل می شود ' قسم که راه جهان آرام اقتضا خواهد کرده ' هر دو
فدائیای باتفاق بمعرض قبول گوشه گزینان بساط فیض
مناط خواهند رسانیده ' الهی آفتاب اقبال از مطلع جاء و جلال
درخشیده باد ' بعده در سروریه دیهم رختم ' درانجا در محاصره
جنوبیان گرفتار شدیم ' باره مالک آن دیهه مارا در شب تاریک
از راه جرو غار و کسار گزرائیده داخل بیانیه گردیدیم ' بقول شاعر

رسیده بود بهلام واه بخیر گذشت

ازانجا بعد چند منزل در بهرت پور رسیده هشت روز
نود مهاراجه رنجیت سنگه بهادر قوم جاٹ پسر راجه سورج مل
پوشیده ماندم ' بهودی خدمت کرد و مراخفیه از دریاه جهنا
از گهاٹ مترا در گذرانید ' چون بعد چند کوچ پار دریاه گنگ
شدیم با خاطر جمع آمده هشت مقام در راه پور نمودیم ' نواب
پهمن الله خاں افغان را از دام و نسب خود مطلع گردانیدیم '

ذکر سفارش بنی اعدام خود که با نواب

وزیر نهادم

هرگاه در لکنه دیدم که از بعض بنی اعدام را نواب وزیر اغماض نمودند ، چون در موسسه هولی راقم را طلبیده شریک تماشای رقص و سرود ساختند ، در اول مکالمات گفتم که از اخلاق و انصاف ایشان بعید است که چون اولاد تیموری نزد ایشان رسیدند از معاش محفوظ گشتند ، پس آتش چه جرم داشت که همت ایشان آنها را به نوا گذاشت ؛ اگر چه هم چنین است اغماض از من باید نمود که مخرب خانه ایس ها من بوده ام و بدیده این دو بیت نهادم ، بیت -

در مامنت رسیده چو اولاد تیموری

لطف تو کرد شان را جابرگ و بادوا

آتش چه جرم داشت که مانند ذلیل و خوار

از منصفی است دور که یک بار دو هوا

بجزرد شنیدن این کلمات تبسم نمود ، گفتند که خلاف ماضی از حال در خدمت صاحب زادها مشغول خود هم بود ، و از همین ماه لایق حوصله هر یک معاشه مقرر کرده آئنده ما هوار می رسانیدند و بعد نواب وزیر علی خان پسر متینی شان مقلد این امر بود ، به اتمام امر احیای رسم پدر خود می نمود ، و چون نوبت به نواب سعادت علی خان بهادر که خطاب شان بیاد دارم پسر نواب شجاع الدوله بهادر مرحوم برادر دیهات نواب آصف الدوله بهادر موصوف رسید ، شنیدم که به چند وجوه معاش ایشان مسدود گردید ؛

دیب - آتش بد و دست خویش در خرمین خویش
چون خود زده ام چه ناله از دشمن خویش

کس دشمن من نیست من دشمن خویش
امه و اله من و دست من و دامن خویش

همان وقت مهاراجه جهاؤ لال آمده جاداب تمام آداب تسلیهات
نواب وزیر بها رسانید طرف کوکهاٹ مارا فرود آورده مہمانی‌ها
فرستاد ' کوی و کوچه و بازار و زمین و عمارات لکهنو را در گل
و لای و ضیق مسالک و پستی و بلندی زمین و تعبیرات عکس چه‌پور
یا قنبر ' هر چند نواب وزیر تعبیرات به نظیر طرح نهوده اند ' اما
افتاد آن باده در اصل داموڑی افتاد ' لیکن آبادی اش بکمال رسیده
و صاحب کمالان هرفن دران موجود کشته ' از گذرد عین الکمالش
خدا محفوظ دارد ' و بعد یکسال قبایل را نیز از شا هجہاں آباد
طلبیدم ' پس در دلداری نواب وزیر انہالک آصف الدولہ بہادر و
سربراہ الدولہ ناصر الہاک میرزا حسن رضا خان بہادر ظفر جنگ
نایبش کہ خدمتگاری شایسته و سلوک بایستہ جعل آوردند در لکهنو
ہفت سال و دو ماہ اتفاق سکونت گردیدہ ' اختلاط و صحبت
درمیان ما و اوشان بدرجہ اتم رسیدہ ' تا دو سال بزرگ تودہ تیر
اندازی نمودیم کہ تفصیل آن برامہ خود کتابہ است کلاں ' چنانچہ
درفن تیر اندازی من و میرزا جلال الدین مسطور برادرم شاگرد
نواب وزیر گردیدیم . و حق آنست کہ درین معاشرت نواب
موصوف و نایبش را بسیار پسندیدم اگر چه قبضہ شان اندک
نہستہ دیدم -

نمودند و در سلام سیقت کردند ، جواب سلام باز دادند و بخاکسیر
 شدیم صورت امر دیده منبسط گردید ، به اهلکاران خویش
 فرمودند که ذات ایشان چشم و چراغ خاندان ماست و حسن سیرت
 ایشان با فواکه می شنیدیم برادر همی مشتاق تر بودم ، الحمد لله
 که صورت نیز مطابق سیرت دیدم ، بعده دست مرا گرفته بر
 مسند نشاندد خواستند که خود دور تر نشینند ، بر خاستم و گفتم
 که و الله از من چنین فواکه شد ، آجناب نیز بر همی مسند
 متکین باشند ، فرمودند ام صاحب هر چند جد می شور اما
 ایشان بواسطه زادهام پادشاه محزالدین حضرت عرش آرامگاه اند
 و من از نسل قیصر یم نیستم ، ایشان فی الحقیقت صاحب زاده
 هستند ، بعده مهمانی با تکلف نمودند و روز بروز محبت در ترقی
 بود ، حتی در میان ما مدار الدوله چهار گونی درجه عشق بهم
 رسید ، اگر چه گاه ملاقات میگردید و اکثر مرا به نصایح پیش
 می آمدند و به تعظیم و جواب سلام امر را تاکید می کردند و من
 مطلق عادت نداشتم ، اما بعد چند سال این عادت را کسب کردم
 و چون او شان را آرزو آموختن ترکی بود که اصل زبان ماست
 چند روز کتاب ترکی را از من خواندند و چون برادر میرزا محمد علی خان
 پسر اکبر و ارشد نواب مدار الدوله پاخوا هر محمد مظفر الدین
 عرف میرزا حسین بخش البخاطب به محمد بلند بخت عمر رافرم
 را به آرز و خواستند ، مناسب دیدم و در حضور خود آن دختر را
 با محمد علی خان مسطور نا مزد کرده از لکنو بر خاستم و در هم
 سال شنیدم که شادی کتخدائی شان بطور شایسته بعمل آمد ، الحمد لله علی
 ذالک و بایددانست که میرزا حسن بخش مذکور را از طفولیت او

ذکر ملاقات نواب مدار الدوله بهادر با راقم

باید دانست که چون در اکبرو آمدن تا ششماه با نواب مدار الدوله بهادر ملاقات شده نمودم ، خطاب شان وکیل السلطنت مختار الهاک مدار الدوله بهادر صمصام جنگ است ، و در رشته جد مایه شوند زیرا که برادر خورد علالتی جد حقیقی راقم و میرزا هایون بخت و غیره هستند ، ماشاء الله در تمار امرا و امیرزادگان دهلی و اکبرو درسیرت و صورت و وقوف علم و جبهه و لیاقت و درجهت با و شان احدهم نبی رسد ، چنانچه این مراتب درج مکتوبات و سیر و توا ریخ متاخرین گردیده ، اگر کسی را آرزو دیدن باشد سیره المتاخرین که از تالیف شخص عظیم آجارد است مطالعه نماید ، نواب آصف الدوله بهجرد دیدن او شان از مسند خود برمی خیزند تعظیم و تواضع نموده می نشانند و چه لفظ نواب صاحب مخاطب می شوند ، و اگر چیزه نواب مدارا لدوله بنواب موصوف میدهند یامی فرستند بر خاسته آداب بجای آرند و آداب بندگی گفته می فرستند ، و هم چنین درجه مراتب به ادب پیش می آیند اگر باهم صفاتی نیست و کینه هام دیرینه انواع در دل دارند و نواب مدارا لدوله را شکسته می دارند اما حال جاگیر و پرگنه و قیل ها و پالکی ها و شتران و اسبان و اسباب امرای همه موجود دارند و کثیرالا و لاد و منکوحات اند ، و پسر کلان شان میرزا محمد علی خان نام دارد اکبر و ارشد و برگزیده اولاد و با شعور و علم و وقوف و غیره موصوف است ، الغرض چون اشتیاق نواب مدارا لدوله را در باره دیدن خرد با فرط یا فتم و جکرات و مرات راقم را بملاقات در خواستند ، رفتم چون راقم را دیدند بر خاسته تعظیم

روزه در همیست حالت ملالت پادشاه زاده مسطور چیزه دانه الاچی و غیره بدست ذواب وزیر دادند ، ذواب آداب تسلیهات جفا آوردن گرفتند و شرط یار فراموش نمودند ، پادشاه زاده مسطور فرمودند که ذواب جهام فراموشی فی الحال ذواب ، وزیر جواب دادند که انشاء الله تعالی الحال تا عمر فراموش ، پس پادشاه زاده ایست جواب حرافت و ملالت آمیز وزیر شنیده از تصفیة ماجبین مایوس گردیده بعد چند ماه در بهارس تشریف بردند و همیست جا در ماهه معینه معرفت صاحبان عالی شان انگریز بهادر می رسید ، بعد چند در همیست پادشاه داعی اجل را لبیک گفته و دیعت حیات به خازن قضا سپردند رحمت الله علیه ایست پادشاه زاده بسیار حریف و ظریف و شوخ طبع و رکب مزاج بود و ریخته شوخ گفتن و در فن موسیقی نیز ذائقه داشت در ریخته و غزل فارسی جهاددار تخلص می نمودند ، چند اشیات که در محل تحریر این نسخه یاد بود بطریق یادگار نگارش یافت :

من گلهات میرزا جهاددار التخلص جهاددار
ابن شاه عالم پادشاه سلطه الله ریخته

تیره جیسم الفت کم پالم پڑه

همیست اپنه جیسم که لاله پڑه

وہاں تیری غیروں سے آنکھیں لڑیں

یہاں میری چھاتی پہ جہالہ پڑه

پھرے ڈھونڈتے پا جہانہ ڈچھ

یہاں تک کہ پاؤں میں جہالہ پڑه

جهاددار کس لاله روسے ملے

تیره سینہ پر داف کالم پڑه

بجای فرزندان خود پرورده و تعلیم علم فارسی و ترکی و چینه و عربی نموده ام ، بسیار جوان خلیق و جیهه و سعادت مند است و شادی که خدائی نا مبرده هم در لکنو بحضور خود با دختر قیام الدین خان خوش نویس بعمل آوردم که مردم بسایزگ و عزت دار است ، خدام تعالی همه ایشان را از مکر و هات دور داشته با عزت و حرمت داراد و بهمنه و گرمه -

چند الفاظ در گفتار حریفانه و ظریفانه

نواب وزیر

باوجود اشتغال ملامی و لاسب واهی نواب آصف الدوله بهادر اکثر جواب بدیهه و قل و دل می آرند که مدعی سکت ماند و دگر در زدن نتواند -

نقل شنیده ام که چون پادشاه زاده میرزه جوان بهمت جهاددار شاه و لیعهد مرحوم از قلعه مبارک فرار نمود ، در لکنو نزد نواب وزیر رسیدند شهبابین بسیار موافقت شد و سلوک لکوی بعمل آمده و پنجاد هزار روپیه خرج باورچی خانه پادشاه زاده مذکور ماهواری از سعی و سفارشی لارگ هشتین بهادر از سرکار نواب وزیر محین گشت ، شبان روز پادشاه زاده و نواب وزیر با یکدیگر بهو و لاسب اشوا می بافتند ، خصوصا اکثر بشرط یاد و فراموش می پر داختند و چون پادشاه زاده مذکور بعد چند سال برای آوردن قبایل خود به انشراضه نواب وزیر به دهلی آمدند و اواحق خود را برداشته باز به لکنو مراجعت نمودند ، مزاج نواب مسطور از پادشاه زاده مذکور بسیار منصرف بود و از ضحیت سابق خود را بر کنار می کشیدند ، و اگر گا هم به تکلف ملاقای می گردیدند صورت انبساط نمی دیدند

نواب وزیر بود پیر جواب دادند که بایه بایه همی قدر فرق
باید داشت، نزاکت و لطافت جواب این که حسن رضا خان بهادر
مذکور بسیار جسیم اند و آن خواجه سرا نهایت لاغر، چنانکه
اگر پسر جد مقدار یک ران بهادر مذکور خواجه سرای مسطور
نخواهد بود و معنی جواب آنکه هر قدر که نایب من در
صورت از تو عظمت دارد بهمان مقدار در درجه نیز مزیت
آرد، و خواجه سرای مذکور نیز صاحب جاگیر و فیل و پالکی و بدرجه
امارت رسیده بود -

نقل دیگر نظیر این - روزی در حالت تیر اندازی که راقم
نیز در آن شغل شامل بود، میسر محمود دام دکیه غیرت دار
هندوستان را که بنواب شجاع الدوله مردوم نسبت مصافحت
و بالفعل در سبک حکما و اطبا ادسلک داشته نیز در تیر اندازی
شرکت می نمود، چون مرد پیر بود تیرش سست افتاده،
نواب وزیر تیسره نمودند، میسر مسطور خازن مزاج بود از روی
خشم بنواب وزیر گفت که نواب صاحب چه خنده می فرمایند
برای نواب تیر اندازی می کنم والا سن من مقتضی آن نیست
و می دانید که پادشاهان سلف خاص حکما را وزیر خود می
ساختند و پس، در مقابل چنین سخن درشت به شدن چس
به ابرو نواب وزیر جواب دادند که بایه می دانیم آنها لیاقت این
درجت پیدا نداشتند، بعد از میسر مسطور رو گردانیده بنا به سبک
کهار باز به تیر اندازی مشغول شدند، فهم من فهم اما سرفراز
الدوله از آن روز میسر مسطور را از مجلس شغل تیر اندازی
ممنوع نمودند و معاتب فرمودند،

غزل فارسی:—

فتاد مشکل دیگر ز عشق جان مرا
کس نمی شنود شرح داستان مرا
فزوده ایام غرورت ز عرص بیستابی
بایس گناه برآرد کس زبان مرا
دلبر ز سینه بر آید پیش او بپرسد
ز نام ما برسانید این پیام مرا
غمش گدازد جهاندار این قدر که
قبول طعمه نکرد آه استخوان مرا

نقل دیگر نظیر این - آفرینی علی خان خواجه سرای با جواب
وزیر و نایبش کلمات ظرافت در اختلاط صحبت بسیار صرف
کرده و در آن حالت به تدابیر هر چه بر زبان آمده گفته - روزه
در آنجا تیر اندازی که راقم در آن شغل شامل بود خواجه
سرای مذکور منحنی و ضعیف القوی است و در تیر اندازی شرکت
نموده و چون تیرش از ناتیوانی بسیار قصور کرده و تیر
سرفراز الدوله میرزا حسن رضاخان بهادر ظفر جنگ نایب وزیر
که مامور آنجا بغایت جوان قوی و پهلوان هستند بر کار آفرینی
و تدبیر نمودند، لهذا جواب وزیر و غیره بر رستی تیر خواجه
سرای مذکور نموده می نمودند و بر چستی تیر بهادر مسطور بود
اختیار شاهی می فرمودند - آفرینی علی خان تافته شده ظرافت
بجواب وزیر خطاب کرد که ای جواب آخر انصاف کن من هم غلام
تو و این حسن رضا نیز غلام تو است، چه معنی که مرا
تحقیق می نهایی و این کار را می ستانی، ظاهراً فرق همین
قدر باشد که من بسیار لاغر و حسن رضا بسیار خورده است؛

کتاب ده مجلس می خواند ، کسی از ندماه ثواب وزیر برسمیل
حق مشتمل بر سفارش نام برده عرض کرد که جناب عالی
این وقت می شنوند که شاه حسین چه امان خوش دلکشی
میگوید و درین فن مامورتم دارد که شاید در ولایت هم
نظیرش کم باشد ، و حق تعالی چنین شخص ممتاز را از ولایت
هم در عهد جناب عالی درین جا رسانیده سامع مابنده هارا از
طفیل آن جناب متلذذ بدین امان گردانیده بهجرد شنیدن
ثواب وزیر جواب دادند که این عالم شہارا را است و بنده
درین لایعلم محض ظاهر مزاج وزیر بنوع ازان کتاب خوان
مکدر بود که چنین جواب ثالثاتی فرمود و لطافت جواب
آن که نسبت آن سفارش از طرف ما درش بمعنی منتهی می شد ،
لہذا تحریرضا این جواب بد و گفتند ، چون این کلمہ درشت
ثواب وزیر خوش خوش بگوش کتاب خوان مسطور رسید
ناخوش گردید و برآقمر گفت که حالا اگر به زنجیر مرا به
بندند و در هندوستان ہی باشم و هم چنین کرد ، فی الواقع
درین فن بر طور ولایت خویش شخص کامل بود در اول
آمد سرود هندوستان را تا کہ دشمنان بود بخاطر نیاردم و امان
ولایت را برسر سرود ہندیان ترجیح دادم و چون چندم سرود
ہندیان را بشنید بسیار بسیار پسندید و قایل گردید کہ غنہ
اینست کہ اہل ہند می سرایند و بس .

در اخلاق آداب ثواب وزیر نسبت با ما

روزہ ثواب وزیر در عین باغتن ہولی راقم را در دولت
خانہ کہ نام مکالمہ خاص از تحمیرات اوشان بود طلبچند ؛

نقل دیگر نظیر ایس، روزیکه نواب وزیر از اسپ در افتادند، من بحیادت اوشان رفتم، پار کومته در مکان فوجدار خان نشسته بودند، فی الحال مرا دیدند به تحظیم من برخاستند هر چند منع نبودم از تحظیم مینوع نگشتند و پیش قدمی نموده دست مرا گرفته نشاندهند، و پهلوی من خود هم نشستند در ساختن توپها کمره از پادشاهزاده میرزا سلیمان شکوه بهادر بهمان آمده بود که درین ولا دو سه ضربه توپ اوشان هم در سرکار خود ساخته نگاهداشته اند، درین اثنا ندیده استهزا گفت که حالا میرزا سلیمان شکوه بهادر هم تو پخانه سرکار خود را تیار می فرمایند، فی الحال نواب وزیر بسویش از خشمنا کی چشمه زدند و چشم تنبیه نموده گفتند که خبردار بار دیگر چنین ها مگو نهی دانی که ایس هم قصور ماست،

نقل دیگر نظیر ایس - جرأت تخلص شاعریه جواهر نابینا ریخته گو در لکهنو ریخته و هجو بسیار گرم و شوخ تر میگوید، شخصه بدصور نواب وزیر روزه بطریق تحریف و سفارش عرض کرد که جناب عالی شنیده باشند که درین ولا جرأت نابینا را چها مضامین تازه و رنگین به نظر می آیند که دیگر شعرا را نظایر آن بگوشه خاطر نمی گذرند، بدیهه جواب دادند که اورا سوا مضامین شعر دیگر چه چیز به نظر می آید -

نقل دیگر نظیر ایس، در محرمه که من نیز دران مجلس حاضر بودم شاه حسین ولایت زا نامی کتاب خوانی از ولایت ایران تازه وارد بود و مقامات موسیقی را بطور ولایت نیکو گفته که نظیروه شاید از ولایت به هندوستان نیامده باشد،

نظیر این - مجهلا ذکر شادی که خدائی وزیر علی
خان بهادر پسر متجنی نواب وزیر با دختر
شرف علی خان پسر خاله زاد خایب وزیر، نظیر
این در آداب نواب وزیر موصوف

هفت سال در لکهنو ماندم و هزار بار سواری وزیر موصوف
دیدم، اما هیچ گاه بر سرور مور چهل جنبانی یا چنور رانی
نیافتم، شنیده ام که از روزیکه پادشاه زاده ها در لکهنو رسیدند
نواب وزیر گفتند که حالا مرا شرم می آید، ازان که روبرور
این بزرگان بر سرور مور چهل جنبانند، اکنون مور چهل موقوف
دارند، اما در سواری بر عمار و حوضه های قریب بیست فیل
کم و زیاده مور چهل ها همراه می رفتند و بر فیله که سوار
می شدند مور چله نداشت، حکم فرمود که خواص از رومال
مگس رانی می نموده باشند، بکرات در دولت خانه اش رفت
و باوه بخانه حسن رضا خان بهادر مجالست ها نمود، اما هیچ
گاه روبرور ما بر مسند نه نشست، و چنور بردار بهگس
رانی بر سرور نرفت الا باد کش، مگر روزیکه از اسب در افتادند
و من بعبادت رفتم آنگاه در مکان نو تیار خاتم که فرزند ار
خان باز کومتی تیار می نموده دران جا نواب وزیر بر مسند
نشسته بودند، چون من رسیدم تالب فرشی استقبال نموده
بر مسند خود مرا نشاندند، و هر بران مسند پهلور من نشند
اتفاقا همون وقت پادشاه زاده میرزا سلیمان شکوه بهادر موصوف
نیو رسیدند، اوشان را حتی الباب استقبال نمودند، من همراه
نواب وزیر بر خاسته و رخصت شده بخانه خود آمدم، شنیدم

چون رسیدم آداب سلام بجا آورده و استقبال من نموده دست مرا گرفته پهلایم خرد نشانندند، چون دندان جواب وزیر آغاز جوانی از باعث افراط مه خواری تمام افتاده بودند و دهن قدری کشاده میباشد لهذا دیدم که در دهن گوی خورده منحل یا از چیز دیگر باشد در دهن داشته اند تا عبیر و گلال اندرون دهن نرود، درین اثنا شرف علی خان بهادر که برادر خاله زاد سرفراز الدوله بودند قهقهه پر از رنگ برپشت من زدند، جواب وزیر از چشم منجم نمودند، من با وزیر مخاطب شدم که بهائی جان من یار شاطر من که بار خاطر برام باهتین هولی آمده ام، درین امر اهتمام ده فرمایند، آداب و لحاظ را در لهو لعب خصوصاً در موسم هولی برکنار گذارند، در جواب گفتند که هرگز چنین نخواهد شد، درین جا در همه حال ادب ضرور است، پس من یک قهقهه از جوان برداشته بر سپینه جواب وزیر زدم و گفتم حالا من سبقت کردم تا ایشان هم با من بجایزند، تبسم نموده خاموش ماندند، چون تکرار کردم گفتند که مرا شرم می آید، این امر از من هرگز شدنی نیست، بعد بایک دیگر هولی می باهتند و من بتماشا مشغول بودم، و چون من چیزه از کلمات قلعه مبارک دهلی می راندم همه ملاهی گذاشته و بسیار راغب شده استقام می گفتند که در کلام صاحب آن قلعه مبارک لذت خاص می یابم که دیگره اپنی ذائقه فصاحت ندارد.

رضا خان بهادر برادر بیبهات دولت مسطور و حیدر علی خان مذکور
داماد ذواب و وزیر و مظفر حسین خان برادر کلان حیدر علی مذکور
را درین رسم دعوت نمودم ، شریک مجلس شدند ، رسم ضیافت
پان و هار و غیره بجا آوردم ، چون این خبر به سرفراز الدوله
رسید مع عرضی چند هزار روپیّه خرج فرستادند -

نقل عرضی سرفراز الدوله میوزا حسن رضا خان
بهادر ظفر جنگ ضایب ذواب وزیر الممالک
که دو تهنیت رسم شادی مکتب نور چشمی
مذکور آمده

حضرت صاحب عالم و عالمیان مرشدزاده جان و جهانپای سلامت
بعد قدمپوس بحضرملازمان حضوری رساند ، شقه خاص کرامت
اختصاص که از راه مرحمت تفضل شده بود و رود سعادت فرمود ،
در رسم شادی بسم الله صاحبزادی بلند اقبال ذواب سعیده العالی بیگم
صاحبیه مدظله حاضر شدن برادر بجان برابر موسی رضاخان
بهادر و بر خورداران حیدر علی خان و مظفر علی خان و غیره موجب
سعادت خود تصور نمود ، اگر خدا نخواست به خلاف بعمل می
آوردند دیگر اینها را نزد این فدوی چه روم می نهادند ، الحمد لله آنچه
تهنام دل عقیدت منزل بود بظهور رسید ، این معنی موجب
سرفرازی و سرخروی این عقیدت نهاد گردید ، آداب تهنیت امیدوار
تفضلات است که درجه قبول یابد ، درین و لا که نهضت رانیات
عالیات بنواح ممالک جنوبی تقرری یا بد ، درین مقدمه عجلت
فرمودن اصلاح و ادب اولیای دولت قاهره نیست ، برام مصارف
ملازمان حضور و لا هشتادی ارسال داشته و ما سوا آن فدوی

که اوشان را برمیستند خود شادانه متصل مسند خود داشتند ،
 غفرالله له ، اجمال این احوال آن که درین شادی زیاده تر از پنجاه
 لک روپیه بخرج آمده ، چنانچه برای الحین مشاهده کردم که
 در شب خوشی و فور چراغان و مشعل و آتش بازی بدرجه بود
 که قناد و گروه گوی دریاچه آتشیس موج می زد ، دیگر تیزی
 هارا برین قیاس باید کرد ، فی طوره طعام بست و یک خوان
 بخانه ما نواب وزیر فرستاده ، چند هزار روپیه نقد تواضع
 کرده بودند و از دست خرویش هارا گوشه و کناری و گل در
 گلوب ما انداختند ، و هر چینی بعد چند سال دفتر متبنی نواب
 وزیر باحیدر علی خان خواهر زاده حقیقی نایب وزیر که پسر
 لطف علی خان مرحوم برادر کلان حقیقی شرف علی خان مسطور باشد
 که خدا شد ، نصف آن اخراجات بحمل آمده باشد ، درین شادی نیز
 راقم معه برادر حقیقی خود و میرزا الهی بخش پسرش و میرزا
 محمد ظفرالدین عرف میرزا حسین بخش که بنی عمر من است
 و بیجا فرزند بکنارش پرورده تربیت نموده ام شریک مجالس بودیم ؛
 باز تواضع ما بآداب صدر بجا آوردند ،

ذکر رفتن سرفراز الدوله در کاکته و رسم شادی

مکتوب بسم الله دختر کلان راقم

یعنی سعیده النساء بیگم عرف بڑی بیگم بنت راقم ، چون
 سرفراز الدوله میرزا حسن رضا خان بهادر ظفر جنگ معه راجه ذکیت
 رام دیوان نواب وزیر مطابق حکم آقا خود برای ملاقات لارڈ
 والس بهادر بطرف کاکته رفتند ، عقب اوشان رسم شادی بسم الله
 نور چشمی کلای الهامه بیه سعیده النساء بیگم بحمل آمده ، موسی

دقیقه از عرضی مجتهدی لایحه سری کشی داس بحضور اشرف و
معلی روشن خواهد گردید ، زیاده حد ادب -

سایه انت کم مباد از سرما

نقل عرضی راجه انوب گرگسائین هبت بهادر
مسطور نیزه نواح کالپی در لکهنو بتاریخ بیستم
ذیحجه سنه الیه محرفیت راه ٹیکارام بهادر
بخشی ما رسید

صاحب عالم و عالمیان سلامت ، زمین عقیدت باب ادب
پوسیده بهوقف عرض دار یافتگان حضور فیض گنجور می رساند ،
شقه والا و رود تفضلات فرمود ، فرق عبودیت جاج عزت رسانید ،
درین ایام بحسب ضروری بعضی امور مالی فدوی از محسوس ذواب
صاحب بحرصه چند ترسخ وارد است ، هرگاه مستطید ملازمت
میگردد ، مذکور مشدرجه را بآئین بهین ظاهر ساخته قسمیکه
قرار خواهد یافت بحرض حاشیه نشینان بساط فیض مقام سلطانی
خواهد رسانید ، و منشی کشند یال را نیز بعد برسات خواهد
نوشت ، الهی آفتاب سلطنت درخشنده و تابنده باد .

تمهید - باید دانست که هفت سال و کسری در لکهنو ماندم ،
اما ملاقات پادشاهزاده میرزا سلیمان شکوه بهادر بهوانج هر چند
در مکان اوشان اتفاق نیفتاد ، مگر دو بار که دفعه اول در
امام باژنه نواب وزیر الممالک در عشرة محرم الحرام آنهم بهزار خواهش
و ایما و اشارات نواب وزیر که فقط بر سلام اکتفا کردم ، دیگر
هیچ تکلم درمیان نیامده ، و دفعه دوم در راه که کنار ندی
کومتی است که روز عید اوشان بر سواری فیل از دزد نواب

شرف علی خان و لطف علی خان بهادر برادران خود را وکیل حضور مقرر ساخته است ، این معنی واضح راه جهان آراه گردیده باشد و نواب مستطاب محلی القاب نواب وزیر الممالک بهادر دام اقباله نیز در بجا آوری احکام و فرمایشات حضور ذخیره ادوز سعادت ابدی شده باشند و غلام که از سوال و جواب کلاکت فراغ یافته امید از جناب او تعالی قویست که عنقریب سعادت ملازمت حاصل نمایند ، و قسم که در خدمت گذاری یار یافتگان محفل قدسی حاضر می شود که خدمت و بندگی مهاراجه هار جی پور و جوده پور از خاطر دریا مقاطر استاد هار جی حضور لامع النور بالکل محو خواهد گردید ، ازین معنی همه صورت مزاج مقدس مطمئن باشد زیاده حد ادب ، الهی آفتاب سلطنت و جهانداری تابان باد .

نقل عرضی اعظم الامراء نصرالدوله ناظم الممالک
 مهین پور چین خلیج خان بهادر ظفر جنگ پسر
 نواب وزیر الممالک اعتماد الممالک غازالدین خان
 بهادر مسطور بتاریخ بیستم ذیحجه سنه ۱۲۰۷ هـ
 در لکهنو نزد ما رسید

حضورت قبایه عالم و عالمیان خدمت یو جهان و جهانیان مدظله ،
 بعد آداب کور نشات فدویانده که موجب ذریعه سعادت است
 بعضی اعرض چارگاه چندگان اقدس و محلی می رساد ، شقه خاص
 مشعر تفضلات اصدار سرفرازی یافت تارک عبودیت را بعرض
 عالی رسانید - حق جل و علمه جایس بنده نوازی همواره ظل
 انداز داراد ، و سابق دو سه بار عرایض مرسل جناب داشته
 یقین که ازین روشن رای بنندگان حضور لامع النور شده باشد ،

که قادر خوالجلال و ملکی المتهال ازین خاندان علیا قدر دان ، این عاصی را باورثه جد و پدر نصیب فرماید که این فرزند نیز به پایتخت امرائی قیام نموده در خدمت گذاری ها تا جان قصور ننماید ، زیرا که این عاصی از اسباط همیش خاندان عالی شان است و معلوم حضور است که قبل ازین این عاصی تخلص خود شهنواز می نمود ، الحال از پنج سال به اظفری مبدل نمودم ، بنا بر اطلاع محروضا داشت امید که برین عرض دستخط تفضل فرموده مفضل و مباحی فرمایند زیاده بجز آداب فرزندانه چند عرض نماید ، و فرزند راستخ الاعتقاد میرزا جلال الدین عرف میرزام خورد برادر خورد عینی عاصی نیز کور نشات فرزندانه بجا می آرند ، عرضی عاصی فرزند راستخ الاعتقاد میرزام کلان المسمی به میرزا علی بخت المتهخلص به اظفری گور کادی اذتهی کلامی -

نقل دستخط پادشاه زاده مذکور محله مهر

کوچک دستی

ماجدولت آن فرزند راستخ الاعتقاد را از فرزندانی خود میدانیم و از قلعه مبارک در خدمت و حسن ارادت ایشان قصورم ندیده ام و قسم کلام الله و جناب رسالت پناهی صلی الله علیه و آله و سلم است که اگر آن فرزند در غیبت و حضور در دولت خواهی حضور خواهند کوشید ، ماجدولت نیز انشاء الله تعالی از نزدیک و دور بقلم و زبان و به بهبودی مراعات خواهد نمود سوگند مذکور در میان است که حالا از آن فرزند هیچ کدورت ندارم و آنچه عهد او خطای بود معاف فرمودم ، همه و جوده خاطر خود جمع دارند -

تشریف بدولت داشتند خود می بردند و راقم مع برادر حقیقی خود مرزا جلال الدین نیز برقیل سوار هم نزد نواب موصوف می رفتیم ، و درینجا چند کلمه بعد از ادای آداب تسلیم و سلام از قبیل استفسار غیریت طرفین و یاد دهی انست و یک جهتی قلعه مبارک بهوقوع آمده و پس ، لیکن روز یکشنبه از قلعه اتفاق انفراد راقم به استیضاح حضرت قدر قدرت بطرف چه پور و جوده پور و تیاری اسباب سلطنت از راجه ها نسبت براقم اتفاق افتاد ، باوجود اذکار من از اذکار این جناب ها از راقم سخت مکدر بودند ، لهذا قریب بر خواستن خود از لکنو چون پادشاهزاده مخدوم را در حق خود مهربان یافتیم تصفیه مابین اصالح پنداشتیم و یک عرضی نوشته محذرت خواستیم که عهداً و خطاً آنچه از من باعث کدورت آن جناب شده باشد معاف فرمایند .

نقل عرضی راقم

این فرزند راسخ الاعتقاد از بد و فطرت و بلاغت اراده ندویت به آن جناب زیاده تر از فرزندان دیگر دارد ، الحمدلله که نیکو سر تسم خاطر فیض مآثر است که از وقت قلعه مبارک الی الآن بجز خدمت گذاری و اراده جانشانی دیگر امری از عاصی ملاحظه نه فرموده باشند ، بلکه در حالت رفتن چه پور و جوده پور باوجود سلوک شایسته راجه های آن صوب که تا سریر سلطنت ساخته برای عاصی فرستاده بودند حرف بغی و عصیان از عاصی بسبح مبارک نرسیده باشد ، چنانچه شبهه از آن به تمکین علی خان ذایب ناظر که حالا حاضر است بمحضر عرض کرده باشد ، خمس الاوقات نیاز گذارده در همی دعا باشد

بحدی ستایند که ستود آیند ، نمی دانند که دوستان را سفید
گویند که نفس ایشان ترقی پذیرد نه که تنزل گیرد ، مگر
قطعه گلستان را خوانده آید ،

قطعه ،
از صحبت دوستان بر خبر
کا خلاق بدم حسن نهانند
عیبم نه کمال بیند
خارم گل یاسمین نهانند
گو دشمن شوخ چشم بیبک
تا عیب مرا بمن نهانند

و پس از آن همی ستایش ماده انقطاع صحبت گردید ، هر چند
عذر ها خواستم بجا نرسید ،

دویم همچنین سیده طالب علم به تبدیل هیئت در صورت
مفلو که امی برای اخذ عام ترقی نزد من می رسید و زبان مطلوبه
را می فهمید ، چون بعد چندم مطابق آذکـه " مشک آذست که خود
بجوید نه که عطار گوید " پرده از روی کار بر خواسته و سیادت
فضالش در نظرها جلوه آراسته بتکریم و تجلیس مزیت گردید ، از و
نیوژ چاه صحبت در دامن هجرت کشید ،

قطعه :-
اظفری مدح نفس خود چو شنود
عاقل از دوست هم چو کم داشت
زاذکـه بیم است چون شود خیره
از تر قیش باز می ماند

تنبیه :- همچنین شفعه که بر تقصیر خویشتن اقرار نمود
مرا بسیار خوشتر نمود زیرا که درین ولا اینام روزگار اکثره که
بر تقصیرات واقع اذکار و بر دروغ خود اصرار دارند ، و شخص

(۱)

فایده - درین جمله که معبره کلان و سواد اعظم و جهانم وسیع است دو کس را دیدم که در شکست نفس خویشتن بجاییت بودند که گوئی مدح خویش عین مذمت و مذمت راستایش می پنداشتند ، چنانچه مختصری از ذکر شان در ساندات خود آورده ام و درین جا نیز برای فایده نوشته شد ،

اظفری اکبرم از عرفا در هفتین هنر و نمودن عیب خویش مبالغه ها بکار برده اند و اشام آنها از عوایب عظیم پندارند و ستاییده را دشمن دارند ، زه و خه را دشنام بشارند ، چه می خواهند که جزاویقه قبول خزند و ستوده احمده بشوند بلکه مدام ملوم عالمیان باشند و حکمت درین آنست که نفس ایشان در تحصیل حسنات شدت حاجت دارد و هرگاه کسی بر قیادته ملامت کند متزجر گردد و کناره کشد و بیم است که چون کسی بر هنرم اطلاع یابد و اصف آن شود و شاید که نفس خیرگی نماید و خود را اکمل داند ، و از تحصیل دیگر باز ماند و در ترقی به بندد و روم در تنزل دهد و راقم دو کس را در جمله اکهنو برین صفات دیدم ، از صحبت شان بقواید رسیدم ، یکم میرزا کاظم سوداگر ترک زا که جامع فن هابودند ، مخصوصاً در ترکی چغتائی و حفظ دیوان ذوائی و گدازی اشعار و لهجه عبارت آرائی گویم بلاغت ربنده ، اکثر اوقات دزد راقم می رسید و جذب قواید می گردید ، روزی بر کلمات سحر آیات^(۲) شان به اختیار لفظ تحسین و آفرین در زبان من بر رفت که حق بر زبان شاید گذشت ، بهم بر آمده گفتند که توضیر معاف بغیر ازین در صاحب صفت بد نمی بینم که دوستان را

ذکر مخلصه برادران راقم از قلعه مبارک

شاه جهان آباد

قبل ازین مذکور شد که راج راجندر سری مهاراجه دهراج
 سواتی پرتاپ سنگه بهادر والی جیپور و راج راجیش سری مهاراج دهراج
 بجای سنگه بهادر فرمانروای جودهیپور جائزین شایسته دست بسته
 بخدومت من حاضر آمدند و تکلیف مالا یتاق را مکلف گشتند ، اما
 عاصی ازان امر عظیم سر باز زد و اقبال ایس محنتی نه نمودم ،
 باوجود انکار من ازان کار والیان ای ناظمان دهلی ازوساوس جیهوده
 مصلحت خویش دران دیدند با دیگر اسباط حضرت عرش آرامگاه را در
 عداوت راقم بانواع رنجانیدند و چشم انصاف پوشیدند ، خصوصاً از
 میرزا جلال الدین بهادر عرف میرزائم خورد که برادر حقیقی عاصی اند
 سلمه الله ناظمان دهلی که مختار کار بودند نوم با ضرار و ایضاً پیش
 آمدند که داغیست نا به شدنی و جراحتی نامندمل گشتنی ،
 انتظار نیست که تا که منتقم حقیقی انتقام کشد و مرهم عنایت
 برپس جگر ریش نهد و بعد از آنکه بسیار و کریت به شان دهد
 سه ماه بعد از در آمدن من همه ها را از قلعه مبارک بیرون
 کردند و در حویلی اسمعیل خان داشتند ، و رسم حبس ازان مظلومان
 بر گرفتند ملایم ایس حال حکایت آورده اند که روزی که گرسه
 بر دشت سهندران گرفتار آمد و را خورد برد نهودند ، گرسه
 در پی انتقام افتادند ، اتفاقاً روزی سهندر که گرم آتش دشت به
 جنکال گرسه گرفتار شد مشورت گردید که به بد ترین عذاب
 و عقاب سهندر را بکشیم و به بلاغم اکثر رسانیم ، راه بران

موصوف مکه‌روانی قاضی گوزاده سکندریه که از قصبات دهلی است در چوده‌پور آمده ملازم راقم شده ، چون درآید که دروصله منشی گری ملاحظه نمودم ، بخدمت منشی گری سرفراز فرمودم ، چون پادشاهزاده میرزا احسن بخت بهادر در جم‌پور وارد شد دران ایام من نیز هم دران جا وارد بودم ، او از من دعا کرد و با اوشان در ساخته از سند دستخط من بخدمت منشی گری از پادشاهزاده دستخط کشانیده همراه اوشان در ولایت تیبور شاه والی هرات رفته چندم بذراعت تمام بود ، اسباب چند هزار روپیه و چند راس اسپان تازی نژاد بهم رسانیده بعد دو سال و قشیکه من در لکهنؤ وارد بودم فقیرواز گر شده و برهنه دران جا وارد شده و بسفارش سیدم پیش من حاضر گشته ، پرسیدم که اسباب چه شد ، آنگاه بر پاه من افتاد و گفت تقصیر معاف شود ، واقعی بعرض رسانم گذرم معاف کردم ، راست گو گفت ایس همه نتیجه همان شک دهرامی است که از حضور خود دغا بازی باخته و با پادشاه زاده میرزا احسن بخت در ساخته من گذرم راست تر گفتم ، تقاریر که از تو در خاطر داشتیم بر آوردم و گناهات بخشیدم خدایت نیز به بخشید ، بعدم هر چند گذرم که چندم دیگر با من باش ، گفت از حضور چنان شرمندگی دامن گیر است که روم سیاه خود را نمی توانم نمود ، اگر رخصت شود با اراده جم بیت الله میروم ، گذرم خدایت برساند هر چند گذرم خرج راهم گرفت و سفر کرد ، شنیدم که زیارت هم حاصل کرده بغیر و عافیت برطن اصلی خرد شتافت ، غرض ازین گفتار آنست که اگر ملازم آقام خود را بخادهد عالم الهیب حقیقی که قهرمان حقیقی است در اندک فرصت به سزای عملش می‌رساند و بر بادش گردانده ،

پسر نواب وزیر شجاع الدوله مرحوم قرار داده و دامن عداوت
 به سبب پیدا کرده است ، چنان اظهار میکنند که من پسر شجاع
 الدوله مرحوم هستم و میرزا هایون بخت از خاندان عالیشان
 حضرت امیر تیمور گورگان نیستند و برین سخن اصرار دارد ،
 چنانچه از گفتار آن کاتب رؤساء این جوانب را از طرف من
 ملاحظه بهم رسیده ، می باید که آن برادر جان محضر بهواهر
 روسا و قضات و غییره آنجا در اثبات نواسه زادگی ما
 در سلسله عالییه حضرت امیر تیمور صاحبقران و بطلان وزیر زادگی
 این کاتب به ایمان درست کناخیده زود بمن بفریستند تا از باعث
 و مشاهده آن ملاحظه مسطور از دل روساء این بلاد دفع و گفتار آن
 کاتب باطل گردد ، چنانچه راقم مطابق استدعای ایشان دو قطع محضر
 بهواهر پسران نواب شجاع الدوله و قضات و مفتی ها و دیگر رؤساء
 تیار کناخیده یک قطعه مصدوب هر کار هاء سرکار برادر مسطور
 بطرف مستدراج روانه نمودم و دویم همراه خود داشتم ، چون
 درین جا وارد گردیدم معلوم شد که محضر که مصدوب آن هر
 کاره فرستاده بودم در راه تلف شد ، لهذا چون دیگر آن کاتب
 درین جا رسید ، محض دویم که همراه خود داشتم نزد عهده الامرا
 فرستادم ، اوشان نقل این را گرفته در سرکار خود ضبط نمودند و
 اصل محضر باز پس فرستادند ، میرزا هایون بخت آن محضر را از
 من طلبیده نزد خود نگاه داشتند و بمن مسترد نداشتند ، الحال آن
 محضر نزد اوشان موجود است ،

ذکر کوچ راقم از لکهنو به اراده سیر مهالک

دکهن و رسیدن در بنارس

قرار گرفت که از آتش سخت تر عذابها خواهد بود بردند و بر آتش انداختند ، و حال آنکه عیس مراد و آسودن سهندران افتادن است در آتش سوزان چنانکه گفته اند -

سهندر ندانده عذاب الهی

” اللهم احفظنا و اجیع الهممیین و الهممات و المسلمین و المسلمات من سجن الدنیا والدين برحمتک یا ارحم الراحمین “ - اگر خدا خواهد هم از دشمن راحت رساند و گردنه از دوست ایذا دهاند ، درین و لا همه برادران عاصی ای بنی اعمار مح برادر حقیقی در لکنو نزد نواب آصف الدوله بهادر هستند ، نواب وزیر فراخورا حوال و حوصله هریک خدمت می نمایند و در گوشه عاطیت می گذرانند اما برادر حقیقی من نایب وزیر نیز سلوک و تواضعات شایسته بعمل می آرشد محرز و مخطوظ اند ، دوپسر و دو دختر دارند ، نام پسر کلان میرزا الهی بخش و نام پسرخورد میرزا ایزد بخش است خدا ایشان را علم ر خرد و عزت دهد و با اقبال و جعفر طبعی رساند ، مگر میرزا هایون بخت بنی عمر من مح پسر و محل خود در چیثاپتن مندراج نزد نواب امیر الهند والاجاه محمد علی خان بهادر تشریف بردند ، نامبرده سلوک لکوی جعل آورده بعد از و قاتش نواب عمده الامرا امیر الهند والاجاه ثانی پسر اکبرش نیز سلوک شایسته نبوده اند سلیمه الی تحالیه در ، صدد برخواستن از لکنو بودم که در ماه جمادی الاول سنه ۱۲۰۱ هجری معتمدان چند و هرکاره سرکار مح خطوط مندراج فرستاده میرزا هایون بخت مسطور بنام من رسیدند ، بختی مضمون که درین و لا شخص مجهول النسب درین جا آمده خود را بنام میرزا جنگلی

فیض باغ راجه شتاب رام مادندیور ، عرضی رکن الدوله مدبر
الهاک مهاراجه اندرپنت کنور دولت سنگه بهادر دلیر جنگ پسر مهاراجه
کلیان سنگه بهادر تهور جنگ این شتاب رام صوبه عظیم آباد در
شهر رمضان سنه الیه در همین باغ بنظر گذشت

نقلش - لوامح آیات شوکت و ذامنداری ، سواطع ریایات حشمت
و بهتیارای آن تازه نهال دودنه سلطنت و کامکاری ، گلبن نو شکفته
حدیقه عظمت و شهریارای ، بهار گلشن شهامت و اجلال ، دوداده باغ
سلطنت و اقبال ، سلاله دودمان عالی شعبه بهر مفاخر و محالی ،
صدر آرام اورنگ ابهت زیب افزام سریر عظمت محیط عالم رفعت
مرکز دایره عزت ، دخل در و مندبوستان سروری ثمره شجره ناموری
در بسط بساط کامکاری و نشر مائثرنامداری از افق تائید دوار طالع و
لامح باد ، نشان والا شان دراسعد اوان واحسن زمان پرتو ورود افکنده
معجز ساخت ، حتی الامکان ارادت مندی بجا آوردن خدمت حضور
سعادت خود می دادند ، قیامه و کعبه گاه اختتام الهاک ممتاز الدوله
مهاراجه کلیان سنگه بهادر تهور جنگ به کاکته تشریف دارند ، در
انجامه توسل سرکار فیض آثار مدارالمهام سپه سالار کمپنی انگریز
بهادر دام ظله و اقبالیه اظهار درین صورت چه استمزاج صاحبان سو
المان اقتدار هیچ امر نمی توانند کرد لهذا از دولت حضور مقصود از
چند ماه که تکسل طبع دارد در باب حصول اجازت این معنی هم
متعذر است ، و نهضت ریایات عالیات از سواد لکنو باین حدود
قرین صلاح بود ، و پیشتر صاحبان برادران حضور که به چشم معاینه
کرده تشریف برده اند بسبع مبارک رسانیده باشد ، الهی نهال دولت
و اقبال و دیرجاء و جلال علی الدوام مشرب به شهر عالم پروری و ضیافتش

راقم را از مدت اراده سپهر دکن و ملاقات بعضی اعزّه و دیدن نواب نظام الدوله آصف جان بهادر و نواب امیر الهند والاحاجه عمده الامرا بهادر منکروز دلی بود ، الحال بتاریخ چهارم رجب المرجب یوم سه شنبه چهار گهڑی روز جر آمده سنه ۱۲۱۱ هجری یک هزار دوصد و یازده هجری در تخفیف اہمال و انقزال مہالختہ بکار بردہ در بنارس رسیدم شہرہ دیدم خورد چر رونق بہ آبادی بہ شمار ؛ پر کراختہ دریام گنگ واقع است و خیال دلچسپ و مرغوب ، و از سکنتہ آنجا ہر یک بحال خود معظوظ ، بہست و دو روز برای تحقیق احوال راہ آنجا ماندیم ، ارادہ آن بود کہ از راہ ریوان مکنہ چور خود را برای دکن اندازم ، از خواستہ کردگار چنان گردید کہ از جامعہ کشتہ شدن نایک سپہ سالار تراب عالی بہادر مرہٹہ در آن حدود غدر تمام روہ نہرد و شوارع مسدود گشتہ ، لہذا بطرف مشرق راہی شدیم

(۱)

ذکر بلادہ سرانو

در منزل چہارم از بنارس سمت مشرق مہورہ دیدم مسہی بہ سرانو ، بسیار آباد و در آن روضہ علول خاں مشہور است عجب آدکہ اگر از زبان آنجا روضہ مذکور را پرسند کہ کجا است ، بہجرد شنیدن نام آن روضہ گویتہ را دشنام مادر و خواہر بلا محابا می دهند ، حتی کہ اگر از جایش پر سیدہ شود مزاح و مطایبہ می دانند و از شرمندگی خندیدہ روہ خود را میگیر دانند و نشان روضہ نہی دهند

ذکر رسیدن عظیم آباد

ناچار از تقدیر الہی مطابق ” القید الہام اشد من قید الحديد“

از بنارس جر آمده دو ماہ ہفت روز کہ در عظیم آباد پشنہ در

بگول در بردارد بجه تماشاگشایان قورم خود می باشد ، و هر یک در بر و دست خود می گیرند و بدن می دهند ، و اگر گردن داده از خوف گردش هوا بترسد گاهی میبرد و البته چهره تماشاگشایان را افشان می زند ، بعد چند لحظه آن را فرا می آرند و دیگری را بجایش نصب می کنند ، در آن میله زن و مرد می روند و نام آن را چرخ پوجا نامند ، در اثناء سواری بعد تماشاها آن در کشتی سوار شدیم ، و دواب راحله و مراکب وغیره را از راه خشکی بایں صوب روانه کردیم ، اما در عظیم آباد هم که چند دواب راحله تلف شده ، دیگر تخفیف بار بعمل آمده و کهاران سواری وغیره از بیم شنیدن سوار گشتن جهاز هم گریختند ، فقط سواری اسب موجود مانده .

ذکر در آمدن بجه مرشد آباد

بعد دست و سه روز از راه دریاه شیرین از دریاه گنگ بر آمده در جنگاله جاریست طوفان های هولناک دیده بتاریخ چهارم ذی قعدة شعبه الیبه در سواد و مقصود آباد جنگاله رسیدیم که نام دویی مرشد آباد دارد .

زک کاذب مجهول النسبه که خود را بنام شاه زاده

قرار داده در عظیم آباد مشهور ساخته و با

بوسه اینجا نرد دعا ساخته

روز ورود این سواد که وقت شام بود تماشای عجیب روم نمود که شخص مجهول النسب امی مدعی که بجای شین معجه همه مهمله خوانده بدنام کننده ذکر نام چند نام من خود را بر مرصه روزگار آورده بود ، همون وقت و را کشان بحضور خود طلبیدم و دیدم و پس از رسانیدم ، دوازده روز در فرودگاه غره

جهان و جهانیان باد الی یوم التمام انتهى - عریضه راجعه مجلس
رأی ذایب راجعه کلیان سنگه مخکور خدمت بآقایین شایسته بجا آورده
و ذایبش دران ایام در کلمتہ برد و دیگر فدویان این خاندان عالیشان
ذیخ خدمات نمایان بظهور رسانیدند -

ذکر ضیافت کریم قلی خان الهخاطب به
ضیاء الدوله فرزنده خان بهادر تهور جنگ ابن
نواب منیر الدوله مرحوم و تهاشاه خرچ پوجای
هنود و در کشتی سوار شدن ازین بلده

ضیاء الدوله کریم قلی خان بهادر پسر اوسط نواب منیر الدوله
مرحوم سلوک شایسته نموده بکرات و مرات دزد ما آمده و مارا
نیخ در خانه خود برده رسم ضیافت بهبه مراتب بعمل آورده و
بعد شده در ماه رمضان المبارک رفتن نداده ، بلده دیدیم بسیار کلاں
برودقم که درین حالت خرابی از رونق دهلی بجزبان حال شاطق بود ،
و از دیدنش دل مسافر می آسود ، با فضل ایزد بهبهال صیام ماه
مبارک رمضان بهدران بلده ادا نموده بتاریخ دوازدهم شوال سنه
الیه عید هنود بود و رسم در مذهب خود قرار داده اند که
آن روز مقدار دو خیزه بلند مانند ستون نه هارا بسته ایستاده
می کنند ، و رسن هار غلیظ و دراز در سر آن می بندند ، و در سر
دیگر رسن هار آهنی کلاں مربوط می نمایند ، و آن خار را شغصه
از برهمنان آن قوم در پوست پشت خود می خلانند ، چنانکه خار
از طرف دوم پوست بیرون بر آورده مضبوط میکنند ، بعده
و را بکمت چفت که پیچک هر گویند دیگران می گردانند ،
چنانکه گردنده بر هار چرخ می زند و چیزه از قسم مپوئه تیر و

ادب نموده و خاصه با ایس خاندان قدسی نشان ابا و جداً نسبت بندگی و توسل دارد ، و اکثرون از چنده در رفقای آن عزیز دلبا منسلک است ابلاغ نموده و اشتیاق راقم را هیجان در آورد ، و لکن از آنجا که در آن حالت به سبب بعضی جهات که ایراد آن درین مقام ضرورتم ندارد عازم جهادگیر نگر بود ، در حصول ملاقات از روم آرزو همدیگر روم نه نمود مگر آنچه باید شاید به امارت و ایالت مرتبت ناصر الملک جهاد در ترغیب ارادت و تعلیم اخلاص نسبت بر اقامت به آئین شایسته تفهیم نمود و رفت ، چنانچه بعد روانگیش آن همگی مراتب یگان یگان بعمل آورده حافظ حقیقی آن یار غمگسار صداقت شعار را هر جا که هست با رفعت و شوکت دارد تا حالت تهریر ایس حقیقت که تاریخ دست و پنجم محرم الحرام روز جمعه سنه ۱۲۱۲ یک هزار و دو صد و دوازده هجری است در رنگ محل غلام حسین خان عرض بیکه محله کلهری لب دریا به اراده سیر مهالک جنوب پا برکاب نشسته ایم ، باید که پیشتر از مکن بطون به منصف ظهور چه رسد و آب و هوا بهنگاله بغایت مسقط اشتها و مرض آورد ، مرطوب است و گرمی تابستان هم به شدت نهی شود وجه موسم نیز اکثر باران می آید ، به راقم ایس آب و هوا بسیار ضرر دارد ، خصوصاً در شکم از تولد ریاخ فسادها رونهاد که همیشه در صدد علاج بودم ، به تخصیص سوند و سیاه مرچ را مداومت نمودم ، اما ارزانی غلظت و میوه جات بسیار ، و اندک شایاب و غیر جزه به مزه ، لیکن انچه اقسام بکلانی قمار و ارزانی مالا کلام پیدا می شود ، خصوصاً قسم از انچه مهر سادات نام است

محبوس داشتیم، چون با ستعفاء جرایم الداح نمود عفو تقصیرش فرموده و مچاکا گرفته گذاشتیم و شهر پدرش نمودم که گفته اند.

مصر - در عفو لذت نیست که در اختتام نیست

ذکر بنگاله و شطرنج و سایر شهر و روسای آن باده

ایالت و امارت مرتبت هشت و شوکت منزلت خواب عضد الدوله ناصرالملک سید بهر علی خان بهادر دلیر جنگ که ریاسات و حکومت ایسی باده و ایستاده بذات مجبج الصفات اوست، مدارج خدمت گذاری چه ارسال پیشکش و چه از اظهار ارادت و اخلاص بآئین شایسته و نهج جایسته بجا آورده و مع هذا شمس سپهر ایالت و اقبال، بدر آسمان امارت و اجلال، شمس الدوله امیرالملک سید احمد علی خان بهادر ذوالفقار جنگ ذوق خواب جسارت جنگ که از چند سبب دامادی با خواب مبارک الدوله مغفور مبرور دارد، خواب نصرت جنگ برادر گرامیش امروز بفرمانروائی جهانگیر ذکر ظهاکا مختار و امروزه ای است دو سال پیش ازین راقم باستقامت ثنوت و سطوت آن جوهر نفیس مصدوب سید صفوی رضا علی خان مرحوم مشتمل بر اشتیاق غایبانه نشان آرزو بیان فرستادم، در هنگام ورود راقم شخص موصوف پیام ارادت التیام در کمال اظهار تمنا شیفتهگی بزبان قابل التیام و الاحسان متخاص به طیش مشهور به میرزا جان که جوانه است به نهایت آرمیده و سنجیده، مثل زاه بخاری الاصل از تلامذه حضرت خواجه میر درد قدس الله سره و از مشاهیر سخنوران دهلی و عجم در حضوری سلاطین و امرا تهنیت

و بهراد دلی پرساداد، از خواش دواب رستم علی خان دواب بهادر و خواب محمد حسن خان دواب میرزا بهادر و خواجه الهی بخش خان بهادر و محمد حسین خان بهادر پسر ارشدش خواجه محمد بخش خان بهادر و خواجه علی اکبر خان بهادر پسران خواب میرزا مسطور هریکه به تهذیب اخلاق مهذب و صفات جرات و شجاعت و نهیت متصف اند، و هوام جردوان نسبت به بهنگاله بسیار محتدل و جراقم موافق افتاد، شهره دیدم سرسبز کثیر الزراعت به ارزانی غله جات و میوه جات و اشجار نارجیان و فوفل چهارپایه به فراوانی و ثمرش به ارزانی و تعبیر ایس در مقبره وضع تلابش که به گنج و سنگش استحکام تمام داده اند در همه جردوان چه نظیر افتاده و درین باده کمتر از اهل شاهجان آباد یافته می شود، و مرد و زدنش اکثر گریه صورت و بدجو اما خوش دندان و در ازمه هستند، و گویند که اولاد یزید ابن معاویه ولد ابوسفیان درین شهر موجود است و بدین فخر می کنند، و جز بهر قوم دختر خود را در جام دیگر نمی دهند زیاده دماغ یارا داد، و هو الهادی الی سبیل الرشاد، اکنون بارانده کوچ پیشتر پا برکاب نشسته ایم، باید دید قسمت کجا می برد بقول شاعره -

بپشت - جرات رزق به هرجا که کرده اند رقم
ضرورت است نهادن درای دیار قدم

ذکر پند و نام قصیده و بندر هوگلی و ذکر

اخلاق حاجی محسن سلیمه الله تعالی

بتاریخ بست و پنجم شهر صدر از بر دو آن کوچ کرده روز سیویم

در پندخوا نام قصیده رسیدیم که کاغذ آنجا به خوبی مشهور است، و با

کجه از مرسله نواب ناصر المملک خبر دیم ، واقعی لذت و خوشبوئی
و به ریشگی کمال دارد ، و کیلله یمنی موزهیم کجه قسمه را مرت
بدانی گویند در مژه به نظیر است ، و گویند کجه گوله و
سنگتیره دریس جا به بدل می شود ، و زنان این بلده بسیار به
جاک و شوخ طبع و چالاک چه شوهران خود غالب و به شهوت
پرستی طالب اند .

ذکر کوچ کردن از مرشد آباد طرف بردوان و صفت آن بلده

بعد از بتاریخ دست و پنجم ماه صفر روز شنبه سنه الیه
به ساعت سعید مختار منجمین پنج گهزی روز برآمده بطرف
بردوان کوچ نمودیم ، بعد از منزل موضع کثرتا هژده گروه
آهت آب دیدیم که تاکر بر زمین ها ایستاده بود ، از هسرت
کمال بعد تلف اسباب بسیار بروز هفتم تاریخ دوم ربیع الاول
سنه الیه در بردوان داخل شده در مقبره خواجه انور شهید
برادر بخشی المملک صمصام الدوله محمد اشرف خان نواب
خان دوران بهادر منصور جنگ شهید مرحوم فرود آمدیم ، نواب
ناصر الدوله محمد اشرف خان بهادر این نواب محمد اشرف خان
خاندوران بهادر مرحوم ولد نواب صمصام الدوله مغفور
مستور بخدمت و ضیافت هاه شایسته هر روزه پیش آمده ، نواب
موصوف را باخلاق درویشانه و آداب امرایانه یافتیم ، باوجود
این نا مساعدت زمانه طرز امرائی را از دست نداده اند ، عجیب
مرد متوکل درویش صفت امرائی منشی سخاوت پیشه نیک اندیشه
دیدیم ، از صفاتی بسیار راضی گردیدیم خدایش عاقبت او بخیر

بیست - الجسم بدار حیکم مطروحو
والقلب سیف هجرکم مکبرو حوا
العیون شدت الیکما مجرو حوا
یا قوم علی الخریب ذوحوا ذوحوا

بهمچرد خواندن ایس رباعی آب در چشم گردانیدند ، پس سیدم حاجی صاحب آیا جناب ایشان هم در شهاب بانکس عشقه بهم رسانیدند باشد ، خواندند در جواب فرمودند که تمام جوانی بنده چنان در اشغال تحصیل علوم و فنون دیگر بگذشت که فرصت خور دن طعام و آب نداشتم ، و مشق فاعل خویش را فراغتی و بیکاری می خواهد که بدای پر دازد چنانکه آمده " العشق لا یعرض الالافراغ " دریس جالینسانده بخاطر گذشت

سادسه - اظفری آنکه آداب دان اند دانند که چو مهان در خانه میزبانان را آید لب فرمایش دکشاید ، هرچه صاحب خانه پیش گزارد بر همان چشم دارد نظر بریس تارکان دنیا هرگاه رو باشد و آرد خود را مهان و آن را میزبان پندارند ، هر چه طلب رسانند همون را حصه خویش دانند و جهد و تلاش که مقدمه سوال است آن را حرام گویند و بدای رانده پویند ،

قطعه ، اظفری های بهییزبان هرگز
دکشائی لب ارادت خریش
قسمت خویشتن همون پندار
بیطلب هر چه آوردند پیش

پنجمشش روز درین چند طبعیت عاصی از باعث زکار که باجمی شدید بود بسیار ناساز گشته فقط از تدبیر نامبرده شافی حقیقی

کاغذ کشمیری پهلومی زند ، در خانه سید عطاء الرحمن متولی روضه
 شاه صفی شهیدی فرود آمدیم ، رسم مهمانی بجا آورده از آنجا بعد
 دو روز بیست نهم شهر صدر در بندر هو گلی رسیدیم ، در خانه
 حاجی محسن فرود آمدیم ، مردم دیدیم در لباس درویشی ، همه دان
 جابل هزار داستان و صنایع وکی وکی و طبیعت و حکمت و صاحب
 اخلاق و فتوت و با جواهر مروت در مهابت هند گشتی از سطوح زمانه
 است ، در سه حرکت قلم تراش قلم را می سازد - و شاگرد رشید
 شاه مسکین است ، قرآن نوشته خط او هزار روپیچه را هدیه میشود
 و لیس ساخته اش بقیعت یک اشرفی می ارزد و بندوقی پنج دار چنان
 راست می کند که بغیر جاروت و آتش تیرش تخته در رامی شکند
 در روز سه ۳ دفعه اطعمه ضیافت می فرستاد که انواع طعام در
 لذت و آوان از ایجاد اوست ، خصوصاً چند اطعمه و ادوم را موجود
 شده است که واقعی لذت به نظیر دارد ، و اسم جامه می یافته که
 محسن عالمی ، و در لباس درویشی پادشاه وقت است از صمیمتش
 فواید دارین بهم می رسد سلمه الله تعالی ، تحمیرات عالی دارد
 امام جاره اش طرح دو یافته ، بسیار دل پسند شخص موصوف از نام
 تنسوقات که سنت نبوی است چند صد روپیچه نقد و ظروف نقره
 و تمام نهام پرشاک و دستمه هام کاغذ پخت و ادب بسیار تحفه و اقلام واسطه
 و غیره بحضور فرستاده در همه بندر هو گلی با خلاق انسانی شخصه
 دیدیم و پس ، اگرچه بظاهر دریس جامردم مسلمین اکثر هستند
 فاکده - چون اشعار مرا دیدند پسندیدند و در دانه ایس رباعی را
 که از تالیفات قیس مجنون است خواندند -

و از نصف برسات یعنی موسم بارش تا آخر سرما هوايش بر اعتدال می نهاید ، و در گرما نسبت به ابدان غربا بسیار کم ضرر می رساند ، درین جا هم از خاضه زادان ما که هندوستان را بودند رسم ندورات ادا نمودند ، بتاريخ هفتم ماه جهادی اول سنه الپه روز یکشنبه بطرف کشک کوچ فرمودیم و نذر بر مسبب حقیقی نمودیم ، آن ائمه علی کلی شی قدیس و بالا حاجتیه جدیر -

ذکر طرق و قصبه میبدنی پور و دخول بلاده کشک

در راه از اعمال و تهاذه داران هر چرگنه و دیهه رسم ضیافت و ندورات و همسرای ڈاک رهبر در هر منزل بجهل آمده در ائمه راه میبدنی پور شهره خورد و دیهه دیهیم ، شیر آذما در مزه به نظیر است و ازین جا عمل صوبه اوژیسه شروع و جنگاله ختم گردیده ، در راه تریطیب دماغ و تفریح قلب میسر سرود و رقص نسوان طایفه جنگاله دیهیم و شنیدیم نیکو میسر آیند ، روز دخول در عمل جنوبیان در که و دشت چوکیدارانش بخیمال تجار بعلت محصول خطا سدرامه شدند ، چون سر زدن واقعی نمودم و آنها متنیه گشتند عذر خواستند و بگذاشتند ، قضیه فاحش شده نوبت به اسلحه رسیده بود اما بهخیر گذشت ، درین واردات سانهه بقید قلم آورده -

سانهه ، اظفیری در طبیعت کسانه که جرأت جیلی را گذاشته

اند محتاج کسب و امتحان نداشته اند ، نبی بینی که بچگان ماهی را شنا که آموخته و پروانه به پاکا نه جزور کد امر کس سوخته ، اگر مدعی گوید که هرگاه فنون سپاه گری بدانند چگونه مقابله کردن توانند اما ازین حال خالی نخواهد بود که خود بر دست

شفا عنایت فرمود ، درین موضع که مقام اتفاق افتاد ، بتاریخ هشتم روز شنبه شهر ربیع الثانی سنه الیه بطرف کاکته کوچ نمودم

ذکر چچڑا و خیروفوت اصف الدوله بهادر

از جنس هو گلی چچڑا نام موضعه نیمه کوه است ، بسیار عمارات پخته و ردگین و خوشنما دارد ، بسبب کسل طبیعت خانه عده التجار حای کربلام فرود آمده سه ۳ مقام نمودم ، مهمانی پخته با تکلف فرستاده و خرد بحضور حاضر شده رسم پذیرایی داده بودم هم درین جا زبانی نام برده معلوم شد که بتاریخ دست و هشتم ربیع الاول سنه ۱۲۱۲ یک هزار و دویست و دوازده هجری وزیر الممالک نواب اصف الدوله بهادر والی لکنو به اجل طبیعی از مرض استسقاء گذشت از سماعت این خبر خاطرا ملای رو نموده ، عجب رئیس لایالی مزاجه بوده که بذرصت یک نفس از ملامی خود نبی پرداخت ، و بخرویش و بیگانه کار مهادت اصلاحی ساخت ، اگرچه در مدح و خدمت عقلا و پرا صورت لام ذبی خوانده اند اما ریغ که آنهم نهاده -

ذکر بلده کاکته و حقیقت آن

بتاریخ چهاردهم ربیع الثانی سنه الیه در کاکته داخل گردید بسیار کلاں به آبادی و عمارات به شمار ، ایس هم شهر عدال است و آبادیش نیز بکمال رسیده امکانه صاحبان عالیشان انگریز چهار بصورت مرقع می نماید و از دیدنش دل را مسرت می افزاید ، ” سیدان الله توتی الماک من تشاه و تنزه الماک مهن تشاه رب اغفر لنا ذنوبنا و اعطانا رجاءنا انت التواب و انت الراهب الیک المرجع و الیک المآب “ ، به سبب طغیانی آبهاه طرق و شوارع بیست و دو مقام اتفاق افتاده ، درین بلده سرما بسیار کم می شود

ضیافت خام با تکلف مع مبالغ نقد و خط را هدای بدستور معمول
 بهر راجه ناکه پور تیار کرده بحضور پیشکش نمود و کیول رام
 منشی راجه مسطور که خطوط انواع می نویسد و جزرگانش از خانه
 زادگان مابودند نیز حاضر شده قطعات و وصایات خطوط خویش
 به نظر گذرانیده بسیار پسند نمودیم ، بخطاب سدر قلم و رام مهتاز
 فرمودیم و دیگر خد و یان نیز حاضر شده ملازمت نمودند ، خصوصاً
 شیخ کمال محمد که از طرف والی ناکه پور مالک کانت ندی چاکا و
 قصبه مادک پشن و مالود است مع پسر خود فتح محمد حاضر شده شرف
 ملازمت حاصل نموده نذرانه مبالغ نقد و ضیافت نذر کرده ، بسیار مراد
 صالح و محترم به نظر آمده بخطاب خانی و بهادری سرفراز نمودیم ،
 و هرام این شهر و آبدش خوب یافته ، و اشتها باعثدال و سوادش بخرابی
 مایل است و هیچ چیز دیگر و غذای لطیف و پوشاک خوب و میوه
 نادر غیر از انبه اصلاً دیگر جاپیدا نمی شود ، همه جنس خراب و
 خاک و سنگریزه آمیخته فروخته می شود ، این همه صفات این بلاد
 از باعث سوء عملی و خرابی مرهته است ، نمی دانم که چگونه در
 مهاجرت این جنوبیان نام آبادی می ماند ، در عمر خود پیشین دیدیم
 که همون محل جنوبیان بر ملک ماگردید چه خرابی است که بدان روز
 سیاه تر رسیدیم ، غرض آنکه این خرابی هندوستان از نتیجه مقدم
 جنوبیان است اللهم احفظنا من نحوسته مقدمهم ؛ اما از زانی غلبه
 و برنج و ماش و کلهی قسمه داده خوردن اسپان و فیسره بسیار و اند که
 مونگ و گندم است ، و زورپشته اینجا خراب و آرام بر مردم خرام
 کرده ، گویند در موسم تابستانی و باران از ظلم نیش پشتهایی بلایه

دشمن کشته می شود ، پس عین تهور همی باشد که خود را عهدا
 بکشتن دهد ، خدا بهتر می داند از روزیکه خرد بخش ازل ما را
 ذایقه عقل چشاندیده بگوش هوش ماهیپس صدا رسانیده که قتل
 و قتال عادت رجال است و جیادیت ببردای ذقضان کمال ، نظر هم
 برین چون چند هنگامه جانمازی در قید سلاطینی برما گرم شده جرات
 جان را از آفت نه دزدیدیم و اصلاً نترسیدیم ، و بعد از بر
 آمدن از قلعه مبارک چند مهالک دیدیم هم ببیدان جرات دودیدیم
 هرگز بگوشه عافیت نه خزیدیم ، دانستیم که کشتن و کشته
 شدن از شان ماست و ترسیدن از مرگ سخت بیجا ،

قطعه
 اظفیری عادت رجال اینست
 کشتن و خویش کشته گردیدن
 آنکه از کنج عافیت بخزید
 همچو نسوان توانش فهمیدن

این گهاظه بسیار قلب و گفرا گاه تنگ مقدار گذاره یک آدم
 و هر دو طرف صدارت پرخارجه شمار دارد چنانچه روم و دست رزده
 را می خراشد ، درین طرق نیز آفات گل ولای و آب بسیار دیدیم
 لیکن بحایت حافظ حقیقی بییک ماه کامل بتایخ هفتم جهای الشانی
 سنده الیسه روز دو شنبه در بلده کنگ رسیدیم و بدرگاه قدم شریف
 فرود آمدیم و زیارتش حاصل کردیم ، اما در جیپور که قصه قریب
 کنگ است نیز اسپه کهیت خوب تلف شد -

ذکر بلده کنگ

ایشا درین ولا عزل و نصب اعمال است و هر یک بدال خود
 در اغتلال ، لیکن دمور را پسر دیوان صوبه محمول رسم ندر و نیاز و

احمدنگر مقامه یک اسب سبزه کلان خاص را که به سبب ضرب رسیدن پهلویش ناکاره شده بود همون جا گذاشتیم ، بتاریخ دست و زهره سلخ شهر مذکور بر اظهاره ناله چوکی گهاٹ جگناثهه که ثها کردواره و زیارت گاه کلان هئود است رسیدیم ، تهاشاه عجیب دیدیم که هزارها هئود ران مسافرت بعید طه هئوده و از خان و مان خود تهاه گشته بصورت گدا گردیده برهنه و گرسنه بران زیارت جگناثهه می آیند ، چون بریس چوکی می رسند حارسان ایس جا بلا مادا بضر ب چوب بیید و غیره ایشان را پا مال می کنند ، و هر چه زاد و لباس آنها می یابند می ربایند ، حتی که بر سر دستار و در پا پافراز و در کمر خرچ یک روزه هم نمی گذارند ، و زیاده بریس طلب می کنند و چون نمی دهند آنها را در زندان که هم دران چوکی گاه است قید می کنند و بران خوردن و نوشیدن هیچ نمی دهند هر روز بوقت سه پهری چو بها می زنند که دیگر مال نشان دهند ، در پنج شش روز اگر کسی چیزه دیگر داد یا وعده کرد می گذارند و اگر مرد در دریا می اندازند ، و اگر زننده ماند بعد قید چند روزه پروانگی زیارتش می دهند ، باوجود ایس شداید اعتقاد شان بدرجه ایست که باز در سن سودا همیشه هوس می زنند ، و بدیس محبت سرخویش می خزند ، اما آن وقت قریب دست کس هئود پالاس وزاد از ملازمان ما بودند بفضل الهی مح قوم هئود مسطور ازیس گهاٹ هم گشته اندرون پوری جگناثهه داخل شدیم ، اگر چه حارسانش

مردم را اصلا در شب خواب نمی برد ، مگر در روز اندکی فرصت می شود ، و سرما درین شهر هم بسیار کم است ، و زبان این قوم نیز کم فهمیده می شود ،

مصرم - نپستند آدم غلاف اند

و چون دواب بار برداری پشت زخمی شده بودند بنا برین هژده مقام اتفاق افتاده ، ازین بلده چند صد کروه بیابا نها پر از درخت کماری یعنی کپوژه با طراط به نظر آمده ، خصوصا از مالود تا گنجام از برک آن خانه ها مانند کاه می سازند و از ساق و شاخش ستون و هیبه می کنند ، و شهرش که در قبط سالی می خورد اکثره را می کشد ، و آن بوقت پخته گی بسیار سرخ و خوشنما بهتر از اناس می نماید ، و گلش را هیچکس نمی پرسد نه عرقش می کشد و نه بشویندن می برند ، تا اینجا دگر بسیار دیدیم بعده که بنظر آمده ، اما آواز کردش که هندش چه بکلی نامند تا عظیم آباد مطلق - مسموم گذشته بود ، از مرشد آباد تا پدا پور صدایش چهل قدم از دور شنیده می شود ، در مچلی چند هم مسموم شود ، اما از عظیم آباد تا بلده کشک در هر منزل چند ملازم هر پیشه باوجود امداد در ماهه های پیشگی اذفرار را برقرار اختیار می کردند بلکه چندم دزدیده می گرفتند تا آن بلده از ملازمان قدیم همراه نمادند ، مگر معدودم چند که از چند پشت خانه زادن ما بودند جزا هم آنکه خیرا -

ذکر پوری جگنا تبه

بعده تیاری بار برداری کرده بتاريخ دست و پنجم شهر صدر بطرف پوری جگنا تبه رسید هنوز کوچ فرمودیم ، نزدیک جگنا تبه در

نیز شور، چنانچه در بعضی اطراف آن جوی هم پهنای چهارده کروه است و آهوان به شمار درین قاع بسیط میگردد، و دیر و جمات اکثر بر کرانه اش مسکن دارند، و گاهی به شب در راه بر مردم می دوند و می کشند، اما از آتش و شمشیر می ترسند، غرض چند منازل هم درین طور گذشت که فاصله میان دریای شور و چاکا مقدار یک دو تیر پرتاپ بیش نبود، گاه این آبادیها را تلاطم دریای شور می برد و گاهی امواج چاکا بسیلاب خراب می سازد و باز آباد می گردد "تبارک الله احسن الخالقین" بدیهه این بیست ریخته بخاطر گذشت - لهولفه

بیست - دهاری هم سمندر اینک طرف ایک طرف چاکا هم جواس دو پانث میس ثابت چله مضبوط داکا هم

بتاریخ پنجم شهر صدر در چاه شیرین که نام منزلیست در میان همون دو دریای مسطور عمل شیخ مذکور فرود آمدیم، در آنجا هم ضیافت پیشکش آمده، اما کاه مطلق بهم نرسیده مع اسب ها همه دواب سرکار اوراق خشک اشجار وغیره آن روز بجای کاه خور دند بتاریخ ششم شهر صدر در مالود که خانه شیخ مسطور است رسیدیم پسرش واعظ محمد حاضر شده در مکانی نیکو فرود آورده رسم نذرانه نقد وغیره پیشکش نموده ناه روز ضیافت فرستاده و مکرر حاضر شده، جوانه ضالع ملاحظه نمودم و به را نیز بخطاب خان سر فراز فرمودم -

ذکر بلده گنجنام

بلده در دو کوچ بتاریخ هفتم شهر صدر بگنجنام داخل شدیم، و در دهم شاله هندوه فرود آمدیم تا اینجا نیز کم و زیاده آفت

هفت و هشت کردند اما هیچ پیش نرفت ، برای خاطر ملازمان
حضور دو مقام نمودم ، هنوز آن سرکار بلا خرج دام و درم
درشن جگنائیه خاطر خواص نموده مراد خود حاصل کردند ،
عجب تر آنکه درین جا اکثر مسلمان و هندو در یک رکابی باهم
طعام خوردند هندوان پاک نداشتند ، چنانچه من هندوی را از فضله
تواله خویشی خود خوراندیدم و او به کراهیت خورد و در یک
رکابی با خدمتگار خود هندو را خوراندیدم و چشم خود ملاحظه
نمودم ؟ پوری جگنائیه بر کراشه دریای شور واقع است ، سپر
امواجش نمودم ، تلاطم ایس دریای محیط بدرجۀ دیدیدم که
چون اسب سواری من نزدیک کراشه رسید و آبش نمودار شد
از طپانچه زنی و صدای مهیب آن دریا اسب من برمیید ، گوش
شونده گرمی گردید ، بدینجه بیتت بخاطرم رسیده - بیت

قلزم که تاب زلف ترا یاد می کند

بیتت بخویش ناله و فریاد می کند

بعده بتاریخ سی و نهم شهر رجب المرجب در ماذک پیش
عمل محمد خان بهادر رسیدیم ، مصطفی خان ناظمش که گهاک
چاکا نام جوئی موجود بود ، بخدمت حاضر شده در باغ و
مکان نیکو فرود آورد ، تا دو روز ضیافت پیشکش نموده ،
بعده بتاریخ پنجم شهر صدر خان مسطور خود همراه رکاب
شده بر گهاک آمده همه دواب و بار برداری ما بخیر و عافیت
عبور کشانیده درین ضیافی ریگستان وحشته غریب به نظر
آمده که بر بازو زور و شور دریای شور و بر دیگر امواج
چاکا جوی کلاب که این هم از قلزم بر آمده است ، و آبش

تاکم در گل غرق بودم و دمیدم فرومی شدم ، آنگاه همان ملازمان به حواس گشتند که چنان توان بر آورد زیرا که نزدیک روزه فرو می رفت ، گفتم یکم دست دیگری را بگیرد و همچنین به تسلسل تا کماره سلامت قایم شوند ، و دست دیگر را بطرف نجات گاه کشند ، بعد از من بردوش دو کس نشستیم و بر آوردم و بدین حکمت حق تعالی از آن آفت هم نجات داده خود را بر ساحل سلامت نهاده ، الحمد لله علی کل حال آن روز در منصور کوکث فرود آمدم و صدقات به اهل استحقاق دادیم ، علی الصیاح به سبب کثرت گل و لای راه کناره دریاه شور گذاشته در بزم پوره رسیدیم قصبه دیدیم بسیار پر رونق و آباد ، بعد از کوچ هشتم از پوره مسطوره راه فراموش کرده از کتل هام کوه در دیه پالین نامی افتادیم ، هر چند دو راهبر خاک همراه داشتیم اما اصلا زبان تانگی را ما و لفظ هندی را آنها نمی فهمیدند ، حواشی گفتار با اشارات ادا می شد ، زمینداران دیه سخت مفسد بوده از ملازمان سرکار بخیال تجار هفت و هشت نهوده که نویت بخو نریزی رسد ، آخر جملا زمان حضور دیدید نهوده که امشب از شما خواهم فهمید ، خبردار با شدند و آن روز مطلقا زبان یکدیگر را نمی فهمیدند ، معامله دادوستد سودا بر اشارات گذشته ، و یاد دارم که درین واردات در انگشت دست راست من دانسته باشند و جمعی شجید بهم رسیده بود چنانچه حواشی بدست چپ او را می نمودم به استقلال تمام همه شب به یقظ و خبرداری بصبح رسانیدیم و من همسرا پیشتر روانه گردیدیم ، درین واردات این سانه القاکشت ،

سانه :- در عالم ناسوت افسان سخت غافل است ازین که

در دم دیگرش شدنی چیست و پس پشت و به کیست ، اگر در شدنی

آب دیدیم که بر زمین ها ایستاده بود، شهر نیست خورد به رونق مملو به ذهب و فضه پر از مردم سیاه قام درین جا زبانه دیگر دارند که اصلاً در فهم نمی آید، و ازین باده ملک تلنگانه شروع گشته، ناظر این جا که از طرف حاکم وقت بود خط راه داری موافق معمول کرده داده، درین جا اتفاق دو مقام افتاد، بتاریخ دوازدهم شهر صدر بطرف سیکا گل کوچ نمودیم، در روز نهضت نخستین دو آفت ناگهانی بر جان عاصی رسیده بود، اما حافظ حقیقی رد نمود، یکم آنکه آن روز در اثنای راه بختی دردم چشمت مانده پیش در شکم محسوس شد، هرچند متحمل شدم نتوانستم، و در چشمانم تاریکی تازی شد، از به طاقی سر برقاش زین گذاشتم، چون خوبت به غشی رسید بر خدام صدا زدم که مرا از اسب فرا آرید، چون فرود آورده چند لحظه دران حالت ماندم، زین سپس یک دست بلغم آمیز اجابت شد، و وجه اندک تخفیف یافته سوار شده راهی گشتم، دو یه ای که چون چند تیر پرتاب پیشتر رفتم در ریگستان کناره دریای شور آب بسته مانده چند گروه پیش آمده، ناچار دران می رفتم، حتی که آب مسطور به اشتغال رسید، اندک گل و لای نیم خشک بر کناره اش به نظر آمده تصور نمودیم که شاید خشک باشد خطاً بهیو جانب خزیدیم و اسب خود را دران گل انداختیم، پیش سواره چند خدام که پیاده می رفتند تا سینه دران گل فروشدند، من آن را نسبت به میانه سلف و خلا بهای بر شگال ما قبل بخطر نیاورده به جا گذاشته اسب را دران افگندم، انداختن اسب همان و تا کمر غرق شدن اسب دران یک ترهائی اما من بفضل الهی همچنان بر پشت اسب قائم ماندم و

قبول نمودم ، حاکم آنجا نیز موافق معمول خط را هداری و همراهی ذاک همراه نموده این جایک منزل چهلکوه مع گاوان ناقص شده بود به فقیر خیرات نمودم ، بتاریخ دست و ششم شهر صدر کوچ فرمودیم ، دست و هشتم شهر مذکور در ایچانگر داخل گردیدیم .

ذکر ایچانگر

عجب تر آنکه در ایچانگر چون رسیدیم برکناره تالاب کونپیری نام خیمه فرمودیم ، دیدیم که آبش همه سرخ ماندن خون است ، هر چند از صوبه ارژیسه خاک زمین همه سرخ مثال خون و گل ارمنی یعنی گیرو می نهاید که خانه ها را برام خوشنمائی بدان کاه گل میکنند اما آبهایش سفید است ، درین آب معلوم نیست که وجه سرخی چیست لیکن مزه آب شیرین است ، و همه مردم و دواب می نوشند مضرتی ندارد ، و غلام رجال این جا شنودیم نیکو می رانید بر طور سرود کلا دوت های متقدمین و طنپورچ اچروئی نیز نیکو خواهند ، اگر رام راج والی این بلده زنده بود البته ما را پیشتر رفتن نداد ، زیرا که از لکنو شقه جات ما محرفت مدتشمر جنگ پسر اوسط ظفرالدوله مبارز الملک ابراهیم خان و دهوندی مرحوم آمده و او عرضی در طلب ما مخ خرچ راه پیشکش کردن خواسته که کشته شد ، دریغ است که قهردان مردم هندوستان را بوده ، و برادرش که سیتارام راج نام دارد ، بالفعل در مندراج چون اتفاقاً درین ولا گذارم ما شد پسرش ده یازده ساله که راج بابو ناراین راج بهادر نام دارد و بجایش دشتی سفت بیپوش

اضطراب و اندیشه اش گیرد همتش قصور و نپذیرد ، مع هذا قدم
پیشتر گذارد و مقصد خویش را نصب العین دارد ، چنانچه
شاعر گفته

قدم عشق پیشتر بهتر

اما چون بلام پیش آید و به پای خود را به پس رباید علامت
جفاخت دانند و مرد آن هیزش خوانند - قطعه
اظهاری سفت غافل انسانی است
مضطرب شد چو دید شدت را
عیب نبود چنیین ز غفلت لبیک
ور بنازد حواس و همت را

بعد ازین در دو کوچ بتاریخ بست و سیوم شهر مذکور روز
جمعه در سیکا کول داخل گردیدیم ، قصبه دیدیم بسیار کلاں بارونق
و آماده هر چیز ، اتفاقا درای روز عید نمود بوده که گاوها را بکل و
جل آراسته و یوغ هارا بر جیاد آنها گذاشته مانند جفت قلبه رانی
شخصه را بران سوار کنا نمود و گاوه هارا می رمانند ، چون ایستند
بیفتند می خندند و فکور و اثاث حلیه ها و البسه نیکو پوشیده برآم
سیر دیدن میله حاضر می شوند و بوقت شام گاوه خوبصورت از
گل نقاشی ساخته باکل و جل آراسته مانند رتبه از ده ها چیزه
بسته گا و مسطور را بران سوار می کنا نمود و گردسرس مروحه
طاووس می رانند ، و کهاران بردوش گرفته مع مشعلها بسیار به
تعظیم تمام آن را از جای بجای آهسته آهسته می گردانند ، و انبوه
در رکاب آن پیاده می رود بوقت دخول سراسواری این تماشا دیدیم
دران قصبه اتفاق سه مقام افتاده ، یکم از روسای انگریز بهادر
خود بخود یک اسب سیاه بطریق ندرانه پیش کش فرستاد

درخت تاز مانند گاه می سازند ، اگر چه درخت تاز و خرما هندی از عظیم آباد بکثرت است و ازیس اشجار ایستاد شیرها یحیی عرقش بکفایت حاصل کرده می فروشند و می نوشند ، چون شراب سکر می آرد ، بعد سه مقام بتاریخ دست و دویم شهر صدر روز جمعه پیشتر کوچ نمودیم -

ذکر کهن پندگی بهیمارم

بعد پنج کوچ در کهن پندگی بهیمارم داخل گردیدیم ، دودیه کلال باهم متصل دیدیم بسیار آباد در انجا در آشور خانه فرود آمدیم ، اتفاقاً آن روز میلاد هندو بود که درینجا جاذبه می گویند ، روپروس فرود گاه ما اذعقاد یافته بود ، ورقص و سرود نسوان قلنگستان که ملاحظه نمودیم مطابق " اکل جدید لذت " بسیار پسند فرمودیم ، زیرا که حرکات نازک ادا می نمودند مگر هدی پرده آهنگ را می سرودند ، و ادا آن پرده از گلوسه شان نیکو ادا می یافت ، غرض آنکه راگنی سورتمه در جودهپور از ذکور و اناث را شور و پرده آهنگ در ملک تلنگاده از نسوان اینجا بجاییت دلربا شنودیم ،

ذکر دخول مچلی پٹن

بتاریخ سی ام سلطه شعیان المعظم سنه الیبه هجری در مچلی بندر پٹن بوقت شب در جاغ قطب الملک مبارک الدوله حسن علی خان بهادر مبارک جنیگ نواب بندر مذکور بخت فرود آمدیم ، سه نیم شب ضیافت ماحضین بحضور فرستاد ، بعد چند روز خود نیز حاضر شده ، بسیار صاحب اخلاق با مزاج

و بر دست جده مادری خود بنگار آتیا و دیگر اهلاکاران خود گرفتار است، باوجود این بی مقدوری و مجبوری خدمت از ضیافت و پیشکش زر نقد بجا آورده در پی بلده اتفاق دوازده مقام افتاده، ناظم آنجا موجود نبود، ناگیش خط را هداری موافق معهود تیار کرده فرستاد، بتاریخ یازدهم شهر شعبان المعظم سنه الیه از آنجا طرف مچهای بندر کوچ بجهل آمده، از آنجا مرض حکه و حارب بر ما و دیگر ملازمان سرکار سخت عارض شد، آبادی این سواد بغرابی مایل است و راجش خراب،

ذکر پیدا پور

بعده در سنه کوچ از طرف جبال بتاریخ نوزدهم شهر صدر سنه الیه در پیدا پور داخل شدیم، راجه بهراج بهادر والی اش باوجود بی مقدوری و مجبوری هم چند پیشکش راجه ایجاندگر زر نقد بوقت شب مصبوب ملازمان و مصاحبان خود محمد قاسم و نذر علی بیگ بحضور فرستاده و عذر مقدوری معروضداشت و برای انفصال معامله ضروری خود همون شب کوچ کرده بجایه رفته از ایجاندگر تا پیدا پور باوجود جبال راه بسیار هموار و بی خطر و فراسخ بخایت نرم یافته شد، لیکن تا گنجار آمد که تکلم مفهوم می شد، بعده مکالمات فهمی با این قوم موقوف گشته معامله بر اشارات آمده، ناچار از دو بدشپه ایجاندگر چند کلمات مرکبه و مفرد ضروری زبان تلمیذی نوشسته یاد گرفته و حوائج ضروری از سالکان اطراف پدان ادا می نمودم و می فهمیدم، مکان راجه اینت کپاک که در اثنای راه واقع شده ضیافت فرستاد، از ایجاندگر چمنیس دیدم که خانه از اوراق

جهالردار نذر نمود ، باره کهاران ازیس جا بهم رسیدند ، قبل ازیس دوشسته شد که از عظیم آباد و مرشد آباد بسبب گریختن کهاران جز سواری اسب همراه نمانده بود جا بجا دالکی و پالکی را امانت گذاشته آمدم ، الحال باز بهم رسیدن کهاران سوار پالکی شدم ،

ذکر کوچ از بندر مسطور بصوب چیناپطن هندوچ

بتاریخ جست و دویم شوال سنه الهیه روز سه شنبه پنج گهری روز باقی مانده بصوب فالح کلام الله واستفاره وجساعت سعید مختار بنجومی ذواب موصوف از بندر مذکور جاذب چیناپطن کوچ فرمودیم ، ذواب مسطور ثانیم کروه بطریق تشیع در رکاب ماحاضر مانده بعهده رخصت انصراف یافته ، در کوچ اول دیدیم که موسم گرما صحرای سرسبز را مثل جبال به گیاه خشک و گرم نموده ، اگرچه سفر موسم بارش اسباب بسیار را در معرض تلف آورده و آبها زمین بسواری اسب رنجهام بلا نهایت رسانید ، لیکن صحرای و جبال صدها کروه از گلها صحرای گوناگون خود را مشبون و مهلودود ، تا نظر کار میگرد گلزار آفرید کار پر بهار می نمود ، بیک نظر رنگ صدمات سفر و هموم حضر از دل ناظر می زدود ، و آنگاه این اشعار را که نسبت بحضرت امیر المومنین اسد الله الغالب علی ابن ابی طالب می کنند می خواندم و مترصد آمال باقی می مادم - قوله

شعر تغرب من الاوطان فی طلب العلا

وسا فرقی الا سفار فبس فواپد

ففرج غم واكتساب همیشه

و علم و آداب و صحبت ماجد

ساده یافتیم، بعد از بکرات و مراتب حاضر شده به الاح تمام ماه رمضان المبارک در باغ خود داشته افطار های شایسته فرستاده در دلداری و رضا جوئی بخلیت حاضر مانده همگی ماه صیام به آرام تمام در آن بند با صوم و صلوة گذرانیدم، به سبب کسل طبیعت شش روزه افطار شد، بعد از روز عیدالافطار اتفاقاً به همراهی دو روز واقع شده خواب مذکور برای ادا آداب تسلیهات و تهفیت مع برادران و خویشان خویش حاضر شده دستار سر بسته مع گو شواره عنایت نمودم، و دوپشه که بردوش داشتم برای اضافه آداب بجا آورده و ما را بوقت شام بخانه خود برده به تیاری تمام رسم ضیافت مع سرود و رقص و اطعمه الوان بعمل ورده تا سه پاس شب رقص و سرود چند طوائف نسوان تلنگستان وغیره آن بندر بود، لولیای اینجا همه هنود بوقت رقص پیشواز بغیر کرتی که می پوشند بسیار بد نباست، و زیور طلا و مروارید بکثرت اما کنده و سطحی، نزاکت ندارد و صورت نیز بدستور، بعد از به سبب بعض امور ضروری چند روز دیگر توقف نمودیم، ناظم این بندر خط را هداری موافق معمول تیار کرده فرستاد، خواب مذکور مرة الأخری در باغ عسکری خود برده ضیافت ثانی بطور اول بعمل آورده و چند گروه همراه خود بر سواری جنگی اسب برای سیر و تماشای دریا شور برده طبیعت منقبضه را بسیار انفراس رو داده، بعد از نزدیک کوچ زر نقد پیشکش و سواری پالکی ادگریزی نذر کرد و مالک سله پالی راجه ناگیشور سر دیسکه سرکار مصطفی نگر وغیره که حالا محمول است نیز بحضور حاضر شده چیزی نقد و یک مغای پالکی هندوستانی

مزاج و هاج سامی بعد چند تشریف فرمائی جاے دیگر باشد اختیار باقی است و لهذا این ضعیف را مشتاق اقام سامی پنداشته از تشریف آوری کلبه غریبانه مارا رونق بخشید ، فهمید که ندارم بهلا حظه اشعار آبدار فیوضات بر داشتیم و حرز جان کردم الله معنا و محکم بدوست زاده من و دوست من قطب الہلک سلام هدایا باد اشتهی مکتوب ده -

پس در هر منزل و دیه از زمینداران آنجا از خرابی سر انجام داده و کاه و غیره می شد ، چون در و نکول رسیدم حافظ ناصر محمد خان افتخار الدوله بهادر خواهر زاده حقیقی ذواب و الاجاه مرحوم بهمانی شایسته پیش آمدند و خط را هداری و تاکید سر انجام دانه و کاه و غیره بهر خود دوخته فرستاد ، موافق معمول در هر منزل رسم ضیافت بعمل آمده ، چون در نیلور رسیدیم عامل آنجا نیز موافق معمول رسم ضیافت بجا آورده در آنجا یک مقام بعمل آمده چون از آنجا کوچ فرمودیم در منزل چترینگا چارچوب بسبب فقدان کاه و دانه در صدرای آن دورتر از دیه فرود آمدیم ، یک سبزه کلان آفته زمیده دران جا غایب شد هر چند جستیم نیافیم ، آن مقدمه را گذاشته پیشتر کوچیدیم تا رسیدن مندراج چند ذواب بار برداری دیگر در مدرس تلف آمده ، درین طرق نیز آفت گل و لاله بهاری های دویام شور سخت بنظر آمده ، بهزار دشواری در نایل پیچیده رسیده بودم چون مکتوب مودت اسلوب در جاب اطلاع عزم خود با این سبب محبت اشعار طبع زاد خویش مشتعل بر عربی و فارسی و ترکی و ریخته زبان بنراب عہد الامرا بهادر از بندر مسطور فرستاده بودیم ، درین منزل کمره ثانی جواب با طویل بخت انوب مذکور مع قیید تعین مبلغ در ماده ماهواری باورچی خانه

فان قيل في الاسفار خل و مهنة
و قطع الفيافي وار تكاب شداد
فموت الفتي خيرا من مقامه
بدار هوان بين و اش و حاسد

و در هر راه و فرودگاه که دواب سر به چرخ فروبردند باندک فرصت سپر شدیم خورده ، الحال که دواب سر بزمین می زدند جز خاک بدین نمی رسد ، غرض چوں از مچهای بندر دو سه کوچه نمودیم ، در راه این مکتوب محله مهر از طرف دواب و اجاجه عبده الامرا بهادر امیر الهند ثانی بنام ما رسید ، مکتوبه -

هو اکبریم بسم الله الرحمن الرحیم

” نهیقه انیقه بهجت وثیقه متضمن تشریف فرمائی جا کوائف دیگر مع کوائف اشعار آبدار طبع زاد سامی ورود نموده مشغول ساخت ، خورش و وقت ما که دیده بجهال سامی روشن کشم میرزا همایون بهجت مع فرزند و محل بزبان والد ماجد رونق بخشش این دیار شدند واقعی اینست که آدمی بدین خوبی و بزرگی و صفات همیده و اوصاف پسندیده دیده شد لیکن تنگی اوقات ما را بهرتیمه دامن گیر شده که قصورم ازین طرف بآن حد بعمل آمده که خاطر ایشان برداشته شده راه آرام دیار دیگر شدند و باز از شرط کرم که ” الحفو عند کرام الناس مامول “ رونق تازه باین ملک بخشیدند ، و تحقیق اینست که بسبب اوقات و قصور خود سر بگریبان خجالت نظر باین وجوه از تشریف آوری سامی درین ملک از حقایق تحقیق مطلع ساخت ، بهضم اینکه بعد و رود و مشاهده حالات این جا اگر بهجت مامساعد و حال پسند افتد و تمکن قرار یابد عین آرزو ما است و اگر

ذکر دخول چینا پٹن و ملاقات نواب والاجاه

امیرالہند ثانی اعنی خلیفہ الصدق اکبر و

ارشاد نواب محمد علی خان والاجاه مرحوم

بعد مطالعہ رقیبہ نواب موصوف بعد نماز صبح بتاریخ پست و سیوم ماہ مسطور سنہ الیہ بعد دخول چینا پٹن سوار شدم ، در باغ ماس کلیس فرود آمدہ بہداشتا مشغول بودم کہ برای استقبالی ما نورچشم میرزا نور علی عرف سکندر شکوہ برادر زادہ ما و سراج الملک بہادر خواہر زادہ و امیر الملک پسر نواب موصوف اعنی بہادر ثانی پسر برغوردار والاجاہ ثانی و بہادر اول نورچشم برغوردار سعادت اطوار نواب سلطان النساء بیگم مح اراکین و بان و نشان و ماہی مراقب و نورجت و ذقارہ و فوج رسیدہ و ہمدان باغ ملاقات نمودند بہ ہردو بہادر موصوف کشتیہاہ خلعت دادم و رسم پادشاهی و عطردان وغیرہ بجاہل آوردم ، بعدہ جہاں تجمل مح نورچشمیان مذکور چون نزدیک مکان نواب والاجاہ رسیدیم نواب مذکور حتی الباب استقبال ما نمودہ سلام کردہ دست مرا گرفتہ از پالکی فرود آوردند ، جواب سلام باز دادم بگلہ و چسپانیدم بزرگہ دیدم نیکو صورت ملک سیرت ، چون از چندہ گرسنہ چنپس صور بودیم بہ ذقہ صورت ایشان سیر گردیدیم و چون گوش بکلمات شیریں شان میل نمود رنگ مکروہات و غموم سفر از دل محزون زدود ، حق آنست کہ دریں نہ سال از ہر آمدن قلعہ مبارک ہما امیر وزیر را مشاہدہ نمودیم بدین اخلاق محدودی احدیہ را موصوف ندیدیم کہ گوش سامع بنقد کلامش خرمین گل ذرحہت برمیہدارد و دل انبار انبار نقدینہ استمالہ نگرد می آرد اللہم زد ولا تنقص ، خدایش

ما به بسیار ارادات و اشتیاق تمام از دست خویش ارقام نمودیم و پیشتر کوچک فرمودیم ، بتاريخ شانزدهم ذیقعده سنه الهیه یک هزار و دوازده هجری در چهار دو بهشتیه که از چیشا پیش سنه چهار کروه دور است فرود آمدیم ، بوقت شب نور البصر مرزا شمس الدین الهاقب به میرزا سکندر شکوه برادر زاده اعنی پسر مرزا همایون بخت بحضور رسیده رسم خطر بجا آورده از دیدار خویش مسرور ساخت ، درین جا نیز چند خطوط نواب موصوف مشتمل بر اشتیاق ملاقات و استعالات دیگر بها و اصل شد ، جهت تقرر مکان بود و باش بهوجب نوشته نواب موصوف هفت مقام درین جا بعمل آمده ، دست و دویم ذیقعده سنه ۱۱۱۲ هجری دیگر مکتوب از طرف مذکور بهار رسید نقلش اینست ،

” رقیبه تو دد شهیده مستیشر تشریف فرمائی بقرب

چینا پشن وصول مسرت شمول نمود تقصیر در تعجیل

مراتبات دیدن ها ورود فرمان روائی بهنگالنه

و سوال و جواب او و تجویز مکان بود حالا

رجاء آن دارد که بکرم عظیم بعد چهار پنج گهری

روز اول یوم الخمیس بیرونق خانه دل محبت منزل

متوجه باید شد نور چشم سراج الهاک بهادر

و نور چشم امیر الهاک بهادر با حافظ احمد خان بهادر

حاضر سامی خدمت می شود انشاء الله بهینا

و حکم

غلام حسینی

تهی از کافری ها نیز نبود چنین پیشانی
گره دارد دو صد دل این بت چنینم بهر چنینم

نیز در جواب ریخته اراقبه -

آنکه میی زلف کی تصویر دهری رهتی هم
ظن مردم هم که سرمه سه دهری رهتی هم

گانه و هم دهن اور گانه کهر گا هم خیال
عاشقون کو بهی عجب درد سری رهتی هم

چشم بد دور نه شوکو مرارونا کوئی
شاخ دل اپنی تو آذوسه هری رهتی هم

نهییم محاور کد هر کو نگه لطف بڑهی
اس طرف آپکی کچه کم نظری رهتی هم

اظفوری دانییم شماره هم خیال مهتاز
لوگ کهتمه هییم که اس گهر مییم پری رهتی هم

(۱)

و در نظم هندوستانی سیاق کلام بطور میرزایان شاه جهان آباد

داشت ، بر طریق گردانگیان مگر در بعض کلمه بطریق شاد و در

نادر حکم نتوان کرد ، الغرض بعد چند گهڑی رسم ضیافت باآئین

شایسته بعمل آوردند ، وقت درخواستن من نیز دستار سر بسته

مع گوشواره و شال رومال از دست خود بتواب موصوف پوشاندم

و شمشیرم نیز برای اضافه کردم ، چون خواهر حقیقی کلان ما

تواب عظمت آرام بیگر المعروف بخیض النساء بیگر که یا میرزا

همایون بخت سلسله از دواج دارد ، راقم را زیاده تر دوست می

دارند گویا مادر مهربان ادد ، از ده سال دولت دیدار شان میسر

ده شده بود ، برای دیدار من بسیار بیقرار بودند بخام علییه

از همه جلیات ارضی و سبای محفوظ دارد ، چون بدین شیوہ
 کلامی با هم دست یکدیگر را گرفته اندرون دروازه رسیدیم
 برادر صاحب میرزا همایون بخت بهادر را دیدیم که آمدند ،
 با هم رسم سلام علیک بجا آوردیم و با ما پیغامگیر شدند ،
 بعد هفت هشت سال ملاقات دست داده بود دیدیم و شاد گردیدیم
 اندک شکر رنجی که از چندی در میان بود ثواب موصوف زبان
 هم با هم کشادن دادند ، بسوگند معطر تصفیہ بیننا بحمل
 آوردند الحمد لله علی ذلک ، بعد در مذاکرہ علم سخن افتاد ، دیدیم
 که موصوف را در همه علم مذاکرہ هست خصوصاً در شعر فارسی
 و ریختہ بسیار فصیح اند و عبارت منشیانہ در مکتوبات قل و
 دل می نویسند بسیار پسند خاطر افتاد و قولہ - بیت

بیا زاهد کہ پیدا کردہ امر از بہر تو دینم
 پرستش کن دل خود را مشو در بند آگینم

قولہ ، مطلع ریختہ -

مدو وحدت کہ تئیں پوشاک کیا درکار ہم
 چون حجاب اوسکو تو جوسر ہم وہی دستار ہم

ایضاً -

یاد اس شوخ کی مجھ دل میں بھری رہتی ہم
 لوگ کہتے ہیں کہ اس گھر میں پری رہتی ہم

انتہی کلامہ -

ہذا قولی - قطعہ

بتہ دیدم خدایا با دل ہم مہر سنگینم
 کہ بہر عاشقان آورد حادثہ دین و آفینم

ادفرار خویش اینهمه صاحبان را در قلعه مبارک محبوس گذاشته بود و ایام مهاجرات امتداد کشیده لهذا چون تذکره ماضی در میان آمد از میرزا هایون بخت احوال عقب قدرت شاه عالم پادشاه و صوبه دهلی و غیره اهلاکاران آذرباجاها همه صاحبان چه سلوک نمودند ، هرچند از روی اخبار دهلی و نوشتجات شهاب صاحبان بکرات و مرات احوالات آنجا دریافت شده است لیکن می خوا هیمن که از زبان صاحب بشنوم که در سر شاهها بعد گریختن من چه خدمات رفت و آفات گذشت ، گفتند چه گویم مختصر آنکه بعد رسانیدن مکر و هات و اصرار بیستایدات حضرت قدر قدرت در عرس حضرت عرش منزل مرحوم والد ماجد خویش مارا در دیوان خاص بحضور خود طالب فرموده از زبان گوهر نشان خود بها چنانی ارشاد فرمودند که بابا جان من باشهابدی ذکر دارم برادر شهابی منی میرزا علی بخت میرزام کلان بامن دعا کرده که بطرف راجه هاگریخت حالا برادر شمارا راجه ها پادشاه کرده اند نزد برادر خود بروید و تمناوات خود بطلبید ، حالامن شمارا نزد خود نمی دارم بعد ما را چیرا از قلعه مبارک مع مردم زنان بیرون فرستادند ، این ماجرا از زبان میرزا هایون شنیدم و گفتم که الله تعالی بر همه چیز قادر است و من از جناب پادشاه این چشم که عذر من مقبول نشود پس با ملاقات هم دیگر چشمان خود را از دیدارها سیر کردیم تا یک پاس دهمتم ، بعد رخصت شده سوار گشتم ، حافظ احمد خان مسطور که در دیانت و امانت و فراست و صلاح و سداد و علم و اخلاق از برادر مذکور خود به مراتب بهتر است با اهلاکاران نواب موصوف همراه شده بهوجب حکم در چیناچش باغ حسینیه نواب سلطان الحسا بیگم که ماهم اوشادرا خواهر خوانده

نواب بجد شده اول راقم را نزد جناب همشیره صاحبیه و قباله
 سلمها الله تعالی فرستادند ، نواب برآه سوار کنایه دن ما
 باهم آمدند ، میسرزا همایون بخت یکطرف خود را
 گرفته و بر جانب دیگر خویشتن نواب موصوف را
 کشیدند ، نواب از بازو شاه گردیده در میان ما هر دو برادران
 خزیدند و از هر دو طرف دست ما هر دو را گرفتند و گفتند که چنده
 در سایه و پناه هر دو صاحبان در آمد ، گفتیم نه بلکه شما دستگیر
 ما هر دو کسان گشتید ، بعد از بانجسط تمام مرا گفتند که گستاخی معاف
 چنده صاحب در قلعه مبارک محبوس بودند حال چنده قیید کرده خواهد
 داشت پیشتر رفتن نخواهم گذاشت ، گفتیم بجان منّت بقول شاعر
 که دام فکندی تو که ماصید نگشتیم

(۱)

خوشحال شده گفتند چه مجال بلکه صاحب بنده را مطیع اخلاق
 خویش ساختند ، پس به همین درفشانی مایه‌الکی تشیع نموده ما را
 گرفته در پالکی نشاندند و سلام کرده رخصت شدند ، و حافظ احمد خان
 بهادر کلاں بهرام جنگ بهادر بخشی و دیگر اهلاکاران خود را مع تجمل
 فوج و نوبت و غیره همراه من نموده برای ملاقات جنابه همشیره
 صاحبیه در میلاپور فرستادند و تاکید نمودند که بعد ملاقات جنابه
 مسطوره در باغ حسنی که در چینه‌ایان برای جناب ایشان تیار کرده است
 فرود آرند آنگاه باز گردند ، پس من در پالکی خود سوار بودم ، بهائی
 صاحب در پالکی خویش ، هر دو پالکی باهم متصل بود بایکدیگر
 کلام فرحت افزا نموده در میلاپور رسیدیم ، فرود آمده در محل
 رفتیم جناب همشیره صاحبیه ملاقات نمودم ، چو این عاصی بوقت

و کشتی هام پوشاک تواضع کردند و از اسباب و نقد بسیار دیگر سلوک نمودند در آن روز نیز مره الاخری ملاقات نواب موصوف دست داده ، از روز اول زیاده تر در ملاقات و شیرین زبانی گرم یافتیم بار سیوم در عشوه محرم الحرام ملاقات دست داده از آن بهر آتب در تواضع و ادکسار فایق دیدم غرض شخص عدیم الهال است ، ایزد متعال ذات با کمال اورا همپر امانی و آمال دارد و همون روز نواب موصوف نواب حسام الهلک بهادر برادر خورد را با من ملاقات کنایندند ، باهم به خلگیر شدیم بهادر موصوف که دیدیم در اخلاق زیاده تر از نواب موصوف یافتیم ، از آن جای هر گاه که با ایشان ملاقات اتفاق می افتد بتواضع و ادکسار چنان پیش می آیند که گوئی سلوک لکوی می نمایند سلمه الله . آری اکثر اولاد و الاجاه محرم بدین صفات فایق تر از امراء دیگر هستند بعده راقم بتاریخ بیست و دوم محرم الحرام سنه ۱۲۱۳ یک هزار و دو صد و سی و ده هجری جناب همشیره صاحبیه و برادر صاحب و نور چشم میرزا سکندر شکوه را بخانه خود مهمان طلبیدم و رسم شمیافت و اهدای ارمغان و سرود و رقص رجال و خیران و غیره همه شب بجهل آمده بوقت صبح نواب و الاجاه موصوف باوجود کسل طبیعت رقیبه شمیبه در جانب تهنیت از دست خویش بها نوشتند ، چون عبارت بسیار متین و الفاظ قل و دل مطبوع می نویسند لهذا درین جا ضبط شد ، اصل نام طفولیت نواب موصوف غلام حسین خاں و از عادات ایشان است که آخر رقصه نام خود را می گذارند ، و مکتوبه .

” یا جامع المتفوقین حضور مجلس انیس است و دوستان

جمع درین حسن اتفاق به اختیار شوق دامن دل می کشد لیک

ایم فرود آوردند ، بیگم موصوفه از طرف دیگر فرش و آلات شیشه و چینی و اسباب باورچی خانه و غیره مایحتاج فرستادند ، بوقت شام از طرف نواب مهمانی پخته باتکلف آمده قریب پاس از شب گذشته بود که بهائی صاحب میزها همایون بهشت مع پسر خود طعام مهمانی و سرور گویان در مکان راقم تشریف آوردند تا یکپاس شغل سرود مانده بعد مرا مکلف شدند که فردا مهمانی ایشان در خانه ما قرار یافته است البته تشریف باید آورد انگشت قبول بردیده جان گذاشته و رسم عطر و پاندان بجا آوردم ، بعد سوار شده در خانه خود تشریف بردند ، چون صبح شد بوقت سه پیری من سوار شدم قریب شام در مکان بهائی صاحب رسیدم مهمانی با تیاری تمام مع سرود طوایف نسوان و رجال مهیابود ، جناب همشیره صاحب از فرط محبت از مکان این مکان را بهاء واضح فرمودند اگر چه گواران بود اما نظر بزرگی و جد شان گرفتم ، همه شب در تماشای رقص و سرود گذشت چون برخیز از شب مانده از آنجا رخصت شدم ، بهائی صاحب بالاحان تمام و جد مالاکلام دیز چیز از قسم سوغات تواضع نمودند ، بعد درپالکی خود سوار شدم بوقت نماز صبح بخانه خود رسیدم از فرودگاه من ڈامیلپور مسافت دو کروز باشد چند هفته مهمانی پخته از سرکار همشیره صاحب و نواب موصوف و نواب سلطان النساء بیگم مدام آمده ، بعد سه چهار روز دور چشم سراج الهاک بهادر و امیر الهاک بهادر مع حافظ احمد خان مکتور و شجاعت علی خان و غیره نزد ما آمدند ، رسم ضیافت بعمل آمده چون دو میان ما و نواب سلطان النساء بیگم صبیغه جرآدری و خواهری منعقد شد ، بروز عید الضعی در خانه اوشان رفتم رسم ضیافت بجا آوردند

رقص تنها حرام باد ، نثار جشن انشاء الله تعالى حاضر میکنم الله
معدنا و معکم ، غلام حسین - رجعتنا الی المقصد

اما بعد پنج ماه از ورود من مبلغ پنج هزار روپیه نقد براه
زاد و راحله جهت طلبیدن قبایل ما نواب سلطان انسا بیگم هوشیرو
صاحبیه نزد ما فرستادند ، چنانچه اهلکاران ما دیوان رائے بهگوانداس
وغیره براه آوردن قبایل از لکنو بغریه ربیع الثانی سنه الیه
از راه جهاز روانه شده اند حق تعالی بحسن حمایت خویش محفوظ
داشته زود برساند بهمنه و کمال کرمه و آنچه سلوک شایسته و
مراعات بایسته از نقد و پوشاک و زر و جواهر وغیره نسبت بفیض
النسایبیگم خواهر ما بجهل آمده است فقط از تواضع نواب سلطان
النسایبیگم است و جس ، حقیقت اینست که ذات سلطان النسایبیگم
اگر بظاهر در عالم نسوان مخلوق شده لیکن در همه صفات چه
در همت و مروت ، چه در ایفای عهود و ذکاء ذهن و ثبوت عقل
و صفای فطرت بهترین رجال است حق تعالی در همه امور بکام
دل رسانیده عاقبت ایشان بخیر گرداند بالنبی و آله الامجاد ،
چنانچه بنام بیگم موصوفه محامه از تالیف راقم است ،

بیست - چه حجت خدا از قدرت خویش

مع التحریف گزن سانش آراست

سزاوار شهی عالم زن

چود این خواهر من بیم کم و کاست

و همچنین محامه خام سراج الهلک بهادر مسطور ، لرافقه .

بیست - با تاج انور فرور زین چه کرده جا

گویا چراغ شهره ام نور دیده ما

شدت زکام و اوجاع جوارح مانع حضوریت شده مبارکباد می
رساند ، الله محمدا و محکم ، غلام حسین - انتمی مکتوبه ، در جواب
آن راقم نیز رقعه از دست غویبش نوشت ، هدا مکتوبی

” یا مسبب الاسباب برادر جادا حقیقه این اتفاق حسنه از حسن سلوک
ایشان دست داده و در اهتمام بواسطت وجود سامی بر روه متفرقین
کشوده مبارکباد که ارقام فرمودند گویا از زبان ماست و ضمیر
تهنیت مر بذات جامع راجع ، اما عارضه کسلندی مزاج و هاج بدل ها
تردد و افکار رو نموده ، می خواهم که عیاده بدیدار فرحت آثار
رسیده طما نیت حاصل گردانید نیز موقوف بر اجازت داشته
شافی حقیقی شایه عاجل و صحت کامل عطا کناد بالنبی و آله الامجاد “
در همین سال بتاریخ پست و دویم صفر الیظهر سنه الیبه
بایکه از نسوان اینجا که دختر پنهانه بود نکاح نمودم و خطایش
نمود محل فرمودم ، بفضل الهی جار گرفت و بتاریخ بیست و
نهم سلخ ثیقعه سنه الیبه فرزند درینم بوجود رسید ، میرزا
والایخت المعروف بهیرزا جانی مسی ساخته ، نواب موصوف
روز تولد این پسر بیک دختر همراه مبارکباد پانصد روپیه
برام اخراج مایحتاج در روز چله کلاں چند صد دون سلوک نمودند
بیست و نهم دی قعده سنه الیبه .

مکتوبه در تهنیت تولد میرزا والا بخت

المعروف بهیرزا جانی مسطور از جاذب

نواب موصوف

الحمد لله و لرسوله و آله مبارک ها فرماید چه می فرماید
تائید هوائه ایی دیار را که قدر تفریح آور است ضیافت و

برادر علای و بیگم صاحبیه اعلی محل ما که هم در قلعه مبارک شاهجهان آباد بایک از بنات عقیقه سادات صحیح النسب از اقرابه نواب خان دوران خان شهید مرحوم به موجب اطلاع دستخط خاص حضرت قدر قدرت شاه عالم پادشاه اتفاق شادی کتخدائی دست داده بود و تا آن زمان با هیچ یک از ادنی و اعلی مرتکب شادی که خدائی و یا نکاح نشده بودند بلکه هیچ سریه نداشتیم مع دو نور چشمی ها طال الله عمرها الهسواء پس پیاده النسابیگم و وجیهه النسابیگم که هم از بطن محل مسطور موصوفه مختصر که اولین در قلعه شاهجهان آباد و دومی در بلده لکنو تولد یافته بودند بخیریت و سلامت نزد ما رسیدند ، اگرچه اسباب بسیار در عرض راه تلف شد بجلدوم حسن خدمت دیوان مسطور را مفلح ساختیم و بخطاب راه ممتاز نمودیم و آفرین ها فرمودیم ، بعده جناب هشیمره صاحبیه نواب سلطان النساء بیگم ملاقات نموده با نقد و جنس از زیور مرصع و پوشاک و آلات طلا به دری و لحدیت و بازیچه ها چون جهت خوشنودی ساختن هر دو نور چشمی ها که پیش می آیند در امضای آن نیز امداد می نمایند و نسبت بنور چشمی ها شفقت دلی مبذول می دارند و از طرف نواب موصوف در ماهه ماهواری والده صاحبیه و محل ما و برادر مسطور ماسوای ماهوار سابق ما معین شده همراه ماهوار ما می رسد و در همین سال دختره دیگر از خورد محل ، مسطور تولد گردید ، خدایش بعصمت و عزت بعمه طبیعی رساند و نواب موصوف یکبار در حسینی باغ آمده با ما ملاقات نموده رسم ضیافت پادشاهان و غیره بعمل آمده بود و دو سه بار در باغ برج داس هم بر دروازه آمده ملاقات نموده رفتند

بعد فوت نظیر الدوله عبدالوهاب خان بهادر باغ برج داس را از پسران بهادر مرحوم انتزاع نمود بتاريخ ششم جمادی الثانی سنه الیه ما را در آن باغ فرود آوردند ، مهملاتی هاء آن روز مجدداً از نقد و جنس مرسل نمودند غرض اخراج باورچی خانه ماهوار می رسانند و اگر دیس طلایی می گردد وعده ها محبه خطوط مواهیر و دستخط خود نوشته در ادامه آن اقرار می نمایند و سوا این آنچه کار ضروری پیش می آید در سرانجام آن نیز خود را مقصر نمی دانند بآرام تمام در خانه ایشان گوئی بخانه غریبش نشسته ام ، بالفعل هیچ تردید بخاطر نهانده پیشتر باید دید که کار ساز حقیقی از پرده غفلت به میادین ملا چه رساند .

نقل عرضی مبارک الدوله قطب الهلک حسن علی خان بهادر مبارک جنگ که در رسیدن قبایل ما از لکهنو و به چهلای بندر بها آمده

بتاریخ پنجم شهر ربیع الثانی سنه ۱۲۱۴ هجری حضرات مقدسه محل اشرف بغیر ولی روانه حضور شده انشاء الله و تقدس به پید فیض آثار بهر ورمی کردند ، بنده بفراط عقیدت و کمال حسن ارادت بعضی مراتب خصوصیت باخلاص آثار لاله بهگوانداس دیواله نموده مشارالیه بحر عرض خواهند رسانید ، امید از جلال موافق آنست که بشرف اجابت مقرون گردد زیاده حدادب .

ذکر رسیدن قبائل در چینهاپشن مندراس

بتاریخ یازدهم شهر جمادی الاول سنه ۱۲۱۴ یک هزار و دو صد و چهارده هجری از راه خشکی جناب عالی حضرت والده صاحبیه مدالله ظلها علی را ستی مع میرزا محمد امین الدینی عرف میرزا امانی

رود عز و ورود نبوده معزز و ممتاز فرموده و بر مراتب مترشده شرف آگهی بخشید ، الحمد لله و الهمة که حسب خواهش ما ترقی خواهان یک نوع وجه سکونت آنجا صورت پذیر گردیده ، او سبحانه تعالی جناب مستطاب را یوماً فیوماً بهمدارج روز بهی مقرون کناد بعباده و آله الامجاد بموجب ایهام حضور راه مذکور مع قبایل حضور بهمان ضعیف دو روز تشریف از زانی داشتند به بدرقه عنایت ایزدی رهگزار آن صوب شدند اوسجاده تعالی پیروزی و خوبی هر عثمان خیر و عافیت ها داخل مقام مقصود سازد ، امید که اکثر خیرطلب را از مؤذنه مزاج و هاج ملازمان مفتخر و شادمان خواهند فرمود ، زیاده بجز آرزو ملازمت چه التماس نماید الهی آفتاب اقبال در ترقی باد .

عرضی خواجه محمد حسین خان بهادر پسر
نواب اشرف خان مذکور که به بر دوان در
مقبره خواجه انور شهید برادر نواب خاندوران
خان مرحوم می باشند نیز همراه قبایل رسید

قبله عالم و عالمیان در آوان سعادت نشان به نزول اجلال
قبایل کبایر آن خداوند مرجع آلامال باعث ادوام افتخار و موجب
اقسام عز و قار این فدوی جان نثار گردید ، شکر و سپاس ایزدمنان
که آن خداوند ثواب الهی و الا حسان را از فضل و کرم عبیر خویش
بعز و وقار صورت استقرار آندیار کرامت نموده الهمة الله که مکنون
بطون ارادت مشدون از مکین قوت بهمنصه ظهور جلوه گر آمد
او تعالی عز و مجد زیاده از خواهش ما ترقی خواهان بهمدارج و
مراتب فایز گرداناد ، برپ العباد امید که فدوی را ملتزمان

نقل شقه اول که پادشاهزاده سلیمان شکوه بهادر بنام راقم همراه محتسبه راه بهگوان داس دیوان دستور آمده بود

فرزند عزیز من همواره مورد عنایات و افضال ایزد کوالجلال
باشند ، جمیع ادعیه خدای و اشتیاق بیکران مشهود خاطر اتحاد
مادر باد ، درین ولا که دل الطاف منزل جهت ادراک اختیار نگذارید
داشت ، محتسب ایشان بحضور حاضر گشته از نوید صحت و عافیت
و رسید مح الخیر آن فرزند بدان طرف معروض داشته مسرت و
بهجت و طمانینت و تقویت خاطر عذوق مظاهر لاحق گشت ، مراتب
خارص محبت و صدق ارادت آن فرزند مقتضی هزار گونه یاد
دهی و یاد آوری ها است و مدارج یک جهتی بحضور ساطع انوار
مابدولت متحقق دارد - محتاج بشرح و تصریح نیست ، پس
با این نسبت هام صمیمی آن فرزند عزیز خاطر تلافی و تلافی ما را
هر لحظه و هر آن متوجه و متعلق بحال ارادت اشتغال خود تصور
نموده اکثر از مزاج عقیدت و مودت امتزاج مطمین و مسرور می
ساخته باشند زیاده بجز شوق ملاقات و ادعیات چه مرقوم شود ،
همراه این که شقه بنام نواب موصوف آمده بود نقل آن موجود
ندارم -

نقل عرضی که از نواب اشرف خان دبیر نواب خاندوران خان مرحوم از بلده بردوان همراه قبایل رسید

قبیله عالم و عالیهان سلامت ، سرفراز دامه دانی چو وحی
آسمانی مصدوب رائم بهگوان داس جیو که همراه قبایل حضور می

ذقل شقه پادشاهزاده مسطور از خط منشی معه مهر خاص خورد که سجده آن اینست

الحمد لله رب العالمین و الحمد لله رب العالمین

ذقل فرزند عزیز من همواره در حفظ و حمایت حافظ حقیقی
بوده که میباید مطالب داریین باشند . عرض مرساله بعین
ذکرانی و انتظار خاطر رسیده بر صحت و عافیت ایشان اطلاق حاصل
شد و حقیقت محروصه واضح و لایح گردید ، مرقوم بود که شقه
ایس جانب بوجه احسن بنواب عهده الامرا بهادر رسانیدند و لیکن
در القاب لفظ برادر موافق تحریر ولی عهد مرزا اکبر شاه بهادر
ضرور است و هیچ یک از دو شتجات ایس جانب و جواب آن
فرزند موصل نگذشته ، فرزند عزیز من ازین طرف دو قطعه چای
فرزند ارسال شد لیکن عرایض ایشان هم سوا ایس عریضه از
ذکر نگذشته موجب کمال ذکرانی بود ، الحمد لله الحال رفع
تشویش گردید ، شقه بما بر رسیدن بر کاغذ کوچک برام بنواب
عده الامرا بهادر با القاب برادر در اشتیاق و ثناء مرسل است رسانیده ،
عرضی اوشان در جواب باید فرستاد و بواقی مراقب که حواله سیادت
مرتبت میر بهادر علی خاں است از تحریر ایشان دریافتن درستی
و پختگی آن بدل مصروف باید شد ، هر چند یقین خاطر من است
که آن فرزند عزیز احتیاج گفتن و نوشتن نیست بقتضای
محبت قلبی که با من دارند هرگز غافل و غافل نخواهند شد ،
لیکن تاکید آن نوشته شد هر آینه از ظهور ساعی جمیله و کوشش
بلیغ آن فرزند کمال مشکور و ممتون خواهم شد و حسن
بندگی و محبت آن فرزند منقوش خاطر مبارک است و ایشان

حضور پر نور تصور فرموده هبواره بشرف ترقی بر شقه ها
 عنایات سرفراز و ممتاز خواهد فرمود ، از آن جا که تفضلات حضور
 نسبت بحال فدوی مبغول است ، لهذا همیشه و هر آن دل عقیدت
 منزل بجان خواهان و دگران و امیدوار استحصا دولت ملازمت
 عالی می باشد ؛ هرگاه ایها و ارشاد بسعادت ملازمت ملازمان خواهد
 شد ، خود را همون وقت بحضور حاضر خواهد ساخت آفتاب دولت
 و اقبال تابان و درخشان باد .

نقل شقه پادشاهزاده مرزا سلیمان شکوه بهادر موصوف بنام راقم بهر کوچک و خط خاص اوشان ۲۹ جهادی الاول سنه ۱۲۱۵ هجری

قره باصره سلطنت فرزند عزیز از جان بهر خوردار کا مگار
 راحت جان محمد ظهیر الدین میرزا علی بذخت بهادر مورد الطاف
 پادشاهی بوده بدادند ، عرضی ایشان به دظیر گذشت کیفیت مندرجه
 معلوم گردید ، بفضل الهی و عنایت رسالت پناهی احوال این
 جادب مستوجب حمد است و خیریت مزاج آن فرزند درکار
 حالا اذشاء الله تعالی موافق معروضه ایشان اگر شقه بنواب خواهد
 نوشت بهمن القاب خواهد نوشت و باقی احوال از خط سیادت
 و نجابت مرتبت فدوی خاص لایق التعنیت والا حسان میر بهادر
 علی خان دریافت خواهد شد زیاده والسلام ، تنبیه - با میر بهادر
 علی خان مذکور خاله حقیقی پادشا هزاده موصوف که خدا هستند ،
 میر مذکور از سادات عالی مقدار اند .

یا وصفه که سلسله رسل و رسایل نامرعی است لیکن ذهانت اشتیاق
خاطر عاطر و اشواق باطن که دارم هم ازین طرف استفسار خیریت
و ایام تحریر سلسله رسایل شوق بعمل آمده و قلمی گشته لازم
ارادت و محبت و مقتضای خوبیهام آن برادر عزیز آذیت که
مارا مشتاق و جویای صیحت هام خود دانسته همواره ازین سوید
شادمان می نموده باشند ، فرزند عزیز میرزا علی بخت بهادر
ذهانت ذهانت از حسن سلوک و مروت و جوان مردی ایشان مشهور
و رطب اللسان اند و بودن عزیز مسطور نزد آن اعتضاد الخلافت
ذهانت انسب و اصلح و کمال خوشی خاطر ماست ، بفضل الهی در
قابلیت و فهم و فراست مهذب و آراسته و در خیر خواهی دوستان
به نظیر وقت اند و در هر امر که ایشان اظهار نمایند البته
شمیدن و پسندیدن موجب صلاح ترقی امر عظمی است زیاده مارا
متوجه شناسند محله مهر بر لافله ایی نوشته بود ، بیست
و دهم جهادی الثانی سنه ۱۲۱۰ هجری بر سر نامه ایی نوشته امارت
و ایالت پنجاه ، شصت و شصت دستگاه ، اعتضاد خلافت و فرمان
رواگی برادر عزیز از جان عهده الامرا امیر الهند عهده الملک
اسد الدوله اندر الدین حسین علی خاں بهادر ذوالفقار جنگ .

دیگر نقل شقه پادشاهزاده موصوف در ماه و سال

صدر محله مهر کوچک دستی که بنام من رسید

فرزند عزیز من محمد ظهیر الدین میرزا علی بخت بهادر
همواره در حفظ و حمایت حافظ حقیقی کامیاب مطالب داریین
باشند ، عرضی مرسله معرفت سیادت و نجابت مرتبت میر
بهادر علی خاں بهادر وصول مسرت و ابتهاج نمود و بر مضمون

را عزیز ترین عزیزان خود می دانم و یقین است که در
 جمیع امور دولت خدای من بجان حاضر اند ، من هم از آن
 فرزندان نهایت خوش و رضامند هستم جمیع وجوه خاطر خود
 جمع دارند و بامر که مود است مصروف باشند زیاده چه
 بقلم آید ، لازم که زود از زود بصحت و عافیت مزاج خود
 خورسند می نموده باشند ، فرزند عزیز از جان محمد ظهیرالدین
 میرزا علی بخت بهادر در حفظ حافظ حقیقی باشند بست و نهم
 جمادی الثانی سنه ۱۲۱۰ هجری -

نقل شقه که بنام نواب عهده الامرا بهادر از
 لکهنو آمده بود از طرف پادشاهزاده موصوف و
 نواب مسطور کشاده و خوانده برای ملاحظه من
 فرستادند و من نقاش گرفته داشتم بست و نهم
 جمادی الثانی سنه ۱۲۱۵ هجری

امارت و ایالت پناه شهبهت و شوکت دستگاه اعتماد خلافت
 و فرمان روائی اعتماد سلطنت و کشور کشائی اسوه مخلصان درگاه
 قدوة خوانین بلند مکان زجده امراء رفیع الشان مطرح انظار
 عنایت متوالی ، مورد الطاف متعالی ، مخرم خلعت خاص ، انیس
 بزم با اختصاص ، لایق العنایت والاحسان ، قابل الترحمت والامتنان
 برادر عزیز از جان بهمنایات گوداگون مخمر و مباحی پوده بداند
 درین ولا از ادای تهریر فرزند عزیز از جان محمد ظهیرالدین
 میرزا علی بخت بهادر بدریافت شویید صحت و عافیت آن امارت
 و ایالت پناه کمال مسرت و شادمانی حاصل گشته و مراتب اخلاق
 جمیده و صفات پسندیده ایشان از بسکه سامع افروز شده است ،

بر اطلاع مرقوم قلم عطفوت راقم گردیده و گاه گاه عرایض متضمن
 خیریت خود ارسال می نموده باشند که طمانیت خاطر ازان متصور
 است و ما به دولت را مستدام بیاد خود مشغول پندارند ، دیگر حقایق
 از تدریر فدوی خاص سپید شمس الدوله متکشف خواهد شد -

نقل شده شاهزاده میرزا سکندر شکوه موصوف که از لکهنو محروفت من بنام ذواب مسطور بتاریخ شانزدهم شعبان سنه الیه آمده

امارات و ایالت چهاره شصت و شصت دستگاه اعتضاد خلافت و
 فرمانروائی ، اعتماد سلطنت و کشور کشائی ، اسوه مخلصان درگاه عهده
 مخصوصان بارگاه دروغه هواقین بلند مکان زجده اسرار دی شان لایق
 التعمایت و ادحسان برادر عزیز از جان امیرالهند والاجاه عهده الهای
 اسدالدوله اندرالدین خان حسین علی خان بهادر ذوالفقار جنگ مورد
 تفضلات بوده مباحی باشند اکثر از عرایض فرزند عزیز محمد ظهیرالدین
 میرزا علی بخت بهادر حقایق عقیدت مندی و خوبیهام آن مخصوصان
 بارگاه متکشف حضور اقدس می شود ، باعث افزایش تفضلات و موجب
 مزید عاطفت و عنایات پادشاهی گردیده ، لهذا بقلم فیض توأم که
 زینت بخش صفحه هستی است تحریر می گردد که لوازمه عقیدت
 مندی آست که اکثر عرایض متضمن خیر و عافیت خود بحضور ارسال
 می نموده باشند که مسرت افزای خاطر اقدس خواهد و هرگاه امره
 که بحضور حضرت ظل سبحانی خلدالله ملک و سلطنته ما باین ضلع
 تعلق داشته باشد به تامل ایما بهوده باشند که دران باب
 بهمنوان شایسته سعی بلیغ میبذول خواهد شد انشاء الله تعالی

آن اطلاع حاصل گشت و از دریافت صیحت نهایت جمعیت
 مخاطب گردید، فی الحقیقت محبت و ارادت و دولت خواهی
 و غیر سگالی آن فرزند عزیز مظلون و منقوش دارم و زیاده
 از قیاس متوقع هستیم آنچهائی که محتاج به تشیخ و بیان نیست و
 بودن فرزند بدان طرف کمال اظهارات و دل جمعی خوداست بلکه
 بجهت بودن خود تصور می نمایم و یقین که امری که موجب دولت
 خواهی من خواهد بود اصلا قصور نخواهند نمود، لازم که همین
 منوال از خیریت خود می نویسان باشند و ما را بیاد خود دانند.

نقل شده که از دستخط خاص میرزا سکندر شکوه
 عرف میرزا چهنگا ابن شاه عالم پادشاه برادر
 عینی میرزا سلیمان شکوه موصوف که بنام واقف
 در ماه و سال صدر رسید

فرزند عزیز از جان محمد ظهیرالدین میرزا علی بخت بهادر
 مورد تفضلات بوده بعافیت باشند، عرضی مرسله به نظر فیض
 مظهر گشت کیفیت مندرجه مفهوم گردید، آنچه احوال ساعی بودن
 خود از جواب عهد الامرا بهادر در باب حاصل نمودن عرایض نوشته
 بودند بدریافت آمد فی الواقع از عقیدت مندی ایشان بعید نیست
 یقین است که در امورات ما هیچ گونه قاصر نخواهند شد، پس
 آنچه جهت حاصل ساختن شقه جات بشمار خود از حضور قدر قدرت
 تحریر نموده اند در حضور عرضداشت متضمن همین مضمون ارسال
 می نمایم، هرگاه حاصل خواهد شد بایشان خواهیم فرستاد، دیگر
 آنکه بدریافت آمده که ملبوس خاص از حضور پرنور حضرت ظل
 سبحانی خلد الله ملاک برامه نواب عهد الامرا بهادر روانه شده بنا

شقه سامی باشقه مکرم پرورد معزز نهوده ، اگرچه کو الیف
 اینجا بگذارش نمی آرم تاہم از تحویق ارسال مہوار باورچی خاذہ
 خاص ہا بد قایق فہماں معلوم خواہد بود کہ فقط افضال
 بے ہمال قدیر لایزال کار ایس ضعیف راہ سرانجام می دہد بنابر
 تسویند جواب شقه مکرم خدمت ایشان مانع اینست کہ در اول
 بار بگذارش جواب بآہدا یا بعمل آرم انشاء اللہ المستعان بعجلت
 عجیل ازیس دولت سعادت می یابم آنجناب خاطر خود را
 برہگذر تحویق مہوار ہا مکرم سازند ، آئندہ چنان تکلیف نخواہد
 شد انذہ معنا و محکم ،

غلام حسین

ذکر آمدن میرزا تاج الدین ابن عم عاصی

در ماہ ذی حجہ سنہ الیہ میرزا محمد تاج الدین نامی یکم
 از پسران اعیانہ ما کہ در عمر از ما بسیار کلان تراند محبہ متعاقبان
 خود دریں جا رسیدند و کثیرالاولاد هستند و دریں اوقات عمدہ
 الامر بہادر در مرض الموت افتادہ بودند اما بواسطت امیر الدولہ
 بہادر امیر جنگ کہ خواہر زادہ حقیقی والایہ مرحوم هستند
 چیزہ مدد محاش شان مہوار وہ مقرر گشتہ یک ماہہ بمیرزاہ
 مشکور و اصل گردید ، چنانچہ بہ ہمیں سنہ بعد از فوت نواب
 موصوف از سرکار کمپنی انگریز بہادر چہارصد روپیہ مہوار
 بخام اوشان نیز مقرر شد کہ ہمراہ خاندان والایہ می یابند
 و اوقات خود را بسر می برند ، اما از مدتہ عارضہ ویمس دماغ
 بہم رسیدہ ہمہ دران مبتلا می باشند ، حق تعالی شفای عاجل و
 صحت کامل عطا فرماید .

ذیل مکتوب موحدت اسلوب نواب مسطور که در
جواب رسید و شقه هردو پادشاهزاده های موصوف
بغرة رمضان سنه الیة بهن آمده

بوصول ششاه سعادت توام سعادتها اشد و خست انشاء الله تعالی
بجعلت عجیل معرفت سامی به تسوید اجوبه و ترسیل هدایا
بهره و رمی شور مکنون سامی استعجاب به تصویق تسوید اجوبه
نشان ما سبق و هدایا بوده باشد -

کجا دانند حال ما سیکسا ران ساحل ها
هجور اوامر اتفاقی تأیید تحریق داشت انکه معنا و محکم
- غلام حسین -

ورود دیگر شقه جانت مسطور است هردو پادشاهزاده های
موصوف که نواب محز الیة در سنه صدر بهن نوشتند
و هم دران مرقومه وعده طلبیدن محمد تقی میر
دهاوی نمودند که اوستاد راقم و شاعر به نظیر اند
سلمه الله تعالی

مرقومات را سراد چشم نمودم ، نشان پادشاه زاده موسوم
خود داشتم باقی را در لفافه ارسال کردم انشاء الله تعالی میر محمد
تقی را می طلبم معرفت سامی انکه معنا و محکم
- غلام حسین

دیگر ذیل زقعه نواب موصوف در جواب رتبه
راقم و شقه جانت پادشاهزاده های موصوفین در سنه
الیة بقام سرمه فرنگی بخط خاص خود نوشته بودند

نواب سلطان النساء بیگم که عرض داشته بودند، دریافتند مطابق آن شقه چه مساهه موصوفه ملخوف مرسل است برسانند و جواب گرفته بفرستند و لیل و نهار مارا متوجه و مستخیر صحت و عافیت دانسته بهر ده صیحت ها منبسط می نهوده باشند، زیاده بجز دعوات اشتیاق آیات چه نوشته آید چه فدوی خاص عقیدت اختصاص راه بهگوانداس دیوان خود دعوات تفضلات.

ذیل شقه که بنام نواب سلطان النساء بیگم

موصوفه آمده

زیب دریم عصمت و عفت زینت دودمان عزت و حرمت مزینه بزم فراست و شعور، دولت خواجه خاص الخاص حضور هشیمره محظبه مکرمه سلطان النساء بیگم سلمها الله تعالی بعد جهان جهان و گلدسته بندی گلزار مدعا مکشوف باد، چون به مقتضای روابط اتحاد سابقه خاطر بجهت ادراک صیحت و عافیت برادر عزیز از جان عبده الامر والا جاد بهادر همواره متوجه و متعلق می باشند، بنا بران چند قطعه شقه جات معرفت فرزند عزیز از جان محمد ظهیر الدین میرزا علی بهت بهادر سمیت تحریر ترسیل یافته، و درین ولا از نوشته فرزند عزیز مسطور بدریافت صفات حمیده و خصایل پسندیده و نیکوئی و خوبی هام آن هشیمره محظبه نهایت میتهج و مسرور شدم و عطوفت و رافت دلی اقتضای آن کرد که هر چند از آن طرف سلسله کتابت نامری باشد، اما مارا پرسش احوال صحت و عافیت ایشان مطابق آئین خاندان والا شان خود مستمسک و محمود است، درین صورت مرقوم خامه الطاف شما را میگرد

خبر رسیدن وفات عهده‌الملك وزیر محزول المتهخلص بنظام مذکور مخفور

و در همین سال مشهور افتاد که نواب عهده‌الملك غازالدین
خان بهادر وزیر محزول المتهخلص به نظام مذکور برای مصلحت
از بهادران بنسواح کالپی رسیده در جاگیر معاش خود وفات یافت
رحمة الله علیه -

دقل شقه که بنام من محقه شقه نامی نواب
سلطان النساء بیگم دختر کلان نواب محمد علی خان
والاجاه مخفور که هم معرفت من از قبل پادشاهزاده
میرزا سلیمان شکوه موصوف بعد وفات نواب
معرفت صاحب از لکهنو رسید محوره بیست و نهم
ماه صفر سنه ۱۲۱۶ هجری

فرزند عزیز من محمد ظهیرالدین میرزا علی بخت بهادر
در حمایت ایزدی بوده کامیاب مطالب دارین باشند ' عریضه مسرت
طراز بتعین انتظار وصول مسرت شمول نموده بحاجت آن فرزند
کمال مسرور و مطمئن گردانید و حقیقت مندرجه واضح شد ' مراتب
محبت و ارادت آن فرزند دقلش پذیر ضمیمه منست و از بذل
حسن تردد رضامند و خوشنود و زیاده از اظهار آن فرزند مدارج
دولت خواهی و جان فشانی در دل من جا دارد ' احوال رسانیدین
شقه با عهده سلطنت برادر عزیز از جان عهده الامرا بهادر و وعده
اوشان برای ارسال عرضی و سوغات بهمنظر تجویق حصول جواب
برادر عزیز موصوف ایچاه شقه بخواهر برادر عزیز نواب موصوف

آن از حضور شقه درامه نواب موصوف در شقه موسومه آنجناب
 موصوف مرسل شده بمطالعه ساطعه خواهد آمد جناب صاحب
 عالم دام اقباله از آن جناب نهایت رضامند اند آنجناب نیز
 بنروشتن عراض و حقیقت جواب شقه جات از نواب عمده الامرا
 بهادر و نواب صاحبه موصوفه اطمینان افزایم مهمترین شوند
 و از مرکوزات که منظور جناب است غافل نباشند زیاده
 حد ادب -

ذکر وعده نمودن نواب به ارسال سوغات و تحفه جات و نذورات بخدمت پادشاه زاده های موصوف در ماه ذیحجه سنه ۱۲۱۵ هجری و برخی مجهلاً کیفیت وفات نواب مذکور

بروز عید الضحی بوقت سه پیری نواب موصوف و نواب
 موصوفه مارا طلبیده رسم ضیافت بجا آوردند ، چون ذکر اجوبه
 شقه جات پادشاهزاده های مذکورین درمیان آوردیم ، تبسم کنای
 به شیرین زبانی کمال بهمن گفتند که آنچه درین عذر این
 مهمترین بجناب سامی چند مرقومه نیاز ارسال داشته دران تلاف
 نخواهد شد اذشاء الله تعالی ، فردا مکرر جناب سامی را تصدیقه
 می دهیم و مفصل بعرض می دارم و کشتی های سوغات و هدایا
 و نذرانده که تیار کرده داشته ام به پادشاهزاده های موصوفین
 معرفت جناب سامی می فرستیم ، بعد از رخصت شدیم و بخانه
 آمدیم ، باز بروز دویم بوقت سه پیر به الخاخ تمام مرا
 طلبیدند محبه میرزا محمد امین الدین برادر من و راه
 بهگوانداس دیوان خود رفتیم ، نواب موصوف حتی الباب

که ما را جویایم صحاح مزاج خود داشته باشید بنویسد عافیت ها مسرور می ساخته باشند و به اعتماد سلطنت برادر خود عهده الامرا بهادر خود بگویند که محرفات فرزند عزیز محمد ظهیر الدین میرزا علی بخت بهادر ازین طرف دوسه قطعه شقه جات بنام شمارفته اند ، از اخلاق و ارادت و محبت برادری بعید است که تا حال بجواب خوش و خرم گذردند ، باید که آن همشیره معظمه بجو کالت ما بدولت حصول جواب از برادر عزیز موصوف نموده مع جواب خود زود فرستند سازند که هر آئینه موجب کمال استرضاء خاطر ما بدولت خواهد شد ، و پاس خاطر و دلجوئی فرزند مذکور عین خوشنودی ما بدولت است زیاده اشتیاق خوبیهام آن همشیره چه بقلم آید .

عرضی میر بهادر علی خان خالو مرشد زاده مهر

الیه بنام راقم محروم تاریخ و سنه الیه

جناب عالیایان ماب قبله و کعبه در جهان سلامت کترین
میر بهادر علی خان بعد آداب تسلیات و کور نشات زندگی و تهنات حصول سعادت ملازمت کشیر الافادت که خلاصه مطالب عظمی است معروض میدارد که عنایت دامت عظمی در عین انتظار مع عریضه برای صاحب عالم و عالیای عزرا جلال فرموده سرفراز و ممتاز ساخت ، بر صحت و سلامتی ذات با برکات اطہینان خاطر نموده و سجده شکر ایزدی بجا می آورد و حقیقت مندرجه واضح شد ، آنچه مفصل و مشروحا در مقدمه نوشتن شقه حضور برای نواب سلطان النسا بیگم صاحبیه و دیگر مقدمات نوشته بودند ، کترین بحضور پر نور عرض ساخت مطابق

مع حرقت می شوند باید دید چه مواد است ، گفتیم در علاج ایس
 به حکیم احمد الله خان دهلوی که شاگرد رشید حکیم میر حسن
 دهلوی است رجوع نمایند و از علاج عمر و زید اجتناب
 ورزند ، خبردار احتیاط درین امر ضرور دانند بعد از رخصت
 شده به کان آمد ، القصه اواخر همین ماه عارضه دما میل بر
 پشت و پهلو و نواب موصوف شدت نمود ، روز بروز مرض در
 تزايد بود ، ماه محرم الحرام سنه ۱۲۱۶ یک هزار و دو صد و
 شانزده هجری و صفر المظفر بالتمار به بیقراری و اضطراب گذشت
 و اطباء اشرفک یحیی ذاکثران با هوش و فرهنگ به معالجه مامور
 بودند لیکن به مقتضای بیست

چون قضا آید طبیب ابله شود
 و آن دوا در راه خود گمراه شود

بتاریخ سیویم ماه ربیع الاول چهار شنبه پنج گهزی روز
 بر آمده سنه الیه و دیعت حیات را بخا زنان بهشت بسپرد ،
 و رخت هستی از دار دنیا بدر برد غفر الله له بسیار بدرد آمد
 و چند ابیات در تاریخ و فائش گفتیم امده

ابیات :-
 فغان و دایم جهان کرد عهده الامرا
 دگر عروس دکن همچو او نیاید جفت
 به خلق ها همه خلق مدهدی می داشت
 که بود کز دل او گردد غم و زحمت در رفت
 غریب پرور و مهربان دواز بود کریم
 مهد شاه و گدا بود آشکار و نهفت
 چهار شنبه و سیویم ربیع الاول بود
 که از سر بر ریاست به دخت عفت عفت

استقبال کرده دست مرا گرفته اندرون بردند و خلعت کردند ،
 چنانچه در آن جا تاج الامرا پسر شاه و سید شجاعت علی خان و
 برادر و دیوان ما موجود و سوا این چهار کس دیگر نبود سبب
 تحویق ترسیل اجوبه پادشاه زاده ها معصه سوغات و نذرانه چنان
 بوجود شتی و عذر بین بیان نمودند که عقل داور دهد ، بحد
 گفتند که اگر چه لایق مرتبه مرشد زاده ها بلند اقبال معلوم اما
 بالفعل چند کشتی ها سوغات و تحفه جات و نذرانه وقت به
 مرد مرشد زاده ها تیار کرده داشته ام ، در همین ماه بجناب
 سامی فرستیم که جناب معرفت خود رواده فرمایند ، گفتار که
 مرا منظور نیست که معرفت من باشد زیرا که همیشه مردمان
 سرکار معصه مرقومات من می روند و می آیند ، اگر خوشی مرشد
 زادگان می خواهند معرفت محترمان خویش این نذرانه و مکاتوب
 را ارسال دارند ، درین امر نیز عذر ها آوردند و به اقسام مغلظه
 سر انجام این کار نیز در دمه من کردند و گفتند که دیوان سرکار
 را ایسی امانت سپرد می کنم و یک عرضی خویش بجناب
 مرشد زادگان خواهند فرستاد و رسید ها خواهند طلبید ، و برای
 بهگوانداس دیوان من جهازی و خرچی مقرر کردند که در آن جهاز
 دشت سوغات و نقد را همراه خود برده و رسانیده و جواب ها
 گرفته زودتر هم بر جهاز معاونت نمایند و بعد تقرر این
 مقدمات پرسیدم که شنیده ام که دشمنان ایشانرا از چند روز
 دانه و بشور خورد و کلابی بریدن بروز میکنند آیا این دانه ها
 از قبیل مرض خارشست بوده باشد یا مواد دیگر ، فی الحال چند
 بشور را بین نمودند و گفتند ، از ماه ذی قعدة حال بشور گذشته

اما بعد از انقضای عهده الامرا مرحوم علی حسین الهخاطب به تاج الامرا الهخاطب بهاجد مذکور عازم امارت پدر خویش گردید لیکن بوجود شتم مپسر نگشت و ایس نقش بر مراد وی صورت نه دست امان دولت پادشاه انگلستان بنه دو دست خود نهوده بتاریخ نوزدهم ربیع الاول سنه الیه عظیم الدوله بهادر پسر امیر الامرا بهادر مرحوم را بر آورده به مسند ریاست نشاند و نام نامی شان در بیت نوابی نراختند و خطاب امیر الهند و الاجاه عظیم الدوله بهادر مخاطب ساختند ، و معاش فرا خور احوال ایشان ماهوار و پنجم حصه سالیانه مقرر نهوده به کار مالی و ملکی خود پرداختند و معاش ما نیز همراه همه خاندان و الاجاهیه و غیره آنچه کارکنان عالم علوی مقدر نهوده بودند معین نهوده ، چنانچه ما بهانه بلا حجت به آرام تمام مطابق انصیب یصیب می رسد و جزاویه قبول نشسته مانند نفوس محطل به کار و اعتبار مدفن گردیده انداس حیات مستعار را می شماریم و نگاه داریم که تا که داعی اجل برسد که لبیک گفته ازین دار ناپایدار فنا بگذریم و جزاویه بقای عدم بخزیم ، اما جناب نواب موصوف بعد نوابی در همون ماه بهکان راقم تشریف آوردند ، دستار سربسته محله گوشواره تبرکاً بر سر اوشان گذاشتیم ، بطور بزرگان خویش آداب بجا آورده نشستند و از اخلاق اوشان که ارثی است بسیار مشکور شدیم ، رسم عطر و پاندان ادا نمودم ، همچنین بهانه میرزا هایون بهجت نیز تشریف بردند اوشان نیز تبرک دادند و از اخلاق ایشان شاد گشتند ، بعده ما را بهانه خویش طلبیدند حتی الباب استقبال کرده دست مرا گرفته آوردند بر

(۱۷۶)

چو جست افکاری تاریخ این غم عمده
۱۲۱۶

خرد زروم قصور چراغ بود بگفت

بسیار مرد متحمل و متین عاقبت اشکیش و کنه بیس و
مغلق با خلاق الهومنین بود شعر فارسی مخصوصا ریخته در زبان
اردو نسبت بدکنیای نیکو گفته و تخلص خود را، ممتاز آورد،
از جمله گوئی و لطیفه سنجی و تفسیر طبع نیز نصیب داشت،
و اکثر جواب بدیهه بر محل آورد، چند ابیات از تالیف
اوشان دیگر بقلم آمده. بیت

میں بچاتم ہوں اس دل کو لٹم پھرتا ہوں
آہ کیا عقدہ مشکل کو لٹم پھرتا ہوں

بیت

ہمکو منظور یہاں قصور امل کی تعبیر
عمر چوں ساقیہ دیوار ڈھلی جاتی ہے

بیت

دامن کو ترے کہینچ کے چھوڑے ہر آن دل
باعث لشک کے چلنے کا تیرے ہی جان دل
یا تکتہ قبائو تو یا چھاتی کا پدک
ہرگز نہ پھوڑیو تو یہ دونو مکان دل

ذکر نوابی عظیم الحولہ بہادر امیر الہند والا جاہ
سلمہ اللہ ابن نواب امیر الامرا ولد اوسط نواب
محمد علی خان بہادر امیر الہند والا جاہ عفر اللہ
لہما و انچہ دریں سال و در ضمن ادست تحریر
یافت

گذاشتم، حق تعالی به صیحت و عافیت و عصمت و عزت بخیر
طبیعی رساناد و جمعیت خاطر خواص دهاد بهمنه و کمال کرمه -

ذکر وفات سرفراز الدوله ناظم الهاک میرزا حسن

رضا خان بهادر ظفر جنگ

وهم دریں سال از دوشنبه برادر جانم میرزا جلال الدین بهادر
از لکنو خبر رسید که در ماه رجب سنه الیه سرفراز الدوله
ناظم الهاک میرزا حسن رضا خان بهادر ظفر جنگ نایب وزیر
مستور به اجل طبیعی در گذشت، حق تعالی بپای مرزاد و
در جنت نعیم جایش دهاد، از مطالعه ایس خبر موحدش تر به
اختیار گردیستم زیرا که مجمع امیرزا دکان دهلی و مرجع شرفای
لکنو خانه اوبوده بسا ساوکهای شایسته و آداب از ما نموده.

چند گفتار از اخلاق سرفراز الدوله

مردوم و صوف

هفت سال با سرفراز الدوله صحبت ها داشتم اما در هیچ
حال آداب مارا از دست ندادند، و گاهی حضور ما بر مسند یا سوزنی
تکیه نداشتند حتی که یک بار در سرما شدید به خیرانه
براه عیادت طبیعت ایشان که در حالت مهمل بودند رسیدیم،
مسند خود را گذاشته قالب فرش رسیدند و سلام نموده دست
مارا گرفته بر مسند خود نشاندند و خود دورتر رو برو ما دوزانو
شده نشستند، هر چند گفته که سرماست و علاوه مهمل شمارا
درین حالت فرش نرم و گرم مناسب تر می بایست که مسند دیگر
براه خود طلبید و بران جا گیرید و درین باب مبالغه ها نمودم،
گفتند که از غلام تا قیامت این به ادبی نخواهنددید، اگر صد سال

مسنده نشاندهند و تواضع عطر و پادان و غیره خاطر خواه بجا آوردند ،
 و در وقت رخصت نیز رسم تشییع تا دروازه باغ نهوده و مارا
 سوار کنانیده و سلام کرده رخصت گردیدند ، غرض بسیار به اخلاق
 پسندیده و اوصاف حمیده یافته و خوشنود شدیم ، حق تعالی ایشان
 را همیشه بهمین صفات پسندیده که الحال است سلامت به سلامت
 مسند نشین ریاست دگاهدشته از بدنامی گفتار و کردار نا ملایم
 مستون و مامون دارد ، و غرض با ما بسیار سلوک شایسته و عمل
 بایسته می نمایند ، هرچه کار ضروری شادی مهمانی و غیره روی
 نماید در امداد آن به توقف پیش می آیند ، در شادی و مهمانی
 جشن و فاتحه و درود و عرس بزرگای و سیر و تماشا مارا دعوت نهوده
 با عزت و حرمت نشانده رسم ضیافت محله پادان و عطردان و غیره
 بجامی آرند ، و محل عالیه ایشان اعنی نواب بیگم صاحبه در
 خاندان خویش بسا عالیه همت و ذیگو سیرت هستند ، از خویش
 و بیگانه خصوصاً از ما و محلات مادر شادی و مهمانی دعوت
 نهوده ساوکهائی شایسته و اخلاق بایسته بحمل می آرند و مارا
 راضی می دارند ، و فقر الامرا بهادر پسر نیک اختر کلان ایشان
 بسیار زوجوان صالح و مودب و مهذب تر به اخلاق والد خویش
 است ، و پسر خورد المسبه به محمد علی خان بهادر که هر در
 خوابی ایشان در اوایل سال دویم تولد گردیده و هنوز طفل است
 نیز علامت شایستگی در بشه دارد سلمه الله تعالی .

ذکر تولد دختر راقم

که همدین سال و هر جمادی الاول سنه الیه از خرد محل
 دختره تولد شد مسماة به سارا بیگم ساخته و عرف بیگم جانی

بعد زمانه از اندرون محل محله کاغذ تصویر در دست گرفته
 بر آمدند و در دست من دادند و گفتند که ملاحظه این تصویر باید
 فرمود دیدم و گفتم که مغایه است سوار بازه در دست می دارد
 و بر کوه می رود ' گفتند بر پشت این کاغذ نگاه فرمایند دیدم
 که دام مغایه نوشته است بخیر خطابه گفتم دام مغایه است و نبی
 داور که او کیست این جد حقیقی این غلام است که در عهد جد
 اعظم آنحضرت یعنی حضرت بهادر شاه پادشا این حضرت آورد
 زیب عالم گیر غازی خدمت باز داری داشت ' چون چنین شنیدم
 بهدم آن تصویر پرداختم گفتند عرض غلام از ذات و صفات جد
 خود نیست مطاب سعدی دیگر است ' گفتم آن چیست گفتند اگر خدا از
 فضل خویش مقدور عطا فرماید این خدمت موروثی غلام یا د ماند
 متعجب شده گفتم الله تعالی بر همه چیز قادر و این خدمت دون
 مرتبه ایشان است ' آنگاه چیزی دیگر از مراتب علیا که شایان
 ذات ایشان باشد بر ذمه ما باید گذاشت ' گفتند آن همه بر تفضلات
 حضرات موقوف ' اما عادت این خاندان عالی شان آنست که دیگر
 خدمت ضمیمه خدمت موروثی می باشد بعده چار جامه نولایت پاف
 که نو تیار شده بود بحضور من آوردند ' گفتند که این چار جامه
 اخترام نیست گفتم مرا معلوم نیست بیان نهانند گفتند عمر
 حقیقی غلام خدمت زین خاندان سرکار دولت مدار حضرت محمد
 شاه پادشاه فردوس آرامگاه مغفور داشت ' و چون حضرت مغفور
 را عارضه فتنه و غیره عارض گشت بردشستن زین تصدیق می شد
 لهذا پیش زین در ساخت ' مکان فرسخ تجویز نموده به کا ریگران
 حکم فرمودند و این چار جامه نو اخترام معرفت عمر غلام تیار

خاندان اذقرا از مقدم خرویش روذق خواهند بخشید اذشاه اذله همیشه
مردوب خواهد بود بلکه دران خواهد افزود ، آذگاه اذکسار اوشان
بغایت الاقصی دیده گفته که شهارا قسم جان ماست خود را حضور
غلام گفته متکلم نه شده باشند زیرا که ایشان درین حالت بیکسی
دستگیری ما کردند ما ایشان را مربی خود می دانیم ، بهجرد استماع
این کلامه درخواستند و دست بسته گفتند که اگر جان غلام را می
خواهند بجان و خون غلام که بار دیگر غلام را مربی نخواهند
فرمود که مرا لرزه می آید ، من کیستم و چیستم که دستگیر و مربی
حضرات شوم غلام از غلامان حضور بیش نیستم ، طالع غلام مساعدت
کرد که سعادت خدمت حضرات حاصل نمودم ،

نظیر این - هم چنین روز در حالت شدت مرضه که طاقت
برخواستن نداشتند عیاده رسیدیم عذر تواضع نمود ماهر دو برادر
را برکسی ها نشاندند و باقی همه امرام خورد کلان خویش و بیگانه
همه پسر اوشان زیر پیتی پلنگ بر فرش قالیچه جا داشتند -

نظیر این - هم چنین روز براسپ ها سوار بودیم و با یکدیگر
به شغل جویب بازی و نیزه پرداختیم من سبقت نموده جریبه
آهسته تر بردشت سرفراز الدوله انداختم تبسم نموده گفتند داشاه اذله
نیکو انداختند ، گفته شما نیز جریب را بر من اندازند به بینم
که خالی می دهم پادشاه گفتند که سابق عرض کرده ام در حالت
ملاعبت نیز از غلام به ادبی خواهند دید -

ملایم این حال ، روز پیش من در کلمات عمر وزید مشغول
بودند که یکایک درخواستند و گفتند اگر حکم شود برای کاره درون
خاندان رفته فی الفور غلام حاضر خدمت می شود ، گفته مبارک پس

نمود ، آن سرد کشیده گفتند که خاطر مبارک را ملول نسازد فرمایند
این دودهم نخواهد ماند آخر جوهری جواهر شناس قدر، حضرت
را خواهد شناخت و دور کج رفتار برآید راست هم خود را خواهد
انداخت ، غیرت حضرت از ذات حضرت جزو لاینفک است ،

نظیراین ، روزی در موسم عید پیر کومیتی در زیر باره دری
اوشان بکناره جوی مذکوره من و میرزا جلال الدین موصوف و محمد
ظفر الدین عرف میرزا حسین بخش مشکور که راقم و پیرا بجای
فرزندان خود به ترتیب کرده و اکثر در تیر اندازی و سیس و
تباشا و مجالس ذواب وزیر و نایبش و غیره همراه می داشتیم در
کرسی ها باهم نشسته بودیم که درین اثناء محمد رضا خان بهادر
پسر اوشان رسیده مودبانده مبارکباد گفته و سر خود فرود آورد که
بگلو چسپادم از تپاک مدیت خواستم که بر خاسته به سینۀ چسپادم ؛
زودتر سرفراز الدوله دست من بگیرفتند و گفتند که بجان غلام
باز آیند چنین حرکت نا مناسب بخاطر نخواهند آورد که
موجب آزدگی غلام خواهد بود و آئندۀ در حضوریت توقف
خواهم نمود ، این غلام زاده چه لیاقت این امر دارد پس
نیست که حضرت دست شفقت بر سرش گذارند و به اجلاس
حکم فرمایند ، این کلمات شنیده با و شان دعا دادم و
نشسته ماندم .

در تاریخ وفاتش از گفتار ملا محمد ولایت ز

اوستاد ذواب اصف الدوله مرحوم

لا جورد کهر با طبع ملک مردم رجا ست
می زدد ز دگار بر آفتابۀ دل این بر باد

شده بحضور گذشت و عمر غلام مورد تحسین ها گشت ، غرض از
 نمودن این زین هم هداشت که این خدمت نیز در خاطر
 عاظر یاد ماند

نظر این ، و قتی که در کلاک رفتند و از آنجا بازگشتند و بامین
 ملاقات کردند ، در تعریف جلده کلاک و صفاتی عبارات و اجناس
 آنجا از آلات شیشه و ظروف چینی و کارد و بندوق و غیره که هر
 یکم دو اعداد و اختراص زماه دیدند شروع کردند و گفتند که
 در آن وقت چون حاضرین را می دیدم و جای حضرت را هالی می
 یافتم به اختیار یاد می نمودم گویا حضرت بر دل غلام جاداشتمند
 و گفتار الهی آنجا هم مکان غائبین از حاضرین آنجا اعلی بود چون
 حواشی تفسیر این را پرسیدند گفتار در آن وقت مکان غائبین در دل بود
 و جای حاضرین در آن منزل منبسط شده گفتند بلکه بر سر و چشم ما بزرگان
 ما اگر منزل سازند سعادت ابد داریم ، بعده گفتند اگر چه تصدق حضرت
 همه چیز مهیا و اراده غلام نیز هائی بود که درین سفر همراه
 رکاب حضرت سیر این سفر جعل آریم اما بعضی حواشی غلام را
 ترسانیدند که خدا داند که نواب صاحب چها تصور کنند و
 مردمان گویند که نسل تیموریه را توره ساخته همراه خود میدارم ،
 ازیں قهمت تر سیدم و حضرات را هم درین جا گذاشتم و مافی
 الحقیقت بر دل غلام جاداشتمند ، گفتار برادر جانم این فضیلت اکنون
 ما را ردیلت شده است و هر کس که ما را از نسل تیموریه می شنود
 از ماکاره می کشد ، چنانچه طوس و رواج را در که هبوی فضیلت
 دارند و هبوی و جال آنها شده همدان متادی می باشند ، نهی دانه
 که زماه بامانچه رنگ آورده و چه جزی نبوده و آئنده چه خواهد

ذکر وفات علی حسین الهخاطب به تاج الامرا

ولد ذواب عهدۃ الامرا مرحوم

و در هجری سال دوم ذیحجه سنه‌الیه روز سه شنبه تاج الامرا

علی حسین الهخاطب به ماجد و حسین بهرض اسهال کبدی بهجه‌هژده

سالگی خوجوان بهصد حسرت وارمان باجل طبیعی در گذشت غفر الله له

بدین خورده‌سالی شعر فارسی بهکمال فصاحت نازک مضهون گفته و اشعار

رائیکو فهمیده ، اگر عهش وفاته‌بود در دکن صایب وقت بود ،

چند اشعار طبع زاده - بیت

ذخواهد بهست مانی ذقش خط آن چری رورا

اگر از جواهر آئینه سازد خامه مورا

ذگردید است حسن گردن ساقی سرت کورم

که می‌نا این قدر بر داشته فریاد قافل را

ذقاب از گل مگر بر داشت است آن آفتاب امشب

که از خجلت عرق ریزد چو شبنم آفتاب امشب

وله

ماه در آب شود غرق زخجلت ماجد

گل‌رخ من اگر آید به لب جو امشب

شباب رفت و هجری قدح ساقی هست

اگر چه گهرشده تیرم و به کمانه هست

نقل عرایض که بهحضرت پادشاه و ولی عهد

بهادر و رقیه به میروا مغل و طغل در تاریخ

ماه رمضان سنه‌الیه فرستاده بودم و نقل عرضی

حضرت قدر قدرت

چرخ بر گردد زمیں ویران شود اختر سیاه
 امهات دهر را یارا موالییدی مباد
 می کنند در تنگناهای خاکست آخر توتیا
 گر فریادونی و گر کیخسروی و کیقباد
 مجلس خلد اشتباه سرفراز الدوله را
 در به دست و تبرخ دله در حسرت کشاد
 آنکه از پهلوه جاهش پشت گرمی داشت مهر
 دور چرخش برد و بر خاک لحد پهلوه نهاد
 گردش چشاهش برام چشم زخم حرص و آز
 داشت بر بازوه دل خاصیت درز جواد
 طرز دان حلیت بیضا رواج آموز شرع
 حامی دیس شمنه بازار آئین سداد
 چون رجب شد از محرم در وفاتش مشتبه
 اشک و آه همرازش داد طوفان را بهاد
 مزد اعمالش چون شد فردوس رضوان بهشت
 نعم اجدر العالمین گفت و برویش در کشاد
 روح گفت از عالم ناسوت که ناسوتیان
 بهر تاریخ وفاتش در دعا هر بامداد
 قدسیان وادی جواد ای ای منادی می کنند
 وادی جنت مکان سرفراز الدوله باد

ذکر وفات والده ماجده و اقم

و در همین سال بتاریخ بیست و دویم شوال سنه الهیه بهرض
 سرسار والده این مستقام از جهان فانی جدار باقی رحلت فرمودند - و
 بهجنت آسودند رحما الله رضیما با القضا گفته ، در باغ میان قاسم علی
 پیروزاده که در تامل (ترمل) کهیزی متصل جهنگه قادرولی و باغ
 برجدهاس الملقب بهحمایت باغ است مدفون نمودم ، قبل ازین در ابتدای
 این کتاب شبهه از صفات ادبی جناب دوشسته ام اذالله و اناالله راجعون

فرین خاندان عالی شان عادت می بود که از فرزندان خود کار عهد می گرفتند و چون این رسم از عهد سلطنت جد اعلی ما یعنی مهد معزالدین پادشاه جهاندار شاه الخطاب به حضرت عرش آرام گاه موصوف بر افتاد و ماهمه آل و اولاد بنی اعمار خود را محبوس قلعه مبارک فرمودند ، رعیب سلطنت گورگانی به برداد گردید ؛ چون فرزندان در محاضدت سلطنت و معاونت آن بازوان قوی دست می باشند فهم من فهم ورقعه های کشاده نامه میرزا مغل صاحب و میرزا طغل صاحب ملفوف عرضی جناب است ، امید وارم که رسانیده و جواب از و شان گرفته در شقه خاص ملفوف فرموده رعایت خواهند فرمود زیاده بجز تسلیات و بشدگی فرزداده چه بر طرازد .

نقل رقعته میرزا مغل و میرزا طغل صاحب موصوف

صاحبان مهربان قدردان میرزا مغل صاحب و میرزا طغل صاحب سلمها الله تعالی از میرزا کلا اظفاری که سابق غفور تخلص داشت بعد بندگی فرزندان آن که مدتی مدید گذشته که غیر غیریت آن صاحبان محبور گردیده نهایت دل را اضطرابی لاحق گشته و بجان قراره نهاده ، مسبب می تواند که سبب ملاقات بهم رساند

پیت - هر دم دعا ها می کنم بر خاک می مالر جبین

تو جمع کن با دوستان یا جامع اله تفرقین

رقعه که ملفوف عرض ولیعهد بهادر است بر مضمون آن مطلع شده ، یقین که شقه دوازش نامه ولیعهد بهادر محبه غیریت خود ها نوشته شاد فرمایند بشرطیکه از خط خاص خود ها چند سطور بر عادت قدیم نوشته باشند و در آن چند کلمه

این خانواده زاد نیک پرورده هم فرزند و هم فدوی راسخ الاعتقاد
 نبیره زاده عهد حقیقی جناب اقدس است امید واثق از خالق
 العباد آن دارد که تازیبست ازین غلام جزو سو خیت امر طغیان و
 عصیان سر نخواهد زد و تا حال آنچه شیوه خانواده زادی و فرزنددی
 بحمل آورد چنانچه به تفصیل معلوم حضور پرزور گردیده و آنچه
 بابت جیبپور و جودهپور بسج مجاری رسیده بود هم از مشتریان
 لایق باشد معهودا امید از عنایت خسروانده آن که آنچه عهداً و
 خطاء تقصیر واقف شده باشد عفو فرموده حکم اشرف نذاذ یابد
 که و ایچهد بهادر از دو کلمه شقه خاص کرامت اختصاص غلام را
 سرفراز فرمایند و الحال از چند سال غلام تخلص خود را سابق
 ضمخوار داشت تبدیل نموده اظفیری گردانید ، اطلاعاً به عرض عرض
 رسانید زیاده حد ادب ،

نقل عرضی ولی عهد بهادر

حضرت صاحب عالم و عالمیان و لیعهد بهادر سلامت بعد
 ادای آداب تسلیهات ماتمس آن که بحضور حضرت قدر قدرت
 عرضی مرسل است امید که بعفو تقصیرات غیر واقع سعی بلیغ
 مقبول فرموده مرحمت نامه عنایت فرمایند تا آنچه خدمت که
 لایق فرزندانی و نیاز مندان است از دور بجآورم و در امری که
 مامور فرمایند سعی باشم ، بهر دو صاحبان مهربان میرزا مغل
 صاحب و میرزا طعل صاحب از جنده زندگی رسانند و احوال
 رسوخیت بنده نسبت بآن جناب چنانکه هست از او شان استفسار
 فرمایند لیکن اول توقف دوازش از آن جناب است آیا نمی دانند
 که قبل ازین تاسلطنت حضرت بهادر شاه خلد منزل جد امجد ما

هاله ظالمه هون نیمر جان ٹک دیکه
هاتنه سه اک جوان جاتا هه

وله

سپهستان چشمت کار کردند
چوشک عالمه بیهار کردند

وله

شود خورشید چو طالخ من از روی تو اندیشم
هلاله گر نظر آید زابرو تو اندیشم

دهند از بیم از دوزخ بترسم ز آتش هجرت
ز جنت گر رود فکرم من از کوه تو اندیشم

وله

برد آن ماه دگر صبر و قرار امشب
از خلای می گذرد خاله زار امشب

نقل رقعه ترکی که به میرزا مغل صاحب نوشته

بود

ایکیم امراقلیقیم میرزا مغل صاحب قوللوق سو خدره
(۱)
چیلیمیش بولسون اول کویندین کیمر سپز لاردان آیرو بولوب
میین تون کون یو خلوقدا قالا رمیین او می بود ورکیم ایکی حرف
اوی ایلمیگینه گیزنی تپیسکه - دین تیبب اوی ایشینگیزنی سپوچ
بو یو رسون لار آرتوق نیبه -

ترجمه ترکی

صاحب من مهربان من میرزا مغل صاحب بعدد بندگان
معلوم داد از روزی که از پیشان جدا شده ام شب و روز دریاد

در لفظ ترقی از خط میسرزا منحل صاحب نیز باشد و چنان
راز سرچسته که سواد ما و ایشان و میانچی های مخصوص دیگر
آب را ندانسته باشد، نه آن می گویم که رازهای پوشیده نه
بلکه آنها که از قییل سراسری و مضائقه قیاحتیه نداشته باشد
زیرا که در میان ما و ایشان رازهای رفته که شاید پفرشته هم
مطلع نباشد بقول شاعر :-

میان عاشق و معشوق رمز نیست

کراماً کاتبین را هم خبر نیست

و بیستم از تصنیف قدیم خود که از نظر من گذشته و دیده
باشم تا آن خط را بر دیده خود گذاشته نور و بر سینه
نهاده سرور حاصل گردانم، چند ابیات از دیوان قدیم خود
برای نشان نوشته شد - لرا قهه

گر که دل گر کنونی میس پهر کسم اکره هم

لوگ دیوانی کهن کچه بولی یه چاه هم

وای

تجهه میس جسد دهیان جاتا هم

هوش آیا اس آن جاتا هم

دل مرا گم هوا صبر و الله

تجهه پنه میپرا گمان جاتا هم

تیری مژگان کی کیا کروں تحریف

تیر یه به کمان جاتا هم

سج مرده شوخ کی ذرا دیکه

چیس جاتا پنهان جاتا هم

را به مومی الیه دریافت خواهند شد تصویر ربیع الثانی سنه یک هزار و دو صد و هفتاد و هجری ذقش مهر ولی عهد بهادر این بود بهر لافاذه میرزا اکبر شاه بهادر ولی عهد محمد شاه عالم پادشاه غازی پس در ادامه شکرانده این شقه باز عرایض بطور صدر و بهیروزا مغل و طفعل صاحب مکرر در شکوه در رسیدن جواب رقعده ها نوشتن و ملفوف عرض ولی عهد بهادر نموده روانه ساختن -

نقل شقه دویم که از طرف ولیعهد بهادر که بنام راقم شرف اصداریافت

فرزند نامدار عزیز از جان سلیمان الله تعالی عرضداشت مرسله آن فرزند نام دار رسید مضامین معبر و ضمه مشر و حاً واضح و لایح گردید ، ظاهر آن فرزند عزیز از جان شبیه مهر خاص گردید ظهیر این معنی از دناقی آن فرزند دور و انمود ، از مهر قدیم شقه ها جاری مهر دیگر نیست ، جواب رقعده مرزا مغل و مرزا طفعل ملفوف می رسد دریافت خواهند کرد ، را به لکچریت راه و کیل امارت و ایالت مرتبت امیرالهند و الاجایه عظیم الدوله بهادر همواره بدخوور حاضر می باشد ، آنچه فرستادن منظور باشد معرفت مشارالیه مع عرایض حالات از سال می داشته باشند که خاصه زاد حضور است سرنامه این بود فرزند نامدار عزیز از جان میرزا علی بهت بهادر ذقش مهر میرزا اکبر شاه بهادر ولی عهد محمد شاه عالم پادشاه غازی مدرسه بست و هفتم ربیع الاول سنه ۱۲۱۸ یک هزار و دو صد و هفتاد و هجری -

می باشد رجاء اینکه دو حرف از خط دست خویش نوشته
یار خود را شاد فرمایند زیاده چه

نقل شقه ولی عهد بهادر که از دهلی پنهار واقم رسید

فرزند داماد عزیز از جان میسرزا علی بیگ بهادر
سلطه الله تعالی عرضداشتب مرسله آن فرزند عزیز از جان
رسید و مراتب مندرجه مشروحا دریافت گردید ، چون
نوید خبریت ها بود مسرت بر مسرت افزود نوشته اند که
عفو تقصیرات آن فرزند فرمایند تا خدمت لایق فرزند بجای آید
فرزند نا مدار من آن عزیز از جان گاهی مصدر هیچ تقصیر نشده
اند ، و خطابه از آن فرزند سرچر شده که ضمیر منیر ما که دوریم
یا ملاله از آن فرزند داشته باشد از آن فرزند بسیار راضی و
خوشنود هستیم ، ازین طرف بوجوه اطمینان دارند و این مفارقت
ظاهری که رویداد این را از مشیت قادر قدیر تصور توان نمود
والاجدائی آن فرزند گواراه خاطر مبارک است ، درین و لاخریطه
هم عرضداشت امارت و ایالت مرتبت شوکت و شہامت منزلت
عظیم الدوله عبدالعزلی خان بهادر شوکت جنگ معرفت خاندان
موروثی راه اهمیت راه معده نکور از نظرائور گشت ، از استقام
واقعہ عہدہ الامراء بهادر در خاطر عاطر متاسف گشت متعاقب
عظایام حضور لامع النور شرف اصداار خواهد یافت ، بجه سبب
عدم دادن ذخرانہ صوبہ دار اینجا توقیف شد ہمیں کہ نذرانہ
صوبہ اینجا میرسد حاجت روانہ خواهد شد ، می باید کہ عرضداشت
بحضور انور از سال می داشته باشند ، مابقی احوال از نوشته

خواهد نوشت ، ایس بیت از تالیف خود نوشته ام برای
نشان بیت

هجر تیرم میس هم خراب هم

اسلم لایق عتاب هم

و السلام

نقل رقعہ ترکی کہ میرزا مغل صاحب از خط

خاص خویش بر اقم نوشته اند

یو چیتخام یالبار پاچی دان اولجاس سو نغریه تو یار غاجو

اسون بیغیکیز کوپ تالابدین یتشته اوی کون کور کاریندان

گو نکلو من شیونچی و عرهمینی سرتی بواری تئگیسری تعالیه بیلا

دور کیم سپزده کوپ یو غلامین فی قیلای کیم یسیری قاتیق

و کوک یراق بار روزی تعالیه ایسه بیزنی و سپزنی تیریک

ایکسیکاپیر قالا کو روشی قاسون اوندان یراق یوق مین

چغای سایم قلعه سپزنی دعا خیر بیبرله یو غلامین

ترجمہ ترکی

ایس بنده عاجز بعد سلام واضح باد خط ایشان بعد مدت

رسید از دیدن آن دل را خوشی و جگر را مسرت شد ،

حق تعالی می داد که شمارا بسیار یاد می کنم حکیم که زمین

سخت و آسمان دور است ، خدا تعالی اگر شمارا و ما را در

زندگی یکبار ملاقات کند از و دور نیست ، من بنده هر بار

شمارا بدعا خیر یاد می کنم و السلام -

نقل رقعہ فقیرہ بیگم صاحبہ خواهر کلان حقیقی

مرزا مغل و مرزا مغل صاحب از خط خاص ایشان

در زبان اردو کہ بنام رسید

نقل رقصه مرزا مختل و طخل صاحب که ملفوظ شقه ولی محمد بهادر بنام راقم رسید محرره تاریخ و سنه صدر

برادر بجان برادر خوشتر از جان علی بغت عرف میرزا کلان
التهامی به عمهور اظفری حفظه الله از مختل طخل بعد سلام یاد
بود و اضح باد بعد مدت مدید که از جیپور به لکهنو رفتند یک
دفعه سابق و یک دفعه حال که خط در عرض حضرت و لیسعه بهادر
دام اقباله فرستاده بودند رسید ، کمال خورسندی دست داد آنچه از
خواب غفلت بیدار شده دوستان را یاد کردند اگر در پی ولا در
شهر می بودند تمام روز صحبت هم جنسی می گذشت آنچه در
مقدمه و کالت قلبی نموده اند اگر معرفت بنده منظور می دارند
بهتر و الا معرفت دیگر منظور باشد بهتر بشر طیکه چنده کار
برآید ، و اگر مثل جیپور باشد چه حصول از احوال میرزا خورد و
میان میرون هیچ اطلاع نکرده که کجا آرند و چه می کنند بهر حال
حق تعالی دوستان را زنده خوش دارد همیشه تا دست داد
ملاقات از خبر خیریت ها فسرست بخش باشند ، بزرگانی حضرت
ولیسعه بهادر دریافت شد که اراده حاضر باشی زیر سایه دارند
حالات اینجا از اخبارات دریافت بوده باشد که نوشتن آنرا
دقت عظیم بایست ، اگر یکبار ملاقات کنند چشم ما روشن ، این
جانب مشق چند خط کرد و فردی برام نشان نوشته ام نیز
نشان کباب کبوتران و وفاداری دسترخوان و رکابی که در نو محله
در وقت ناهار در عین شدت آتش جدال و قتال می
فرستادند نوشته ام ، از پی راز کس و اوقاف نیست که بشما

و بعد هنگام غلام قادر مردود راقم را تحویل دار کتابخانه
و غیره سرکار خویش نمودند و بحضور پادشاه و ولیعهد بهادر در
وکالت های عاصی نبوده در موا عید آئند اکثر عرایض مطالب
راقم را بخط حضرت قدر قدرت و ولیعهد بهادر مزین کنانیده می
فرستادند ، چنانچه بعض عرایض و دستخطیه حضرت قدر قدرت
و ولیعهد بهادر تا حال نزد خود موجود دارم ، امپد قویست که
هم در وقت از وساطت صاحبان عالی شان موصوف و عده های
مطلوبه بهوجب دستخطیه بوفارسد و نسب نامه ایشان محبت شفقت و
عنایت که در باره راقم مکرر تکرار ادراج یافت ، از قبیل
ضعف تالیف ذراهد انگاشت -

تشیید - باید دانست که میرزا بابا موصوف مغفور در اوایل
سلطنت یحیی عقب شاه عالم پادشاه در ولیعهدی میرزا جوان بخت
جهاندار شاه مردود و نظارت بختور خان خوجه الباطوب به بهره
ورشان متوفی در زمان صوبه داری نجیب الدوله پنهان جد حقیقی غلام
قادر افغان مردود و مذکور بهوجب استیذان و استرضای پادشاه جرجاه
تادوازده سال به نیابت سلطنت پرداخته اند ، بوجه شته صوبه دار
دهلی و غیره و دیگر امرا جناب ایشان را اقوام طخیان و عصیان نموده
و فتنه انگیزی ها در آموختند اصلاً بسبب رضا اصخاند ساخته هر چند
لیاقت این امر نسیم و حسماً داشتند و در آن احیان راقم هوشدار
بود ، این ماجراها چشم خورد می دید و جگوش هم می شنیدم ،
و همچنین حضرت عرش منزل یحیی عزیز الدین عالم گیر ثانی
که عمر حقیقی جناب ایشان بودند و نیز در عهد سلطنت خویش

از پس جانبیه جسد سلام و اشتیاق تمام که معلوم فرمایید که آپ همشیره صاحبیه سه ملاقات فرماکر جو اس سبت کوچ فرما هوسه هپس اس دن سه اپنی خیریت کی خبر سه یاد و شاد نهپس فرمایا که دل همارا تمهاری خیریت کا دگران سه ، امید که دوستی قدیمی کو یاد فرماکر اپنی خیریت کی خبر سه اطلاع بخشو جو خاطر اپنی جمع هو ، از طرف درخوردار من که اسم معلوم است سلام دیاز قبول باد از همشیره صاحبیه نیز زیاده چه ، محرره پادردهم رجب سنه الیه ،

تتمیه - اصل نام نامی میرزا مغل محمد اکرام الدین است و اسم شریف میرزا طغل محمد عبدالهقندر هردو صاحبان عالی شان پسران پادشاهزاده محمد علام الدوله بهادر الهخروف به میرزا بابا ولد پادشاه زاده محمد اعزالدین برادر خورد محمد عزیزالدین المشهور بحالم گیر ثانی پادشاه الملقب به حضرت عرش منزل ابن محمد معزالدین پادشاه المشتهر بجهاددار شاه المخاطب به حضرت عرش آرام گاه ولد محمد محترم بهادر شاه المخاطب به حضرت خلد منزل ولد حضرت اورنگ زیب عالمگیر پادشاه غازی المخاطب به حضرت خلد مکان اذار الله بهرامهم جناب هردو صاحبان موصوف اگر چه در رشته داری عمر راقم می شودد اما از و نور شفقت و فرزند خواری و عنایت بزرگی صاحب کلان عاصی را باز خوانده اند و در مکاتبات نیز بهمین لفظ یاد می فرمایند و صاحب خود برادر خوانده بهمن عنوان الی الآن در رقایم عزت بخشند ، علاوه آن رازها که بها در و پدر فرزند شتوان گفت عاصی موتهن دانسته بران اسرار مطلع ساخته اند و همیشه در پرورش راقم بوده اند ،

دارای دیار گردانیده بنام دامی حضرت شاه عالم پادشاه نویدت
خلافت نواختند و سکه سلطنت زدند و در همه رتق و فتق این سلطنت
تادازده سال جناب ایشان مختار کل بوده ،

گنجینه - دواب زیشت محل موصوفه محل عالییه حضرت عرش
منزل شهید بودند و هیچ پسر و سوا یک دختر که بنام خیر
النسا بیگم الهخاطبه به دواب عهده الزمانی انداز شکم خود
نداشتند لهذا شاه عالم پادشاه را از عهد طفولیت که خلف اکبر
و ارشد حضرت عرش منزل اند به فرزندی خویش گرفته پرورده اند
اما دواب عهده الزمانی موصوفه با محمد عزت افزا عرف میرزا
مدو که پسر محمد همایون بخت برادر ، حقیقی پادشاه فرخ سیر
شهید مرحوم بودند که خدا شدند ، و در پسر و یک دختر بهر
رسانیدند بنام میرزا هجو صاحب و میرزا مگو صاحب و دگنابیگم
صاحبیه نام اصلی شان فراموش کرده ام سبهم الله تعالی ، اما چون
شاه عالم پادشاه سال دو از دهم از اله آباد مراجعت فرموده در
قلعه مبارک تشریف فرما گشتند و بر وقت سلطنت دار الخلافت
شاه جهان آباد دهلی با دولت و اقبال جلوس فرمودند میرزا جوان
بخت و لیعهد مرحوم را که از بطن دواب تاج محل بودند باقتاق
سلطان بیگم عرف جیونا بیگم موصوفه و با بیگم جان نامی دختر
خویش میرزا مغل صاحب موصوف را که خدا فرمودند ، چون محل
مذکوره میرزا مغل صاحب بعد تولد پسر و فات یافت ، دختر
دویم را باو شان نامزد فرموده اند ، اما تا حضور من شادی
ندادگی شان بجهل نیامده ، چند شش ماه آن طفل نتولد نیز
نداده ، و بعد حضرت قدر قدرت عزیز النسا بیگم دختر حضور را

جناب ایشان را صاحب حوصله دریافته همراه قدس معزتر از
فرزندان خود می داشتند، ولائی بیگم دختر خویش را با ایشان
داد خدا فرمودند و جناب میرزا محل و میرزا طغل و فقیه بیگم و
قتلغ سلطان بیگم الهشهر به جیونا بیگم از بطن مبارک لائلی بیگم
موصوفه مذکوره تولد یافتند سلام الله تعالی، و چون حضرت عرش
منزل را ترک حرامان شهید نمودند، در آن وقت درین هنگامه بلا
گرفتار بودند و بعد شهادت حضرت مغفور جناب ایشان را قید
نموده در قلعه مبارک بنومحله سلاطین محبوس داشتند، و
حاکمان وقت محمد محی الهله ولد محمد محی السنه ابن محمد کام
بخش خلف غورد ترین حضرت غلامکان را از قید نومحله مبارک
برآوردند پادشاه کردند و مخاطب به شاه جهان ثانی ساختند،
تامدت ده یازده ماه ضرب سکه سلطنت ایشان جاری بود چون فوج
جنوب یعنی بهاو و وسواس را رسیدند از نوش و خواند و
همانیدن جناب ایشان جنوبیان مسطور شاه جهان ثانی را دستگیر
نموده باز قلعه مبارک در نومحله بدستور قید نموده و میرزا
جوان بهت جهادار شاه موصوف مغفور پسر کلان پادشاه جمر جاد
را که هفت هشت ساله عمر داشتند بعد جناب ایشان باز از نومحله
مسطور برآوردند از طرف شاه عالم پادشاه که در آن زمان در جلده
اله آباد مغایم سراوقات دولت علمای بود و لیعهد نموده و نواب
زینت محل مادر علای جهادار را در محل محله سردار و بهتاور
خان مذکور را ناظرکل گردانیده بر دیوژی های پادشاهی و سلاطین
و جنگات ذی اقتدار و جناب ایشان ولیعهد جهاد را سپرد نموده
و بهشاورت مهاک مختار کار و نجیب الدوله افغان مسطور را صوبه

بود، چون از من شکوه ذلوله می شنید مرا نیز به افیون خوردن مصر می گردند، اما احوال پزشکی و خشک دماغ و سوء مزاج اهل افیون را ملاحظه نموده گرد آن دگر دیدم، روزی در مذهب تذکره رفت، جواب داد که هرچه پیشوایان خود تعلیم کنند بهتر آنست که در پی آن روند گفتم مخالفیست مدققى کجا مانده و غرض از شق ثانی می درآید که از اول، متامل گردیده سکوت اختیار کرده داشتیم که این قضیه دراز بود لهذا قضیه بر خویش تن کوتاه نمود و من نیز قطع سخن نمودم، اکثر شکریه ذاهدانی و کم خردی امرایان اینجا می نمود و گفتار و خوراک و پوشاک اینها را مکروه می داشت و می گفت اکثر از مردمان این جا مثل سناس اند که از سایه مردم می روند

تنبیه - راقمِ اولا عالم طبابت از حکیم عنایت الله خان خواسته ام که پسر حکیم عبداللّه که حکیم حرم متحصّره حضرت خلد منزل چوده و خطاب هانی اش والد راقم عنایت فرمودند، از جان زیاده تر فرا دوست می داشت، و در تعلیم علم طب دقیقه فرو نهی گذاشت، بنام کتاب در طب تالیف داده مجلد و محبوب که درو مرکبات تجربات خود و دیگر ثقات جمع کرده آورده، چون در جوده پور راقم عقب من رسید و چون در لکھو رسیدم محبت کتب متعاقب من عازم آن سمت گردید، در اثنای راه نزدیک بلگرام دردیخه سانگی پاکی قاطم الطریق و یرا شهید کردند و اسباب ویزا بغارت بردند، اصل کتاب همراهش تپا شد مسوده اش تا حال موجود دارم غفرالله که از حکیم میهن حسن ابن حکیم میسر امام الدین دهلوی مسطور

با میرزا طغل موصوف کدخدای فرمودند و صاحب اولادشده باشند
سلبم الله تعالیه -

ذکر وفات حکیم احمد الله خان دهلوی

حکیم احمد الله خان دهلوی در هجری سال بتاریخ نوزدهم رجب
سنة الیبه هم در بلده کرناٹک باجل طبیعی در گذشت رحمه الله
عیاله ، شغصه در تاریخ وفاتش گفته -

ذمعه - احمد الله که درین عصر مسیحائی کرد

رفت بر دست ازین دار فنا با ایمان

سال رحلت معبد جرف سرنامش هاتف

گفت امروز بر رفت آن فلاطون زمان

حکیم مسطور از تلامذه حکیم میر حسن دهلوی است ، براقم می

گفت که تاداو زده سال زیبردست حکیم مسطور باکستاب نسخه نویسی

رسیده ام و مطب شان دیده ، الحق در فن طبابت و حکمت و علوم دیگر احده

از حکامه دکن به قاجاله اش در سیدم ، چند رساله درین فن تالیف کرده

که فهمیدن آن برد کهنیان دشوار است ، از این جمله تحقیق المجران

و سلم الجرجات و شفا المجدور و امتناع کیمیا و دیگر تالیفات

دارد که نام آن نسخ پیدا ندارم ، و طریقه معالجه اوشان بر طور

استاد خویش اکثر بر فصد و مسهل منحصر بوده ، و قبل از

آمدن این حکیم و راقم در کرناٹک فصد را بسیار مکروه و

مضر می پنداشتند الحال که فواید آن را بین مشاهده نموده

اند که رواج یافته ، و حکیم مرحوم قبل از دو سال از زبان

خویش خبر فوت خود کتابچه براقم داده مرد ، حکیم پیشه

از ثقات اطبا بوده ، اما در اواخر عمر معالوب افیون گشته

کلامی احمدیه بدو نمی رسد ، علاوه آن عللاجش بر طریق ییودانیان است اما شدائی خان در ماهه هزار روپییه و خطابه از آصف الدوله دارد اکثر به سفر می پردازد لیکن مضامین سبک و مبتذل می آرد ، اما اذفاق معالجه اش دست نداده ، گاه گاه نزد مدار الدوله و سرفراز الدوله می رسد اتفاق گفت و شنید میگردید ، طور معالجه و به نیز بر طور ییودانیان است ، و علم خوب دارد لیکن از ثقات آنجا مسبوغه شد که بیمار خویش را بدان قدر پرهیز می فرماید که قریب هلاکت می رسد و شنیدم که حواس او را اختلال دریاخته ، اکثر در اوزان دوا از سهو افراط و تفریط میکنند اما میر محمود سید صاحب عزت که خسر شجاع الدوله می شود فن طبابت خوب و رزیده اما مزاج نازک و تند دارد که شبه از ذکرش در کلمات آصف الدوله در تیر اندازی اندراج یافته ، اکثر به معالجه سرفراز الدوله می پردازد غیر از تند مزاج صفت به ندارد و ازوشان نیز ذولید برداشتم ، اما میرزا رضی نام طبیب اکثر در عللاج ییودانی غلط می نماید و خود را قی عادت دارد . نقام چون لطف علی خان بهادر که نیز به و برادر خاله زاد سرفراز الدوله بود عارضه تب مرگ بهم رسانیده و تا یک سال بیماری و امتداد یافت همه اطباء مذکوره بمعالجه اش پرداختند کار نتوانستند کرد ، چون سرفراز الدوله را همدان ایام سفر کاکته پیش آمد بیمار مذکور را درضه راقم گذاشته رفتند که مشورت معالجت بردارم جناب حضرت شریک باشند ، اما عقب اوشان چون از مشورت محل مریض عللاج این بیمار بدست میرزا رضی مذکور آمده با وجود امتناع جمله اطبا بر راه خویش اصرار و استبداد نهوده بیمار کهنه را تا

فواید اخذ کرده قریب ده سال از و شان طور طبابت و قاروره
 شناسی و بیاض در یافتنه و نسخه جات او شان را جمع نموده و طور
 معالجه حکیم احمد الله خان برادر شریف خان و حکیم میرزا فضل
 خان سامان سرکار نواب عمده الزمادی موصوفه و حکیم نورالدین
 چهلست حکیم سرکار میرزا بابا صاحب موصوف مرحوم و حکیم
 خلیل که در اصل عطار و ملازم سرکار ما بوده و غیره را دریافت
 نموده تجربه ها حاصل کردم و تکنیک در قلعه مبارک بدوم معالجه
 محلات به نیابت حکما می نمودم و رساله در فن طب الهی
 به فواید الاطفال تألیف نمودم که هنوز نا تمام است ، اما
 چون در لکنو رسیدم و با سرفراز الدوله ملاقات نمودم حکیم
 احمد برادر خود ترین معالجه خان مرحوم را متعین کردند ،
 معالجه من و اطفال و محلات را تم مشغول بود ، رویه معالجه
 نام برده بسیار نازک و در استخاره موقوف است موافق استخاره
 دوا می نویسد اکثر مرض ها شفا می یابند و حکیم ناصر علی رفیق
 قدیم نواب مدار الدوله چهار بسیار طبیب دانا و دیرینه است
 و میرزا اصغر علی دختر زاده حکیم غریب الله مرحوم دهلوی را
 دیدم بسیار پسندیدم و صحبت آن طبیب غنیوت پنداشتم ، بسیار
 طبیب حائق اکثر بهکان ما می رسید و جذب فواید می گردید سله الله
 تعالی ، امامیر صادق طبیب که بسیار گران گوش و کرانه نقره
 خورد همراه می دارد که وقت مکالمت سر باریکش در گوش خود و
 سردوم آن کرنا که فراخ تراست نزدیک دهن قائل می گذارد و
 بسهولت آواز را می دریاورد ، بسیار صاحب علم است و انواع فنون
 در کلام دجاعت اقصی بلاغت و فصاحت دارد که شاید در شیرین

سید غلام علی خان دختر زاده حکیم میرا فضل خان مسطور به تقریب
دریں جا رسید بدو رجوع کردم ، بسیار طبیب جوان صالح
صاحب علم و شعور یافتیم و تشخیص و علاج و را بسیار پسند
نمودم در علاج چند کس دریں جایدهیضا نمود ، و باز بطرف
لکهنو معاودت نمود ، از شاگردان حکیم میرا اصغر علی مذکور
است سلمه الله تعالی ، و بعد آن چند حکیم تجمل عظیم
خان لکهنوی که از تلا مده حکیم شفاقی خان موصوف بود رجوع
کردم مردم آزاد وضع می نمود ، شعر فارسی و ریخته بسیار
درد شک می گفتم ، تخلص خود را تجمل نموده علمه نیکو داشت
اما اجلش فرصت نداد ، در ترچهایلی رفته وفات یافت
غفر الله له ، اکثوی اگر در امراض کم و زیاده نصیب اعدا مارا
احتیاج بهم می رسد ، راقم خود متوجه معالجه می شود و گاه
به اطباء آنجا که مستشاه خاطر من اند و به راه بهگوانداس
دیوان سرکار بهشورت می پردازم اما راه بهگوانداس دیوان
سرکار راقم که مذکور شد اگرچه علم فارسی و عربی چندانی
ندارد اما میراث پدر خویش در فن طبابت طور معالجه پدر
و برادر خویش را دیده تجربه ها حاصل نموده و ذالیفات و
تجربیات پدر خود یاد و همراه دارد و از مدته این فن را مشق
کرده که عالمه دریں کراثک هم بدو رجوع می آورد و شفا
می یابند ، اما بالفعل دریں جا نام سیده میرا اعظم که در
فن طبابت مهارت دارد و از شاگردان حکیم احمد الله خان مرحوم
و نیز شاگرد میر فضل علی خان که شاگرد رشید حکیم احمد الله
خان مرحوم است چون رسید و طور معالجه و مخلص بر طور

چند روز پیشم قلعارس و موز پخته خوراندید و کار بیمار باخر رسانیدید
 رحمه الله علیه ' و از کار دیگر اطباء لکهنوی بنابر تطویل کتاب در
 محل مناسب این نسخه موجود لهذا بر همین قدر اکتفا نمود ،
 اما حکیم حسین رضا خان والد حکیم محمد یار خان که دخترزاده
 حکیم کاظم علی خان قلعارس دار مسدود الخلافت اکبر آباد آگره و حکیم
 عبداللہ خان این مولوی محمد اشرف دینی عمر حکیم مسطور که برادر
 زادگان حکیم عنایت اللہ خان مرحوم مذکور اند درجه پور بهرورد
 ورود من ملازم راقم گشته و تا برخواستن از لکهنو رفاقت داده در
 لکهنو به خطاب خانی ایشان را سرخراز نمودم محالجات ما و محلات
 ما بدست اوشان بوده شب و روز در خدمت راقم حاضر مانده اند
 و در محالجات عبدالایان لکهنوی دخل می نمودند و اکثر به پهن شفا
 بدست محالجات شان بود حالا شنیدم که بهرزت تمام در بنارس می گذرانند
 اکثر عرایض حالات خانگی و غیره ارسال می دارند بسیار خدمات راقم
 نموده و در صله آن متوقع هرگونه بوده اند اما زماذ فرصت داده
 که آن ملازمان به کمیته و دبیرینه را طلب فرمایم و در ظل عاطفت
 خویش پرورش نمایم ، اما چون راقم در کوناژک رسید طور علاج این
 جا را بر عکس دید - کل مشربان این جا علاج خورد و کلان را بروغن
 خروم یعنی بیهودنجیر منحصر نموده اند و مسلمانان که طب یونانی
 خوانده نیز با ادویه یونانی و فردگی روغن مذکور اکثر همراه می کنند
 و از فصد بیمار را می ترسانند ، خایف بودم و از آن علاج اگرچه تمام
 نبودم ، باره حکیم ابداللہ خان دهلوی را یافتیم که از شاگردان میر
 حسن دهلوی است غنیمت دانستم بنام جرعه رجوع آوردم تا که حکیم مذکور
 زنده بود محالجات ما و اطفال و عیال ما می نمود و بعد و به چنده حکیم

کند خدائی با مجالس متعدده با توره بندی لایقه و رقص و سرود
رجال و نسوان و انواع اهل طرب تا ماه ذی قعدة سنه الهیه
امتداد یافته و با فضال تئگری تعالیه بیهمال با جهاز لایقه و اسباب
مناسبه شادی کند خدائی به اخصرام رسید و در هیچ رسمه دقیقه
فرو گذاشت نشده بتاریخ هفدهم ذی قعدة سنه الهیه با جلوس
و تیاری تمام بهادر مسطور موصوف رسم شب گشت محمول
بجمل آورده نور چشمی را بغیس و عافیت با شان و شوکت محبه
جهیز و مکنیت و اسباب ظاهری آنچه مقتور بود بخاضه بهادر
موصوف رسانیدیم ، و جناب هشیمره صاحبه نواب سلطان انساجیگر
موصوفه درین شادی ترویج در حالات صدمات خویش سخت
گرفتار و معذور بودند ، اما نواب بیگر مهمل عالییه نواب
عظیم الدوله بهادر امیر الهند والا جانه درین شادی هم
امدادیم بهم آوردند خدام تعالیه شان را خیر دهاد الحمدلله علی ذالک

ذکر تولد فرزند سعادت مند نورچشمی مسطور

سلمها الله تعالی

بتاریخ بیست و یکم شهر شوال سنه اکهزار و دو صد و هشتم
هجری بفضل الهی نورچشمی مسطوره پسر نیک اختر آورده بشمار
تائید الدین محمد اکبر خواندیم ، آنچه رسم ضروری هندوستان بود در
تولد این دختر زاده نیز بجمل آوردیم زادهها ، الله عبرهما ، الحمدلله علی
ذالک آئنده معلوم نیست که در تزویج بذات و بشین باقی زمانه
چه رنگ نهاید و چه که اتفاق افتد و از دست راتم چه آید " اللهم
(۱)

دیوآندیان یافتیم پسندیدیم و غنیمت شمریم ، از چند سال رفیق من
 شده عجب مرد صالح ، متوکل سلیم الطبع حلیم وضع تیز فهم
 کهند جیس دیدم ، حق تعالی در همه امور ویرا محروفت راقم
 بکار دلی رساناد .

ذکر تولد نور چشم خورد راقم میرزا علی بخت المعروف به جانی میرزا

بتاریخ سیوم ماه شوال سنه الیه از خورد محل پسر نهک
 اختر تولد شده الهی به میرزا علی بخت و معروف به جانی
 میرزا ساختم نهایت براقم اشبه و بر بشاره آثار سعادت است
 حق تعالی بصدت و عافیت و جعیت و اقبال و عزت تحصیل
 علم نصیب گرداناد و پسر طبعی رساناد .

ذکر کد خدائی دختر کلان راقم الهسها به سعیده النساء بیگم مذکوره

در ماه رمضان المبارک سنه ۱۲۱۹ یکهزار و دو صد و نو ده
 هجری رسم عقد نکاح دختر کلان راقم الهسها به سعیده النساء بیگم
 زاده الله عمرها و عصمتها ، با امیر الدوله بهادر امیر جنگ المعروف
 به عبدالقادر خان موصوف که خواهر زاده حقیقی نواب محمد
 علی خان بهادر امیر الهند و لاجه و سردار با لیاقت و شان و
 شوکت و از مشاهیر نام آوران این دیار است منعقد گشت ،
 در آن مجلس که مکان راقم واقع بود سر آمد فضلا ملک العلماء
 مولانا عبدالعلی محسنه قاضی القضاات محمد قاسم مستعد خان بنگالی
 و مفتیان قضا و دیگر علما و اکثر اولاد رؤساء این جا محسنه خاندان
 والا جاهیه حاضر بودند و بعد اتمام رسم نکاح رسومات شادی

باز حالت اول مشاهده کردم، کره سیوم نیز بدستور یافتند و درین بار اکثر از امرزادگان هندوستان را که این حرکت را از من دیدند حمل بر خفت عقل من نمودند، من خجالت زده باز گردیدم حالیکه جناب حضرت تشریف آوردند، چون ما و دیگران حتی جناب ادبی سلام نمودند همون حالت ولی عهد بهادر مرحوم را در ذات نیز ملاحظه نمودم، اکنون معلوم شد که حالات همه شهزادگان قلعه مبارک همین باشد، گفتم بایه قسم رب العزیز است که از راه نفوت و تکبر تکلفا این حالت را بعمل نمی آوریم بلکه رسم تمام خاندان تیموریه همین است که بغیر از هم چشمان خویش بدیگری عادت سلام تعظیم نداریم، و شاهد حال این سفرها آنست که چون از قلعه مبارک بر آمدیم چون کسی در راه صورت مرادید سلام می کرد، روه و را می دیدم و خاموش می ماددم، کسا نیکه رسم شهزادگان قلعه مبارک را می دانستند تعجبا می گفتند که آیا این کسی از نسل تیموریه باشد که قدر نفوت دارد بعضی از خواص ما این افوازه را بجهن می رسانیدند که جناب حضرت تا حال در راه اند و حدود اعدا پیرون نرفته و در حالت سلام مردم به اعتنائی می فرمایند مردم ها چنین مظنه می نمایند، گفتم لاچارم تا حال کسب این کار نکرده ام فراموش میکنم حالاخواهم آموخت بعد سالهابیاد خواهد ماند اکنون اگر از من می خواهید و این سبق را می آموزید در آن وقت دست مرا گرفته درسرم گذاشته باشید، القصه چون نواب مدارالدوله بهادر بسیار ضایع فرمودند که حالا شما صاحبان صاحب غرض شده

افضل حاجا ثنا و اکف مهما ثنا فی الدنیا و الدین بر رحمتک یا ارحم
الرحمین

تنبیه - چون در لکهنو رسیدیم و با سرفراز الدوله ذایب وزیر
در عشره محرم الحرام در امام باره اوشان ملاقات شده اکثر اوقات
مارا دعوت می کردند و به مهمانی تکلفات پیش می آمدند ، تا یکسال
رسم ملاقات ما هم بدین و تیره گذشت که سرفراز الدوله و غیره
رسم سلام ادا کرده پس پشت من می نشستند و من همچنان نشسته
می ماندم و به اشاره چشم سلام شان می گرفتیم ، خواب مدار الدوله
بهداد همصار جنگ موصوف که از یک طرف خواجه زادگی جد ما می شود
و از طرف دویم که مانسل تیموریم و اوشان نیستند ، چون بر عاصی
سلام می کردند من رعایت جدید مرعی داشته السلام علیکم فقط
از زبان می گفتم -

ناید - چون مرزا محمد علی پسر کلان مدار الدوله
حالت به اعتنائی مرا در تعظیم و سلام مجافه نمودند
روزم در حالت انبساط ماجرائه که بر اوشان گذشته از زبان خود
بیان نمودند که چون پادشاه زاده میرزا جوان بخت ولی عهد بهادر
پسر کلان شاه عالم پادشاه مرحوم موصوف در لکهنو آمدند ، روز
در اثنای سواری اوشان من بر اسب سوار بودم که دو چارم شد اسب
را تاغشته و نزدیک رسیده مجرایه ادبانه به تقدیم رسانیدم ، اوشان
دیدند و خاموش ماندند ، پنداشتم که ندیدند زیرا که اگر می دیدند
دست بر سر می گذاشتند ، بار دیگر اسب را روانیده بطرف دویم
رفته از آن قریب رسیده مرة الاخری سلام مودب تراز سابق بجا آوردم

دشپند و در وقت برخاستن من رسم تواضع را ترک کرد ، در
اثنای کلمات دیگر در موقع ایس لفظ را بر زبان آوردند که جواب
ترکی ترکی گفتم ، این را مفصل باید کرد گفتند در همه امور همین
لفظ را باید فهمید ، گفتم ایس عجل را زیاده ترفصیل بپادداد
به تبسمه در جواب گفتند - بیست

پادشاهان و گدایان دو گروه عجب اند
که نبودند و نداشتند بفرمان کسی

آذگاه پنداشتیم که چون ایشان تواضع من بوقت آمدن بعمل
آوردند و من از تواضع ایشان قاصرماندم این گفتار و کردار عیار است
از آن است ، بدیهه جواب پر داختم که وام بر حال کسی که
جامع هر دو صفات باشد فهم من فهم -

ظپیر ایس - روزه آن بود که اگر بخشیان عظام مهارجه ها
و غیره راهزگاه از دست خویش در شقه جات لفظ بهادر یا جیوخوشتن
می خواستیم به الاحام مارا مانع می آمدند که جناب حضرت
را بنی زبید که نسبت بامثال ماغلامان این الفاظ برنگارند و حالا اگر
احادناس را بدین کلمات نخواستیم و یا نه نویسیم از چهره حماقت
شان رنگ ملال می تراود ، این همان ثمره همان است که والیان و
خاظمای دهلی برابر اشتغال و هتک حرمت راقم دیگر اسباط حضرت
عرش آرا مکاه یعنی بنی اعمام مارا از قلعه مبارک بیرون
گردانیدند و حرمت آل غیمور را بدین عنایت رسانیدند - امانه
تنها این ضرر را رسید بلکه تا فرزندان شاه عالم پادشاه منجر گردید
فهم من فهم ؛ مطابق این حالت از تصنیفات پادشاه قرايوسف
رباعی که در حالت ادبار و اضطراب خویشین گفته -

بهر در دیگر آن رسیدند می باید که اگر کسی سلام کند دست بر سر
شوید و به امرایان بتهظیم پیش آید که بتهظیم نسخه تالیف
قلوب است، آنگاه کسب این عادت نمودم، اما سوار نواب
مدارالدوله و نواب وزیر و خلیفش دیگر با هیچ کس بتواضع پیش
نیامدیم، الا هرامپور عالی مرتبه که سلام می کرد بر سر خود دست
می گذاشتیم و بس، و چون بدفعه اول بتهظیم و جواب سلام
سرفراز الدوله پسر دایم دودیده و دست مرا گرفته قسمها مغلظه
دادند که این حرکت ناپسندیده امروز کدام کس بدحضرت آموخته
و قسم حضرت امام حسین یاد کردند که هوی به اعتنائی و به
پرواهی حضرت را زیبا است، آنگاه من زیاده تر ازو شان سوگندها
دهانیدم که حالا معذور دارید، من از تهظیم شهادت قیامت مهترم
نخواهم شد.

نظیرای - روزه برای دیدن میرزا فاخر مکیس رفتیم که در
شهر و عروض اوستاده کامل است و از زبان او شان شنیدم که
وقتیکه شاه عالم پادشاه المتخلص به آفتاب دراله آباد وارد بودند
آنگاه اصلاح دیوان فارسی حضرت قدر قدرت را من نمودم و تبصر
شان بدرجه ایست که با پادشاهزاده میرزا جوان بخت ولیعهد
مرحوم مذکور و دیگر روسائیه آنها بابت تواضع رنجش هاه فاحش
بهیمان آمده است و چون با مردم که از اولاد و احفاد خاندان
گورگانیه ایم خیر به هم چشمان خویش عادت تواضع بدیگران کم
داریم بلکه مطلق نداریم، اگر تواضع نسخه تالیف قلوب و بهترین
اخلاق و نزدیک همه کس محبوب و مرغوب است بدستور
در تواضع نسبت بخود چون از من به اعتنائی دیدند روه درهم

می پنداشتیم که جز نام ایشان را انسان بچشم خود نمی بیند
 لیکن چون تباهی سلطنت از دست غلام قادر افغان رو داده
 و مستر پالهر صاحب وکیل این صاحبان و کرنیل بسکت یا
 نام دیگر داشته باشد که متعین فرخ آباد بود بطریق
 سپر در قلعه مبارک بطرف سلیم گده الحلقب به نور
 گده آمدند و اکثر شاهزادگان را بیرون محل طلبیده دیدند
 هم چنین دروازه ما نیز آمده ما را بیرون طلبیده و خود
 مودب ایستاده پالهر صاحب در زبان فارسی با راقم استفسار
 احوال این تباهی نمود و کرنیل صاحب خاموش ایستاده بود
 شاید زبان هندی یا فارسی نمی دانست ، بوقت رخصت چند
 صد روپیه بطور ذخیره بها گذرانیدند و رخصت شدند ، ما نیز
 بیژنه و هار وپان و عطر و غیره تیار کرده خواستیم که رسم
 مهمانی اوشان بجا آوریم ، چون درین باب بدصور اقدس عرض
 اطلاع نوشتیم ، حضرت قدر قدرت مباحثت فرمودند که رسم
 سلاطین نیست موقوف دارند ، الغرض از مکالمات و وضع صاحبان
 عالیشان دریافتیم که صاحبان فرنگ بغایت الاقصی آدمیت و
 لیاقت مراتب شناسی دارند ، من مشتاق این طایفه بودم ، چون
 از قلعه مبارک دهلی بطور مذکور بر آمدم و دیار را جها را
 نیز گذاشتم و به جاده لکنو رسیدیم ، در عشرة مصرم الحرام
 به تقریب تماشا که صاحبان فرنگ به وقت شب در امام باره
 نواب وزیر و نایبش می آمدند ، اتفاق دید و وا دید می شد ،
 از بشرة ایشان عقول این گروه مخبر بود اما از عوام و خواص
 احوال واقعات و اخلاق این صاحبان مختلف مرسوم می شد

رباعی

دی روز چنان وصال جان افروزی
و امروز چنین فراق عالم سوزی
افسوس که در قسمت عهده ایام
روزمه آن را خوید و این را روزی

امادریں ولا جاما زمانه به نهجه صورت نهوده که از محالات
است که آل و اولاد مادر و تیره خاندان غویش راسخ باشند
بقول شاعر

آنکه شیران را کند روجه مزاج
احتیاج است احتیاج است احتیاج
هر چند بر ضد آن دیگر گفته -

مرد غیرت که شود روجه مزاج
می ژند بر چشم خود صد احتیاج

و بریں طبعیخ دریں روزگار از صد هزار یکم هم از گردش
چرخ دوار نیاید و مادر دو ران نیز آید صدمه که از ملک آید
چاز و ناچار شاید کشید و آنچه تقدیر نهاید مجبوراً باید دید
بقول صایب - بیت

زندگی در گردن افتاد است صایب چون کنم
شاد باید زیستن داشاد باید زیستن
یالیت منت قبل ان ولدت -

چند فقرات و صفات صاحبان

عالی شان انگریز بهادر

تا که مادر قلعه مبارک محبوس بر دیم چون نام صاحبان
فرنگ می شنودیم بطور عنقا ایشان را امر موهوم یا عالم الغیب

بودی چه خوش بودی داشتیم که موجب ترقی ثروت و اقبال و افزونی ملک و مال ایشان را همی قوایش شده ، اگر مدعی گوید که از عادات این گروه چنین افتاد که در مواعید جزویات تغلف نمی ورزند اما عهد کلیات را برهم می زنند و برین تقاریر و پراهمین آورده حالت جنگاله و غیره را شاهد می آورد ، ما میگوییم که اگر چنده سفهائیم به مغز چنینی گیرند اعتماد را نشاید زیرا که بدیهی است که چون عاقله گزند خویش در امره بیند چگونه توقف گزیند . مطابق ” اقل مودی قبل الایضا “ در همه مذهب روا و عیس آن پر بیجا ، مع هذا اگر هندوستانیان زمانها اقل بودند مغلوب این قوم نگشتند ، پس اگر ایشان همچو ما هرگاه ضرر خویش در ایضا وعده صریح بینند و در تخلفش اهلاله گزینند بروز ما نشینند زیرا که ما این تجربه را برای الحین دیدیم که چون غلام قادر افغان و اسمعیل بیگ برادر زاده محمد بیگ همدانی شیطان بهزار منت و سباحت بعضی از رؤسا و علما را در میان آورده وکیل نموده پادشاه عالم پادشاه عهد و پیمان را بضمانت کلام الله و اثبات مواهیر طرفین موکد ساخته اندرون قلعه مبارک در آمدند ، چند عقلا و اهل تجربه که در آن وقت بهایه سویر خلافت مصیر حاضر بودند از گفتار و اطوار آن هر دو شک حرامان شاهنجار دریافته که این هر دو بچه گان امروز نرد دغامی باز ند و پادشاه را از تخت سلطنت می اندازند بحضور عرض نمودند که امروز از حرکات و سکنات این هر دو سفیهان بددات چنان می نماید که شاید انقلاب عظیم از دست شان بجهل آید . و تا حال اینها مغلوب اند و ملازمان حضور غالب ، زیرا که با محدود چند مقابل توپ خانه تیار پادشاهی ایستاده

اکثره از منشیان و غیره که از ملازمین ایشان اشراف و عاقل
جز مدح و ثنا زیان در حق ایشان نمی کشودند و عوام بدو
بشی مدح و مذمت ایشان در مجلس بیان می نمودند -
دانسته که مطابق بیت

ما نجا انک و الرسول معا
من لسان النورا فکیف اذا

بر قبول عوام اعتماد نمایند کرد ، اما چو از اکهنه پرسواستم
بجزم سیر دکن در بلاد قلهر و ایشان روان شدند و آبادی اراضی
و محبوری دیهات و ماموزی رعایا و از زانی غلبه جات و وفور
کشت و کار و پاکی طرق از قطاع الطریق و دزد و مکار و هوار
راهِ های ذاهوار و برام سایه و آرام مسافریں بهر دو اطراف
سڑک و دشاددن اشجار سایه دار و تعیین عدالت و قضاة در
هر دیهه از امصار و حق رسانی حقدار و حمایت مظلوم و
تنبیه ستمگار و قدردانی علما و اشراف و به حدود لایقه دشاددن
جهلا و اجلاف و ایفاء موا عید و اقرار و همبرانی تاکید و اصرار
به نظر آمده ، اگر در اسباب رزم می بینم و روز در ترتیب
و افزونی جیوش اند ، و چو سامان بزم را ملاحظه می کنم در
تجهیز امکنه و صفائی فروش و اگر ذکر علم را نیم پیوسته
در تحصیل علوم می باشند و همه اخات را محالوم نموده
اند ، و در شجاعت هر فرد اشجع روزگار و هر محل اسخام اعصار
غرض علم مجسم اند ، و در حرکات و سکونات با فیلاسوفان
یونان توأم ، غرض آنکه بدین درستی کار و راستی گفتار که
درین فرقه حاصل است اگر تواند پیغمبره نیز ضمیمه آن

جانت هندوستان غیر از سنگترة یحیی خاں رخ و لیجیون شیریں پیدا
 نیست ، و اگر بعض یافته می شود به مزه ، و اهل کوناگ مزه دان
 گندم را نمی دانند و اگر احیاناً می خوردند شکر سیر نمی شوند بلکه
 از قبیل میوه پندارند ، و عشره محرم الحرام درین جا جعینه بطور
 هولی می گردد و موسم هولی و دوالی و دسهره و نوروز را مطلق
 نمی دانند ، مگر کسانی که از هندوستان ذوارد اند و از اکثر امرایان این
 جوانب قاعده مجلس شیشی محدود بلکه از سایه مردم می رهند
 و ذائقه لطیفه گوئی و بذله سنجی و تفسیر طبع و سخن فہمی و
 شعر خوانی و راگ فہمی و سرود شنوی که ترویج دماغ است و
 آراستگی پوشاک و خوراک و زیور و خود آرائی مفقود ، و بعد در
 دو سه ۳ ماه تشرافی سر می کشانند ، اما اطباء این جا خطاها فاحش
 نمایند و مریض را در معرض هلاک اندازند اگر چه علم دارند
 اما در عمل نیارند ، از این خطایا آنچه مذکور می شود این است که
 رعایت بصران را با لکل مرعی ندارند و بغیر منضج مسهل خوراندند
 و بر یک مسهل اکتفا می گزینند حال آنکه مرض سوداوی یا بلغمی
 می یابند و یا بدن را از اخلاط مبتلی بینند و فصد نه شتابند
 هر چند بیمار را از غلبه خون مشرف بر هلاکت یابند و بلا
 تأمل غیر واقع در حضور بیمار نام مرض مهلک بر زبان رانند
 و او را از مرگ بترسانند و وارثان او را مضطرب سازند و بجای
 خالص یونانی میل نه نمایند بلکه بطور عطر مجموعه در نسخه ها
 ادویات یودی و ڈاکڑی و تلنگی بنویسند ، و عقیده بعضی آنست
 که درین دیار بصران نمی شود و فصد بحال مرضا مناسب نبود ،
 گویند که درین بلاد خون در ابدان حیوانات کم متولد گردد حال

اند و گویا اندازان سرکار با تور های سیر و مسلح منتظر امر قدر
 قدرت اند صلاح دولت درین است که حکم والا صادر شود تا قوی
 خانه حضور را آتش دهند و فی الفور دروازه های قلعه مبارک را بشد
 سازند تا کار این هر دو لوندان بوجه اسهل به فیصل انجامد که
 هنوز آتش اندک است بقدری آب توان فرو نشانند ، این محروض در
 محرض قبول نیفتاد ارشاد شد که الی الآن از خاندان ما دعاغم
 بعمل نیامده اگر احمیان ازین نیک در امان چنین خواهد گردید
 کلام الله که ضامن است خواهد فهمید و جزا خواهد رسانید ، عاقبت
 امر حضرت قدر قدرت نصایح فدویان را دشمنید و دیدند آنچه دیدند .

جواب دیگر آنکه عادت زمانه همین است که قوم غالب فرق
 مغلوب را محکوم خویش می سازد چنانکه پیردهلی چندم راجان هند
 راج می کردند و چندم قوم افغان حکومت می راندند و چندم مغل
 ترک بهمد چندم نوبت جنوبیان رسید اگر حالا طایفه عالی شان انگریز
 بهادر قاجز و متصرف گردید چه عجب بلکه این گروه اعلی جهاهین
 سابق است و در آبادی انواع در دیگران فایق .

ذکر رجال و نساوان و آب و هوا و رویت و موسم
 این دیار و آنچه مناسب و در ضمن آن بر دیگر
 خواهد است نوشته شد

درین ملک موسم بارش در وسط سرما بسیار کم و گرما به مزه
 و چهار تا معلوم می شود ، اما هوا در اشتهای و غیره از لکنو بهتر است ،
 و آب آنجا انسان را روبه پیری می رساند ، و اکثر زن و مرد این
 جای لطف کلام ندارد خصوصاً زبان دکنی بغایت مکروه ط
 شده ، و در لباس و زینت و تزئینات به نظر نیامده ، و اکثر از میوه

و حال که طریقه غنائی آن بزرگان نیز بر رویه سرور قدمابود ،
الحق زمان گذشته بدست هیچکس نیامده چنانکه در گلستان گوید -

فقدت زمان الوصل و البرر جاهل
بقدر الخیث العیش قبل البصایب

فایده ، در زمانیکه پادشاه احمد شاه موصوف را از سلطنت محزول گردانیده و در چشم شان میل نیل کشیده در نومحله سلاطین مقید داشته بودند ، اما در چشمی بصارت درشت و خوانند اند که باقی بود ، آنگاه راقم از پرده عدم قدم خود را بهمدان وجود هم نه کشیده بود لیکن جناب پادشاه محزول مسطور درین انزوا که ماهم همدران جا مقیم بودیم نیز قریب دوزخ سال انقاس زندگانی را غنیمت شهر دند که آنگاه راقم جوان بودم و از صحبت و کلمات ایشان حظی می ربودم و پس ازان بهمرض خناق روح خود را بهاز دان قضا سپردند ، اکثر استقام نمودم که این دو بیعت را بآه سرد می خواندند سر بجیب فرومی مالدند ، قول سعدی -

سخت است پس ازجاء تحکم بردن
خو کرده بهاز جور مردم بردن

قول صایب -

زندگی در گردن افتاد است صایب چون کنم
شاد باید زیستن ناشاد باید زیستن

و بعد این واقعه شاهزاده محمد جام بخش موصوف نیز ودیعت حیات را بهوکلان قضا سپردند ، اما شاهجهان ثانی موصوف که بعد سلطنت نه ماه بطور مسطور از سلطنت محزول گشته با سلامتی چشم جان مقید نو محله مذکور گشتند به حایل دیواره هفت سال دریک جا

آذکنه در هیچ کتاب معتقد مبین و متأخرین شاید این هفوات ایشان نیست، و هیچ کس نمی رسد که این مؤخرات به اسناد تألیفات اوستادان سابق و حال از کجایی گویند مگر بعضی اطباء که پیر و پودا نیان اند می خواهند که هم بران قانون بهلاج پردازند اما بهلا نمی گذارند که غلبه کثرت راست مقام ناچاری دیده خاموشی گزیده اند و مرضا که بهلاج کرده جاهل ماضوس شده اند و سخنان به اصل این طایفه از مدت العصر استماع نهوده راست و عادی گردیده هرگز بر کلمات ماکوش ندارند بلکه مارا نا دان پندارند، هر چند کتب رانها گیر و دلیل آریم و تجربیات فاحش نهانگیر آرم این همه نتیجه آنست که صاحبان اینجاعتی از مراض اعزّه و اذله مطلق علم این راه ندارند که خود متنبه شوند و رو به راه راست آرند و راست را از دروغ تمیز دهند و از بلایه خطایه معالجه اطباء بهلا بدهند، اما در رقص و سرود این جا بوم کهنگی می آید بطور دهلی و لکنو که حالا آنجا در رقص و سرود نیز طرح دو و گرمی جدید پیدا گردیده درین جاقطعا از به دوگم نرسیده

فایده - یاد می کنیم ایا ما را که از اوستادان کامل دهلی چهار سرود های انواع مسبوع می شد خصوصاً در خلوت که از گلوگم احمد شاه پادشاه ابن محمد شاه فردوس آرامگاه شا جهان ثانی اعنی محی الملک ابن محمد محی السنه ولد محمد کام بخش پسر خورده حضرت اورنگ زیب عالمگیر پادشاه غازی و شا هزارده محمد جان بخش این بادشا هزارده محمد کام بخش موصوف سرود شنودیم ای الآن مثل آن اصوات لکیده و حزین گوش زد راقم شده،

و بوطن اصلی خویش بشتافت ، و محبین الهامک تعاقب وی را تا دریاه اذک نموده بگذاشت ، بعد فتح در چند روز نواب ملایک زمانی بمنّت پادشاه فرخ سیر شهید مرحوم که محل کلان جناب پادشاه بودند به پادشاه زاده موصوف خطه خفیه فرستاد که فلان روز و فلان ساعت پادشاه داراسپاه از دار الفنا کوچ فرمودند و بعد البقا خفیه زدند و ما خبر این قضیه نامرضیه را تا آمدن شهادتی الهقدور پوشیده میدارم که میباید در پس جالامراه حاضر الوقت دیگر پادشاه زاده را از نومحله بر آورده پادشاه سازند ، می باید که اگر طعام آنجا خورده باشید زود رسیده دست درین جابشویند ، بهر چه اطلاع ایس واقعاً هایلک پادشاه زاده موصوف محه وزیر و سپاه جران تا دریاه اذک بنمیدوست خود نموده پلغار فرمودند و در پنج روز در شاهجهان آباد دهلی رسیده از راه های دروازه در قلعه مبارک داخل گردیده هروی ساعت تخت سلطنت را از جلوس خویش مزین ساختند و در بیت سلطنت بنام خویش دواختند و لقب ذات مبارک را احمد شاه گذاشتند و جنازه جناب پادشاه مرحوم را از راه خضری دروازه برآمد نموده در درگاه حضرت سلطان الحارثین محبوب رب العالمین زر زری زرجش سلطان نظام الدین مدفون کردند ، و جناب پادشاه احمد شاه در عیش و عشرت بر روم خویش کشودند و جناب والدۀ خود را به صاحب جیو و نواب صاحبۀ زمانی و نواب قدسیه و طغائی خویش را که مان خان بود به معتقد الدوله بهادر خطاب فرمودند و در لهر و لعلب از شیردگی زمامۀ غافل بودند ، بعد پنج سال وزیر الهامک نواب محبین الهامک رستم هند موصوف

ماندیم و بایکدیگر لهو و لعب را ندیدیم زیرا که در آن اولی من
 ده ساله بودم و او شان شاید بیست ساله باشند، در لکهنو بودم که
 فوت شان شنیدم که در قید سلاطین انقضا فرمودند رحمه الله علیه
 اجمعین -

فایده - در اواخر سلطنت محمد شاه فردوس آرامگاه پادشاه کابل
 و هرات یعنی احمد شاه درانی ابدالی افغان بجزم تسخیر شاه جهان
 آباد دهلی و دیگر بلاد هندوستان لشکر کشیده چون متصل بلده لاهور
 رسید در آن هنگام پادشاه دهلی یعنی محمدشاه در امراض متعدده
 گرفتار بوده مشرف بر مرگ بودند پسر خود را که نیز مرزا احمد نام
 و هفده ساله عمر داشتند ولی عهد کرده همراه وزیر خود اعتماد الدوله
 قمرالدین خان جهادر جاده جنگ روانه فرمودند و در لاهور تلاقی
 فریقین روداد، وزیر موصوف با ضرب گلوله توپ وقت نظر در
 تکه خاکی مصلی در حالت نیاز شهید شده، وقت مردن معین
 الهاک رستم هند الهاقیب به میسر منو پسر کلان خود را
 که همراه داشت از حضور مرشد زاده خلعت وزارت دهانیده و بر
 جنگ ابدالی تحریص و ترغیب نموده، و پسر خود را در حفاظت
 جنگ و داورس و دام بسیار نصایح نموده و در رسم تعزیت
 داری خود امتناع بجای فرموده جان بجان آفرین سپرده بعده در
 چند روز از تاقید غیبی و جرأت و شجاعت پادشاه زاده میرزا احمد
 و قهور و همت معین الهاک رستم هند از مهابت افضل قادر به
 همال بعد نصرت اقبال بجانب پادشاه زاده هندوستان و زید، و
 احمد شاه ابدالی پادشاه هرات و کابل زخم تیراز دست میرزا
 احمد پادشاه زاده هندوستان بردوش خود بر داشته منجم گردید

معزول بهر ض خنق در گذشت و در همون سال والده پادشاه موصوف بهر ض قولنج ایلوس بهرد ، و بعد دوازده سال احمد شاه پادشاه ولایت موصوف هم در کابل نیز بهر ض خنق جای را بغازدان قضا سپرد ، انانکه و انالییه را جسون -

فایده - چون ذواب صاحبیه محل مسطوره از تجهیز و تکفین دختر خویش فراغت یافتند ، حضرت شاه عالم پادشاه در محل خاص خویش طلب فرمودند و احوال مردن حضرت بهگم و شدائد ایی راه که مسافت بهیچیه دارد و حالات غم و اندوه را استفسار فرمودند . اتفاقیه درای مجالس والده راقم حاضر بودند ، چون ذواب صاحبیه محل حضور پادشاه در رسیدند و بنا به گریه وزاری و حقیقت گذاری نمودند محبه پادشاه همه حاضرین آنجا را سرود و رقص فراموش شده و در گریه به صاحبیه مصیبت متفق شدند و به اختیار می گریستند ، طرفه تر آنکه ذواب صاحبیه محل گفتند که من همه در راه شب و روز پهلو صندوق جنازه دختر خود پهلو خود را منضم بوده و در بغل گرفته می شستم و می ختم و دمه از گریه و هاه هام نمی آسودم ، شب در گریه و زاری بطور عادت مشغول بودم که بوقت شب از میان صندوق آواز شنیدم که دختر به دلاسم تمام می گوید که له والده جان گریستن فایده ندارد تا چند خواهید گریست حالا به صبر باید زیست ، بعد ازین اندک گریه من تخفیف پذیرفت و دوعه با صطبار می گذشت ، اما چون داروگیر هنگام غلام قادر عارض گردید مصلات ذواب ملکه زمانی و ذواب صاحبیه محل مسطوره که بیرون قلعه مبارک بطرف موری دروازه واقع بود در غارت غلام قادر افغان رسید ، در همون سال ذواب

بغارضه هیضه در گذشت و چنده خان خاندان برا در معین الهی
 مذکور وزیر گشت ، بعده در اواخر سلطنت جناب پادشاه موصوف
 قلمدان وزارت بجماد الهی غازی الدین خان مسطور بخشیدند ،
 بعد چنده بیوجوه شتم که ذکر آن درین جا نا مناسب از دست
 این وزیر پادشاه به تدبیر از تقدیر الهی از چشمان خویش و والدۀ
 خویش محذور و محزول از سلطنت شده در ذومحله مسطور منزوی
 و مقید گردید ، مادر چشمی پادشاه محزول را بصارتی باقی بود که
 اندک خوشی و خواهد می فرمود و هوگی سلطنت آن پادشاه شش
 سال و هفت ماه بوده ، بعده امر سلطنت بدحضرت عرش منزل
 رسید که در اوائل سلطنت احمد شاه پادشاه ابدالی موصوف به
 اختتام شکست خویش لشکر بر دہلی کشیده مسفر خویش گردانید
 و بعد صلح دہتر حضرت فردوس آرامگاه که بدحضرت بیگم موسومہ
 و از بطن دیوب صاحب محل بود یعنی خواہر علاتی احمد شاه
 پادشاه موصوف محزول را در خواست فرموده به آراستگی تہار و زینت
 مالاکلام و جہیز و مکنیت به شمار و اخیال واسپان مرصع نگار که
 چشم فلک پیر چنین اموال خطیر را ندیده باشد ، شادی طوی
 سرانجام گردید ، بعد چند هفته داماد موصوف عروس و خوش
 دامن خود را همراه برداشته بدار الخلافت خویش مراجعت نمود
 بعد ہژده سال کہ و زیادہ حضرت بیگم دہتر حضرت فردوس
 آرامگاه ہم در قابل بمرض طبیعی در گذشت و صاحبہ محل والدہ
 اش جنازہ و را بر داشتہ در دہلی رسید و نزدیک قبر حضرت
 فردوس آرامگاه دختر را مدفون گردانید ، و بعد یک سال احمد شاه

اسباب راتبه پیکال هائمه آب و گوشت و میوه جات و غیره ضروریات و حوایج لابدیات شادی و مهمانی سه پاس روز گذاشته و بعضی گیسوی ها چهار گیسوی روز باقی مانده " بعضی از مدل پادشاهی وقت شام و بعضی قریب پاسه کم و زیاده از شب گذشته معذور نموده و قفل داده کلیدها را بدختر خواب ناظر می سپردند و در خریط کلیدها را از زیر بالین خوابگاه خویش ضبط می کرد و لیکن چون حضرت قدر قدرت در قلعه مبارک تشریف آوردند بوجه از وجوه ناظر بختاور خان موصوف در محرض متاب آمده در قیبه بمرض دنیا بطییس در گذشت ، و خدمت نظارت بر منظور علی خاں که هم در اله آباد داشت مفوض گشت و در آخر از نادانی خود دغای نموده اتهام برجادی این سلطنت عبت بر داشته گردن خویش نهاد و خود نیز برجاد گردیده مقید شد ، تا حال اذناس حیات مستحار را می شمارد ، دویهی مرزا حامد علی زامی پسر پرورده خواب زبیده بانو المحسوف به قطنی بیگم دختر بادشاه محمد کام بخش موصوف بکرات و مرات راقم بچشم خویش ملاحظه نموده که از سر تا قدم گویا بد قدرت از دست خویش را در باخته اسلوب چهره مرغوبش بغایت محبوب و گردن و بالایش در پستی و بلندی نهایت با اعتدال و عدیمه الحال گویا خیر الامور اوسطها در شان خلقت و آمده و شاید در اتمام روزگار ما مثل و در دوران دیگر را نزاید - در عمر بست و دو سالگی دو کد خدا نوشته دو هفته بود که از عارضه مرض جدی در چهارده روز آن ماه چارده را اجاشی در گور برود ، عاله تاز پست در پیاد جستش خوبی می

ملک زمانه اخذضا فرمودند و حیات مستحار را ترک نمودند، اما صاحبیه محل بعد وفات دختر خویش تاسی ۳ سال انخاس حیات را می شمردند و ناچار اندتظاری پیک اجل می بردند، حالا در کنراٹک بودم که زبانی حکیمر سید غلام علی خان دهاوی پسر حکیمر اکمل خان خاندسمان جناب نواب مبارک محل صاحبیه که به سببم دریں جا وارد بود بشنودیم که نواب صاحبیه محل نیز دریں ولا صدمه موت دیدند و در زاویه خزیدند، "کل نفس ذایقه الموت"

فایده، قطع نظراز حسن و جمال نسوان که مناسب این مقام نیست در قلعه مبارک بودم که سه کس را از رجال در عنوان شهاب در حسن سیرت و صورت چنان مشاهده نمودم که دیگره مثل شان الی الآن به نظر ده رسیده، یکم ناظر بختاور خان البخاطب به بهروز خان که دیده از دیدنش استعجاب می نمود که آیا انسانه است یا حور ویش بهشابه قرص آفتاب وبلایش میانه چون سرو دوفاسته با آب و تاب عالم از زن و مردم فدائمه روئے او می بودند و نظاره می نمودند،

تتمیه، ناظر مسطور سابق محلی بود از بچه گادان ناظر بهروز خان مرحوم اما در غیبت رایت عالیات حضرت قدر قدرت خدمت نظارت کل قلعه مبارک و مفاتیح محل محلی و دیگر محلات سلاطین و بیگمات بدست اختیار او مفوض بود، و همه خواجه سرایان و محلی ها و پیاده و میردیهه های نظارت متعینیه ڈیوڑی ها تابع اومی بودند، و از حکم و مفاتیح آوردن قفل ڈیوڑی ها را علی الضیاح می کشادند و بعد جواب و سوال معمولی و رسانیدن

و در علم هرفن خصوصاً در خوشنویسی و آداب و تهکنت
منتخب خاندان تیموریه بود، بعدها بست و پنج سالگی بمرض
سرسام در گذشت غفر الله له - شاعری گفته:

خوش است مهر دریغا که جاودانی نیست
پس اعتقاد برین پنج روز فانی نیست
کدام باد بهاری وزید در آفاق
که صبر صبر اجلش در پشته خزان نیست
لراقبه

ام فلک باگل زهه مهران نوازی ساختی
شد چو را چشمش بر و خاک خزان انپاختی
ریخته

گرجان عزیز هم نه ادھر او عزیزو
بهاذمه تو دگلتهم هیس نه لاشه هی مجامع
از گفتار شاهزاده موصوف مرحوم هیس دوسه بیت در
خاطر بود بطور یادگار ترقیم نمودم،

مرزا فرخنده بخت جهان شاه الهتخلص

بجه قهر مرحوم

کچه تجھو لکھیس سوکس نهطهم
پیچینه هیس غم هیس مثل خطهم

وله

دوئی پام پرده آیا مجرمون که غیرهبر
مذت میزان ستم هیس همگه قاتل که تل
ام قهر دلگیرمت هو کهول دینگم آن هیس
حضرت مشکل کشا عقدی تجھ مشکل که کل

گریست ، سیوسى پادشاه زاده ميرزا طرخنده بخت الهفاطب بجهان
شاه الهفطالصل به قهر اپن حضرت قدر قدرت كه از بطن شاهزادى
نواب سعاده انسا بيگم عرف منجهو بيگم خواهر حقيقى عزت
افزا ميرزا ممدوى موصوف بودند ، روزه درسيں گاهم ديدم كه
در انچه ملازمين خويش مى رفتند از همه كس كردن و سرشان
بلندمى نمود چه قدسى سرور خوش نما داشت كه بدين دراز
قدى زيباتر قدر نديدم چنانچه شاعر گفته -

بيبت ايس همه شاعران ناديدند
غلطى را بخود پسنديدند
يار را سر و قد مى خوانند
سر و چوبه است ناتراشيدند

لراقبه ، ريفتند -

جهاى كه خوبرويان يهاى خجل هيى
كه دهلى كه بت چين و چگل هيى
مرم سر و سهى كوجب سم ديگها
سهى سروان گاشن پاگل هيى
و اسلوب چهره كتاجى نامه او را چه بيان نهايم كه قلم و
زبان قاصراللسان است -

لراقبه - ترم رخسار اندر كه مقابل
شهرم شهن و مه دهى مضحل هيى

و همچنين هر دو درگس سيبه مست دلبر كه گوئى دو ساغر لاله
احمر بر صفحه دو برگ ورد تازه و تر گذاشته - لراقبه -

نظر ميس درگس ميسى تجبه آگه
يه سارى درگس شپلا خجل هيى

گرفتار شده و وی را در پناه فیل انداختند و کشتند خاص خانه
 زاد موروئی راقم بودند، چو از لکنو برخاستم در آن وقت
 شیکارام در ملازمت نواب مدارالدوله بهادر حاضر بود، از و شان
 در خواستم و خدمت بخشی گری سرکار خود بدو مفوض نمودم
 چون در کراچک رسیدم بطور دغا رفاقت مرا گذاشته در کنترل
 رفته نوکر نواب آنجا شده و مدفوظ الحال گشته، الحال شنیدم که
 مسلمان گردیده و مرید پسرزاده آنجا گشته بهررض سودا مبتلا
 شده جان بجان آفریس سپرده غفرالله له، ذکر شعر نیکو کوب
 و در مکتوبات عبارت منشیانه نوشته و قصاید و دیوانه مرتب
 دارد، اما در عروض معذور بود، اکثر حرف عین در تقطیع
 شعرش ساقط شده، چند ابیات برای یادگار از و از برادر و
 پدرش نوشته شد و پدرش تخلص نیز مویبد و ذکر شعر بلند و
 خدمت دیوانی سرکار نواب عفت آرام بیگم صاحبیه موصوفه
 جده عالییه ما داشت

رأه شیکارام المتهخلص به ظفر

بیت

مرازدیده و دل چاه در گل افتاد است

ز دست دیده گم گاه از دل افتاد است

بکوه یار مرا طرفه مشکل افتاد است

(۱)

بهر گم که قدم می نهیم دل افتاد است

بیک نگاه توان کرد چاره کارم

که دل زدهم نگاه تو بسهل افتاد است

فصل در خاتمه کتاب

اما باید داشت که در لکھنو بیست سال کامل کتاب لغت ترکی چغتائی را به بساطت در فواید جدید بر خلاف مولفین تالیف کرده‌ام و در ماهی نسخه محبوب القلوب را که در زبان ترکی از تصنیفات میر نظام الدین علی شیر المصطفی به خوانی است بزبان فارسی در نشر مقفی ترجمه نمودم و چپیزم برای افزودم و در هفته نصاب ترکی در صنعت مقلوبات که دو صد و بیست بیت دارد مرتب ساختم و در سه روز در جواب خالق باری امیر خسرو دهلوی در هجوی وزن موزونی را که به تذکری تازی موسوم ساخته‌ام و ششصد و پنجاه ابیات دارد در زبان ترکی و هندی پیاراستم و رساله قبریه را که از بقراط در علامات ردیه مرضا در عربی بود بهوجب استدعا حکیم حسین رضا خان مسطور ملازم سرکار در چند هفته ترجمه فارسی کرده در سای نظم کشیدم و بعد از نسخه سادحات پر دایم که در اکثر از قسم مواعظ و تنبیهاست و تا حال یک صد و نه سادحه دارد و چون در عظیم آباد رسیدم در هفت ایام بهوجب خواهش راه ٹیکارام برادر علائی راجه دیارام کشمیری که خانه زاد موروثی و بخشی سرکار راقم بود دیگر لغات ترکی چغتائی که چهار صد و پنجاه و دو بیت دارد تصنیف نمودم و چون در مقصود آباد وارد گردیدم از خواهش عقیدت نهاد راسخ الاعتقاد مرزا جان طیش موصوف مذکور که درین امر نهایت اصرار داشت در تالیف واقعات خویش شروع نمودم

فایده - راه ٹیکارام بهادر المصطفی به ظفر مسطور و راجه دیارام در وقت و حالت شاه نظام الدین عرف شاه موژی به تهنیت

ولع

ای اهل کمال مردم کشمیر اند
 ایس قوم نجیب موبدا به پیراند
 جز عقل به اهل عقل پیر به نبود
 در خطه عقل ایس جوانان پیراند

رجعتنا الی المقصد - و پس ازان بعضی اعزّه خور و کلان این
 دیار که زبان اردو را محبوب دارند و درین محاوره خطها می کنند
 درین باب مرا باعث شدند که در اصطلاحات و کشایات و استعارات
 زبان اردو و الفاظ بیگانهائی دیوانی جدید مرتب نمایم لهذا
 دران شروع نموده ام ، چنانچه انجمن و کجا چند غزلیات از دیوان
 جدید خویش نیز درین موجز بقلم آمده که ایس مضامین
 برخلاف دیوان قدیم است و سوا این تصنیف و تالیف و قتیقه
 در قلعه مبارک محبوس بودم یک دیوان غزلیات فارسی و ترکی
 ریخته و یک رساله مسی بحروض زاده در احوال فن شعر و
 یک فواید الاطفال در طب و یک فواید الهمدی بطور آمد نامه در
 زبان اردو و چند رسایل دیگر که تا تهاست تالیف کرده ام

تهت

قبوله

هیران تماشام ظهور خورشیدم
چون مهر حجاب خود ز نور خورشیدم
هرگز بخیرم و الم نباشد سر و کارم
من و اله جلوت سرور خورشیدم

ولعه

گر خشک لبی چشم تر داشته باشد
پس نخل محبت ثمره داشته باشد
زاهد زخمره بار بخور بست سبک شد
پیدا سنت که دربار چه خرداشته باشد
راجعه دیارام مسطور

عاصی چه شود واقف اسرار دهن
سازد اشک شداخت از دیده روان
زاهد بخور زهد نازد بیجا است
بهتر زیس طاعت اذفعال عصیان
موبد مخدور

در حریم کعبه و بتخانه تابان است شمع
فارغ از وهم دو رنگ کفر و ایمان است شمع
بزم دل موبد زانوار تجلی روشن است
من نمی دانم که هندو یا مسلمان است شمع

ولعه

صاحب تدبیر تا قابور وقت
باش پیش دشمن جانی خورش
آتش از تدبیر حکمت موبدا
آب را در دیگ می آرد بجوش

ضمیمہ

فیل میں اظفری اور ان کے بعض اعزہ کے متعلق
میں نے چند اور واقعات درج کئے ہیں جو ایک
قلبی نسخہ سے ماخوذ ہیں (کافی سری)

در احوال تباہی پادشاه عالم شاه و احوال
همایون بخت که از دهلی اواره شدن و آمدن
خود بسپهت چپناپن بخدمت نواب و الاجاه
نوشتن

جلال ستایش بدحضرت قدسیہ داور دادار بیہمال لایق است
کہ انتظام مہار عالم را بہ نیروہ ہمت والام فرمان روایان
بلند مقدار و شہریاران ہمایون فر سپہر اقتدار تعلق دادہ
تاج خلافت بر سر این گروہ قدسی شکوہ گذاشت ، چنانچہ این
مہارک فلک فسحت ہندوستان کہ غبار کفر و ضلال بدروہ کمال
ارتقام یافتہ ، بآ بیماری شمشیر ظفر قرین حضرت امیر تہمور
صاحبقران مہارک ستان و اولاد کامگار ایشان کہ ہوارہ بر سر
سرکشان و کثار بطالت کپشان مظفر و منصور آمدہ فروذاندہ
مقر ارباب دین و دول ساخت ، المنہ ثلثہ از مبادی انکشاف صبح
سعادت خلافت و طلوع دیر سلطنت این سلسلہ عالیہ با عزو کرامت
ہریک از بادشاہان فلک قدر رافت ارجمند شاملہ در آرایش و
ترتیب احوال طہقات امراہ عظام لازم الاحترام داشت ، ورفاء کافہ
عوام مہذول داشتہ مطام و فرمان فرماہ خلایق بوددد ، تا
آنکہ با متداد زمان و تصاریف دوران در اوضاع و اطوار ہندوستان
و ہندوستانیان اغتلال فاحش بہم رسیدہ ، بحسب اندراس

مشتباه اقتدار و اختیار درین دولت ابد مدت می باشد تعلق باو گرفت و معتمد علیه بادشاه گردید - آرم - بیت -

زنا اهل چشم بهی داشتن

بود خاک در دیده انباشتن

آن حق شناس باطل اندیش بدکم "کل اناء یتر شحم بهافیه" در مقام اظهار اثاثه بشقا وقت جملی در آمده به تشویش ماضی چشم از مراعات جانب نمک و حق نهک که در زمان طفولیت مدتم در ظل رافت شاهی پرورش یافته از زبان حقیقت ترجمان آنحضرت خواندن کلام مجید را تعلیم گرفته بود ' درین وقت بمنصب عالیها و مراتب والا که از پایه حوصله او بر تر و بلند تر بود صعود نمود - یک بیک پوشیده دیده جهان بین آنحضرت را که لیل و نهار در تماشای تصنیفات قدرت کردگار جلالت الایه بسان آفتاب روشن و چون قهر مبرهن می بود بشوگ دشمنه غیور ویز برکنند و اثاث سلطنت که ابروجان بحر و کان بود به ذپیپ و غارت رجود هر چند آن اشراف در کم مایه فرصت سزای سوره کردار خود را باقیم ترین وجهه بچشم خود معاینه نموده بدر که چهیم شتافت ' اما دران چند روز بیدار شاه ولد احمد شاه را بر سرین فرماضه می نشانده ازها در آوردن سلاطین نامدار را که در قلعه مبارک منازل سکنه داشتند قرار خاطر کرده بود ' این معنی باعث تزلزل و اضطراب این طبقه گشته هرکس بهر ندوکه راه یافت خود را ازای مهلکه برون انداخت - مجموع هفت کس از مرکز خلافت که موطن اصحاب دناز و نعم است برآمده بجهات مختلفه شتافتند - این دیهاز مند درگاه اهزد مستعان بطریقه که جذب آبشورد بود جاده پهناور آنطرف شده -

و هن و فتور در اساس سلطنت را به یافشه و اقطاع و ادکای اطراف و گذار اکثر بدو به تصرف گروهی از او باشد ملک مثل راجپوت ، راکشور و جاٹ و چندیل و سکھ و افغانه و غیره باغیان خود را به همیره سرکه پیوسته رقیه جنگی و رعیتی در مرتبه اطاعت بادشاهی مدغم داشتند منتقل شد ، و قلیله از حدود احوال پام تخت باقی ماده اخراجات کارخانه پادشاه و تخریفات مشاهیر شاهزادگان و سلاطین زادگان از اجار می یافت ، چون ملک کج رفتار و روزگار مشحوم مدار پیوسته در صدد گرد آوری اسباب فساد و عماد معتاد می باشد ، اکثراً باین اختلال که زوال نکال سلطنت بر وجه کمال بود که نموده دیده فتنه تازه باز و هنگامه شهبه بازی بوضع دیگر آغاز کرد . بیت -

هر که را پایه بر انداخت ملک باز اداخت

عدل این ظالم جا بر ستم بیش نبود

قصه غلام قادر پسر ضابطه های روحیه از منتر و شر خود به آذک فرمان طلب از پیشگاه خلافت جا و صادر گردد با تشون ضلالت مشمون بارادق فاسد که معمول این طایفه است بختاً وارد دارالخلافه گردیده به ثقیل عتبه شاهی مستعد گشت ، بادشاه او را نظربار سوابق حقوق تربیت که بخدمه او داشتند محل اعتماد فرا گرفته مقتضای نوازش خسروانه بقطاب روشن الدوله سرفراز و از آنچه خواست کرد به پذیرای آن ممتاز گردید . بنام شرکت و استقلال آن جامد بدسگال ترقی و اعتلا پذیرفت . و عاقبت کشیک و دروب قلعه و جمیع کارخانات حضور که

نظیر " ارم ذات العباد " مملکت آن عزیز مصر دلها بشیر و عافیت رسانیده پاییز جوار فتوت فرموده غنچه خاطر که نورس حدیقه دل است بهیواس مخالف نامازی ایام افسرده و پژمرده بود بتائیس دلپذیر بر آب و هیواس ایس سواد اعظم طراوت و غورمی از سر گرفت . و بهلاقات گرامی که بدول و قوۃ ایزد کام بخش قریب الوقوم است شگفتگی و اهنزاز دیگر خواهد پذیرفت زیاده چه بر طرازد .

از رفتن چیثاپطن بسبت هیدرآباد باز

معاودت به بندر نهوده بخدمت عهدۃ الامرا

نوشتن

پس از شکر و سپاس کبریائمه خداوددی که فهم انسان را در نهان خانه اسرار حکمت بالغه اش مجال مدخل نیست - و قاصد دور کرد تدبیر را در ساحت جلال تقدیر او یارام پیش آهنگی ده واضع راه مهر انجلاص درۃ التاج تاری عظمت و اقبال شاه بیت قصیده ابهت واجلال وزیر والا تدبیر بادشاه دشان امیر خورشید ضمیر آسمان پایه شان الهام سلسله جامیده صاحبقرانی ، آبر و بخش دودۃ گورگانی معاری کشورکشائی را سپه سالار علوهمت و فتوت را محیط دغار پناه خرد دستگاه دانش یکتا گوهر کان آفرینش برادر صاحب عظیم الهربیت مشفق عالی پایگاه جناب عهدۃ الامرا بهادر امیرالهند والاحایه گردانیده می آید اگر قلم حقیقت رقم اجازت به تدویر طور ما اشتیاق یابد همانا بسوس اظهار مطالب می نماید لاجرم - بیت

چون سپند دور آتش در شب هجران تو

خالد در دل گره داریم خاموشیم ما

چون خیمه بهر گل زمین که می گذشت گلبادگ بهار اخلاق آن
متوده آفاق به سامع حقیقت مجامع می رسید - بهجت -

شورم ز تو غایبانم دارد

دلایل گل را بهانه دارد

چه اختیاری شوق گرامی ملاقات وافق برکات ثواب سپهر جناب
عالم مدار انجم کوکبه و جهان سالار اعظم الوزرا معظم الامرا
وزیر آصف تدبیر بادشاهی شای قوه الطهر تخت و بخت خواقین
هندوستان امیر کبیر مظفر و منصور مقاصد و معان و سلسله
امیر تیمور برادر صاحب وزارت مناقب مشفق شفیع مهربان
معدن جواهر زواهر لطف احسان سلبه الرحمن دامن دل را بایس
سوکشیده بتائید اقبال تا بندر مچالی پشن رسیده جهت قلبت
سامان سفر توقف گونه صورت دست ' بهول و قوه الهی عنقریب
روانده پیشتر و سرور قریب حضور که آرزوم از حد بیشتر
داریم می گردیم - بهجت -

ام بشوق زره دور و دراز آمده ایم

از کجاست بکجا مرحله ساز آمده ایم

همایون بخت در خدمت والاحاجه نوشتن

شکر و سپاس عجب قدسی حضرت کبریاء الوهیت جل جلاله
و عمر خالص بدلاویزی لطف جالعه خویش من سرگردان بودی
اضطراب و پریشانی را که صد گونه متاعب و مصاعب رفیق طریق
روزگار و کمال چه سروسامانی ملازم این سفر اختیار گردیده
شوافح و شوامق حوادث دیردگی دهر را بکار تجربه در گذرانید
بهقتضای صدق ایضاً "ان مع العسر یسر" بوسعت آحاد بلاد

شهرت ما سبب شخصی مردم باشد
خوشدل آن مرد که خامش به سبب کم باشد
طالب علم کرد پریشان بدخیاره که دیگر
دقش را مهرنسب نامه مردم باشد

اگر ظهور این معنی در بادی السراخ ناخوش نمود ، اما ظاهر پنهان
عالم صورت که از معنی حقیقت آگهی ندارد قبیح شهردند اما
در نظر ذوی حکم " فعل الکیم لا یفلوا عن الحکمة " از مصلحت
شامله و حکمت کامله که در هر امر جزئی و کلی مستدیع است (?) نبود
غالباً شاهد غیر و صلاح درین نقاب محتجب بود بدستیاری کارکنان
دیوان تقدیر بر قاعه از رخ در گرفته شده جمدفل ظهور خرامش نمود - مصرعه
از انچه ساقی ماریخت عین انصاف است

بعد ازین قضایا بصواب دید بیگم صاحبه و فرزند سعادت پژوه
مرزا سکندر شکوه خاطر بآن تعلق گرفت که دیگر بار ملاقات آن کل
گلشن همیشه بهار و زارت را که جسد جان مرغوب و مطلوب است -
از محظرم اتفاق باید شمرد و بیگم صاحبه و ذو نهال حدیقه اقبال مرزا
شکوه را بروفق خواهش فرمودد باید سپرد وجود رخصت شده جریده
و تنها از راه دریا روانه بدیار هندوستان باید شد و باین عزیمت
به بندر مهملی پشن رسیده جهت اطلاع احوال رویداد رقم زده کاک
حقیقت مواد خواهد گردید -

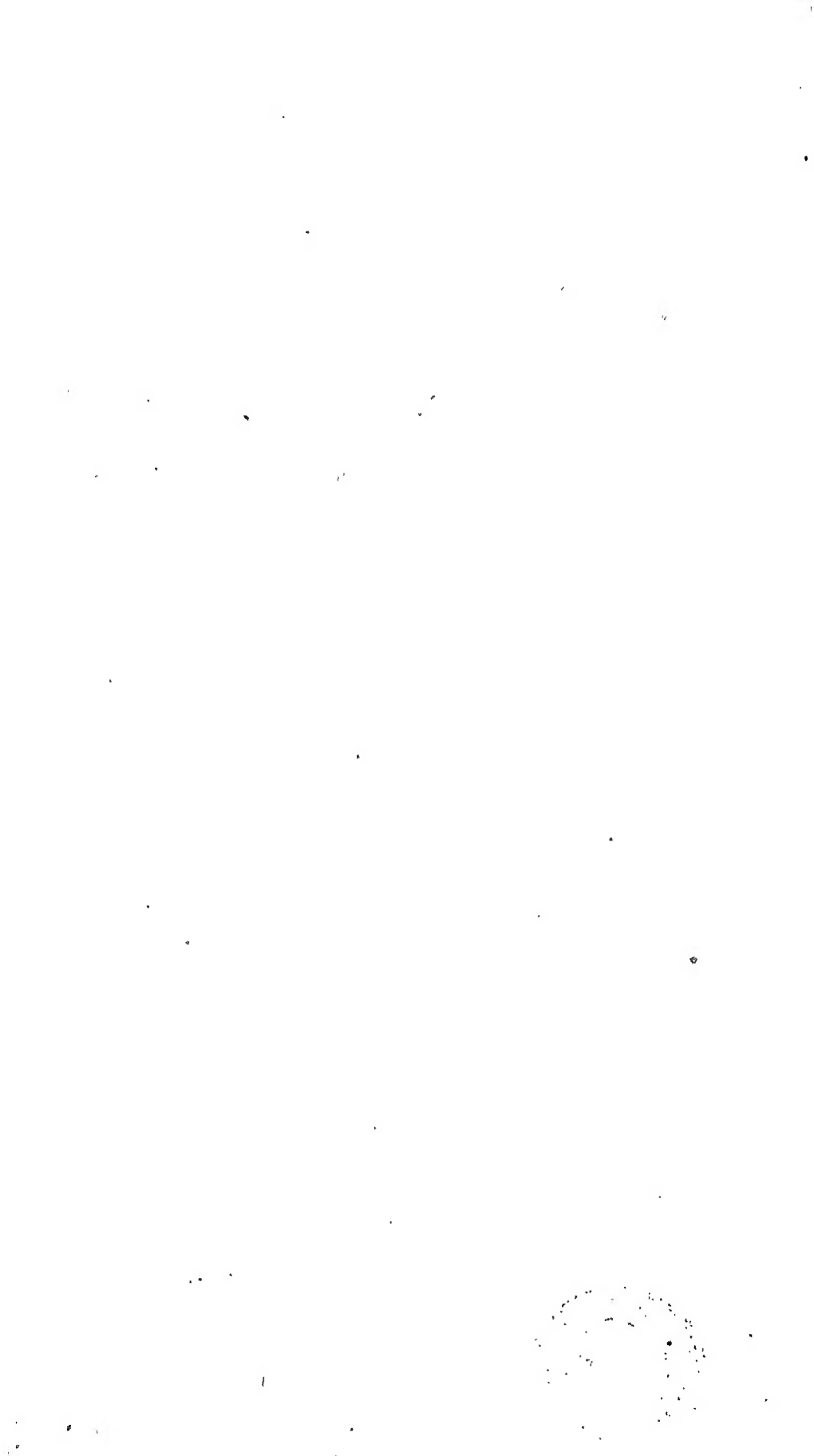
برای سپردن برخوردار خود را بخدمت بڈی

بیگم صاحبه دوشستن

والده صاحبه قدسیه ... محظمه مکرمه مد اشفاقها خداوند که زمار
اخبار و مهام انسان را بکف اقتدار مشیت اوست شاهد حال و گواه
صدق این مقال که اشفاق و وفاق چشم آن مکرمه که تعظیم
دودمان صاحبقران نسبت باین نیازمند انطاف سبحانی میبذول و

بر ضمایر هوشمندان باریک بینی و رمز فهمان دقیقه گزین
 روزگار لایح و آشکار است که هرگاه مشیت ایزد تواند بظهور
 یکم از امور تعلق گیرد بدستیاری چرخه کشایان سرائیر غیبی
 صورت در عالم آرایش اسباب وقوع پذیرد و هر آینه فکر
 در اندیش بقوت تدبیر مانع تقدیر نمی تواند شد اینهمه افعال صادرات
 احوال این نیازمند درگاه ایزد به همال می باشد چه از قصور
 توجهات آنجناب و قطع تعلق دانه و آب بشوق ملاقات عزیزان و
 خویشان که از محتملات زندگیمانست رهگرازم هندوستان شدیم - بیت
 که دامر فگندی که تصبید نگشتیم
 آزادی مارا گنج از جانب مانعست

چون اکثر از ملازمان رکاب بهقتضای حین و عدم همت
 خود را مرد میدان شداید این سفر دور دراز نیافته دل دگر
 گری کرده بودند در عرض راه اراده ترک خدمت بخود قرار داده
 طریق جوینائی پیبودند چون احتیاط تقاضای آن می کرد که مردم
 تازه لازم رکاب ساخته دل از وسوسه این شوره پستان باید
 پرداخت - رفتن حیدرآباد ضرور و قرار خاطر آن بود که در آنجا
 تحقیق را همانگونه از جانب اورنگ آباد که اورنگ سعادت توفیق
 طواف مرقد مظهر محنبر عالمگیر پادشاه انارالله برهاده در عیوان (?)
 میسر است بصوب مقصد باید شتافت در حین که خارج شهر
 حیدرآباد محل نزول اجلال گشت نواب نظام الدوله بهادر آمدن
 مارا بانجا در آیین ملک داری مصلحت ندیده و هم در رفتن
 پیشتر صلاح نه اندیشیده تکلیف معاودت نمودند در خصوص
 این امر مبالغه بهرتبه اقراط افزودند - رباعی -

(۲۳۴)

مشمول بود شکر آن را بغداد زبان بیان گشود و بدنام توجه عقد این
 بکشایم این نیز دوم تملذات در عالم انس دیوار برپا کرد که رمیدگی
 از آن املطه امکان و قوم نداشت - و قدم فرائز از آن نمی توانم گذاشت -
 اما به مقتضای دور قلمودی دهر نا پایدار و انقلاب زمانه غدار فرق در
 تو جهات نخستین که از اسباب وحشت و کمین بود پدیدار گشته
 باعث جر ذلل و حرکت بآ صوب هندوستان گردید - بیت -

مگر ز غفلت صیاد فرصت یابم
 وگر نه چشم مرا قدرت پریدن نیست

بالجمله چون خبر از رضای آن محظه روپرا خلاف نهاده بودیم
 اسبابی که موجب وصول بسر منزل مقصود تواند شد دست نداد چه
 دوای نظام الدوله بهادر چه تخیلاتی که در خاطر داشتند مانع قصد
 پیشتر گردیدند - طبع غیور ازین معنی خیال بهر برآمده اصرار در
 عبور و مرور از راه اورنگ آباد یا ناگپور نمودیم اما چون نیک اندیشیدیم
 درین ممانعت بذخره صدق افزا " الخیر فیما وقع " غالباً خیریت حال
 متضمن آن تواند بود و نیز برخصت و رضای آن قدسیه خصال
 میادرت باین عزیمت دور و درزا کردن لایق نه نمود باهر وعده
 که در پیش اولوالالباب یکم از اوصاف عظمه است و آن سپردن
 بیگم صاحب و برخوردار مرزاسکن در شکوه را بخدمت عالی
 بروفق خواهش معاودت باین طرف لازم گردید و باین نیست
 درست وصول مرکب اقبال به بندر مهابلی پشن اتفاق افتاد - هرگاه
 نواستجات جاذب آن مکرمه او خواب عمده الامرا بهادر امیرانهند
 والایه عز صدور یابد ازین جا روانه بآن صوب می گردیم -

حزتم (?) دارم که باین بیقرار ییاه شوق

چون مرا بال و چراز اعضا نمی آید درون

زیاده چه شوید

66232

D.G.A. 80.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY,
NEW DELHI

Call No.— 66232

Acc. No.— 954/0237/Azf/Cha

Author— Chandrasekharan, T.

Title— Waqi'at-e-Azfari.

Borrower's Name

Date of Issue

Date of Return

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.

CATALOGUED.

History — Later Mughals
Later Mughals — History